Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Super Iohannem - Cod. Aug. pap. 81

Nicolaus <de Lyra>

[Reichenau ?], [15. Jahrh.]

Nicolaus de Lyra: Postilla super Iohannem

urn:nbn:de:bsz:31-87507

Visual Library

Facies
aquile
desuper
a propheta
quatuor
Ezech
ielis
primo
Ezech
iel propheta
tum ap
ti sur
teliz
vidit
visiones
dei vi
dit quatuor facies in uno animali
quatuor inquit facies uni videlicet
facies leonis facies bovis aquile in
quo designatur una notitia de verbo
incarnato quadrupliciter descripto pro
ut diffusius dictum est super matheum
Descriptio enim mathei designatur
in facie hominis quia principaliter
describit facta ipsius humanitatis
Descriptio iohannis signatur in facie
aquile quia principaliter describit
in propria excellentia divine nature
Descriptio autem marci designatur
in facie leonis quia principaliter
describit ipsius regnum Descriptio
autem luce designatur in facie bo
vis quod est animal ymolatum quia
principaliter describit ipsius
sacerdotium Unde a sacerdotio incho
at suum evangelium dicens Fuit
in diebus herodis regis iude sa
cerdos quidam nomine zacharias etc.
Advertendum tamen quod licet quilibet
evangelistarum principaliter con
sideret unam predictarum quatuor
conditionum tamen alias tres non
omittit Unde quod dicit beatus
gregorius super ezechielem quidquid in
uno reperies hoc similiter in quatuor
recognosce Propter quod aliqui doctores
visionem ezechielis exponentes dicunt
quod non solum apparuit ei unum animal
habens quatuor facies predictas sed appa
ruerunt ei quatuor animalia in omnibus
consimilia in quo designatur una no
titia verbi incarnati a quatuor ewan
gelistis concorditer licet differenter
descripta Considerandum tamen quod ezech
iel propheta inter predictas facies qua
tuor videlicet faciem aquile de
super eminentem in quo designavit e
wangelistam iohannem respectu aliorum
excellentia secundum quod dicitur in verbo
preassumpto facies aquile etc. In quo
designatur ewangelium iohannis ceteris
excellentius in tribus quia scrip
tetis sublimius subtilius et etiam
perfectius Subtilitatem designat
super scilicet enim dicitur De super
subtilitatem autem visus enim de
aquile perfectione seu integritate
quaternarii typus enim dicit quatuor
Ad evidentiam primi notandum quod con
templatio sanctorum et potissime e
wangelistarum differt a contemplatione
philosophorum Philosophi enim ex creaturis
contemplati sunt ipsum deum Similiter
sancti tamen differenti modo et quasi
contrario Contemplatio est enim actus
egrediens ab ipso contemplante et in
deum terminatur tamquam in obiectum
et ideo contemplationis actus est medius
inter contemplantem et rem contem
platam Et ideo potest ad utrumque referri
Si igitur actus divine contemplationis
referatur ad ipsum contemplantem
sic habetur contemplatio philosophorum

HOFBIBLIOTHEK KARLSRUHE

querebant enim philosophi deum contem-
plari contemplationis in quantum talis specula-
tio seu contemplatio est optimus specula-
tionis summa perfectio. Contemplatione
enim primi et summi intelligibilis posu-
erunt felicitatem hominis ut habetur x
ethicorum. Ex quo patet quod talis contemplatio
erat pure speculativa quia querebant talem
speculationem propter se ipsam et non propter
aliam perfectionem propter quod in tali
contemplatione plus facit subtilitas
intellectus quam fervor affectus. Si
autem refertur actus contemplationis
divine ad ipsam rem contemplatam
quod fit quando talis contemplatio
queritur propter amorem rei contemplate
ut ex tali contemplatione ipse conte-
plans inardescat in amore divino
sicut habetur contemplatio sanctorum
et potissime evangelistarum. Ex quo
patet quod talis contemplatio non est
pure speculativa quia non queritur
propter ipsum speculari sed propter amo-
rem ipsius obiecti contemplati. Et
adeo in tali contemplatione plus facit
fervor affectus quam subtilitas in-
tellectus. Propter quod beatus dyo-
nisius vii capitulo celestis ierar-
chie dicit. In contemplatione divinorum
ipsum est amoris calidum super fervens
et acutum quia amans non est con-
tentus amati superficie sed nititur
quantum possibile est eius intima penetrare.
Propter quod dicit hugo comedator
ibidem ubi scientia foris stat di-
lectio intrat. Igitur quia beatus io-
hannes evangelista ceteris evangelistis
christum ardentius dilexit, ideo eius se-
creta intimius penetravit propter
quod subtilius scripsit quod notatur in

facie aquile tantam perspicacitatem habet
in visu quod solem in rota sua oculis ir-
reverberatis intuetur. Ut dicit augustinus
libro de moribus ecclesie. Et de hoc potest
exponi illud quod scribit Job xxx
ix. Numquid ad preceptum tuum elevabitur
aquila et in arduis ponet nidum suum.
hoc enim verbum dicitur de iob nega-
tive sed de deo affirmative. Sicut patet
ibidem et in textu. quia ad preceptum dei
humanati aquila nostra videlicet beatus
iohannes evangelista elevatus est de
terrenis ad celestia. quia ad verbum
christi vocantis dimisit thorum nup-
tialem. et elevatus est ad continentiam
virginalem que est vita celestis. Unde
quod dicit beatus ieronimus in sermone
de assumptione beate virginis propter perfecto
in carne preter carnem vivere non terrena
vita sed celestis. Unde et in terris
angelicam gloriam acquirere maioris
est meriti quam habere. Esse enim angelum
felicitatis est. Esse enim virginem
virtutis est. dum hoc obtinere viribus
nititur cum gratia quod angelus habet natu-
ra et talis elevatio fuit dispositio
in iohanne ad subtilius contemplan-
dum et describendum divina. Con-
trariorum enim contraria sunt cause.
luxuria autem carnalis inducit in-
tellectus hebetudinem. Dicit beatus gre-
gorius xxx moralium. Ergo per op-
positum continentia virginalis di-
sponit ad eius subtilitatem. Sed
confirmatio huius subtilitatis sub-
ditur in auctoritate premissa cum dicitur
Et in arduis ponit nidum suum. Ni-
dus enim est locus ubi volucres se re-
clinant et quiescunt. Nidus igitur
iohannis fuit summus salvatoris

quia supra pectus eius familiariter
recubuit et inde fluenta evangelii
ceteris uberius potavit. Et ideo sequitur
omilia eius longe precessit quia ipsi
adhuc manent in terra revelata
sunt secreta celestia et quia subti-
lius secreta celestia cognovit expertius
percepit et subtilius descripsit. Vo-
dico quod Johannes ceteris evangelistis
scripsit sublimius et differt hoc
membrum a precedenti quia in primis per
se subtilis descriptio. Sed sublimitas
descriptionis importat altitudinem
materie quod convenit Johanni e-
vangeliste quia aliis evangelistis
ad describendum Christi humanitatem
beatus Johannes ad contemplandum
et describendum eiusdem divinitatem
principaliter ascendit. Propter quod
alii tres evangeliste figurati sunt
per animalia in terra gradientia
videlicet per hominem vitulum et
leonem. Johannes autem figuratus
est per aquilam in alta volantem
in quo designatur sedem suam eius
contemplationem et descriptionem
super alias transcende-
tem. quod notatur in
verbo preassumpto cum dicit / Desu-
per. Et ideo de hoc potest exponi
illud psalmo xvii ascendit super
cherubin et volavit. Cherubin
dicitur a plenitudine scientie. Et ideo
signant evangelistas qui sunt
repleti spiritu sapientie divine. Propter
quod dicuntur animalia plena oculis
et intrinsecus et ante apoc iiij.
Super ista cherubin ascendit et
volavit quia contemplatione
aliorum evangelistarum transcendit

preceteris divinitatem Christi speculan-
do et quantum possibile est sublimius
describendo. Propter quod dicit augustinus
Si paululum altius intonuisset totus mundus
capere non potuisset. Secundo in verbo
preassumpto ostenditur contemplatio
et descriptio Johannis aliis perfecti-
or. Et hoc in duobus in quibus sup-
plevit quod ab aliis evangelistis
fuerat dimissum. Primum est quod a tem-
poribus Johannis surrexit heresis
hebeonitarum qui dicebant Christum
hominem esse purum et per consequens an-
te Mariam non fuisse. Propter quod be-
atus Johannes rogatus ab asie e-
piscopis scripsit evangelium. Et in
eius principio ostendit divinam
Christi naturam in qua eternaliter
precessit Mariam. Secundum est
quod cum Johannes Mathei Marci
et Luce evangelia illa probavit et
eos vere dixisse firmavit. Vi-
cinitatem tamen historiam
Christi texuerant quantum ad illum
annum in quo passus est videlicet
post Johannis baptiste incarceratio-
nem. Propter quod iste Johannes
evangelista in suo evangelio nar-
ravit gesta superioris anni antequam
Johannes baptista incarcere clauderetur.
Ex quo patet quod perfectius aliis
scripsit. Que quidem perfectio in
verbo preassumpto in illo quater-
nario designatur cum dicit / quatuor
quatuor quaternarius enim numerus
est primus numerus quadratus. quod autem
per quadratum perfectio designetur
patet per philosophum primo ethicorum
ubi comparat virtuosum cor-
pori quadrato quia sicut corpus qua-
dratum bene sedet in omni latere sic

virtuosius b[e]n[e] se h[abe]t in quatuor fortia
contingente. Quadratu[m] aut[em] p[ri]or
venitur in n[umer]is quia in corporibus
dicitur et vnitas prior e[st] p[un]cto p[ro]p[ter]
et ideo perfectio p[ri]mo et principali-
designatur in n[umer]o quaternario Que
quidem perfectio in evangelio iohannis
perfectius invenitur ut patet ex p[re]
dictis. Et ideo de hoc potest exponi
illud ezechielis p[ri]mo. Cumque aspicerem
animalia apparuit rota vna
h[abe]ns quatuor facies / Inspicienti e[ni]m
diligenter quatuor evangelia. ap-
paret evangeliu[m] iohannis aliis p[er]
fectius vt dictu[m] e[st]. Et hoc designa-
tum dicitur. Apparuit rota vna
quia figura circularis e[st] perfectis-
sima. Sed vlterius dicitur q[uod] hec
rota h[abe]t quatuor facies quia evan-
geliu[m] iohannis continet quatuor
partes principales. Primo quia p[ri]mo
describit ip[s]ius filii dei eternalem
processionem dicens / In princi-
pio erat verbu[m] [et]c. Secundo per ip[su]m
originalem rerum p[ro]ductione[m] dicens o[mn]ia
per ip[su]m facta sunt. Tertio describit
eius temporalem incarnatione[m] dicens
Et verbum caro factu[m] e[st]. Et con-
sequenter describit opera que corpus
incarne humana assumpta per-
egit. Quarto per ip[su]m filiu[m] dei
incarnatu[m] ostendit finalem g[e]n[er]is
humanam glorificatione[m]. Aliter in
fine sui evangelii concludit. hec
autem scripta sunt ut credatis
q[uonia]m ihesus e[st] filius dei et ut creden-
tes vitam habeatis. vt patet ordo
huius evangelii ad alia quia p[ri]mus
e[st] ordine perfectionis licet sit
postius ordine temporis patet

etiam ordo partiu[m] huius evangelii
in se. et in hoc iste prologus ter-
minatur

Hic est io
hannes
huic eva[n]-
gelio q[uo]d
e[st] ceteris p[er]
fectius ut
patet ex
predictis
beatus ie-
ro[nim]us hunc
p[ro]logum p[re]mittit. In quo princi-
paliter tria facit quia p[ri]mo de
scribit scriptoris huius evangelii
commendatione[m]. Secundo ip[s]ius evange-
lii ordinem ibi tamen p[ost] omnes.
Tertio ponit notitiam sua[m] expli-
catione[m] ibi Quorum tamen. P[ri]ma dividitur
in quatuor quia p[ri]mo describitur
ip[s]ius iohannis status. Secundo sue
descriptionis modus ibi denique
manifestans. Tertio descriptionis ex
locus ibi hoc aute[m] evangeliu[m] s[c]ri[p]-
to iohannis obitus. Hic e[st] iohannes
P[ri]ma in duas quia p[ri]mo ponitur
ip[s]ius iohannis commendatio. Secundo
cuiusdam dicti in ca[pitulo] p[ro]bario ibi Cui
virginitatis. Circa p[ri]mu[m] aduer[t]e
commendatur quia p[ri]mo describitur
eius commendatio ex no[m]i[n]e q[uia] p[ro]p[ri]o cu[m]
dicitur hic e[st] ioh[ann]es quod interp[re]-
tatur gratia. Fuit e[ni]m ex[s]tat in

veteri testamento et iohannes bap
tista in novo sancti sunt sua gratia nova
ex divina preordinatione ad designa-
ndum apostolorum affectatem / Unde
patet genesis xvii de ysaac et luce
primo de iohanne baptista. Et ad
dendum est apostolo ex divina preor-
dinatione nominatus sit iohannes
propter plenitudinem gratie quam
nisi non sit scriptum quia non omnia
sunt scripta ut habetur in fine huius
evangelii. Secundo commendatur ex
officio cum subditur evangelista
quia ex divina ordinatione habuit
officium scribendi evangelium non
enim quilibet loquendo dicitur evangelista
doctor evangelium vel predicator
sed ille qui ex officio est eius scriptor
scriptor. Tertio commendatur ex con
victu cum dicitur Unus ex discipulis
dei et inter alios fuit ~~primus~~
de primis xpisti discipulis ut infra
patebit. et pretiis ~~~~ xpisto ma-
gis familiaris quod est indicium sue
virtutis. Quarto commendatur ex
virtutis actu cum dicitur Qui vir-
go a deo electus / Actus enim magne
virtutis est continentia virginalis
propter quod de ipsa dicit salvator
mathei xix Non omnes capiunt
verbum istud quia pauci possunt
ad hanc perfectionem pertingere
propter quod ibidem fuit subditur
Sunt eunuchi qui se castraverunt propter
regnum celorum qui potest capere capiat
Tempus autem quo iohannes
vocatus est ad continentiam virgi
nalem ostenditur cum dicitur
Quem de nuptiis volentem nubere
vocavit deus De quibus nup-
tiis dicetur infra secundo capitulo.

Sed contra hoc videtur esse illud quod
dicitur mathei iiii Et vidit alios vocatque
est cum iacobo fratre suo de navi ubi erat
cum zebedeo patre eorum. Dicendum quod tri
plex fuit huius iohannis vocatio. Pri
mo enim vocatus fuit ad xpisti
notitiam aliqualem. Et de ista voca-
tione habetur iohannis primo quando andree
petenti Rabi ubi habitas Respondit
Venite et videte. quia cum apostolo
andrea erat iohannes ut infra
videbitur. Secundo vocatus est ad xpisti
familiaritatem et de hac loquitur
hic ieronimus quia ista vocatio de
nuptiis facta est et extunc iohannes
fuit xpisto familiaris propter mundiciam
continentie virginalis. Tertio vocatus
fuit ad apostolatum quando relictis
retibus et patre cum fratre suo se-
cutus est eum / Et de ista vocatione
loquitur ~~deus~~ matheus ex quo patet
quod verbum mathei non contrariatur
verbo ieronimi. Cui virgini
tatis hic conter probatur quadam
suppositione impedeter commendatione Com
mendavit enim ieronimus cum ex qua
tuor scilicet ex nomine ex officio ex con
victu et ex virtutis actu / Tria au
tem prima erant manifesta non sic
autem quartum videlicet continentia
virginalis / Ideo istud probat ieronimus
duplici testimonio. Primum est speci-
alis dilectio xpisti ad ipsum quia erat sue
virginitatis signum quia secundum
quod dicitur ecc. xiii Omne animal
diligit sibi simile volatilia ad si-
milia conveniunt / Sic omnis caro
ad sibi similem coniungetur. et
omnis homo sibi simili associabitur.
De xpisto autem nulli est dubium qui

fuerit virgo ergo etc. Hoc est quod
dicitur Huius virginitatis dupliciter
testimonium datur in ewangelio pri-
mum autem testimonium tangitur cum
dicitur quod est pre ceteris a deo dilectus
Dicitur sicut in fra xxi vidit illum
discipulum quem diligebat ihesus etc.
Secundum autem testimonium vir-
ginitatis iohannis fuit recommenda-
cio matris christi in cruce sibi facta
ut virgo virgini deserviret et
cet. admultem gratiam sanctus et flo-
ridus aspectus secundum quod dicit Ie-
ronimus in sermone de assumptione
beate virginis marie Et hoc est quod dicitur
Et huic matrem suam pendens in
cruce commendavit ut virgo virginem
servaret Denique hic cum
ostenditur scribendi modus quem
tenuit iohannes in scribendo is-
tud ewangelium quia scribendo christi
nativitatem incipit ab emanatione
incorruptibilis verbi per hoc os-
tendit in christo naturam divinam
Et talis modus incipiendi debe-
batur iohanni propter incorrupcio-
nis Et hoc est quod dicitur De-
nique manifestans in ewangelio In
cipiendo ewangelium quod erat
ipse a incorruptione carnis sue
incorruptibilis verbi opus incho-
ans quia et ab hoc suum ewange-
lium incepit In principio erat
verbum etc. solus verbum carnem
factum esse nec lumine a tenebris
comprehensum esse testatur quia alii
ewangeliste non locuntur de pro-
prietatibus verbi similiter iste similiter

describendo facta christi humanitus
gesta incipit ab ipso signo quod christus
invitatus ad nupcias deficiente vino
aquam convertit in vinum Ut habetur
in fra secundo capitulo Et per hoc de-
signatur quod in illis qui mutant votum
ad nupcias spirituales per aggressum
continencie virginales debet deficere
dilectio carnalis que per vinum de
signatur ut aqua convertatur novo
modo in vinum per christum mutando
carnalem dilectionem in spiritualem Et
hoc modo incipiendo descriptionem
operum christi ostendit suam virgini
tatem Et hoc est quod dicitur Primum
signum ponens quod in nupciis fecit
deus mutando aquam in vinum
ostendens quod erat delectatus
sed segregatus a delectatione carna
li per continenciam virginalem ut
legentibus suum ewangelium de
monstraret quod ubi dominus invitatur
est in nupciis spiritualibus de-
ficere vinum nupciarum debeat id est de
lectatio carnalis et veteribus in
mutatis a delectatione carnali que
corrupcionem induxit mutata in
spiritualem que renovat omnia nova
omnia que a christo instaurantur
a reparantur appareant Hoc
autem hic tamen ostendit tempus
et locus in quo iohannes scripsit
istud ewangelium locus autem est
asya minor in qua metropolis
est effesus in qua plurimum iohannes
conversatus Et hoc est quod dicitur Hoc
autem ewangelium scripsit in
asya quia de hoc rogatus fuit
ab asye episcopis ut dictum est Tempus
autem descriptionis huius ewangelii

fuit postquam iohannes redierat de
relegatione exilii ubi apocalipsim scrip-
serat in insula que dicitur pathmos
Et hoc est quod dicitur postquam in path-
mos apocalipsim scripserat Sed
quia posset aliquis querere quare liber
apocalipsis ponitur ultimus in ca-
none cum fuit descriptus ante istud e-
vangelium Ad hoc respondet ieronimus
dicens ut hoc factum est ut finis ca-
nonice scripture principio responderet
quia scriptura canonica incipit a prin-
cipio incorruptibili cum dicitur In prin-
cipio creavit deus celum et terram Et ideo conve-
niens fuit quod finis a principio incorrup-
tibilis per virginem scriberetur Unde
et liber apocalipsis in finali bea-
titudine terminatur que consistit
in reditu creature ad ipsum sicut
per creationem egreditur ab ipso De
qua creatione agitur in canonis princi-
pio Et hoc est quod dicitur · Ut tamen
a principio canonis incorruptibile
principium prenotatur in genesi a-
pud deo a quo creatura egreditur
etiam ei incorruptibilis finis per
virginem a per iohannem in apoca-
lipsi redderetur quia ibi descri-
bitur finis creature sicut et princi-
pium Propter quod subditur Dicente
christo ego sum alpha et o apoca-
lipsi ultimo alpha enim est prima littera
greci alphabeti o vero ultima ·
et per hoc designatur quod ipse christus
est principium et finis sacre scriptu-
re et etiam totius scripture vel quia ex
unitate prima a qua omnis alia unitas
designatur // Hic est iohannes hic
tenter describitur exitus iohannis
felix obitus quod ostenditur de

duobus Primo quia ex divina revelatione
prescivit horam sui ad celeste gaudium
et hoc est quod dicitur Hic est iohannes qui
sciens supervenisse diem recessus
sui de hoc mundo Convocatis discipu-
lis suis in epheso · que erat metropo-
lis illius terre per multa signorum
experimenta · quia sensibiliter viderat
multa miracula virtute facta · Ex-
primens christum quia talia sunt divi-
nitatis ostensiva Secundo quia speciali-
ter obiit non sentiens dolorem mor-
tis Et hoc est quod dicitur Descendens
[illegible] voluntate in defossum sue se-
pulture locum ut habetur in legenda sua
facta oratione positus est ad patres suos
scilicet ad sanctos patres veteris testamenti
qui iam erant in gloria celesti tam
extraneus a dolore mortis non in-
dicit a morte quia mortuus fuit
per separationem anime a corpore · quia
quilibet homo debitor est mortis
ex primi parentis transgressione
Secundum quod dicitur hebreorum · ix · Statu-
tum est hominibus semel mori · sed
dolorem mortis non sensit ex
privilegio speciali signum integrita-
tis virginalis Propter quod subditur
Qui a corruptione carnis invenitur
alienus Tu potius commendatione iohan-
nis hic ieronimus ostendit ordinem
sue descriptionis quia ultimus inter
evangelistas scripsit evangelium Et hoc
decebat virginem quia tantum in-
tas et verecundia debent esse
amice virginitati / Et hoc est quod
dicitur tamen post omnes scripsit e-
vangelium et hoc virgini debe-
batur ratione predicta / Quorum
tamen hic ponit ieronimus suam ex-
cusationem a diligenti consideratione

ordinis evangelistarum et evangeliorum dicens quod ista in generali et tantum modo tripliciter de causa quia per hoc quantum in generali tangitur desiderium exercitativum legentibus ad perfectius cognoscendum ideo ex tali desiderio homo laborat ad perfectionem cognitionis querendam et talis labor est ei meritorius 3o quia per hoc doctrina magistri ipsi deo reservatur qui veritatem revelat querentibus taliter Et hoc est quod dicitur quorum tamen ... evangeliorum vel scriptorum ... evangelistarum temporis dispositio in quo tempore quilibet eorum scripsit vel librorum ordinatio ... contra eum mathei sit primum marci secundum et sic de aliis Ideo a nobis per singula non exponuntur ut sciendi desiderio collocato in fidelibus ista legentibus et querentibus horum perfectam cognitionem fructus laboris servetur et ideo magistri doctrina quia paratus est revelare veritatem fideliter inquirentibus apertam

Capitulum primum

In principio erat verbum secundum quod patet ex predictis intentio beati iohannis est divinitatem domini nostri ihesu christi principaliter declarare ad extinguendum heresim ebionitarum exortam insurgentem qui dicit christum hominem purum et per consequens ante mariam nullo modo fuisse Et ideo in hoc evangelio sic procedit Nam primo divinitatem christi per rationem quantum possibile est probat Secundo apertam per miracula ab ipso facta manifestat in principio secundi capituli tertia dicitur prima in duas quia primo divinitatem christi ostendit Secundo declarat hoc sibi innotuit ubi Et vidimus Prima in duas quia primo declarat aptitudinem filii dei eterna generatione Secundo temporale aptitudinem incarnatione ubi Fuit homo Prima in duas quia primo determinat de christo filio dei quantum ad omnes eo seu generaliter Secundo quantum ad operationem ubi Omnia per ipsum Circa primum quatuor declarat primum est filii a patre eternam generationem secundum est aptitudinem personalem distinctionem ubi Et verbum erat apud deum tertium est patris et verbi consubstantialitatem ubi Et deus erat verbum Quartum est aptitudinem coeternitatem ubi Hoc erat in principio apud deum // Ad evidentiam autem considerandum quod beatus iohannes in declaratione istorum utitur nomine verbi quod non invenitur nisi in creatura intellectuali que est ad ymaginem dei facta Et ideo efficatius ducit in cognitionem creatoris quam cetere creature Et ideo ad intellectum dicendorum aliqua sunt hic premittenda Primum est qualiter verbum in nobis invenitur Secundum qualiter in deo ponitur Tertium qualiter proprietas filiationis in verbo divino reperitur quia beatus iohannes loquitur de filio dei sub nomine verbi Circa primum sciendum quod vox significativa dicitur verbum sed hoc est tantum modo large et denominative in quantum significat interioris mentis conceptum Sicut urina dicitur sana in quantum est signum sanitatis medicina Et ideo sicut illud dicitur quod est verbum quod per vocem significatur hoc

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK Baden-Württemberg

Hoc autem est interioris mentis concep-
tus. Quem quod dicit philosophus primo periermenias
ab voce sunt note .i. signa earum
passionum que sunt in anima. Ideo con-
ceptus mentis interior etiam antequam
per vocem designetur proprie verbum dicitur.
Et hoc est quod dicit augustinus xv de trini-
tate. Quisquis potest intelligere ver-
bum non solum antequam sonet verum
etiam antequam sonorum eius ymagines
cogitatione involvantur potest videre
aliquam illius verbi similitudinem
de quo dictum est In principio erat ver-
bum. Advertendum tamen quod in no-
bis est duplex interioris mentis conceptus.
Unus informis et imperfectus,
alius formatus et perfectus. Cogi-
tatio est quia cognitio nostra procedit
de imperfecto ad perfectum. Et ideo
dicere habens primo conceptum confu-
sum et imperfectum ut dicit philosophus primo physicorum.
Et talis conceptus non dicitur proprie
verbum sed cogitatio. Procedendo autem
pervenimus ad habendum conceptum
rei perfectum et determinatum quia
philosophus vocatur diffinitio. Iste
autem dicitur proprie verbum. Et sic
patet primum scilicet quid sit verbum
in nobis. Circa secundum consideran-
dum quod deus est intellectualis na-
ture ut ab omnibus tam sanctis quam
philosophis supponitur tamquam manifestum.
Et ideo in eo ponitur verbum
non tamen ad similitudinem verbi
large dicti quod est apud nos signi-
ficativum vel conceptus rei imperfectus
quia in deo nichil est difficile nec etiam
imperfectum et similiter hoc verbo signi-
ficativum quod sensibile est et apud

cogitatio que licet sit intellectualis
tamen imperfectionem implicat non habet
ibi locum sed ibi ponitur verbum in-
quantum importat conceptum rei perfectum.
Quia deus unico actu intelligendi
seipsum et omnia alia concipit perfecte.
Ex quo patet differentia verbi nostri
ad verbum divinum quia verbum nostrum
in mente multiplicatur quod quot sunt
ibi conceptus perfecti vel formati tot
sunt verba. In deo autem est verbum
unicum quia non potest esse ibi nisi unicus
conceptus perfectissimus. Item verbum
in nobis est quid transiens quia non
semper actu permanens et eternum.
Et sic patet aliqualiter secundum scilicet qua-
liter in divinis ponatur verbum. Cir-
ca tertium sciendum quod veritas filiationis
proprie dicta est quod ibi sit processio viven-
tis a vivente secundum rationem simi-
litudinis in idemptitate nature se-
cundum speciem vel in aliquo genere quod pa-
tet quia in rebus inanimatis quamvis
unum procedat ab alio sicut ignis ab ig-
ne non tamen ignis productus ab alio
igne dicitur eius filius. Similiter
si res non procedat viva a vivente
non invenitur ibi ratio filiationis.
Unde artificiatum procedit ab artifice
non tamen dicitur eius filius. Et ideo
non requiritur sicut dictum est processio
viventis a vivente. Item hoc non
sufficit nisi sit processio secundum simi-
litudinem nature quia pediculus pro-
cedens ab homine non dicitur eius filius
sed ille qui procedit ab eo similis in
specie. Advertendum tamen quod non
est de perfecta ratione filiationis quod na-
tura specificata in patre et filio numero
distinguantur sed hoc contingit ex
imperfectione illius nature. Et igitur

sui multiplicatione in pluribus suppositis
esse non potest. Una enim in eius existens
agitur in divinis ponatur distinctum per-
sonaliter a quo procedit sicut veritas
vel scilicet ut magis patebit infra. Et
sequenter oportet dicere quod in ipso perfecte
inveniatur ratio filiationis quia deus
non solum est viventis animate in con-
ditionalitate nature non solum specifica
sed mali. Et procedit etiam secundum ra-
tionem similitudinis quia verbi de
ratione est quod sit perfecta similitudo
illius cuius est verbum. Et adeo ver-
bum in divinis et filius idem sunt
per omnem modum. Sicut dicit
augustinus in de trinitate. Verbum solus
filius accipitur et eo dicitur verbum
quo filius. His prelibatis atten-
dendum est ad declaratione prime con-
clusionis quam inducit iohannes
ad probandum eternam filii generatio-
nem ut predictum est. Nec debet aliquis
admirari quod tantum in istis steti
quia verba beati iohannis con-
tinentia sententia maxima. Omnino
nobis incomprehensibile et ideo non
potest paucis verbis etiam mediocriter
declarari. In ratione autem ista beatus
iohannes supponit quod ab omnibus
supponitur tamquam manifestum scilicet quod deus sit
principium simpliciter primum et per-
tans quod sit intellectualis nature
aliter non haberet notitiam sui et aliorum
quod est inconveniens maximum. Et
ideo quidquid est perfectionis in na-
tura intellectuali tantum competit
ei modo tamen super excellenti
in natura intellectuali perfectio-
nis est quod ibi sit verbum quia

hoc competit ei in quantum est in ac-
tu perfecto ut patet ex predictis. Ergo
in ipso deo proprie et perfecte est verbum.
Verbum autem de sua ratione dicit quod
procedens ab eo cuius est verbum sit
conceptus a concipiente. Cum igitur
verbum et filius idem sint sequitur
quod ibi sit generatio filii a patre ex
quo est ibi expressus. Ubi advertendum
rationis beatus iohannes ponit tan-
tum conclusionem obmittens istam
deductionem sicut frequenter faciunt phi-
losophi tangendo solummodo conclusionem
propositionis sue rationis et hoc modo
dicit iohannes In principio erat
verbum id est in ipso deo qui ab omnibus
supponitur primum principium necessario
fatetur est verbum proprie dictum ut patet
ex predictis. Et verbum hic concor-
probat filii personalem distinctionem
ab eo cuius intellectum sciendum quod per-
sona est intellectualis nature in co-
mmunicabilis existentia vel potius
subsistentia. Verbum autem in divinis
non potest esse accidens ut patet ex
predictis. Et adeo oportet quod sit
quid subsistens in natura divina et
etiam incommunicabile quia nec intellectus
nec natura capit quod procedens sit
idem per omnem modum cum eo a quo
procedit. Et ideo quia verbum in divi-
nis procedit per actum realem opor-
tet quod inter ipsum et principium
a quo procedit sit distinctio realis
per proprietates suas alterius incommunicabiles.
Et ideo cum utrumque sit subsistens in-
communicabile in natura divina que est
in supremo intellectualitatis. Sequitur
quod inter verbum et principium a quo
est verbum sit distinctio per-

sonalis. Et hoc est quod breviter tangit
Iohannes dicens Et verbum erat
apud deum. Nulla enim res dicitur quod
sit apud semetipsum sicut nec aliquis
est in se ipso ut dicit iiii phisicorum. Et
adeo inter verbum et principium a
quo est verbum quod est verbum secundum precium
est personalis distinctio. Non enim ver-
bum procedit apud per actionem tran-
seuntem sed manente intra. Et ideo
verbum manet intra illud cuius est
verbum tamen adeo distinctum quod di-
stinctio personalis est ut patet per
predicta. Et deus erat. Hic com-
bat patris et filii consubstantiali-
tatem. Verbum enim divinum est quid
subsistens in natura divina ut
predictum est. Natura autem divina non
est multiplicabilis quod nullo modo
potest esse nisi una et simplicitate una.
Et ideo oportet quod verbum et princi-
pium a quo est verbum sint idem
penitus in natura, quamvis distinguan-
tur ut predictum est in persona. Et
hoc est quod dicit Iohannes Et deus
erat verbum. Ita quod li deus ponatur
a parte predicati dicendo sic verbum
est deus. Nomina enim et verba trans-
posita sepe idem significant, quod nobis
quod quamvis verbum sit apud deum
non tamen est aliquid extraneum nec
sicut verbum nostrum, sed est nature
divine que indivisibilis est et eo-
dem eadem omnino in ipso imperio.
Hoc erat in principio. Hic com-
declarantur quatuor. Coeternitas pa-
tris et filii. quod enim precedens sit
posterius duratione eo a quo procedit hoc
contingit multipliciter. Uno modo
quia producens non habet a principio

sue durationis potenciam productivam per-
fectam sicut homo a principio pueritie
non habet potenciam generandi perfectam.
Et ideo eius filius necessario posterior
est duratione. Alio modo contingit propter
modum producendi, quia quando pro-
ducitur per modum qui motus est in
tempore oportet quod productum sit posterius
producente duratione, quia productum primo
habet esse in illo instanti in quo ter-
minatur ille motus. Tertio modo contingit
hoc quod aliquid producit libere et non
de necessitate nature quia tale agens
potest expectare producendum suum
effectum sicut creature. Adeo cuius potencia
est perfectissima et sine transmuta-
tione et motu tamen non sunt ei coe-
terne. Quia si ab eterno potuit pro-
ducere creaturam ut dicunt aliqui tamen
noluit. Nullo autem istorum modorum po-
test in divinis filius sive verbum quod
idem est quod patet ut producta sit
posterior patre. Quia in divinis nulla po-
test potencia productiva nisi perfecta ut
de se patet. Nec verbum in divinis pro-
cedit per mutationem et modum quia
in divinis non habet locum. Secundum quod
dicit beatus Iacobus apud quem
non est transmutatio nec vicissitu-
dinis obumbratio. Neque filius pro-
cedit a patre de necessitate nature quod
deus necessario intelligit se et se
relinquitur quod filius sit equalis patri
in divinitate et hoc est quod breviter dicit
beatus Iohannes Hoc erat in principio
apud deum a principio eternitatis.
Et sic patent quatuor quod de verbo
dei supra fuerat proposita. Omnia
per ipsum. Postquam ewangelis-
ta declaravit ipsius dei verbi

esse sui generalis. Hic conter declarat
suum agere vel operari. Et dividitur in
duas quia primo declarat hanc questionem
ad omnes creaturas in generali. 2o ad
hominem in speciali ibi Et erat lux
lux hominum. Prima in duas quia primo
declarat compositum quantum ad producendi
actum. 2o quantum ad producendi modum
ibi Et factum est. In prima parte osten
dit quartus producendi principium verbi
se extendit ad omnem creaturam in generali
prima creature producuntur a deo sicut
artificiata per artificem. Sapiencie vii
Omnium enim est artifex etc. Cum deus sit
agens per intellectum quod autem producitur
ducitur per artem seu intellectum
producitur. deus sit agens per intellectum
quod autem producitur per conceptum ar
tis seu intellectus sicut domus in
re extra producitur a domo que est
in anima. vii methaphisice. Verbum
autem in divinis idem est quod conceptus
intellectus divini ut supra dictum
est ergo per omnia per ipsum producta sunt
Et hoc est quod dicit Johannes Omnia per
ipsum facta sunt. Et quia posset
aliquis credere quod hoc signum omnia
distribueret solum pro creaturis cor-
poralibus eo quod in principio genesis
ubi agitur de prima rerum productione
non fit mencio nisi de corporalibus
creaturis ideo ad hoc excludendum
additur Et sine ipso factum est nichil
quia etiam spirituales creature sunt
a deo sicut a efficiente. Considerandum
tamen quod manicheus dixit nichil
hic teneri affirmative et per hoc
secundum ipsum intelligunt corporales

creature que parum habent de entitate et
propter hoc significantur hoc nomine ni
eo modo loquendi quo dicit philosophus iii
phisicorum quod illud quod est modicum nichil
reputatur. Hic igitur exponit ma-
nifeste dicens sine ipso factum est
nichil id est sine verbo facta est corporalis
creatura quia dicit ipsam esse facta
a principio malo posuit enim duo prin-
cipia unum simpliciter bonum aliud
simpliciter malum. et ab isto dixit
corporalem creaturam procedere. Sed is-
tud patet falsum quia ens et bonum
convertuntur. Et ideo quantum habet cor-
poralis creatura de entitate tantum
de bonitate. et per consequens a principio
bono procedit. Sed etiam patet ex
ordine rerum et connexione earum quia
universi corruptibiles creaturas et
incorruptibiles eundemque ad invicem
connecti et in unum ordinari. Et
ideo concedendum est eas ab uno prin-
cipio produci et in unum finem reduci
propter quod philosophus xii methaphisice
ex commissione universi probat unitatem
primi principii dicens entia nolunt
male disponi nec bona pluralitas
principatuum. Unus ergo princeps. Et
pluribus etiam aliis modis error ma-
nichei posset impugnari sed omitto
propter prolixitatem vitandam et difficilis
huius tractatus secundum sentencias. Alii
autem dixerunt quod per nichil intelli-
guntur que dicuntur esse facta sine
verbo sed hoc patet esse falsum
quia demonio est natura malus si-
cut malum esset integrum se ipsum de-
strueret et ideo natura ipsius bona
est. et ideo facta est a verbo a quo om-
nia bona procedunt. Et 2o expon-

dum est. Et nichil sicut supra expositum
est / Et quod factum est. Ostenso quod ver-
bum sit causa productiva eorum hic con-
ostenditur per quem modum sit causa eorum
Ad cuius intellectum sciendum quod secundum philosophum
ij de anima quatuor sunt ~~[illegible]~~ gradus
vite ~~[illegible]~~ seu viventium vegetativum sen-
sitivum motivum secundum locum intellectivum
tenet summum locum. Et ideo ea que sunt in
aliquo secundum modum intelligibile sunt
in eo per modum vitalem creature cre-
~~ande~~ autem preexistunt in verbo sicut
et in conceptu artis vel intellectus ut
patet ex predictis et quod ideo sunt ibi
eo per modum vite intellective quia
intelligere verbi est esse suum et suum vivere
et hoc est quod dicitur. Quod factum est in ipso
vita erat. quia quod factum est in re extra
prius erat in verbo per ydeam que
eadem quod divina essentia et vita et
sic patet modus per quem creature pro-
cedunt a verbo videlicet sicut arti-
ficiata ab artifice vel arte. Propter hoc
dicit boetius iij de consolatione Tu su-
perno ducis exemplo pulcrum pulch-
errimus ipse mundum mente gerens
similique ymagine formatis. Alio
modo exponitur hoc in quantum creature
preexistunt in voluntate verbi. Ad
cuius intellectum sciendum quod secundum philosophum
primo de anima illa dicuntur viventia
que movent se ipsa hoc tamen maxi-
me competit voluntati que movet
alias potentias ad agendum. Et ideo
que sunt in voluntate verbi dicuntur
vita in ipso. Sic autem est de creaturis
in quantum dependent a voluntate dei
Et sic exponitur illud Quod factum
est in ipso vita erat. quia ipse creature
antequam fierent erant in voluntate
verbi ad producendum eas vel non pro-
ducendum. Et sic patet modus per quem
est causa productiva creaturarum quia pro-
ducit eas omnino libere per quod excluditur
error aliquorum philosophorum dicentium
ipsum deum eas de necessitate producere
quod patet falsum quia voluntas non vult
aliquid de necessitate nisi illud bonum
ad quod habet necessariam habitudinem
voluntas autem divina cum sit infinita
non habet necessariam habitudinem nisi
ad bonum infinitum et ideo nichil vult
de necessitate nisi bonum suum. Et ideo
nullam creaturam vult de necessitate
sed tantum contingenter et libere. Et sic
eam producit filius autem ~~sed tamen~~
sed verbum modis aliter procedit a patre
scilicet naturali necessitate / Et vita erat
lux hominum. Ostenso qualiter se verbum
habet ad omnes creaturas in generali hic
consequenter ostenditur qualiter se habet ad ho-
mines in speciali / Ad cuius intellectum
sciendum quod animalia que sunt infra
homines habent aliqualem cognitionem sensi-
bilem cognitionem sicut asinus cog-
noscit stabulum suum et pabulum et
dominum suum et consimilibus et consimile
iudicium. Sed sola creatura intellectu-
alis potest attingere ad cognoscendum
ipsum deum. eo enim ipso quod facta est
ad dei ymaginem est capax ipsius
per cognitionem et amorem ut dicit
augustinus xiiij de trinitate / Veru-
tamen cognitio dei et amor potest
dupliciter accipi. Uno modo pro cogni-
tione et amore qui possunt haberi
ex naturalibus. Alio modo de cognitione

et amore spūali | Et scḋm hoc lictā ista
potest dupliciter exponi scilicet de cognicōe
naturali et super naturali primo mō
exponatur de cognicōe sicut patet
ex predictis Omnes creature sunt
per verbum producte Veruntamen
natura humana excellencior est
in cognicōe inquantū virtute intel-
lectus potest ad dei cognicōnem attin-
gere effectus in reducendo per quē
modum philosophi habuerūt cogni
cōnē de deo Omnis aūt cognicio sit
in aliquo homine et natura hūana
super alias creaturas in fiorire est
a verbo specialiter illustrata Et hoc
ē qđ dicit̄ Et vita erat verbū
quod ē in vita ut patet ex predictis
Erat lux hominum in quantū attin
git per naturā sibi datam a verbo
altiorem cognicōnis gradū subdit
ante modum Dicens Et lux in
tenebris lucet lucet enī ipm̄ ver
bum quod ē lux per essenciā nō
possit eē forma intellectus cer-
tamē intellectus agēs qui ē pote-
cia anime ē quedam lux derivata
a divina luce | Et ideo per ipm̄ qt
homo ad divina cognoscenda quod
animo attingē Scḋm quod dicitur
psalmo quarto Multi dicūt quis osten-
dit nobis bona | Respondet Sig-
natum ē super nos lumē vultus
tui dn̄e quasi in lucē intellectus
agentis impresso a te animabus
humanis potest hri cognicōe; tue
bonitatis Et hoc mō lux divina in
tenebris lucet inquantū natura
humana que de se ē quedā tene-
bra quia lumē nō hāt sed a verbo

illustratur eo qđ luce a b'ipso derivata
modo predicto informatur | Veruntamē
quia talis cognicio dei que hr̄ ex naturalibus
ē defectiva Ideo sequit̄ Et tenebre
eā nō comphenderūt quia lux divina
scilicet verbum quod idem ē cognicōe
naturali per essenciā non videt̄ qr
talis ē cognicio per effectus qui
non adequantur virtute prime cause
sed infinitū distant ab ea Ideo per
talem cognicōe; non pt̄ videri divina es-
sencia Alio mō exponit̄ ista de cog-
nicōe supernali | Homo enī ad quedā
finem supernalem ordinatur qui ex
cedit lumē naturalis rōnis Scḋm
quod dicit apłus prima ad cor ii O-
culus non vidit nec auris audivit
nec in cor hominis ascendit q̄ p̄pa
rauit diligentibus te Ad finem enī in
cognitū non pt̄ homo tendere quia
incognita non possumus diligere ut dicit
augustinus Et ideo homo ad finem
suū consequendum indiget necessario
illustracōe supernaturali ut in finē
ultimū dirigatur Deus autem paratus
ē hanc illustracōe; hominibus dare
quia natura non deficit in necessa-
riis ut dicitur iii de anima | Et si ho
ē cui de natura naturata multo for-
tius ē de auctore ipius nature qui
ē natura naturans Et nō si homo fa-
ciat quod in sē ē veniendo se ad deū
per cognicōe; et amore quantum potest
ex naturalibus suis deus supplet re-
siduū addendo nature perfectionem gratie
illustrans eū supernaturali illustracōe
Et hoc ē qđ dicitur | Et lux erat vita
hominum a ipsum verbum non deficit

illustrando hominem per gratiam in
cognitione supernaturali Et lux in tene-
bris lucet i. in peccatoribus quod verbum
quantum est in se illustrat ea luce gratie
Sed quod sunt tenebrosi hoc est quia
se subtrahunt ab influentia divine
lucis sive verbi Et ideo sequitur Et
tenebre eam non comprehenderunt quia
peccatores non habent lucem non consequuntur
non propter defectum lucis ut dictum est
sed propter suum defectum / Fuit homo post quam
ewangelista declaravit eterni verbi ema-
natione et primus operatio, Hic consequenter
declarat eius temporalem incarnationem
Et dividitur in duas quia primo agit
de commissione precursoris 2o de adven-
tu redemptoris ibi erat lux vera Prima
in duas quia primo ponitur commendatio
precursoris 2o tollitur occasio erroris
ibi non erat ille lux Circa primum com-
mendatio precursoris exequatur de-
scribitur primo ex conditione naturali cum dicitur
Fuit homo i. conveniens erat homo
secundum dictamen recte rationis et ratio-
nabiliter precursor salvatoris fuit
homo non angelus quia sapientia divina
disposuit omnia suaviter ut dicitur
sapientie viii quia facit omnia secundum mo-
dum convenientem et decentem movendo
quamlibet rem secundum quod natura
est moveri homines autem communiter loquendo ma-
gis sunt apti recipere doctrinam hominis
quam angeli Tum propter similitudinem
nature tum propter consuetudinem loquendi
et vite que requiruntur inter discipulum
et doctorem Si autem aliqui doceantur
revelatione mentium ab angelis hoc est raro
de excellentibus viris et a communi
conversatione hominum segregatis adventus

autem redemptoris annunciandus erat
omnibus communiter non solum excellentibus
Et ideo precursor adventus Christi denuncians
magis ydoneus fuit homo quam angelus
Veruntamen licet Iohannes fuit homo ex con-
ditione naturali fuit tamen angelus ab of-
ficio ex puritate virginali Secundum quod
dicit salvator Mathei xi Hic est de quo
scriptum est per Malachie iii ecce ego mitto
angelum meum etc 2o describitur Iohannis
commendatio ex divina auctoritate cum subditur
missus a deo quia non venit a se ipso ca-
pite Zachariae missione Iohannis dicunt
aliqui quod fuit tantum per internam in-
spirationem sed melius videtur quod tamen
hoc fuit per expressam dei missionem
et exteriorem apparitionem quia adeo quod
sunt multum ardua solent prophete sic
mitti ut patet ex decursu veteris tes-
tamenti Ministerium autem Christi inter
omnia fuit maximum quia ad ipsum or-
dinatum fuit totum vetus testamentum sicut
quod declaravi diffuse super epistolam ad
hebreos Et ideo non est verisimile quin Io-
hannes ad hoc fuit per expressam
missionem dei et apparitionem exteriorem
licet modus huius apparitionis non sit
scriptus Multa enim facta sunt circa
ministerium Christi que non sunt scripta ut
habetur in fine huius ewangelii hoc videtur
innuere propter Iohannes idem dixit ut
habetur infra eodem capitulo qui misit
me baptizare in aqua ille michi
dixit super quem videris spiritum descen-
dentem etc 2o describitur commen-
datio Iohannis ex nomine cum di-
citur nomen erat Iohannes Istud
nomen fuit sibi impositum non ex humana
dispositione sed divina preordinatione
ut habetur luce primo. Et ideo respondebat

effectati interne secundum plenitudinem gratie Jo
hannes enim interpretatur in quo gratia Jo
fuit ydoneus ad currendum ante alium qui
tantor gratie Secundum quod dicitur infra
eodem capitulo Gratia et veritas per ihesum
christum facta est Simile invenitur in ve
teri testamento quia abraham ysaac et is
mahel sic nominati sunt ex divina ordi
natione ad designandum eorum perfectionem Ter
tio describitur eius commendatio ex officii
nobilitate cum dicitur Hic venit ut
testimonium perhiberet de lumine id est de fi
lio dei in mundum veniente Hoc autem
testimonium perhibuit predicando eius
excellentiam ut habetur infra eodem capitulo
Ipse est qui post me venturus est cuius non
sum dignus ut solvam eius corrigiam
calciamenti Similiter testimonium perhi
buit baptizando in aqua ut per hoc
designaret alium qui erat venturus
baptizare in spiritu sancto propter quod
forma baptismi iohannis erat in no
mine venturi Ut habetur actuum xix Sic
enim prophete antiquitus denuntiabant ali
quando futura non solum verbis sed
etiam factis Quod patet de ieremia
qui posuit cathenas in collo suo ut
verbo et facto prenuntiaret captivi
tatem futuram regis et civitatis ut
habetur xxxvii Sic iohannes baptis
ta predicando et baptizando annun
tiavit adventum redemptoris Finis
autem officii tangitur cum subditur Ut
omnes crederent per illum Non dicit
in illum quia hoc finaliter predicabat
ut populus crederet in christum futurum
Notandum etiam aliud quod hic dicitur
omnes crederent non refertur ad illud
quod supra dictum est fuit homo mis
sus quia hic loquebatur generaliter
omnibus Non sic autem loquitur an
gelus sed solum excellentibus ut su
pra dictum est Non erat ille lux Hic tol
litur occasio erroris exhortatio enim quod ewan
gelista dixerat de iohanne tot magni
fica Posset aliquis credere quod eius ad
ventus sufficeret ad salutem generis humani
sicut et de christo multi sunt opinati ip
sum esse christum propter excellentiam sue
sanctitatis propter quod sacerdotes iu
deorum miserunt ab iherosolimis inter
rogantes si ipse esset christus ut habetur
eodem capitulo Ideo ewangelista
ostendit quod eius adventus non erat
sufficiens ad salvandum humanum ge
nus Non erat ille lux qui posset
mentes hominum luce gratie per lus
trare sed tantum erat preco super huius
lucis Ideo sequitur Sed ut testimo
nium perhiberet de lumine Modus autem tes
tificandi iam predictum est in parte
precedenti Sed contra hoc videtur esse
aliud quod dicitur ephe v Eratis
enim aliquando tenebre nunc vero lux
in domino Et sicut ratio lucis convenit
cuilibet iusto et per consequens iohanni Di
cendum quod lux gratie dupliciter accipitur
in scriptura Uno modo per essentiam
et sic soli deo convenit tamen appropriatur
filio in divinis sicut et alia que pertinent
ad notitiam Et ideo perfectas huius lucis
de iohanne negatur sed de christo affir
matur ut statim patebit Alio modo
accipitur lux per participationem
et hoc bene convenit iohanni
et aliis sanctis et sic loquitur apos
tolus in auctoritate predicta
Erat lux vera Postquam ewan
gelista determinavit missionem

principiis. Hic tangit de adventu redemptionis. Et dividitur in tres. Quia primo ostenditur necessitas huius adventus. Secundo inde communis fructus ibi Quodquod autem. 3o veniendi modus ibi Et verbum caro factum est. Circa primum considerandum quod ratio naturalis est defectiva in cognitione divinorum quia non attingit ad eorum cognitionem nisi per effectus qui distant ab eo in infinitum. Item revelatio de divinis in veteri testamento erat imperfecta quia sub velaminibus et figuris. Propter ante Christi adventum homines multipliciter errabant circa cognitionem divinorum ut patet in sapientia illius temporis decursum. Et ideo adventus Christi in mundum fuit necessarius ad illuminandum homines in cognitione divinorum. Secundum quod ipsemet dicit infra xviii. Ego ad hoc natus sum et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati. Ideo videmus quod post eius adventum ydolatria cessavit a per totum mundum sicut fuerat per Zachariam prophetam predictum capitulo xiii. Et erit in die illa dicit dominus disperdam nomina ydolorum de terra. Quod autem Christus sit lux sufficiens ad talem illuminationem ostendit triplici ratione. Prima ratio procedit ex lucis huius veritate. 2o ex eius principalitate. 3o ex evidenti eius manifestatione. Prima tangitur ibi. In mundo erat. 2a ibi mundus per ipsum factus. Circa primum advertendum quod Christus dicitur verum tripliciter. Uno modo quia dicitur contra falsum. 2o quia dicitur figurale in quantum figura recedit a perfecta rei veritate. 3o modo quia dividitur contra participans

quia illud quod est tale per participationem deficit a perfectione illius quod est tale per essentiam. Lux vero cognitionis naturalis in cognitione divinorum primo modo deficit a ratione veri luminis quia et si per eam philosophi habuerunt de deo aliquam cognitionem fuit tamen admixta erroribus multis. Propter quod dicitur ad Ro. primo. Cum cognovissent deum ~~glorificat~~ non sicut deum glorificaverunt aut gratias egerunt sed evanuerunt in cogitationibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum etc. Et patet in Aristotile qui inter alios philosophos dicitur verius scripsisse et tamen in pluribus deviavit sicut patet de mundi eternitate et intelligentiarum modo et eorum felicitate quorum prosecutionem causa brevitatis omitto. Lumen vero cognitionis divinorum quod fuit in veteri testamento deficit a ratione veri luminis quia licet habuit veritatem absque admixtione falsitatis tamen ipsa erat figuralis et umbra veritatis. Lumine vero cognitionis angelice 3o modo deficit a perfecta lucis veritate quia licet sit vera et aperta tamen est participata. Lux autem divina hoc modo dicitur vera quia est lux per essentiam. Et hoc modo sequitur quia sit sufficiens ad omnem illuminationem quia quod est tale per essentiam est causa omnium aliorum sicut ignis est causa caliditatis in omnibus aliis ut habetur ii metaphysice. Talis autem lux appropriatur filio ut dictum est. Et sic patet prima ratio pro efficatia ad illuminationem gratie que tangitur cum dicit Erat lux vera sine falsitate sine umbra et sine participatione sed lux per essentiam. Ideo sequitur Que illuminat

omnem hominem quantum est in se.
quia si aliqui non sunt illuminati hoc est
quia se subtrahunt ab influentia huius
lucis. Potest etiam hoc intelligi de lu-
mine naturalis rationis que se ex-
tendit ad omnes etiam peccatores et
est quedam participatio divine lucis ut
patet ex predictis / Venientem in
hunc mundum quia per hoc non est
intelligendum quod homines ante sunt
in alia vita Unde venit in mundum
istum Vel quia anime fuerunt a
principio mundi create sicut intel-
lexerunt aliqui heretici Sed evangelista
utitur tali modo loquendi ad deno-
tandum quod anima intellectiva datur
ab extrinseco per creationem et dicitur
hic ipse homo eo modo quo pars prin-
cipalior rei dicitur ipsa res ut homo
ethicorum / In mundo Hic tangitur
secunda ratio ad idem ex eius princi-
palitate Ad cuius intellectum sciendum
quod aliquid dicitur esse alicubi tripliciter
Uno modo per potentiam sicut rex est
in toto regno ~~suo~~ Alio modo per
presentiam sicut rex est in aula sua.
quia omnia sunt ibi patent eius
aspectui Tertio modo per essentiam sicut
rex est in suo loco determinato sicut est
proprius natus corpus eius Deus
autem presens est ubique hoc triplici modo
quia eius virtus ad omnia se exten-
dit Et quia omnia sunt nuda et
aperta oculis eius Et etiam quia
presens est ubique per essentiam quod
patet quia non solum dat esse rebus
sed eas in esse conservat contingens prin-
cipia rerum ad invicem Hoc autem
non posset esse per aliquid quod sit medium
inter ipsum et creaturam quia nullum

est tale medium Et ideo oportet quod fu-
erit per se ipsum ubique potentialiter et per
essentiam existente Et sic patet quod lux
ipsa divina sit ad eam quia ipse deus quod ipsa
efficiatur ad predictam illuminationem quantum per
suam principalitatem Et hec ratio bre-
viter tangitur cum dicitur In mundo
erat Nomine enim mundi intelligitur
universitas creaturarum / Et mundus
Hic ponitur tertia ratio ad idem ex
evidentia lucis divine. quia si non sit
evidens in suo effectu scilicet in universita-
te creaturarum adeo productarum ex quarum
pulcritudine et ordine lux divina etiam
potest in naturali ratione cognosci
Secundum quod dicitur sapientie xiii a magni-
tudine speciei creature creator horum
visibiliter poterit cognosci Et Ro. i. Po
invisibilia dei a creatura mundi et ab
homine per ea que facta sunt / intellecta
Et hec ratio tangitur cum dicitur Et
mundus per ipsum factus quia nomine
mundi omnis creatura intelligitur
ut dictum est que ducit in cognitionem
creatoris sicut effectus in cognitionem
sue cause / Et mundus hic re-
manet quandam obiectionem quia
contra predicta posset obici per hoc
quod videmus multos homines non
habere cognitionem dei Et ipse respondet
quod hoc non est ex defectu lucis sed
magis ex malitia hominum a luce se aver-
tentium et mundus eum non cognovit
nomine mundi hic intelliguntur pec-
catores mundi aliter convenientes Et
ideo aliter accipitur mundus quam in
parte precedenti quia ibi accipitur
pro essentiis rerum. hic pro malitiis ho-
minum In propria venit a in mundo
qui ipse fecerat per carnis assump-

tōnem · et sic fuit ibi nouo modo vl'
aliter · In ꝓpria venit · i · in iudea q̄ dicebat̄
terra dei vt patet in pluribus locis veteris
testamenti · et sui eum non receperunt
· i · iudei quia in veteri testamento dicunt̄
ꝑplus peculiaris ꝑprius dei quia pauci
de iudeis comparatiue crediderunt xpo
Secundum quod fuerat predictum ysaie
viij · quod erit sicut in lapidem offen
sionis et in petram scandali duabus
domibus israhel / Quodque hic contin
git autem aduentus xpi vtilitas siue
fructus Ostenditur in duas quia primo
ostenditur cuius secundo remouetur qd'
dam dubium ibi qui non ex sanguinibus
Circa primum sciendum quod sicut verbum
incarnatum est vere filius dei naturalis
ita illi qui sunt membra eius per fidem
formatam efficiuntur filii adoptiui Et
in hoc apparet vtilitas nobis pro
ueniens ex suo aduentu · Et hoc est
quod dicitur · Quodquot autem receperunt eum
credendo · dedit eis potestatem filios
dei fieri per regenerationem baptismi
que non datur nisi confitentibus fidem
xpi per se si sint adulti uel per a
lium si sint paruuli / Qui non ex
sanguinibus hic consequenter remouet
dubium Quia forte posset aliquis
credere quia hec generatio esset per modum
corporalis generationis Ideo hoc re
mouet dicens qui non ex sang
uinibus et licet enim sanguis
in latinis plurale non habeat hic
tamen ingreco Et ideo translator
ut sequeretur veritatem textus non
curauit de regula gramatice trans
ferens in plurali ex sanguinibus
ad generationem enim naturalem

concurrit dupliciter sanguis quia ex
parte matris requiritur sanguis men
struus pro materia ex parte viri requiritur
semen in quo consistit virtus formatiua
Hoc autem semen est residuum alimenti
sanguinei quia nutritiua ministrat
materiam ipsi generatiue hoc tamen residuum
in semine dealbatum est propter maiorem di
gestionem Istos igitur sanguines
excludit euangelista a generatione spirituali
qui non ex sanguinibus nati sunt
neque ex voluntate carnis neque ex uo
luntate viri Per carnem hic intelli
gitur femina · que passiue participat
de ratione respectu viri propter hoc no
minatur caro Genesis ij Hoc nunc os
ex ossibus meis et caro de carne mea
Copula autem masculi et femine requiritur
in naturali generatione sicut in omni alia ac
tione naturali requiritur concursus actiui
et passiui Et hec copula maris et fe
mine excluditur a generatione spirituali cum
dicitur Neque ex voluntate carnis ne
que ex voluntate viri aliter potest
exponi itaque per voluntatem carnis
intelligatur concupiscentia large lo
quendo prout de voluntate accipitur pro
appetitu sensitiuo Per voluntatem
viri intelligitur appetitus sensitiuus
intellectiuus quia vterque appetitus
concurrit in generatione carnali hominis
appetitus sensitiuus ut mouens in
tellectus ut consentiens et hoc re
mouetur a generatione spirituali cum dicitur neque
ex voluntate carnis etc Qualiter
autem fiat generatio ista ostenditur
cum subditur Sed ex deo nati sunt in
quantum homines a deo recipientes
graciam trahuntur quodammodo ad

naturam divinam · quia per donum
gratie efficimur consortes divine nature
Ut habetur ij petri primo Maxima ex preciosa
nobis promissa donavit ut per hoc effi-
ciamur consortes divine nature Ex pre-
dictis patet quod filij carnales contra hunc
quandam maculam et feditatem ex modo
sue generationis · non sic autem filij spiritua-
les sed magis nobilitatem / Et ver-
bum caro Hic conter ostendit modum
verbi in modum venientis quia non
venit ubi prius non erat · sed quia
novo modo incepit ibi esse Sicut rex
qui prius est in aliqua civitate per suam
potentiam tantum quando / venit illuc
personaliter incipit esse novo modo
scilicet per suam presenciam Sic dei filius qui
erat prius in mundo per potenciam presenciam
et essenciam ut patet ex predictis / venit
ibi novo modo scilicet per carnis assump-
tionem Et hoc est quod dicitur / Et verbum
caro factum est et habitavit in nobis Ex
hoc verbo verbum caro factum est Eu-
tices accepit occasionem errandi
dicens Quod ex verbo et carne facta
est una natura sicut etiam una per-
sona Sed hoc manifeste patet fal-
sum et impossibile · quia illa natura
esset composita ex verbo et natura
humana · et sic verbum veniret
in compositionem alterius hoc autem est impo-
ssibile Quia omne quod componitur
alteri est aliquo modo in potencia po-
tencia autem nullo modo potest esse
in verbo cum sit actus purus ergo
secundum istum si esset possibile unam na-
turam ex ambabus fieri · illa tamen
non esset natura humana nec di-
vina quia natura composita ex duabus

non est aliqua illarum sed aliquid aliud re-
sultans ex hiis · ut patet de mixto ex
elementis quia mixtum non est aliquod e-
lementorum nec ipsa simul sumpta quia
tunc mixtum non esset aliquid unum / Et
ideo si ex verbo et carne fieret una na-
tura sequeretur quod christus non esset ho-
mo neque deus contra scripturam novi
et veteris testamenti Propter quod arrius
dixit quod ex carne et verbo non est
facta una natura sed ipsum verbum
carnem assumpsit non tamen animam
quia verbum supplet locum anime in
ipsum Sed istud implicat contradictionem
quia caro non est in specie carnis nisi
per animam / Ut habetur iiij metheororum
Et ideo dicere quod verbum assumpsit car-
nem et animam implicat contradic-
tionem Nec valet quod dicit verbum
supplet locum anime quia caro illa et
secundum ipsum non est informata secundum
ipsum per verbum sed tantum assump-
ta · et sic dicere eam per verbum in-
formari hoc tamen est impossibile ·
Ateram sequeretur quod christus non esset
homo ut patet manifeste Propter
quod appollinaris dixit quod verbum
assumpsit carnem · quia secundum ipsum
assumpsit animam sensitivam que
dat esse carnis non tamen assumpsit
animam intellectivam cum verbum
maxime sit intellectivum Et ideo
in christo solummodo ponebat intellec-
tum verbi Sed hoc patet falsum
quia licet iste in christo posset sal-
vare carnem non tamen carnem
humanam quia caro non dicitur
humana nisi per animam intellec-
tivam etiam secundum ponentes plu-

ralitatem formarum / Item secundum eos
non esset homo cum homo in specie hu-
mana reponatur per animam intellec-
tivam sed magis esset animal brutum
quia anima sensitiva non reponit
nisi in specie bruti hoc autem omnia sunt
contra fidem et sacram scripturam
Ideo sunt tamquam heretica reprobata
Et licet pluribus aliis viis possent
predicta improbari tamen propter prolixi-
tatem vitandam omitto Propter quod
dicendum quod cum dicitur verbum caro
factum est Per carnem intelligitur
natura humana sicut frequenter in sa-
cra scriptura Unde dicitur Ysaie
xl Omnis caro fenum etc / Et quod per
carnem intelligitur natura humana
patet per illud quod subdit / Vere fe-
num est populus / Caro ergo ista id est natura
humana est assumpta a verbo non in
unitate nature sed in unitate suppo-
siti vel persone / Ideo sensus est Ver-
bum caro factum est ac si diceretur Deus
homo factus quia licet fieri repugnet
deo verbo absolute tamen potest
dici deo ratione nature humane uni-
te ut diffusius declaratur in sente-
ntiarum quia per tale fieri non importatur quod
deus de novo incipiat esse quod
est impossibile quia suppositum di-
vinum est infinite subsistentie / Et ideo
potest naturam humanam in se
ipso sustentare ut diffusius decla-
ratur tertio sententiarum / Consi-
derandum tamen quod evangelista
non sine ratione dicit verbum esse
factum carnem magis quam hominem
quia per hoc vitatur error illorum

qui dixerunt naturam humanam in xpo
ypostasim quam sic cum dixisset ver-
bum factum est homo cum homo signat
naturam humanam in supposito dedis-
set occasionem cogitandi quod natura huma-
na in xpo subsistat in ipsa ypostasi si-
militer magis dixit verbum esse
factum carnem quam animam ne daret
occasio cogitandi quod illa unio esset tan-
tum secundum actum anime ut per cognitionem
et amorem non tamen in unitate suppo-
siti / Et vidimus / Postquam evangelista
declaravit verbi emanationem et eius
incarnationem hic consequenter ostendit
quando ipse et alii apostoli habuerunt de hac
cognitionem Et dividitur in duas par-
tes / Quia primo ponit innotescendi
modum 2o manifestat ipsum ibi Et de
plenitudine Prima in duas secundum du-
plicem modum innotescendi quas pot-
est ibi Johannes perhibet Primus
autem innotescendi modus est per
visum Sciendum est tamen quod in de
aliquid accipitur non solum pro visione
corporali sed etiam pro cognitione intelli-
gibili per quem modum vides tu hoc
id est intelligis et hoc est quod visus est
spiritualior inter alios sensus et plu-
res rerum differentias nobis demonstrat
ut habetur primo methaphysice Et ideo nomine
visus utuntur aliqui in hiis que per-
tinent ad intellectum Utrumque modum
videndi habuit iohannes et alii
apostoli notitiam verbi incarnati quia
cum ipso fuerunt corporaliter comi-
tati et sic viderunt sensibiliter
opera virtutis eius creature ex-
cedentia sicut est suscitatio mor-
tui illuminatio ceci et consimilia ex

ex quibus visi mentis perceperunt eius
divinitatem in carne latentem. Viderunt
etiam hoc mentaliter per visionem inspira-
tionis quando aperuit illis sensum ut
intelligerent scripturas ut habetur luce. Et
hoc est quod dicitur hic Et vidimus glori-
am eius .i. excellentiam omni creatura ex-
cedentem Secundum quod subditur quasi
exponendo predicta gloriam quasi uni-
geniti a patre .i. naturaliter ab eo proce-
dentis et per eius eandem naturam uno
cum ipso habentis. Hoc enim viderunt
apostoli primo per patris testimonium in
transfiguratione in qua fuit iohannes
cum petro et iacobo ut habetur mathei xvii
Et ideo tunc audiverunt vocem patris di-
centis de christo hic est filius meus dilec-
tus etc. Secundo viderunt hoc per angelorum
obsequium quia angeli ministrabant
ei sicut superiori ut habetur mathei iiii. Super
angelicam naturam nichil est nisi natura
dei. Tertio viderunt hoc quia creature
etiam insensibiles obediebant ei ad
nutum sicut domino et creatori Secundum quod
dixerunt mathei viii. Qualis est hic
quia venti et mare obediunt ei etc.
Quarto hoc viderunt per docendi et
operandi modum. Moyses enim et
alii prophete non dabant populo precepta
sed de preceptis dei populum instruebant
Et ideo dicebant hec dicit dominus vel
aliud simile. Similiter de moyse scrip-
tum est locutus est dominus ad moysen etc.
Christus autem tamquam deus et propria
auctoritate loquens dabat doctrinam suam
ut patet mathei v. Ubi frequenter
dicitur Ego autem dico vobis Un-
de in fine illius sermonis dicitur
quod erat docens sicut potestatem habens
Et similiter cognoverunt per operandi modum Quia et si alii fecerunt
miracula hoc fuit tantum deprecando
Christus autem et si in miraculis ali-
quando oravit ut in suscitatione lazari Io-
hannis tamen communiter miracula faciebat
imperando ut patet ex decursu euan-
gelii per hoc ostendebatur quod illa fa-
ciebat virtute propria sicut deus Secundum
quod dicitur luce vi. Quia virtus de
illo exibat et sanabat omnes. Sequitur
plenum gratia et hoc primo secundum gratiam
unionis. Ille enim perfectissime
plenus est gratia qui perfectissime
deo coniungitur. Natura autem humana
in christo non solum coniuncta est deo
per cognitionem et amorem sicut et in
aliis sed per realem unionem. Et hoc
dicitur et hoc dicitur in christo gratia
unionis per quam homo dicitur
deus Et converso per quam unionem dicitur
autem gratia talis unio in quantum
divina liberalitate et misericordia est
facta. Secundo secundum gratiam habi-
tualem que plenius fuit in christo
quam in aliis Secundum quod dicitur
iohannis iii Non datus est ei spiritus non
ad mensuram quia christus non solum habuit
plenitudinem sufficientie sed etiam
redundantem in alios quia est caput
non solum sed etiam angelorum. Et
autem virgo maria et alii sancti
leguntur pleni gratia Ut dicitur de
maria luce i et de sancto stephano
actuum vi Hoc tamen est alia plenitu-
do plenum enim opponitur vacuo
Et ideo tot modis dicitur plenum
quot modis dicitur vacuum. Dicitur
autem vacuitas gratie Uno modo per
virtutis defectum circa opus sibi debi-
tum Et tali vacuo opponitur plenitu-

do gratie sanctorum. Alio modo dicitur va-
nitas gratie quod non redundat ad corpus
et tali vario opponitur pulcritudo ma-
in quantum gratia eius aliquo modo re-
dundabat ad corpus super naturaliter
concipiendo plenitudo tamen Marie
non se extendit ad alios ita quod sit
gratie dativa. sed solum quantum est
gratie impetrative. Christi autem pleni-
tudo ad alios se extendit et sic op-
ponitur ecatio non solum respectu
sui sed etiam aliorum quia fuit in Christo
plenitudo gratie non solum respectu
sui sed etiam aliorum. Et veritatis in
quantum in Christo fuit veritas divina sine
creatura per unionem. Similiter
in anima Christi fuit plenitudo veritatis
in quantum habuit notitiam omnium que cog-
noscit deus notitia visionis. Simi-
liter fuit in Christo plenitudo veritatis
in quantum implevit omnes figuras
et promissiones legis mosayce. Jo-
hannes testimonium perhibet. Hoc po-
nit secundum modum quo innotuit io-
hanni et aliis apostolis verbum incar-
natum. etiam hic modus fuit per au-
ditum quia audivit a iohanne testimonium
de Christo quod erat efficax propter io-
hannis mirabilem nativitatem et
propter excellentiam vite sive sanctitatem
et hoc est quod dicitur Johannes testimo-
nium perhibet de Christo et dicit bene
perhibet ad ostendendum eius testi-
monium fuit continuatum quia non
solum semel sed pluries testificatus
est de Christo. Et ideo dicit perhibet ad
denotandum continuationem huius testi-
monii. Secundo ostenditur istud
testimonium clarum cum subditur Et
clamat quia iohannes non loquebatur

de Christo in occulto sicut faciunt illi
qui habent doctrinam suspectam sed pala-
coram populo. Dicitur etiam testimonium
certum et verum quia eodem modo testifi-
catus est primus de Christo in absentia et
presentia. quod notatur cum di-
cit hic est quem dixi scilicet ante et eodem
modo dico ulterius. Quod de Christo dixit
enim dicitur Qui post me venturus
est. patet quod non loquitur de adven-
tu Christi in mundum quia iam natus
erat et fere triginta annorum sed
loquitur de adventu eius ad predicandum
et misterium nostre redemptionis complendum
ante me factus est. Ex hoc loco arguunt
arriani quod verbum secundum naturam
verbi sit factum quod non est dubium quod
ad precessit Christum secundum carnem. Et
adeo tamen dicitur ante me factus
est. De natura verbi intelligendum
est sed littera sequens hoc destruit per
hoc ~~quod destruit~~ quod sequitur qui prior
me erat et per consequens habuit esse ante
iohannem. Et io. de facto nature lo-
queretur aliter ordinasset littera di-
cens prior me erat ante me factus
est. Et hoc sic debet intelligi ante me
factus est id est michi prelatus cuius ra-
tionem assignat dicens quia prior
me erat non secundum humanitatem
sed secundum divinitatem in qua est ab eter-
no. Potest etiam aliter exponi re-
ferendo hoc ad Christum secundum hu-
manam naturam ad cuius intellec-
tum sciendum quod puer est infans secundum
cursum nature usque ad nativita-
tem. Christus autem ab instanti concep-
tionis habuit corpus omnibus lineamen-
tis distinctum et animam omnibus vir-
tutibus scientiis perfectam quamvis
non dum habuit perfectam corporis

quantitatem et hoc fuerat predictum Jeremie xxxi Novum faciet dominus super terram mulier circumdabit virum quia xpistus ab instanti conceptionis fuit vir perfectus modo dicto. Constat autem quod ante xpistus non fuit conceptus quam iohannes fuit natus ut patet luce ii. Et io hoc modo littera predicta potest exponi ante me factus est ut perfectum esse intelligatur perfecto quia hoc designat talis locutio sicut fieri imperfectionem designat quia xpistus eciam secundum humanam naturam ante perfectus fuit quam iohannes ut patet per predicta. Et de plenitudine exponitur duobus modis quibus verbum incarnatum eius innotuit hic continetur utrumque modum manifestat. Et xpistus manifestat primum qui est per visum ut dictum est. Secundo secundum qui est per auditum ibi Hoc est testimonium Ad intellectum primi sciendum quod hec verba que scribuntur non sunt illa iohannis baptiste licet hoc dicat oriences sed sunt verba iohannis ewangeliste declarantis modum quo cognouit incarnatum verbum per visum secundum augustinum et crisostomum dixerat vero supra Vidimus eum plenum gracie et veritatis. posset aliquis querere qualiter hoc indistincte ideo declarat qualiter hoc cognouit quasi respondens tacite questioni. Et dividitur in duas quia primo declarat qualiter cognouit eum plenum gracie secundo qualiter cognouit eum plenum veritatis ibi Deum nemo vidit Dicit ergo primo benedixi vidimus eum plenum gracie quia de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hic potissime apparuit in spiritu sancti missione supra apostolos in die penthecostes ex eius plenitudine linguis omnium loquebantur. Vt dicitur actuum ii. Et io expiencia quoddammodo cognoscebant xpistum xpistum esse plenum gracie et hoc est quod dicitur De plenitudine eius nos omnes accepimus ista dictio copulatiua et non continuatur littere immediate precedenti que continet verba iohannis baptiste sed verba iohannis ewangeliste quando supra dixerat Et vidimus eum quasi vnigenitum a patre plenum gracie et veritatis quia hic declarat modum perquem hoc cognouit ut dictum est scilicet per acceptionem spiritus sancti de eius plenitudine quod sequitur Et graciam pro gracia prima omnium gratiarum datur sine meritis quia enim gratiam non potest homo mereri sed licet prima gratiam potest homo mereri de condigno augmentum gracie Et io secunda gratia dicitur quoddammodo premia quia datur pro meritis opere precedente ex prima. Aliter potest hoc exponi et magis proprie litteram de lege noua et veteri gratia quod lex vetus dicitur prima gratia magna enim gratia fuit dare legem specialem populo duce terminos et alia beneficia alliquo collata. propter quod dicitur psalmo centesimo xlvi Non fecit taliter omni nationi. et quia tamen alia lex erat imperfecta loco illius est lex noua que est perfecta et maior gratia et sic exponitur aliud Et graciam pro gracia qua

si diceret / Non solum accepimus de
plenitudine christi in receptione spiritus
sancti sed enim hoc accepimus gratiam pro gratia
id est legem novam loco veteris. Aliter quod
subditur quasi exponendo / Quia lex
per moysen data est gratia et veritas
per iesum christum facta est. Dicitur
autem lex nova respectu veteris
quia illa fuit figura et umbra fu-
turis. Dicitur etiam gratia respectu
eius quia quamvis lex vetus ex li-
beralitate divina fuit illi populo data
aliter quod potest dici gratia large
eo modo quo quodlibet donum gratis
datum dicitur gratia non tamen confe-
rebat gratiam iustificantem sicut
facit lex nova / Deum nemo vi-
dit. Hic declarat iohannes qualiter
cognoverunt christum fuisse plenum veritate
videlicet per doctrinam christi qui docuit
eos de secretis divinitatis que com-
prehendi non possunt nisi ab eo in
quo est plenitudo veritatis. Et hoc est
quod dicitur. Deum nemo vidit um-
quam. Non accipit hic nemo pro
nullo homine quia in sacra scrip-
tura aliquando accipitur homo pro omni
creatura eo quod habet aliquam convenien-
tiam cum omni creatura. Aliter quod
dicitur mathei ultimo / Predicate
evangelium omni creature / Ita nec
alibi hic accipitur pro nulla creatura.
Est igitur sensus. Deum nemo
vidit umquam id est nulla creatura po-
test visione comprehensionis vide-
re divinam essentiam. Et subdit a quo
comprehenditur / Unigenitus qui est
in sinu patris et intrinsecus divini-
tatis ipse comprehendit eam quia habet
eandem notitiam cum patre. Et ideo

pre de hoc aliis plenius in structura. Unde
sequitur. Ipse enarravit sicut pater ex-
posuit evangelii quod apostolos de secretis
divinitatis docuit ut de misterio tri-
nitatis et de multis aliis que non fu-
erunt ita explicite tradita in lege
et prophetis sicut christus explicavit //
et hoc est testimonium. Postquam e-
vangelista declaravit modum quo ha-
buerunt notitiam de plenitudine christi
per visum. Hic consequenter declarat alium
modum quo idem cognoverunt per
auditum videlicet per iohannis testi-
monium. Et dividitur in duas quia
primo manifestat testimonium iohannis
factum in christi absentia / Secundo testimo-
nium iohannis de christo in eius presentia
ibi altera die. Primum testimonium dedit
iohannes interrogatus de persona.
Secundo de officio ibi. Et qui missi fuerant.
Prima adhuc in duas quia primo po-
nitur et testimonium iohannis per
modum negationis. Secundo per modum
affirmationis ibi / Dixerunt ergo ei.
Prima adhuc in tres secundum tres
questiones factas ipsi iohanni et
tres responsiones respondentes. Secunda
ibi. Et interrogaverunt. Tertia ibi. Propheta.
Circa primum advertendum quod tempore
predicationis iohannis erat famosa
opinio et maxime in iudeis ubi vi-
gebat studium legis et prophetarum. quod
tempus adventus messie esset de pro-
ximo. Et hoc primo quia videbant ab
eis ablatum esse regnum / Ut declaravi
super matheum et danielem / Et hoc
fuerat eis datum pro signo adventus
messie genesis xlix. Non auferetur
sceptrum de iuda etc. Secundo quia vide-
bant completas ebdomadas dictas

a daniele de adventu sancti sanctorum
que complete sunt in nativitate christi
ut declaravi super danielem 9o capi-
tulo Vel secundum alios qui dicit eas
completas fuisse xviii anno tiberii
cesaris / In passione christi viderunt
eas cito complendas propter quod mes-
siam de proximo expectabant / Ex
altera parte viderunt iohannis
baptiste mirabilem nativitatem et
eius excellentem sanctitatem / Et
ideo fuerunt moti ad opinandum ipsum esse
christum / Quod miserunt solempnes
nuncios ad iohannem volentes super hac
scire veritatem / Verumtamen crisostomus
dicit quod maliciose venerunt / Sed origenes
dicit quod simplici animo venerunt ad inqui-
rendum veritatem et videtur verius
quia in modo querendi exhibuerunt io-
hanni maximam reverentiam / Et hoc ex
quatuor ut patet in littera / Primo ex
personis mittentibus ad ipsum nuncios
Et hoc notatur cum dicitur miserunt
iudei scilicet illi de tribu iuda qui erant
nobiliores in populo / Secundo ex loco mis-
sionis cum dicitur ab ierusalem · que
erat civitas sacerdotalis et regia Et
quia studium legis et prophetarum et culture
divine vigebant ibi Similiter ipsa
erat caput regni / 3o ex parte nunci-
orum cum subditur sacerdotes et le-
vitas que erant solempnes perso-
ne et maxime quia illi sacerdotes
et levite qui fuerant missi erant
de secta phariseorum ut dicitur infra eodem
capitulo et isti erant magis religi-
osi et famosi in toto illo populo / Quar-
to ex modo interrogandi cum subditur
Ut interrogarent eum tu quis es

quasi volentes in hoc acquiescere dic-
tis eius / Et subditur iohannis re-
sponsio Et confessus est scilicet veritatem
et non negavit usurpando sibi di-
vinum officium Hoc enim esset negare
ipsum christum qui est ipsa veritas / Unde
sequitur / Et confessus est quia non
sum ego christus · et in hoc respon-
dit intentioni eorum Ad hoc enim que-
rebant tu quis es ut responderet
eis si esset christus vel non / Et inter-
rogaverunt Hic ponitur secunda questio
Sicut enim adventus christi fuerat
promissus iudeis ita etiam adventus
helye ut habetur malachie ultimo
Ecce ego mittam vobis helyam
prophetam etc. Et ideo audientes quod non
esset christus · interrogaverunt consequen-
ter · Si ipse esset helias Et subditur
iohannis responsio cum dicitur Et
dixit non sum Sed videtur esse
contra illud quod dicit salvator
de iohanne mathei xi · ipse est
helias Dicendum quod christus querebat
de persona helie et ideo ad eorum
questionem respondit quod ipse non
erat helias in persona licet
esset helias in spiritu propter simili-
tudinem vite et austeritate et
doctrine veritate et officio · quia
erat precursor primi adventus
redemptoris / Sicut helias erit
precursor secundi / Et hoc modo sal-
vator vocat iohannem helyam ·
et sic non est contradictio / Pro-
pheta Hic ponitur tercia ques-
tio erat enim famosa opinio illo
tempore apud aliquos iudeos quod

ante xpm venire et omnibus magnus
propheta pro eo quod scriptum est / Deutro-
nomii xviii prophetam suscitabit deus de
fratribus vestris etc. Hunc quidem auctori-
tas secundum veritatem intelligenda
est de xpo ad litteram licet iudei in-
tellexerunt eam de alio propheta. Et io-
interrogavit si esset ille propheta. De
quo dicta est scriptura predicta. Un-
de in greco hic non ponitur propheta ab-
solute sed cum articulari dictione que de-
notat prophetam dictum anthonomasi-
ce. Subditur iohannis responsio. Et
respondit non. Non enim negavit esse
prophetam absolute nec prophetam missum
ante xpm quia negasset veritatem.
Sed negavit se esse illum prophetam
de quo loquitur scriptura preallega-
ta que ad litteram est de xpo intelli-
genda ut dictum est / Aliter exponit
hoc gregorius dicens quod negavit
se prophetam tantum. Sed quia erat
plusquam propheta. Sed prima expo-
sitio videtur melior et littere conven-
ientior quia minus includit in ma-
iori. Si enim fuit plus quam propheta
ideo sequitur quod fuit propheta / Dix-
erunt ergo. Hic ponitur testimo-
nium iohannis per modum confirma-
tionis. quia audientes nuncii iudeorum
quod de omnibus responderet negative
voluerunt aliud affirmative dictum
ab eo reportare. Et hoc est quod dicitur
Dixerunt ergo ei. Quis es tu ut
responsum demus hiis qui miserunt
nos quid dicis de te ipso affirmative
Subditur iohannis responsio in qua dat
testimonium de xpo asserens se
esse precursorem dicens Ego vox

clamantis in deserto dirigite viam
domini etc. i. ego sum ille de quo scriptura
dicit ysaie xl ut allegatum est quod debet
clamare in deserto iudee ut homines
se prepararent ad adventum xpi in mundum
Et bene designatur iohannes in proprietate
vocis quia erat annunciator verbi di-
vini i. xpi qui est verbum patris secundum
divinitatem ut supra dictum est. Sicut vox
humana est verbi mentalis expres-
siva / Et qui missi. Hic declaratur
testimonium iohannis factum et interro-
gatione eius de officio. Et dividitur in
tres partes. quia primo ponitur nunci-
orum interrogatio. Secundo iohannis re-
sponsio ibi respondit eis. Tertio que-
dam respectu precedentium conclusio ibi
hec in bethania. Circa primum conside-
randum quod sicut dictum est quod pharisei
inter iudeos videbantur magis religi-
osi propter hoc dicebantur pharisei
a phares quod est divisio quia in habitu
in gestu et in victu erant ab aliis quo-
dammodo distincti in signum maioris re-
ligionis propter quod ostendebat se
magis zelatores pro ritu legis. Propterea
quod audientes de iohanne quod non
erat aliquis trium ~~quos~~ predictorum
quos expectabant tamquam perso-
nas solempnes quesierunt ab eo quare
baptizabat inducendo novum ritum
Et hoc est quod dicitur. Et qui missi fu-
erant erant ex phariseis et interro-
gaverunt eum et dixerunt ei // Respondit eis. Hic
ponitur responsio iohannis in qua
perhibet testimonium de xpo dicens
Quod sicut preveniebat predicatione
xpi sua predicatione et denunciatione
ita baptismo xpi precedebat
suo baptismate. Sicut et prophete

antiquitus aliquando dominabant fu-
tura non solummo verbis sed etiam
factis ut supra dictu e et hoc est
quod dicitur Respondit eis iohannes
dicens Ego baptizo in aqua lavando
tantu corpus ad designandum illu q
suo baptismate lavabat animas Un
subditur medius aute vestru stetit
i communiter viuens inter homines
dixit ut patet ex decursu ewange-
lii quem vos nescitis sz quantu
ad divinitatem ymo ipm simplr
negaverunt coram pilato / Ipse e qui
post me venturus e qui ante me fac-
tus e Hoc exponatur sicut supra
e expositu Cuius non sum dignus
ut solvam eius corrigiam calcia
menti tu ipius calciamenta no por-
tavit q patet ex hoc q licet ex-
portare calciamenta apud iudeos
ipse autem sicut q docuit ut hr actu
primo Ideo patet q hec e methafo-
rica locutio / Cuius non sum dignus etc
Quia iohannes in hoc dicit se no
ee dignu ex hoc xpo etiam mi-
nimu obsequiu / Sed exprimens sm
communem modum loquendi Sicut
cum aliquis suam pravitatem et al-
terius excellentiam vult exprimere solet
comuniter dicere non sum dignus tan-
gere sotulares eius vel aliquid huiusmodi
Nec mirum si hoc iohannes dixit
quia homo quantumcumque deo comparatus
nichil e nisi pulvis et cinis / Per
hoc etiam ostendit iohannes apud
phariseos quod officium alienum non
usurpabat sed tantum suum proprium of-
ficium sz precursoris exercebat
Hec in bethania facta sunt Hic ponitur quedam
conclusio ad maiorem expressionem

predictorum videlicet determinatio loci
forte cum adhuc vivebant aliqui
interfuerant testimonio iohannis
Et io extendit loci voluit eos
ewangelista reducere ad memoriam
facti dicens Hec in bethania fa-
cta sunt Advertendum tamen q hec
bethania non e illa que e prope
ierlm ubi lazarus fuit suscitatus
sed e alia villa eodem nomine vo-
cata sita supra iordanem ex altera
tamen parte fluvii sz in sorte du-
arum tribuum et dimidie / Et ideo ad
hoc denotandum subditur trans
iordanem ubi erat iohannes
baptizans Origenes tamen dixit
q ibi debet ee bethabora que erat
villa ultra iordanem sed vitio scri-
ptorum fuit corruptum / Altera die h'
tenter explicat testimonium iohannis
de xpo in eius presentia et hoc du-
pliciter primo generaliter coram tur-
bis Secundo specialiter coram aliquibus
discipulis iohannis ibi Altera die
stabat / Prima in tres quia primo po-
nitur iohannis testificatio Secundo
excluditur testificantis suspitio ibi
Hic e de quo dixi Tertio subiungitur
testimonii confirmatio ibi et tes-
timonium perhibuit In prima parte
dicitur sic Altera die Ex hoc pa-
tet q iohannes plures testimo-
nium ferebat de xpo etiam qua-
libet die quia ad hoc totum officium
eius et predicatio ordinabantur
Vidit iohannes ihm presentialiter
quia testimonium quod e per visum
e efficacissimum venientem ad se
hoc non e intelligendum de adventu

xpi ad baptismum sed post quod patet
ex hoc quod sequitur infra quod iohannes
ante iam viderat spiritum descende-
ntem super eum. quod factum fuit in bap-
tismo. Secundo patet quod xpus post
baptismum venit ad iohannem ut testi-
monium iohannis pluries latum et
principaliter esset efficacius. Subditur
autem testimonium iohannis de xpo
dupliciter. primo quantum ad eius ve-
ram humanitatem in qua pro nobis
ymolatus est. Cum dicitur Ecce ag-
nus dei. i. adeo missus immolandus
ut hostia acceptissima. Circa quod
considerandum quod licet alia anima-
lia ymolarentur in lege ut bos
vitulus capra et huiusmodi tamen
xpus magis vocatur agnus quam
cetera animalia ymolaticia dupli-
ci de causa. prima est quia inter omnes
figuras veteris testamenti agnus
paschalis expressius figurabat pas-
sionem xpi. quia ille agnus erat sine
macula et per eius ymolationem filii
israhel liberati sunt a servitute e-
gyptiaca sicut per passionem xpi
qui peccatum non fecit sumus libe-
rati a servitute dyaboli. Secunda causa
est quia in ge(?) sacrificium quod fi-
gurabat eternitatem beatitudinis
fiebat de agno sicut et xpus est
nostra beatitudo. Secundo refert
iohannes testimonium de xpo quan-
tum ad eius divinitatem cum subditur
Qui tollit peccata. quia tollere
peccata est proprium ipsius dei. Dicitur
autem hic peccatum ponendo sin-
gulare pro plurali secundum modum y-
diomatis hebrei. Ut patet ex-
odi viii. Venit musca gravissima

et multitudo muscarum. Vel aliter
dicitur peccatum in singulari quia licet
iste agnus tollit omnia peccata tamen
speciali modo peccato originali accipius(?)
est. Hic est de quo. Hic confert(?) tol-
litur suspicio testis. Ihesus enim erat
cognatus iohannis ex parte matris
et ideo si hoc testimonium dixisset
tantum postquam xpus fuit ei no-
tus posset aliquis habere testimonium
eius suspectum. Et ideo testimonium
iohannis de xpo fuit aliquo modo
antequam notitia determinata
haberet de ipso quod primo in generali fuit
revelatus adventus xpi
de futuro apud iohannem et fuit sibi
preceptum a domino ut baptizaret in
nomine venturi et predicaret
eius adventum et pararet populum
et tantum incepit deferre testi-
monium de xpo in generali dicens
quod cito esset venturus tamen nesciebat
quis esset determinate. Sed tunc
fuit sibi datum signum cognoscendi xpm
scilicet per apparitionem spiritus sancti
super eum. Et hoc est quod dicit hic
est de quo dixi. qui dicit non modo i-
ncipio ferre testimonium de xpo sed
antequam cognoscerem xpm post
me venit qui ante me factus est
quoniam prior me erat quantum ad
personam determinatam. Sed ut ma-
nifestetur in israhel. i. xpi. Propter
hoc ergo veni ego in aqua bapti-
zans quia totum officium iohannis bap-
tizando et predicando erat ordinatum
ad manifestationem xpi. Sed contra
illud quod dicitur hic. et ego nesci-
ebam eum videtur esse illud quod
habetur math. iii. Quod iohannes prohi-

bebat ihm venientem ad baptismum
dicens Ego a te debeo baptizari ergo
ut videtur ante baptismum xpm cogno-
uit Dicendum quod in baptismo cogno-
uit eum dupliciter primo per revelacionem
divinam quando venit ad baptismum
iohannis Et tunc dixit ei iohannes
illud mathi iii Ego a te debeo bapti-
zari Secundo cognouit eum quando spiritus
sanctus descendit super eum in signo
visibili adeo prius sibi dato ut dic-
tum est Et ideo cum dicitur hic et ego
nesciebam eum refertur ad tempus
precedens baptismum quo iohannes
non cognoscebat ihm quantum ad per-
sonam determinatam // Et testimonium
Hic ponitur testimonii iohannis
confirmatio per signum sibi divinitus
datum de xpo a principio et hoc
est quod dicitur Et testimonium perhibuit
iohannes dicens Quia vidi spiritum
descendentem quasi columbam de celo
et manentem super eum Hoc fuit
quando iohannes baptizavit ihm
ut habetur math iii Et ego nesciebam
eum istud refertur ad tempus
precedens baptismum ut dictum est
Augustinus autem refert nesciebam
ad potestatem excellencie in baptismo
quam sibi xpus retinuit que con-
sistit in quatuor / Primum est quod ipse
solus baptismum instituit Secundum
est quod effectum baptismi sine baptismo
conferre posset Tercium quod meritum
passionis eius in baptismo efficaci-
am habet Quartum quod aliquo tempore
baptismus conferetur in nomine
xpi Sic ergo hic accipitur quasi
dicat ego nesciebam quod hanc excel-

lenciam predictam in baptizando
sibi retineret / Unde subditur per eam Hic
est qui baptizat solus quantum ad is-
tam excellenciam Prima tamen expo-
sicio magis videtur consonare litte-
ra tamen quod illud nesciebam eum
refertur ad tempus precedens baptis-
mum xpi quando iohannes non cog-
noscebat xpm in persona deter-
minata ut predictum est sed tantum in
generali Et tunc hoc fuit secundo datum
signum cognoscendi eum determina-
te in futuro per apparicionem spiritus
sancti in signo visibili / Unde subditur
Sed qui misit me scilicet deus per ex-
pressionem visionem et apparicionem
ut supra dictum est baptizare in aqua
quia baptismus iohannis graciam
non conferebat sed baptismum xpi
significabat et ad xpm disponebat
Ille michi dixit super quem videris
spiritum descendentem et manen-
tem super eum in signo visibili co-
lumbe hic est qui baptizat in spiritu
sancto quod est proprium xpi dei scilicet la-
vare animas per gracia spiritus
sancti / Et ego vidi spiritum sanctum pre-
dicto modo descendentem super ipsum
et testimonium perhibui quia hic
est filius dei naturalis et per conse-
quens eandem virtutem cum patre ..
/ Altera die Hic explicat testi-
monium iohannis de xpo factum
coram discipulis iohannis precedens
Et dividitur in duas quia primo
ponit huius testimonium Secundo testi-
monii fructum ibi Et audierunt In
prima parte dicitur sic Altera die
iterum stabat iohannes et ex discipulis

pulis eius duo Dicit alteram die ad de-
notandum quod iohannes pluries et fre-
quenter testimonium ferebat de christo ut
supra dictum est per hoc quod subditur stabat
ostenditur quod ipse paratus erat ad ex-
ercendum suum officium testificando de
christi baptizando et docendo / Unde
subditur Et respiciens ihesum ambula-
tem scilicet prope locum ubi stabat iohannes
postquam baptizatus est a iohanne
ad tempus moratus est ipse locum il-
lum et factus est iohanni familiaris
ut sic iohannes frequenter diceret
testimonium de christo in sua presen-
tia et sic ab aliis cognosceretur Unde
subditur ecce agnus dei · breviter
repetit ewangelista testimonium
quod fuerat superius dictum Ideo obmit-
tit illud quod supra dictum est Qui
tollit peccata mundi exponatur
sicut supra expositum fuit // Et au-
dierunt hic ponitur fructus predicti
testimonii Et dividitur in tres quia
primo ponitur fructus specialis ex io-
hannis testificatione Secundo ex discipuli
cuiusdam predicatione ibi / Erat autem
andreas Tertio ex christi vocatione
ibi Intuitus Fructus autem primus
fuit conversio discipulorum iohannis
ad christum que fuit inchoata per io-
hannem inquantum discipuli testi-
monium eius attendenter audierunt
et tamquam uberrimum expleverunt sunt
in opere et hoc est quod dicitur Et au-
dierunt eum duo discipuli loquentem
et secuti sunt ihesum · desiderantes
ei adherere et eius doctrinam audire ·
Sed ista conversio confirmata est per
ipsum ihesum Unde subditur Conver-
sus autem ihesus ex sua benign-

tate et misericordia videns eos se-
quentes se dixit eis quid queritis quasi
diceret paratus sum ad vestram volun-
tatem · nec petit hoc ex ignorantia
ut aliquid discat · sed ut ex eorum
responsione convenientius eos dirigat
Dicitur genesis iii Qui dixerunt ei Rabi
quod dicitur interpretatum magister · quod
quod dicitur interpretatum magister non
est de verbis eorum · sed est verbum e-
vangeliste interpretantis nomen
hebraicum quod est rabi · Unde dixerunt
Rabi ubi habitas querentes domum eius
tamquam studiosi discipuli ut possent
cum eo frequentius loqui et ab eo instrui
dixit eis venite et videte · liberaliter
condescendens petitioni eorum Sed
quod dictum est de domo christi hic videtur
contra dictum ei quod dicitur mathei viii
filius hominis non habet ubi caput suum
reclinet Dicendum quod in matheo
dicitur non habuisse proprium domicilium non
tamen negatur quin habuit sicut ho-
spes domum alterius datam pro tempore
ad manendum Dicitur enim frequenter fuisse
in domo marthe et eodem modo ad
tempus mansit ipse iohanne post
baptismum suum racionibus predictis
tamen in hospitio alieno quod patet
ex hoc quod non erat de loco illo sed
de nazareth Sequitur venerunt et
viderunt ubi maneret sicut hospes
ut dictum est et manserunt apud eum
die illo audientes verba vite ab
eo hora autem erat quasi decima
id est prope vesperam ex quo patet ar-
dor eorum ad audiendum christum · quia
cum hora vespertina soleant homines
redire ad propria domicilia tamen ipsi
dimissis mansionibus cum christo usque

incrastinum desiderio audiendi xpistum. Erat autem andreas. Hic conter ponitur fructus proveniens ex discipuli conversione quia audita xpisti doctrina statim iuit adquerendum fratrem suum ad audiendum iesum xpistum. Et hoc est quod dicitur Erat autem andreas frater symonis petri unus ex duobus qui audierat a iohanne et secuti fuerant eum scilicet xpistum. Nomen autem alterius discipuli hic tacetur quia modus est scribentium tacere suas laudes uel saltem loqui de se sicut de alio sicut infra ultimo capitulo dicit iohannes ewangelista de se ipso Hic est discipulus ille etc. non exprimendo nomen suum. Et eodem modo loquitur hic quia probabiliter creditur quod ipse met fuit cum andrea quia circumstantia loci et temporis describit quia ille qui principaliter uidit. Potest etiam alter dici quod solus andreas nominatur eo quod antiquior et principalior erat. Unde et hanc prerogatiuam habuit quia fuit primus xpisti discipulus quia de duobus primo adherentibus xpisto ipse fuit principalis et primus sed et stephanus fuit primus martir. Sequitur Invenit hic primum fratrem suum symonem non inuenit eum casu sed diligenter quesitum considerans hoc eum fratrem in regione fidei / Sicut et in propinquitate carnali contra illos qui suos amicos retrahunt ab ingressu religionis. Unde sequitur / Et dixit ei Invenimus messiam quod est interpretatum xpistus id est unctus in humana natura plenitudine gratie. Sicut reges et sacerdotes in

ueteri testamento ungebantur corporali unctione. Et ibi dicit Invenimus quia sufficienter erat instructus a xpisto per testimonia legis et prophetarum quod ipse erat uere xpistus / Et quia consumatio boni operis est per xpistum Ideo sequitur Et adduxit eum ad iesum tum quia non confidebat de se quod posset eum sufficienter instruere tum quia libenter ad magistrum redibat hac occasione. Intuitus autem iesus eum non solum exterius sed etiam interius uidens eius deuotionem quia intuetur cor. Dixit tu es symon id est uere obediens quasi dicit nomen tuum est congruitati tue consonum. Filius iohanna Mathei xvi dicitur bariona id est filius iona. Dicendum quod idem est nomen patris petri iona et iohanna aliqualiter tamen diuersificatum sicut in latino nicolaus et colinus. Vel aliter dicendum quod pater petri erat binominis et sic iona et iohanna sunt duo nomina. Et hoc uidetur ex eorum interpretatione quia iona interpretatur columba Iohanna in quo gratia. Dicit ergo filius iohanna quasi dicat hoc cognomen consonat tuo nomini quia ille qui est uere obediens est filius gratie spiritus sancti qui per columbam designatur tu uocaberis cephas id est capitaneus et idem significat sonat hoc nomen petrus quia fundamentum habet quoddammodo proprietatem capitis. Unde mathei xvi Quando dictum est ei a xpisto Tu es petrus etc. Non fuit nominis impositio noua sed nominis prius impositi commemoratio uel confirmatio quia hoc fuit sibi in-

positum secundum augustinum. Aliter tamen
alii dicunt ergo quod tunc fuit sibi im-
positum sed hic predictum fuit sibi im-
ponendum propter quod dicitur tu vo-
caberis quasi loquens de futura nominis
impositione. Notandum etiam quod mutatio
nominis facta a deo semper facta est
ex aliqua gratia speciali qua a deo con-
secutus est ille cuius nomen mutatur
sicut iacob vocatus est israel eo quod vidit
deum. Genesis xxxii et abram vocatus
est abraham quando facta fuit sibi
promissio de semine in qua benedicendi
erant omnes gentes terre genesis
xvii. Et eodem modo hic symon vo-
catus fuit ad christi fidem et vocandus
de proximo ad apostolatum et prin-
cipatum apostolorum. Et mathei xvi vo-
catus est petrus quod idem est ut dic-
tum est propter fidelem suam confessionem
quia dixit tu es christus filius dei
vivi. Sed contra illud quod dicitur hic
de vocatione petri et andree videtur
esse illud quod habetur mathei iiii. Ambu-
lans iesus iuxta mare galilee vidit
duos fratres symonem qui vocatur
petrus et andream fratrem eius mit-
tentes rethe in mare et vocavit
eos. Ex quo patet quod fuerunt voca-
ti de navi. Dicendum quod fuerunt vo-
cati ad fidem et ad christi aliqualem
familiaritatem iuxta iordanem secundum
modum qui hic scribitur. Sed postea
supra mare galilee fuerunt vocati
ad apostolatum. Ideo tunc relictis re-
thibus et navi secuti sunt eum
non amplius ab eo recessuri. In
crastinum. Hic consequenter ponitur fruc-
tus quomodo ex christi vocatione

Et dividitur in duas quia primo describitur
primus philippi vocatio. Secundo ex hoc sequitur
nathanaelis conversio ibi Invenit philip-
pus. Circa primum sciendum quod christus
venit ad baptismum iohannis ut virtutem
regenerandi aquis tribueret et ut bap-
tismum iohannis et eius doctrinam appro-
baret et ut de christo per iohannem
testimonium latum in christi presentia amplius
a pluribus cognosceretur. Propter quod christus ad
tempus moratus est circa locum illum ut
supra dictum est. Et ad hoc peracto voluit
redire in galileam ubi fuerat nutritus.
Et in illo reditu vocatus est philippus
et hoc est quod dicitur hic In crastinum autem
scilicet post vocationem petri voluit exire
in galileam. Quia cum mansisset circa
iordanem post aliqua fuit cognitus a pluribus
omnes concurrissent ad eum et dimisissent
ad eum iohannem quod patet ex effectu
quia duo ex principalioribus discipulis
iohannis iam secuti sunt eum ut dic-
tum est. Et ideo volens deferre iohanni
et dare nobis exemplum fugiendi ap-
plausum populi inde recessit. Se-
quitur Et invenit philippum non a
casu vel quasi ignotum sed ex sua pre-
ordinatione ut eum renovaret ad fidem
et illuminaret. Et dixit ei iesus se-
quere me. Quod autem philippus se-
cutus est eum statim credens non est
mirum quia vox christi non solum ha-
bebat vim movendi auditum sed etiam
animum. Potest etiam probabiliter dici
quod philippus iam fuit edoctus de christo
ab andrea et petro. Unde subditur
Erat philippus a bethsaida civitate
andree et petri quasi reddatur ratio
quia secutus est christum ex hoc quod erat

de villa andree et petri. In quo probabi-
le quod docuerant xpm. Invenit phi-
lippus. Hic ponitur tercio nathanae-
lis conversio que primo ostenditur inchoa-
ta per philippum. Secundo consummata
per xpm ibi Vidit iesus. Circa primum
considerandum quod philippus a xpo in-
structus ivit ad querendum natha-
naelem fratrem suum desiderans eum
hic fratrem in fide sicut et in car-
ne. Et hoc est quod dicitur hic. Invenit
philippus nathanael non casu in-
venit eum sed diligenter quesitum
ut dictum est. Iste autem nathana-
el erat homo litteratus et edoctus in
lege et prophetis. Et ideo philippus
quamvis esset parum litteratus a prin-
cipio tamen iam erat instructus a xpo
in scripturis legis et prophetarum loquen-
tibus de xpo. Ideo annunciando xpm fra-
tri suo quem sciebat litteratum. Incepit
a testimonio legis et prophetarum dicens
quem scripsit moyses in lege. Hoc
habetur genesis penultimo. Non auferetur
sceptrum de iuda etc. Et deuteronomii xviii
prophetam suscitabit nobis deus de
fratribus tuis etc. que ad litteram sunt
de xpo intelligenda ut patet per
predicta. Et prophete omnes loquuntur
de xpo quia ad xpm omnes eorum pro-
phetie principaliter ordinabantur.
Invenimus ihm quasi dicat hoc
nomen tangitur in prophetis quia pro-
mittunt messiam salvatorem. Hoc etiam
nomen ponitur expresse de xpo aba-
cuk ultimo. Ego autem in domino gau-
debo et exultabo in deo ihesu meo. Et
in apocrisis cōre. Et est post annos
hos et vincetur iesus filius moue

et vocetur scilicet filium ioseph. Phi-
lippus sic loquitur secundum communem
modum loquendi quia putabatur eius
filius ut habetur luce iii. Hoc etiam con-
sonat scripture que clamat ubique xpm
descendere de stirpe david. Denique e-
nim erat ioseph propter quod et xpi
genealogia per ipsum computatur ut
patet mathei primo et luce iii. Quamvis
enim non fuit pater xpi tamen in
matrimonio coniunctus matri eius
que erat eiusdem tribus prout dif-
fusius declaravi super matheum a naza-
reth. Locus etiam iste consonat scrip-
ture loquenti de xpo. Ysaie xi ut
dicitur sic secundum hebraicam veritatem
egredietur virga de radice iesse et
nazareus de radice eius ascendet.
Et ideo nathanael videns hanc
consonanciam statim respondit A na-
zareth potest aliquid boni esse. Affir-
mative. Secundum augustinum aliter
exponitur hoc secundum crisostomum
negative et dubitative. Quia sicut
dictum est iste nathanael erat legis
peritus. Et ideo vidit quod dicta prima
non habent calumpniam scilicet nomen
proprium quod est ihesus et genus scilicet da-
vid. Sed de loco videbatur esse con-
tra scripturam michee ubi expresse
dicitur xpm nasciturum in bethlee
effrata. Parvulus es in milibus
iuda ex te enim egredietur qui sit domina-
tor in israel. Et egressus eius ab initio
a diebus eternitatis. Propter quod le-
gis scribe responderunt herodi que-
renti ubi nasceretur quod bethleem
erat nativitatis sue locus ut
habetur mathei ii. Et dictum suum confir-

mamne per scripturam preditam mich
ee v. Et propter hoc nathanael confes
sus duobus primis tamquam manifeste
veris querit dubitative de alio dicens
a nazareth potest aliquid boni esse Et
quia philippus non erat ita perfecte in
structus Ideo dixit eum adiesum ut
ab illo plenius audiret propter quod sub
ditur Dixit ei philippus Veni et vide
vel audiste abeo / Notandum hic quod se
cundum veritatem evangelij christus natus fuit
in bethleem Ut habetur mathei ij et luce ij
sicut fuit predictum per prophetam sed con
ceptus et nutritus fuit in nazareth
Ut habetur luce ij et iiij Et propter hoc vo
catur a prophetis nazarenus et sic patet
concordia prophetarum // Vidit iesus
Hic describitur conversio nathana
elis consummata per christum Ubi christus
ostendit se esse verum messiam pro
missum ex tribus signis Prima legis
periti signa querebant / Ut dicitur prima
cor. primo Iudei signa petunt Et in
pluribus locis inveniuntur petiverunt signum
a christo Quod in ponitur ibi Respondit
iesus Tercium ibi Respondit nathana
el Primum signum fuit manifestatio oc
culti primus scilicet intentionis cordis et
puritas consciencie apud nathanael
que non poterant esse nota nisi virtu
te divina et hoc est quod dicit hic / Vidit
iesus nathanael venientem ad se
non solum visu exteriori sed etiam vide
batur apud intus / Unde sequitur Et
dixit de eo Ecce vere israhelita in quo
dolus non est quia sine intentione
doli et falsitatis veniebat ut veri
tatem cognosceret // Dixit ei natha
nael Hic ponitur secundum signum quod
est revelatio occulti preteriti / Videns autem

nathanael quod conditionem sue mentis
expresserat quesivit unde ipsam scie
bat dicens Unde me nosti Et christus
respondit ei per revelationem alterius occul
ti Prius quam philippus te vocaret
cum esses sub ficu vidi te. vel propter istam
cognicionem cordis tui ad litteram plus lanti
ficant admirationem de christo ipse et philip
pus sub ficu in tali distantia quod christus
eos non poterat videre oculo corporali nec
aliquis alius fuit presens qui potuisset
ei referre Et ideo propter hoc signum et
precedens nathanael statim confessus
est ipsum esse christum Unde sequitur Respo
dit nathanael et ait Rabi tu es filius
dei tu es rex israel vel ille qui expectatur
ut sit rex israel. expectant enim omnes
iudei messiam temporalem regem fu
turum Et hoc modo videtur loqui
iste nathanael quia non habebat adhuc
cognitionem perfectam de christo Non
enim videtur intellexisse tunc ipsius di
vinitatem quia non dixisset tu es rex
israel sed totius mundi et propter hoc cum
dixit tu es filius dei non fuit con
fessus eius divinitatem sicut postea est
eam petrus dicens tu es christus fi
lius dei vivi Mathei xvi Et propter
hanc confessionem dictus est beatus a christo
Sed intellexit hanc filiationem per
quandam excellentiam gratie // Respo
dit iesus Hic ponitur tercium signum
quod est revelatio occulti futuri modus
enim cognitionis humane est ut ab imper
fecto ad perfectionem ducatur ordinate
Ut patet primo physicorum Et quia gratia
perficit naturam adeo consimilis ordo est
in cognitione gratie quia primo est imper
fectior et postea ad perfectionem deducitur
propter quod christus ipsum nathanaelem

christum cognoscentem quantum ad gratie
excellentiam ulterius deduxit eum ad
cognoscendum suam divinitatem per
obsequium angelorum sibi exhibendum
tamquam superiori. Nulla enim creatura
est supra angelicam nisi divina et hoc
est quod dicitur: Respondit iesus et dixit
ei quia dixi tibi vidi te sub
ficu credis me esse christum quanti
ad excellentiam gratie maius hiis
videbis cognoscendo virtutem
divine substantie. Et dixit eis scilicet
philippo et nathanaeli amen amen
dico vobis. Amen idem est quod fideli-
ter ideo ubi duplicatur est signum ma-
xime certitudinis et firmitatis. Vi-
debitis celum apertum et angelos
ascendentes et descendentes super
filium hominis in obsequium deitatis
in humana natura latentis. Si
queratur ubi hoc viderunt potest
dici in ascensione christi ut habetur actuum
primo: Cumque intuerentur in celum
euntem illum ecce duo viri ad-
duo angeli in specie virorum similiter
in resurrectione viderunt apostoli
angelos stantes supra sepulcrum christi.
Et in passione apparuit angelus
de celo confortans eum luce xxii.
Queritur etiam hic quare natha-
nael non fuit vocatus ad aposto-
latum cum a christo super alios fuit
commendatus ut patet ex dictis. Di-
cendum quod christus voluit primos
fundatores ecclesie simplices ho-
mines eligere ne prima conversio ho-
minum ad fidem humane sapientie
ascriberetur sed divine. Et pariter
hoc ostenditur nathanael et nicodemus
de quo habetur infra iii capitulo non
sunt instituti apostoli quia erant
homines litterati. Fuit tamen a princi-
pio vocati ne si a principio omnes fuis-
sent simplices crederentur per oppositum quod
ignorantia decepti. Postquam vero fides
catholica fuit radicata paulus vocatus
est ad apostolatum quamvis esset litteratus. Unde
dicitur prima ad corinthios primo: Videte voca-
tionem vestram fratres quia non multi sapientes
et cetera.

Capitulum ii.

Et die tertia. Quoniam ad
esse sequitur operari cum omnia
sint determinata quoad ope-
ut dicitur in methaphysica. Io-
postquam evangelista ostendit divini-
tatem christi per eternam emanationem a patre hic
consequenter declarat eam in opere et per opera
miraculosa que sunt divine virtutis
manifestativa quia transcendunt vir-
tutem totius nature create. Et dividitur
in tres quia primo ponuntur opera que fecit christus
inter homines conversando. Secundo que fecit mo-
riendo xviii capitulo. Tertio que fecit re-
surgendo xx capitulo. Prima in duas
quia primo ponitur opus divinum quantum
ad mutationem nature. Secundo quantum ad ef-
fectum gratie capitulo iii ibi: Erat homo.
Prima adhuc in duas quia primo ponitur
opus miraculosum coram discipulis
ut in fide firmentur. Secundo coram tur-
bis ut convertantur ibi: Post hec descen-
dit. Prima in tres quia primo ponitur
miraculi occasio. Secundo eius operatio ibi:
Erant autem. Tertio eius approbatio ibi: Et
dixit eis iesus. Circa primum sciendum
est quod occasio huius miraculi fuit de-
fectus vini in nuptiis. Et ideo ewan-
gelista describit has nuptias quantum
ad eorum circumstantias dicens: Et die
tertia, scilicet a vocatione philippi et natha-

naelis

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

nachis fratribus eius et sic notatur tempus
nuptie facte sunt in chana galilee Et sic
patet locus Chana enim quedam villa est
sita in galilea et erat mater iesu ibi Vocatus
est autem iesus et discipuli eius ad nup-
tias licet autem alii plures fuerunt in
istis nuptiis tamen iesus et mater eius et
discipuli eius expressius nominantur quia
non fit hic mentio de nuptiis nisi ratione
miraculi ibidem facti quod fuit factum
per matris interpellationem et per ipsius christi
operationem et ad discipulorum confirmationem
Per hoc enim excluditur error eorum qui
dicunt nuptias esse peccatum quia si nup-
tie essent illicite iesus et mater non essent
in illa societate Dicitur etiam communiter
quod iste nuptie sunt iohannis evange-
liste a quibus christus eum vocavit ante
consummationem matrimonii per copula
carnis Et hoc merito observatur quod ante
carnalem copulam potest licite alter con-
iugum intrare religionem Hoc autem videtur
per dictum ieronimi in prologo ubi dicitur
quod christus vocavit eum de nuptiis nubere
volentem Ex quo videtur quod fuit nuptie
sue quia christus non legitur in aliis
nuptiis fuisse Hoc etiam videtur per hoc
quod mater christi erat ibi tamquam in nuptiis
nepotis sui Non est enim verisimile quod
ipsa venisset nisi multum attinuisset ipso
sicut ivit ad elizabeth cognatam suam
festinanter sicut habetur luce ii Quia secundum
quod dicit ambrosius non libenter sta-
bat in publico sed magis in oratione et
secreto Et deficiente vino Hic tan-
gitur occasio miraculi Dicit mater

ihesu ad eum vinum non habent scilicet
ad sufficientiam Ex corde enim pio ipsa
voluit prevenire totalem defectum ne
appareret confusio Et ideo invitavit filium
quem sciebat ad hoc potentem Sicut
a principio edocta fuerat per angelum
et per spiritum sanctum non tamen ipsum
invitavit ad miracula ante etatem
perfectam quia non decebat ut videbitur
Dixit ei iesus Quid mihi et tibi est
mulier Cum christus maximam reve-
rentiam matri sue detulerit mirum
videtur quod sic extranee matri respondit
Ideo dicit augustinus quod facere ei mira-
cula competebat secundum divinam natu-
ram quam a matre non habuit Et ideo
predicto modo respondendo matri osten-
dere voluit quod in hoc non tenebatur
ei obedire quia in natura divina nich-
il habuit a matre nec per consequens ei
erat aliquid esse commune Ideo dicit Quid
michi et tibi quasi diceret Virtutem fa-
ciendi miraculum a te non habeo Sed quia
humanitatem in qua passus est tra-
xit a matre Ideo addidit Non dum
venit hora mea id est tempus patiendi
in natura quam a te habeo et tunc
te recognoscam et tibi condescendam
Unde et tunc recommendavit eam io-
hanni ut habetur infra xix Secundum cri-
sostomum aliter exponitur quia cum
ipsum beata virgo ex pietate mota
voluit preoccupare tempus debitum
faciendi miraculum Illud enim mira-
culum inter miracula christi erat pri-
mum et ad confirmationem discipulorum
Ut dicitur infra eodem capitulo

et ideo debuit esse notum ibidem convive-
tibus et gratum apud convivantibus. Hoc
autem magis fuit cognitum factum est post-
quam totalem defectum quam si ante
fuisset factum. Et ideo quia mater Jesu vo-
luit prevenire totalem defectum qui fu-
it predictus est ideo dixit illi Jesus.
Quid michi et tibi est mulier quasi di-
ceret scire tempus aptum ad miracula
fienda non est michi et tibi commune
sed michi soli convenit propter quod sub-
dit. Nondum venit hora mea id est
tempus conveniens ad faciendum
miraculum mihi soli notum. Ex hoc autem
quod hic dicitur hora mea dicunt
quidam heretici vocati priscillianiste
quod facta Christi et aliorum hominum sub
natione facta siderum. Sed hoc est fal-
sum non solum de Christo sed etiam
de homine quia virtus intellectualis
non est alligata organo corporali. Et
ideo non est subiecta virtuti actionis
corporali propter quod influxus si-
derum non pertingit directe ad ip-
sum sed tantummodo indirecte inquantum
impressio facta in appetitum sensitivo
redundat quodammodo ad appetitum
intellectivum ut dicitur iii° de anima.
Sed hoc non est per modum neces-
sitatis quia homo per appetitum
intellectivum potest moveri ad contrarium
propter quod Ptholomeus qui fuit
maximus astrologus dicit et in Cen-
tiloquio sapiens dominabitur astris
quia non sequitur appetitum sensua-
litatis sed dictamen recte rationis. Et
ideo exponendum est / Nondum
venit hora mea id est hora convenienti

faciendi miraculum a me solo cognita
Et huic consonat littera sequens quia mater
Jesu ex eius responsione non ostendit
petitionem suam repulsam sed convenienter
dilatam. Unde sequitur Dicit mater eius
ministris qui serviebant in nuptiis
illis Quodcumque dixerit vobis facite
expectantes horam convenientem a filio suo
cognitam impletionem petitionis sue.
Erant autem ibi. Hic consequenter ponitur mira-
culi operatio. Et describitur veritas mi-
raculi ex pluribus conditionibus. Primo
ex parte vasorum cum dicit erant ibi
lapidee ydrie sex posite secundum puri-
ficationem. Ex traditione enim seniorum Iudei
vasa frequenter lavabant et purifica-
bant. Unde Marci vii. Et
ideo ad hoc faciendum erant ibi posite
ille ydrie quia erant ad reponendum
aquam pro huiusmodi purificatione facien-
da. Et ex hoc miraculum fuit eviden-
tius quia si fuisset aqua immissa in
communibus vasis vinariis posset credi
quod aliquid vini pertransisset ibidem. Ca-
pientes singule metretas binas vel
ternas. Metreta quedam mensura est
continens decem sextarios / Ut dicit
Ysidorus xvi ethimologiarum. Sed cuius quan-
titatis erat sextarius non est certum
quia non est eiusdem quantitatis in diversis
terris / Immo eadem etiam terra variatur
in diversis villis. Ysidorus tamen
dicit xvi ethimologiarum quod sextarius continet
duas libras tantum sed secundum hoc est
valde parvus. Dicit eis Jesus id est mi-
nistris Implete ydrias aqua quia ali-
quid de aqua ibi prius posita assumpserant
ad purificationem vasorum. Et ideo iussit

iesus suppleri quod fuerat amotum Unde sequitur
Et impleverunt eas usque ad summum quia
hoc et miraculum fuit de novo ministros
qui sciebant totalem defectum vini quia
tum implete fuissent aqua conversa est in vi
num virtute divina / Et dixit eis ihesus
Hic tangitur ponitur miraculi facti appro
batio Voluit enim xpistus quod ille qui erat
principalior inter convivas primo de vi
no illo gustaret ut cognita ratione illius
miraculum magis fieret propter quod dicit
Haurite architriclino / Dicitur enim archi
triclinus ab archos quod est princeps et tri
clinium quod est locus ubi homines sedent in
convivio quia antiquitus comedebant
sedentes in lectis propter hoc in scrip
tura dicuntur comedentes accubare vel
recumbere locus igitur ubi fiebant
ordines lectorum ad sedendum vocatur
hic triclinium / Et architriclinus non est
nomen proprium sed significat illum qui prin
cipaliter inter convivas sedebat / Et
probabile est quod fuit aliquis sacerdos illius
temporis qui stabat in nuptiis ad bene
dicendum et ad ostendendum qualiter debe
ant procedere secundum legem et statuta sacerdo
tum Sequitur / Ut autem gustavit
aquam vinum factam id est mutatam in
vinum Et non sciebat unde esset id est per
virtutem xpisti ministri autem sciebant
qui hauserant aquam ad supplendum
vini defectum ex precepto xpisti Vocat spon
sum architriclinus quasi ad arguendum
eum Unde subditur Et dixit ei omnis
homo prudenter agens primum id est prin
cipio bonum vinum ponit id est apponit apud
convivantibus quia tunc sensus est convivarum
et potest discernere vini bonitatem et
acceptare non sic autem post quam ebrietate

est subditur Et cum inebriati fuerint
tunc id quod deterius est apponit apud
convivantibus quia tunc nesciunt discer
nere inter bonum et malum Tu autem ser
vasti vinum bonum usque adhuc quasi
diceret imprudenter fecisti contrarium iste
tamen ignorans loquebatur ut predictum
est Hoc fecit Hic ponitur miraculi
perpetrati conclusio quia hoc miraculum
primo a xpisto factum est ad manifestandum
veritatem divinitatis in eo latentem et
ad fidem aliquorum confirmandam Et hoc
est quod dicitur Hoc fecit initium signorum
iesus in chana galilee quia istud fuit
primum miraculum ab xpisto factum ut ple
nius videbitur in fine huius capituli
Et manifestavit gloriam suam id est deitatis
potentiam et crediderunt in eum discipuli
eius quia aliqui de novo in eum cre
diderunt et aliqui prius crediderunt
ut andreas et alii ut dictum est per hoc
in fide solidati fuerunt / Post
hoc descendit Ponitur immutatio na
ture coram discipulis hoc idem oste
ditur coram turbis non primum tamen
Sed quia predicitur in posterum fienda ut
videbitur Et dividitur in duas quia
primo propositum ostenditur Secundo ex hoc
sequens fructus declaratur ibi Cum
autem esset ierosolimis Ista autem muta
tio nature est suscitatio corporis sui
quam hic pronunciat se facturum in
sua resurrectione Et dividitur in tres
Quia primo ponitur huius denunciationis
occasio Secundo subiungitur ista pre
nunciatio ibi Responderunt ergo iu
dei tertio pronunciationis interpretatio

ubi dixerit ergo prima iudeis / Hec
primo continuat hystoriam Quod descendit
ad quam maritam ubi Et que erat pas
ca in prima parte dicit sic continuando
ad precedentia Post hec a. promutatore
aque in convivio predicta descendit in ca
pharnaum illa enim erat civitas metro-
polis galilee Et ideo illuc voluit venire
quia inceperat iam gloriam suam mani
festare ipse et mater eius quoniam io-
seph mortuo xpistus comitabatur matrem
suam ad impendendum ei debitum obse
quium et fratres eius. non quia essent
filii marie matris eius ut dixit helui
dius hereticus qui dixit eam cognitam
a ioseph post xpisti nativitatem et de ea
filios genuisse qui dicuntur hic fratres
quia ex eadem matre licet non ex eo-
dem patre / Sed hoc fuit improbatum
mathei primo capitulo Propter quod alii
dixerunt quod fuerunt filii ioseph de alia
uxore dicuntur tamen hic fratres xpisti
eo quod iohannes putabatur pater eius
sed hoc est falsum quia cum xpistus matrem
non commendavit suam nisi virgini
et cum iam processerat in etate non est
verisimile quod ioseph qui fuit assignatus
a deo precipuus custos eius et in inte
gritate virginis non fuit consimiliter
virgo Ymmo cum ea votum virginitatis
emisit quia erat in consimili proposito
sicut alibi probo ut diffusius tractatur
quarto sententiarum Ubi agitur de coniugio
marie et ioseph / De hoc etiam plenius
dixi super lucam primo capitulo / Di-
cuntur igitur hic fratres xpisti cognati
eius quia illi qui sunt de eadem
cognatione in scriptura frequenter nomi

nantur fratres Unde genesis xiii Dixit
abraham ad loth ne sit iurgium inter
me et te fratres enim sumus tamen loth
erat nepos ipsius Sequitur Et man-
serunt ibi multis diebus quia in
minebat tempus eundi in ierusalem
ut patebit parte sequenti / Et que erat
Ponitur continuatio hystorie hic com
ponitur occasio promittendi suam resur-
rectionem futuram Quia ascendens ie-
rusalem eiecit de templo ementes et
vendentes quia videbatur pertinere
ad personam super quam auctoritatem
habentem / Et ideo huius auctoritatis pe
tierunt iudei signum et hec occasio
fuit predicendi signum sue resurrec-
tionis Et hoc est quod dicitur Et que erat
pascha iudeorum tribus enim solempni-
tatibus in anno tenebantur conve-
nire in ierusalem scilicet in solempnitate
pasche penthecostes et thabernaculorum
ut habetur exodi xxxiiii / Dispensatione de
festo tabernaculorum et penthecostes a
legis dispensabatur cum illis qui erant
a remotis non tamen de solempnitate
paschali Et hoc est quod subditur Et
ascendit iesus ierusolimam Ex hoc
etiam confutatur error manichei qui
dicit vetus testamentum a dyabolo da-
tum quia xpistus nullo modo abstinuisset ipsum
et invenit in templo Nomine templi
non accipitur hic ipsa domus domini
in qua erat altare thimiamatis
et candelabrum nec atrium sacerdotum
in quo erat altare holocaustorum sed
quoddam atrium ubi homines orabant
et doctores etiam docebant ibidem
Et ibi etiam vendebantur ea que

in templo offerebantur / Et hoc est
quod dicitur Vendentes oves boves et
columbas / Et quia talia non poterat
de longinquo adduci ideo sacerdotes cu-
piditate ducti statuerant homines illa
ibi vendentes ut venientes de lon-
ginquo non haberent excusationem de ob-
lationibus dimittendis / Aliqui etiam
eorum non habebant pecuniam ideo sacer-
dotes statuerunt ibi campsores qui ipsis
mutuo tradebant pecuniam et tamen
hoc ultra sortem aliqui munuscula
recipiebant non tamen pecuniam ne
arguerentur manifeste facere contra
legem Deutero xxiii / Ubi dicitur
Non dabis fratri tuo ad usuram pe-
cuniam etc. Et hoc est quod dicitur Et
nummularios sedentes quia hoc erat
allicitum propter cupiditatem sacerdo-
tum qui diversis adinventionibus
depauperabant populum ut patet
ex dictis et quia fraus et tumultus
solent committi in mercatione que contrarium
est orationi ideo sequitur Et cum fecisset
quasi flagellum de funiculis omnes e-
iecit de templo etc. et patet litera
usque ibi Recordati sunt vero disci-
puli quia scriptum est psalmo lxviii
Zelus domus tue comedit me.
Hoc facto enim Christi recordati sunt
scripture illius et impletionis eius
in Christo / Queritur hic quare non
resistebant ei cum ipsi essent mul-
ti et ipse solus et parum adhuc
reputatus Dicendum quod divina
virtus in illo facto operabatur que
apparebat in effectu cum volebat
sicut in fine xviii capitulo solo ver-
bo prostravit eos qui volebant
eum capere Corpus enim Christi erat
instrumentum divinitatis coniunctum
Et ideo ex oculis eius quasi fulgor ex-
ibat virtute divina eos deterrens ita
quod resistere non audebant sicut et in
passione eos illa que erat divinitatis
quoddammodo instrumentum prostravit mag-
nam multitudinem armatorum / Solet
etiam queri ab aliquibus quomodo
fecit flagellum de funiculis quia non
vendebantur de funiculis ibi funiculi
sed solum illa que debebant in templo
offerri Et dicunt aliqui quod ipse Christus
utebatur funiculo pro cingulo et alium
funiculum accepit de quibus erat pre-
tus et ipsum duplicando fecit quasi
flagellum quamvis hoc non habeatur
expresse in textu tamen probabiliter
potest credi quia non omnia scripta
sunt ut dicitur in fine huius evangelii
/ Responderunt ergo Hic ponitur
sue resurrectionis prenuntiatio quia
occasione huius facti petierunt ab eo
signum ipsi iudei dicentes quod signum
ostendis nobis quia hoc facis
quamvis factum esset bonum de se tamen
non pertinebat ad quemlibet hoc facere
sed solum ad eum qui habet auctorita-
tem corrigendi excessus sacerdotum
quod non conveniebat alicui de communi
populo. cum sacerdotes essent in illo
populo superiores. sed Christus ad hoc mis-
sus specialiter a deo Et ideo petierunt
signum missionis sue et tunc dedit
eis signum veritatis dicens in suscitatione
sui corporis propria virtute / Et hoc est
quod dicitur Respondit iesus solvite tem-
plum hoc Non est verbum induc-
tivum ad hoc faciendum quod fuit
simpliciter malum ex iudeorum . .
ad malum autem Christus non provocat

induce(re?) · sed hoc est verbum derisi-
onum eius quod erat per ipsos fiendum
quasi diceret Solvite templum hoc .i.
occidetis quia in passione christi anima
fuit soluta a corpore et sanguis a carne
et continuitas membrorum in confixi-
one clavorum et lancee Et in tribus
diebus excitabo illud Non dicit post
tres dies quia christus non fuit mor-
tuus tribus diebus completis
. Dixerunt ergo Hic ponitur sic
premissorum interpretatio Et dividitur
in duas quia primo ponitur interpretatio
iudeorum falsa Secundo interpretatio evan-
geliste vera ibi Ille autem Circa
primum sciendum quod iudei petierant
a christo signum non ad credendum et
venerandum sed magis ad deridendum
et impugnandum quod patet ex hoc
quod statim impugnaverunt dictum suum
et ideo non fuerunt digni ut predi-
ceret eis resurrectionem corporis sui
manifeste sed occulte vocans cor-
pus suum templum Et ideo voluerunt
arguere dictum suum pro materiale tem-
plum et hoc est quod dicitur Dixe-
runt iudei xlvi annis edifi-
catum est templum hoc et tu in tri-
bus diebus excitabis illud. Hoc
dixerunt deridendo quod ei esset impos-
sibile et multo plus derisissent
si resurrectionem corporis sui pre-
dixisset manifeste quia difficilius
est resuscitare mortuum quam edificare
tale templum Sciendum etiam
quod non loquitur hic de templo facto
per salomonem quia illud fuit edifi-
catum in septem annis ut habetur iii
regum vi Et contra quia fuit per
nabuchodonosor destructum iiii reg.

ultimo Sed loquitur de templo re-
edificato post captivitatem babilonicam
a primo enim anno cyri regis persarum
in quo data est populo licentia redeundi
et templum reedificandi usque ad sex-
tum annum darii sub quo consummatum est
illud templum fluxerunt quadraginta
sex anni quia iudei impediebantur
a nationibus vicinis eis existen-
tibus in edificatione templi Consensus
patet per hoc quod Cyrus regnavit
xxx annis cambises filius eius
post eum decem quia non computatur
tempus quo regnavit cum patre post
eum regnaverunt successive duo magi
· sed tempus eorum dimittitur · quia
regnaverunt tantum vii mensibus
quibus successit darius cuius sex-
to anno consummatum est templi opus
Et ideo de isto templo loquebantur quia
illud stabat in eorum presentia et illud
ostendebant ut patet in littera
Hic etiam annorum xlvi acceptio ac-
cipitur secundum expositores latinos et
grecos Secundum hebreos oportet
aliter accipere sicut dixi in prima
parte libri et in nono capitulo da-
nielis Tamen de edificatione huius dic-
ti xlvi annis edificatum est templum
hoc non est multum curandum quia
non est verbum christi nec evange-
liste nisi tantum referendo sed est ver-
bum iudeorum deridendo christum ut
dictum est contra quem multa falsa dixe-
runt · ut infra refert evangelista
Ille autem Hic exponitur inter-
pretatio vera quia loquebatur de cor-
pore suo sub nomine templi quia
humanitas christi erat speciale habi-
taculum verbi dei Et hoc est quod dicitur

evangelista Ille autem dicebat de
templo corporis sui Hanc tamen inter-
pretationem non cognoverunt tunc apostoli quia
patet ex hoc quod postea petrus audiens
ab eo eius passionem futuram voluit
eam impedire Mathei xvi Sed post
resurrectionem christi hanc interpretationem
intellexerunt quando aperuit illis sen-
sum ut intelligerent scripturas luce
ultimo Et hoc est quod dicitur Cum ergo
resurrexisset a mortuis recordati sunt
discipuli eius quia hoc dicebat scilicet
intelligendo de corpore suo Et credide-
runt scripture scilicet prophetarum loquentium
de christi resurrectione futura tercia die
Osee vi Vivificabit nos post duos
dies et in die tercia suscitabit nos
Hoc dixit propheta quia resurrectio
christi fuit causa resurrectionis nostre Et
Ione ii dicitur Quia ionas fuit tribus
diebus et tribus noctibus in ventre
ceti figura ipsius christi Et sermoni
quem dixit iesus quia tunc percepit
impletionem verbi illius Cum
autem esset hic ultimo patuit fi-
nis dominationis et predicationis
christi quia christus existens ierosoli-
mis in festo paschali complurimum docuit
et multa mirabilia fecit ad con-
firmationem sue doctrine ex quibus
multi fuerunt moti ad credendum et
hoc est quod dicitur Cum autem esset ierosoli-
mis in pascha in die festo Non ac-
cipitur hic dies pro una die naturali
vel artificiali tantum sed pro toto tempore
solempnitatis pasche que durabat
per septem dies continuos Multi
crediderunt in nomine eius crede-
tes quod ipse esset verus christus videntes

signa que faciebat Hic enim sufficienter
ostenditur veritas subiacentis facultati na-
turali intellectus quando reducitur ad
prima principia per se nota Illa veritas
excedens facultatem eius qualis est
ista quando confirmatur per divina opera
quia certum est quod deus non potest esse
testis falsitatis Et ideo que ad confirmatio-
nem alicuius doctrine inducuntur opus di-
vinum sufficienter ostendunt quod dictum est in
illa esse verum Verumtamen quia in
illis credentibus aliqui erant adhuc
imperfecti et aliqui fingebant eis quod
erant continuo ficti Ideo christus adhuc
non revelabat eis altiora misteria ca-
tholice fidei quia ficti et indigni e-
rant audire imperfecti adhuc non po-
terant capere Propter quod etiam ipsis a-
postolis dicit iesus infra xvi capitulo
Multa habeo vobis dicere sed non po-
testis portare modo Et hoc est quod dicitur
Iesus autem non credebat semetipsum
eis altiora misteria fidei revelando et
causa subditur eo quod ipse nosset omnes
scilicet istorum imperfectionem et aliorum fic-
tionem quodammodo per quem cognoscebat
hic subditur Et quia opus ei non erat
id est necesse ut quis testimonium perhi-
beret de homine id est ut mentem et statum
cuiuslibet hominis cognosceret per in-
formationem alterius quia hoc sciebat
perfecte per semetipsum Propter hoc
sequitur Ipse enim sciebat quid esset
in homine id est in mente et statu cuius-
libet hominis Et ex hoc evangelista
ostendit christum esse deum cuius proprium
est nosse secreta cordium Ad maiorem
evidenciam predictorum Queritur utrum
conversio aque in vinum de qua dictum
est fuit christi primum miraculum Et ar-
guitur primo quod non Quia christus fe-

miracula ad inducendum homines ad
fidem · ut iam dictum est sed ante illas
nuptias aliqui ei credebant · et sicut
discipuli ei adherebant. Quia sicut
dictum est Vocatus est iesus et discipu-
li eius ad nuptias. Ergo videtur quod
ibi aliqua miracula viderunt /
Item aliud miraculum fecit completis
triginta annis quia post baptismum
suum fecit aliud ut patet ex predictis
Ipse autem erat incipiens triginta
annorum quando baptizatus est · ut
habetur in textu sed libro de infantia sal-
vatoris scribuntur multa miracula
que fecit in pueritia etc. / Contra
hoc est aliud quod dictum est in littera
Hoc initium signorum fecit iesus etc.
Responsio non est hic questio de
christi potestate in operibus miraculorum
quia suam potestatem a principio
habuit. Sed queritur de tempore
quo usus est ista in natura assump-
ta · que erat organum divinitatis
etiam in miraculis faciendis. Sic-
ut ad tactum manus eius sanabantur
infirmi curabantur leprosi · alluminabantur
ceci et ad vocem eius suscitabantur
mortui. Et sic patet quod questio est
de facto. Propter quod sunt hic duo
videnda. Primo quid sit circa hoc
factum. Secundo que circa hoc convenien-
tia. Circa primum dixerunt aliqui
quod conversio aque in vinum non fuit
primum miraculum christi absolute quia
plura alia ante fecerat · sed fuit
primum quantum ad illa miracula que
fecit christus in conspectu discipulorum
suorum. Propter hoc signanter non dicit
evangelista hoc fecit initium signorum
ihesus tantum sed addidit in chana gali-

lee et manifestavit gloriam suam et
crediderunt in eum discipuli eius quasi
diceret alia ante signa fecit sed hoc est
contra textum evangelii · quia supra dixerat
evangelista quod christus adhuc erat in-
cognitus non solum aliis sed iohanni
precursori eius. Unde iohannes bap-
tista de christo loquens dixit / Et ego ne-
sciebam eum scilicet ante baptismum ut supra dic-
tum est. Similiter loquens dixit iudeis
Medius vestrum stetit quem vos ne-
scitis. Si autem aliqua miracula fecis-
set non fuisset sicut incognitus et ma-
xime suo precursori quia ad ipsum mani-
festandum venit natus erat ut
patet luce primo · Immo etiam non precur-
sore indiguisset quia eius mira-
cula sufficienter manifestassent eum.
Et ideo dicere quod fecit miracula ante
baptismum est expresse contra evangelium.
Post baptismum vero primum signum fuit
predicta conversio aque in vinum et
per consequens fuit miraculum eius simpli-
citer primum / Circa secundum sciendum quod mi-
racula christi ordinabantur ad duo scilicet
ad manifestationem sue divinitatis et
ad confirmationem sue doctrine per quam
homines ad fidem adducebant / Et
quantum ad utrumque fuit conveniens diffe-
re operationem miraculorum usque post
baptismum. Hoc primo declaratur in
quantum erant miracula doctrine sue con-
firmativa · quia confirmatio doctrine
non precedit actum docendi sed magis
sequitur. Ad predicationem et doctrinam
requiritur etas perfecta saltem de
congruitate de qua agitur. Perfecte
etatis est triginta annorum. Propter
quod ioseph suscepit regnum egypti

in etate tali ut hr in glosa xxx Similiter
dauid erat triginta annorum cum regnare
cepit ii Regum v Ezechiel in tri
cesimo anno cepit prophetare ut hr ez
zechielis primo Et ideo conueniens fuit
ut christus ante tricesimum annum non
doceret nec perceret miracula sue doc
trine confirmatiua facere Secundo idem
ostenditur in quantum miracula erant
sue diuinitatis manifestatiua Paris
etiam periculi est si negetur in christo uera
humanitas sicut si negetur sua diui
nitas Et ideo sicut debuit diuinitas
manifestari ut uere humanitatis
conditio non impediretur Et ideo
non fuit conueniens christum ante etatem
perfectam miracula facere ne eius
incarnatio fantastica crederetur
Ad primum dicendum quod illi discipuli qui
adheserunt ei ante miracula christi
adheserunt ex iohannis testimonio
inchoante et doctrina christi confirmante
ut patet ex predictis Unde ad lau
dem discipulorum hoc pertinet quod
christum secuti sunt antequam vidissent
eum miracula facientem secundum quod
dicit gregorius omelia quinta Ad
secundum dicendum quod liber de in
fancia saluatoris repbatus est tamquam
ab hereticis confictus ut patet in
decreto Gelasii pape et 10 no c ex
fides adhibenda Ca^m iii

Erat autem homo ex
quam ewangelista
declarauit diuinita
tem christi per nature
mutationem hic idem declarat
per gratie reformationem de qua prin
cipaliter agit quia ad hoc ewa
gelium descripsit Et diuiditur in
duas Quia primo agit de spirituali re
generatione baptismi in quo predicta re
formatio inchoatur Secundo de collatione mul
tiplicis spiritualis beneficii in quo refor
matio confirmatur Que incipit capitulo
quinto Post hec erat Prima in duas
quia primo agitur de regeneratione spirituali
quo ad iudeos Secundo quo ad directur ad
extraneos capitulo iiii Ut ergo cog
nouit Prima in duas quia primo de
scribitur spiritualis generatio Secundo distin
guitur a iohannis baptismo ubi post
hec venit Prima in duas Quia pri
mo docet christus regenerationis spiritualis
necessitatem Secundo eius modum sine qua
litatem ubi Dixit ad eum nicode
mus Secundo efficaciam ipsius causam siue
rationem ubi Respondit nicodemus
Et quia docet ista respondendo ad in
terrogata Ideo prima diuiditur in duas
quia primo ponitur nicodemi inter
rogatio Secundo subiungitur christi respon
sio ubi Respondit ihesus Circa primum
primo ponitur conditio interrogantis
cum dicit Erat homo etc Iste ei
fuit unus aliorum de quibus dictum est
secundo capitulo quod multi crediderunt
in eum videntes signa que faciebat
Et quia alibidem subditur quod ihesus non
credebat semet ipsum eis secreta fi
dei reuelando Ideo iste nicodemus venit
ad ihesum in secreto et extra turbam
aliorum ut ab ipso plenius instrueretur
sequitur ex phariseis quia erat de
secta eorum qui autem confitentur re
surrectionem et spirituales creaturas de
quibus loquebatur christus Et ideo
ex hoc etiam quodammodo disponitur

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

audiendum doctrinam eius Nicodemus
nomine Hic exprimitur ad ostendendum
famam ipsius princeps iudeorum in hoc
ostenditur dignitas eius Tunc enim
plus gubernabatur per doctores et
sacerdotes licet enim xpus primos vo
catos ad fidem voluit esse simplices
ut in pluribus ne doctrina fidei sapie
humane ascriberetur Qui etiam a
principio vocavit aliquos litteratos
ne ipsa contemptui haberetur quasi
a solis simplicibus accepta Hic ve
nit ad iesum nocte Non enim aude
bat venire ad palam ne de sinago
ga expelleretur sicut dicitur infra ix
capitulo De parentibus ceci nati
quod propter hoc non xpm confiteri
Et dixit ei Rabi scimus quia a
deo venisti magister Certum est
michi quia tua doctrina est vera
et a deo data et non humanitus
conficta Et subdit causam dicens
Nemo enim potest hec signa facere
que tu facis nisi fuerit deus cum eo
Hic enim certitudo veritatis habetur in hiis
que sibi iacent facultati naturalis
rationis per reductionem ad prima
principia ita habetur in hiis que ex
cedunt rationem per vera miracula
que sunt sufficiens testimonium
quod doctrina per talia confirmata pro
cedit a veritate prima Nunc dixit
ille nicodemus et plus signant
quia per talem confessionem osten
dit se desiderare plenius informari
Respondit iesus Hic ponitur
xpi responsio quia videbat nico
demum humiliter et vere querere
doctrinam xpi quantum ad secreta
fidei Et ideo incipit a primo sacramento
scilicet baptismo qui est regeneratio spiritualis
et per consequens necessaria ad salutem Et
hoc est quod dicitur Respondit iesus
et dixit ei Amen amen dico tibi
nisi quis renatus fuerit denuo id est i
terum per regenerationem spiritualem
non potest videre regnum dei In
isto enim dicitur per essentiam sibi so
li competit per naturam hominibus
autem competere non potest nisi
per graciam per quam trahuntur
homines quodammodo ad naturam di
vinam ut habetur ii petri primo Magna
na et preciosa promissa donavit
ut per hec efficiamini divine na
ture consortes Hoc autem non
potest esse per generationem carnalem
que solum facit filios hominum Et
ideo ad hoc requiritur generatio
spiritualis per quam homines sunt
filii dei et per consequens heredes
vite celestis Sed contra hoc
videtur quod patres veteris testamenti
salvati sunt qui tamen non fuerunt
baptizati Dicendum quod tunc non
erat in precepto consecuti sunt ta
men spiritualem vitam per graciam
in fide xpi venturi et sic ha
buerunt rem baptismi Habuerunt
etiam ipsum in figura in aliquo
correspondente per quod tollebatur
peccatum originale Dixit
ad eum nicodemus Hic contra
xpus docet modum et qualitatem
generationis spiritualis Et dividitur in
duas quia primo ponitur nicode
mi obiectio Secundo xpi responsio
ibi Respondit iesus Tristius ei

dixerat esse necessarium ad salutem
regenerari / Post ut modum huius re-
generationis melius intelligat arguit
contra predicta dupliciter Primo mo-
do ex etate quia ille qui nascitur est
puer a senectute vero non potest
aliquis redire ad puericiam Ergo
regeneratio videtur impossibilis Et
hoc est quod dicit Dixit ad eum nicodemus
Quomodo potest homo nasci cum
sit senex Erat enim assuetus sensu
litterali Et ideo arguit de generatione car-
nali Secundo arguit ex quantitate nas-
centis que parua ut possit includi
in utero matris / Et ideo videtur impossi-
bile quod ille nascatur qui iam est
perfecte quantitatis Et hoc est
quod dicitur Numquid potest in uen-
trem matris sue iterato introire
et renasci quasi dicat quia quanti-
tas non permittit // Respondit
ihesus Hic ponitur christi responsio
Et diuiditur in duas quia primo re-
sponsio eius ponitur Secundo ad hoc in-
ducitur exemplum ibi Spiritus
ubi vult In prima agitur parte dicit
quod illa regeneratio de qua loquitur non
est carnalis sed spiritualis / Et ideo non
valent argumenta que procedunt de
generatione corporali / Consequenter quod modum
huius generationis spiritualis saluator
explicat tantum dicens Amen amen
dico tibi nisi quis renatus fuerit
ex aqua et spiritu sancto etc. quasi
dicat / Illa generatio de qua dixi spe-
cialiter intelligenda in quantum aqua
lauat exterius et spiritus sanctus
interius / Et locio talis bene dicitur genera-
cio quia per hanc efficiuntur homines
conformes verbo incarnato quod

est filius dei naturalis in quantum in
hac generatione est aliud sensibile corre-
spondens carni scilicet aqua et aliud insen-
sibile correspondens verbo scilicet gratia
Unde sequitur / Quod natum est ex carne
id est secundum virtutem carnalis generationis
caro est id est constituitur in vita carnali
tantum et quod natum est ex spiritu modo
predicto spiritus est id est constituitur
in vita spirituali / Et ideo concludit Non
mireris id est non debes admirari quia
dixi tibi oportet vos nasci denuo
quia non loquor de generatione carnali
de qua tu arguis sed de spirituali /
Spiritus ubi vult / Hic saluator ad
predicta adducit sensibile exemplum
secundum crisostomum Cum hoc exponit
de vento materiali cuius principium
agnoratur et etiam finis ubi termi-
natur et tamen sonus eius perci-
pitur Sic est in generatione spirituali
quia spiritus sanctus qui est princi-
pium huius generationis et etiam beatitudo
eterna que est finis a nobis non
percipiuntur sed creduntur tantum de aqua autem
exterior et forma verborum percipiuntur
per sensum / Et hoc est quod dicitur
Spiritus id est ventus ubi vult spirat
id est flat Si autem arguatur contra
hoc Sic arguit augustinus quod
ventus materialis non habet volun-
tatem nec a se mouetur Consequenter quod
dicit augustinus quod hoc verbum
de spiritu sancto intelligitur potest
dici contineendo dictum crisostomi quod
voluntas in scriptura aliquando ac-
cipitur hic · et vocem eius audis
sensibiliter percipiendo · et nescis
Unde ueniat vel quo vadat

Sed si arguatur contra hoc ut arguit
augustinus quod ancos nomit ventum
venire ab austro vel ab aquilone. et
ideo non vadit in parte appositam
quia ut dicitur quod hoc verbum est tantum
in generale sed qua parte terre deter-
minate versus austrum incipiat et
ventus qui flat ab austro vel ubi
terminetur determinate ideo ig-
noratur Sic est omnis qui natus
est ex spiritu quia sicut dictum est in
tali generatione est aliud occultum et
aliud patens ad sensum propter ar-
gumenta predicta que tamen sunt
solubilia verumptamen ut dicit augus-
tinus quod predicta littera de spiritu sancto
intelligenda qui in prophetis et sa-
cris scripturis loquitur / Voces autem
prophetarum et scripta eorum sensu percipiuntur
sed principium huius scripture
scilicet spiritus sanctus et eius finis
scilicet beatitudo celestis nobis occul-
tantur et sola fide tenentur / Et
ista expositio videtur rationabilior
quia nicodemus erat in scripturis
sanctis instructus / Et ideo magis
videtur quod salvator dedit sibi ex-
emplum de talibus quam de vento
materiali et tunc est plana littera Spiritus
ubi vult spirat quia non spi-
rat homines ex naturali necessi-
tate sed ex mera liberalitate et
vocem eius audis in scripturis
prophetarum que leguntur in synagogis
iudeorum Et nescis unde veniat
aut quo vadat quia principium
inspirans et finis ultimus huius
inspirationis sibi occultatur ut dictum

est Sic est omnis et cetera Exponatur
sicut supra / Respondit nicodemus
Hic consequenter ostendit salvator causa
efficacie que est in spirituali generatione / Et
dividitur in duas / Item primum sciendum
quod consuetudo quedam natura est ut
dicit philosophus libro de memoria
et reminiscentia Et ideo quia iste nicodemus
erat assuetus legi mosaice que promittit
carnalia non poterat capere spiritualia.
propter quod querit ulterius circa pre-
dicta dicens quomodo possunt hec fieri
/ Respondit Hic ponitur Christi
responsio Et dividitur in duas quia
primo reprehendit nicodemi tarditatem
Et secundo ostendit baptismalis effi-
cacie causam ibi Et nemo ascendit
Arguit autem tarditatem nicodemi
ad intelligendum et credendum pre-
dicta ex tribus / Primo ex conditione
audientis qui erat doctor et peritus
in lege et per consequens debebat talia
cognoscere Et hoc est quod dicitur Tu
es magister in israel et hec ignoras
Sed posset aliquis credere quod non
erat mirum si talia ignorabat quia
non pertinebat ad vetus testamen-
tum in quo erat instructus Ad
tendendum quod in lege moysi figurative
continebatur baptismus Secundum quod
dicit apostolus prima Cor. x. Omnes
in moyse baptizati sunt in nube
et in mari quia utroque fuit
baptismate figuratus legis autem
doctores debebant scire figuras
eius licet ad hoc non teneretur vul-
gus / Item in prophetis quas sic-
quandoque legerat expressum baptis-
mus Ezechielis xxxvi Effunda

super vos aquam mundam et mun-
dabimini ab omnibus inquinamentis vestris
etc. / Zacharie xiii In die illa
erit fons patens domui david et ha-
bitantibus ierusalem in ablucionem pec-
catoris et menstruate. Secundo arguit
tarditatem nicodemi ex responsione
dicentis predicta. Quia Christus dicebat
ea que certitudinaliter sciebat quod cito
debebat acquiescere et maxime quia
eius doctrinam confessus fuerat a deo
datam et hoc est quod dicitur hic amen
amen dico vobis quia quod scimus loqui-
mur et quod vidimus testamur. Christus
enim secundum divinitatem licet eandem
sententiam cum patre in humana e-
tiam natura cognoscit etiam omnia
que cognoscit deus notitia visionis
quod dicit quod vidimus testamur. et testi-
monium nostrum non accipitis quia pau-
ci iudeorum comparative crediderunt
Christo. Iste etiam nicodemus erat ad
capiendum quod dicebat tardus. Quod
arguit cum de contradictione materie
de qua erat sermo que est facilis ad
intelligendum respectu emanacionis
verbi a patre et spiritus sancti ab utro-
que et maxime quia in lege in qua
iste erat constitutus per abluciones
aliquas amovebantur a immundicie
alique. Et ideo de facili debebat cape-
qualiter per ablucionem aque exterius
et virtute divinam interius fit ab
lucio anime. Et hoc est quod dicitur. / Si
terrena dixi vobis et non creditis.
Regeneratio spiritualis terrena potest dici
in quantum efficitur in terra et sub
elemento sensibili scilicet aque. Vel
dicitur terrena quia ad hoc inducit

exemplum sensibile de vento flante
in terra secundum exposicionem crisostomi
predictam. Quomodo si dixero vobis celes-
tia credetis. Celestia hic vocat ema-
nationem personarum in divinis que est
valde ardua et difficilis intelligibilis
/ Et nemo ascendit. Reprehensa eius
tarditate salvator procedit ad redde-
dum causam efficacie que est in spirituale
generatione. Et dividitur in duas quia
primo facit quod dictum est. Secundo manifestat
oppositum ibi Sic deus dilexit. Prima
in duas secundum duplicem causam quam
assignat. Secunda ponitur ibi Et sicut
moyses / Circa primum sciendum quod
causa principalis efficacie baptisma-
lis est misterium incarnationis per quod
dei filius coniunxit sibi humanam
naturam in mundum descendendo. Na-
turale est autem quod quelibet res ad locum
sue originis revertatur. Et ideo verbum
incarnatum ad patrem redire potest
ascendendo. Et quia per regeneratione
spiritualem homines efficiuntur membra
eius et capiti coniunguntur et per consequens cum
ipso ad celestia trahuntur virtute ver-
bi incarnati sic soluta est questio ni-
codemi qua querebat quomodo possunt
hec fieri. Et hoc est quod dicitur. Et ne-
mo ascendit in celum nisi qui des-
cendit de celo quia sicut dictum est
homines non ascendunt illuc nisi in
quantum efficiuntur membra verbi in
carnati. Et quia verbum non des-
cendit de celo per mutationem localem ce-
lum dimittendo sed carnem de
novo sibi uniendo. Ideo ad hoc
denotandum subditur filius hominis
qui est in celo. Ho hoc loco va

lentinus accepit occasionem errandi
dicens quod dei filius corpus celeste attu-
lit et per virginem transiit nichil
de ea sumendo. Hoc autem patet erro-
neum et ewangelio contrarium quia ho-
mo christus non esset filius virginis
Item christus non esset homo quia corpus
celeste non potest informari ab anima
cum sit forma corporis phisici organici
quod non potest competere corpori celesti
/ Et sicut moyses. Hic ponitur
secunda causa efficacie baptismalis que
est meritum passionis christi quod in baptismo
operatur. Et hoc tangitur cum dicitur
Et sicut moyses exaltavit serpentem
in deserto ita exaltari oportet filium
hominis. De hoc serpente habetur numeri xx-
xi. et fuit figura passionis christi
quia habuit similitudinem veneni in-
quantum dicebatur serpens fuit tamen
sine veneno quia erat eneus
Sic christus habuit similitudinem pec-
cati ex carne passibili fuit tamen omnino
sine peccato. Et ideo si aspectus illius
serpentis enei salvavit a corporali
morte multo fortius fides christi
crucifixi salvat a morte spirituali et
restituit hominem vite eterne. Ideo
sequitur. Ut omnis qui credit in
ipsum non pereat sed habeat vitam
eternam / Notandum etiam
quod christi crucifixio dicitur exaltatio
quia eius corpus fuit exaltatum
in cruce sicut vexillum in aere ad
debellandum aereas potestates
Secundum illud hebre. xij. Curramus
ad propositum nobis certamen aspicientes
in auctorem fidei etc. Et quia per passionem
meruit exaltationem. Secundum quod

dicitur philippenses ij. Humiliavit
semetipsum factus obediens usque ad
mortem, mortem autem crucis. Propter
quod deus exaltavit illum / Sic deus
Hic consequenter manifestat causam pre-
dictam. Et dividitur in duas. Quia
primo ostendit propositum. Secundo removet
quandam dubitationem ibi Non enim misit
Dicit quod efficacia baptismalis pro-
venit ex commissione incarnationis. Secundo
declarat qualiter ista incarnatio
sit facta dicens quod non facta ex
humano merito nec ex necessitate
sed gratuita dilectione dei ad nos. Et
hoc est quod dicitur Sic deus dilexit
mundum ut filium unigenitum suum
daret qui est bonum infinitum. Ex quo
apparet maxima dei dilectio quia
diligere est velle alicui bonum. Ipse
autem voluit nobis voluntate
efficaci bonum infinitum quia dedit
nobis filium suum. Ut omnis qui
credit in ipsum non pereat sed habeat
vitam eternam. Ex hoc errant
aliqui heretici dicentes quod creden-
tes non dampnabuntur etiam si mo-
riantur in peccato mortali. Et
confirmant dictum suum per verba
apostoli prima cor. iij. Fundamentum
enim aliud nemo potest ponere
etc. Et sequitur. Si cuius opus
arserit detrimentum patietur ipse
autem salvus erit sic tamen quasi per
ignem. Per fundamentum enim is-
tud intelligitur fides. Et adeo
si super hoc fundamentum ponantur
opera combustione digna propter
talia homo punietur ad tempus
tamen finaliter salvabitur. Sed

hoc e erroneu et reprobatur Perdictu
apostoli ad galla v. Manifesta sunt
opera carnis que sunt fornicatio i
mundicia impudicicia etc Sequitur
quia talia agunt regnu dei non
consequent Ex quo apparet q non
solum dampnabunt aliqui ppter
infidelitatem sed etiam ppter ali
peccata mortalia Et io dicendum
q saluator hic non accipit hic fi
dem tantu phiti fidei informis s
fidei formate per caritatem et certu
e q talis saluabitur Et ad hoc deno
tandum dicit ut omnis qui credit in
eu tenendo meu per caritate non
peat etc Ad dictu apli pallegatu in
contrariu dicendum q loquit de pc
catis venialibus scdm q expo
nut doctores et ego tue plenius
dicam si contingit me super illu
locum scribe ppterea ante venialib
fideles temporalit puniunt igne
purgatorij tamen finalit saluant
Non enim misit Hic remouet
quoddam dubiu Et diuiditur in du
as quia pmo facit q dictu e Se
cundo declarat qdam dictu ibi de
Hoc aut e iudiciu Circa pmu sci
endum loquendo de scdo aduentu
xpi in mundu dicimt xpm venire
ad iudicandum Et ideo ne aliqui
credant q hoc debeat fieri in pmo
eius aduentu hoc remouet dicens
Non enim misit deus filiu suu in
mundum ut iudicet mundum s in
suo pmo aduentu Tunc enim venit
iudicare sed magis iudicari pro mundi
salute Io sequitur Ut saluetur
mundus per ipm Et phat hoc con
sequenter hoc dictu quia in pmo

aduentu xpi aliqui credebant ei et
aliqui non credebant et e diuisio per
me dicta in inter contradictoria non sit
mediu sed non venit ad iudicandum no
credentes nec et credentes ut statim
patebit ergo etc Et hoc e q sequitur
Qui credit in eu non iudicatur Io
non habet causam vnde condempnet
Qui autem non credit iam iudicatus
e i habet in se causam manifestam
mortis Et hoc e q subditur Qui
non credit in nomine vnigeniti filij
dei qui venit p salute mundi Veru
tamen causa huius dampnationis da
bitur execucioni in scdo aduentu xpi
Hoc e iudicium Hic declarat
sui dictu videlicet q non credentes
in filium dei iam hnt in se causam ma
nifestam sue dampnationis quia sut
contra fidem saluatoris sine qua nulli
vmquam potuit saluari Et hoc
e q dicitur Hoc e autem iudicium i
causa condempnationis quia lux i
xpus qui e lux vera ut dictu e pmo
capitulo Venit in mundu carnem
assumendo et mea apparens salute
humanu gnis operando Et dilexerunt
homines magis tenebras quam lucem
tenebras infidelitatis peligendo
Et subdit causam erant enim eorum
opera mala Ad cuius intellectum
sciendum q legisperiti aliqua notitia
de xpo habuerunt cognoscentes xpm
ee verum xpm Ut plenius declara
ui math xxi super illum locum Dix
erunt agricole Hic e heres Ve
nitamus quia arguebat eorum iniq
uitati sunt contra eum inuidia ex
ortante illam cognitionem quam dedo
hebant quia passio fortis puitur

inditum rationis Sicut patet in continente
qui prius passione iudicat esse fornicandum
tamen contra passionem potius iudicat con
trarium Ut dicitur vii ethicorum / Sic iudi
odio et inuidia moti persecuti sunt christum
Et ponit ad hoc saluator exemplum dicens
Omnis enim qui male agit odit lucem.
sicut patet de adulteris et furto et de con
similibus. et non venit ad lucem i.
non facit sua malefacta inpalam. ut
non arguantur opera eius i. puni
antur per iustitiam secularem / Qui autem
facit veritatem i. opera conformia vo
luntati diuine que est eadem quod veritas
prima venit ad lucem i. inpalam id
ad christum qui est lux vera Ut mani
festentur opera eius. non ad propriam
laudem sed ad dei gloriam et proximi edi
ficationem quia in deo sunt facta i. uirtu
te dei sine cuius uirtute opus meritorium
non potest fieri / Post hec venit
Hic consequenter ponitur distinctio inter
baptismum christi et baptismum iohannis
Et diuiditur in tres quia primo vtriusque
baptismus describitur Secundo ex hoc
questio oritur i. facta est ergo questio
Tertio soluitur ibi Et respondit io
hannes Prima in duas quia primo
ponitur baptismus christi Secundo ponitur
baptismus iohannis ibi Erat autem
et iohannes In prima parte di
cit Post hec venit iesus et
discipuli Ex predictis patet quod ie
sus loquebatur cum nicodemo in ie
rusalem. que erat metropolis in
iudea Quomodo ergo hic dicitur
inmediate post locutionem christi cum
nicodemo Post hec venit in iu
deam etc. quia erat ibi ut uide

batur Ad hoc respondet beda quod li post
hec non intelligitur inmediate re
spectu precedentium sed in processu temporis
quia post instructionem nicodemi venit
in galileam et iterum reuersus ve
nit est in iudeam Aliter etiam potest
dici ut inmediate coniungatur pre
cedenti Post hec venit in iudeam
terram quasi dicit post instructionem
nicodemi in ierusalem venit ad ali
a loca iudee Quia non tantum debebat
dare ministrare metropoli sed etiam
aliis Et ad hoc denotandum dicitur
in iudeam terram Tunc enim de ieru
salem venit versus iordanem
ubi homines congregabantur ad
baptismum ut sic inciperet baptizare
sed quod iohannes de eo predicabat
ut supra dictum est ideo subditur
Et illic demorabatur cum eis et
baptizabat Sed contrarium videtur
infra iiii capitulo ubi dicitur quod
iesus non baptizabat sed tantum
discipuli eius Dicendum quod ipse
primo baptizauit discipulos suos ut
hic dicitur postea discipuli soli bap
tizabant christo circa altiora docenda
occupato. et sic non est contradictio
De hac tamen baptismate plenius
docetur in fine huius capituli
Erat autem iohannes Hic conse
ponit baptismum iohannis dicens
Erat autem iohannes baptizans
in enon iuxta salim quod est o
pidum iuxta iordanem Et dicitur
aliqui quod alio nomine vocatur salez
et est locus ubi regnauit melch
isedech ut habetur genesis xiiii Sed hoc
est falsum quia salem ubi regna

nit melchisedech ut dicit ysiodorus
libro xv ethimologiarum Et primo dicta est sale
x patrifica ex conditione regis · qui reg-
nauit in pace · postea dicta est ierusa-
lem · a tempore quo abraham voluit
ibi offerre ysaac filium suum · quia lo-
cum illum appellauit dominus uidet
ut habetur genesis xxii Et non ierusalem in-
pretatur visio pacis · quia cum prima
interpretatione addita est visio Subdit
autem causa quare iohannes bapti-
zabat iuxta salim / dicens · quia aque mul-
te erant illic est etiam interpretatio
enis quod dicitur in ennon ennos et
hebraice dicitur aqua Et ueniebant
homines et baptizabantur Sed uidetur
quod baptismus iohannis statim debuit
cessare baptizato christo cum ad christum
manifestandum ordinaretur ut supra
dictum est quod non statim cessauit ne
crederetur totaliter reprobandus sicut
baptismata quibus pharisei utebantur / ut
dicitur mathei vii capitulo / Item
quia sicut ante baptismum christi io-
hannes baptizabat in nomine christi
uenturi Sic post baptismum christi
illos quos baptizabat ad christum mit-
tebat plenius instruendos et sic con-
firmabat suum testimonium de christo
Nondum enim iohannes missus
fuerat in carcerem hoc addit ad os-
tendendum quod texit hystoriam qua
alii euangeliste dimiserant incipi-
entes describere facta christi post incar-
cerationem iohannis / Facta est ergo
Hic ex predictis mouetur questio
quia discipuli iohannis zelantes
pro magistro suo noluerunt preferre bap-
tismum suum baptismo christi Et hoc
est quod dicitur facta est questio ex dis-
cipulis iohannis indiscrete quod iniu-
sto zelantibus cum iudeis i. christi di-
scipulis et aliis ad baptismum christi ue-
nientibus De purificatione i. de baptis-
mo quia isti dicebant baptismum christi
meliorem · quia christus illos quos bap-
tizabat non mittebat ad iohannem
Et uenerunt ad iohannem moti zelo in-
discreto et dixerunt ei et proposuerunt qua-
tuor ex quibus iohannes posset commo-
tari Primum est precedens excellentia io-
hannis respectu iesu christi · quod nota-
tur cum dicitur · Rabbi qui erat tecum trans
iordanem · quasi discipulus tuus magistro
Secundum est beneficium a iohanne christo
impensum cum subditur testimonium
perhibuisti quasi dicerent parte est
in auctoritate Tertium est usurpatio offi-
cii alieni cum subditur ecce hic
baptizat quasi dicerent tuum officium
usurpat Quartum est innovatio ioha-
nnis cum subditur Et omnes ueniunt
ad eum quasi dicerent de te non curant
/ Respondit iohannes Hic ponitur
questionis solutio / Et quia discipuli
iohannis notabant christum de hoc
quod officium iohannis usurpabat
et de hoc quod fama iohannis decres-
cebat ideo iohannes in sua solutione
sic procedit Quia primo primum os-
tendit falsum Secundo ostendit
secundum esse iustum ibi illum oportet crescere
Primum ostendit per hoc quod iohannes
non baptizabat nisi sicut precursor
christi Et non christus baptizatus non
usurpabat officium iohannis · sed
magis expectabat officium a iohanne
prenizatum Et hoc est quod dicitur hic
Respondit iohannes et dixit Non
potest homo quicquam accipere

nisi fuerit ei datum de celo · quia omnis
potestas a deo est. Et ideo secundum distinc-
tionem collationis divine distinguuntur
officia. Johannes autem non accepit
auctoritatem a deo baptizandi nisi ad
denunciandum christum et preparandum
homines ad suum adventum. Et hoc est
quod dicitur. Vos ipsi michi testimonium
perhibetis id est perhibere debetis quod
a me audistis quod dixerim non sum
ego christus sed quia missus sum an-
te illum · Similiter quod baptizando non
usurpat officium alienum quod probatur
per hoc quod subditur. Qui habet sponsam
sponsus est id est habet officium sponsi quod est
generare filios et ideo officium est christi
baptizare per quod regenerantur
filii desponsa christi que est ecclesia. A-
micus autem sponsi qui stat et au-
dit eum gaudio · gaudet propter vocem
sponsi id est debet congaudere sponso fi-
lios generanti. Si enim officium ge-
nerandi ex sponsa acciperet sibi · non
esset amicus sponsi · sed inimicus et
adulter esset quasi diceret Johannes
De hoc quod christus baptizat non de-
beo dolere sed magis gaudere cum
sim eius preco et amicus propter hoc
subditur Hoc ergo gaudium meum
impletum est. Et notandum quod Joha-
nes hic vocat se amicum christi supra
autem nominavit se eius servum
etiam indignum dicens Cuius non
sum dignus ut solvam eius cor-
rigiam calciamenti. Cuius causa est
quia volebat discipulos reprimere
volentes christum ad invidiam movere
contra christum ut patet ex predictis
Ideo hic magis voluit loqui cum ...

Illum oportet. Hic ostendit secundum
ce iustum secundum famam suam diminui
et crescere famam christi. Et dividitur
in duas. Quia primo ostendit propositum
Secundo concludit principale intentum ibi
Qui credit in filium. Primum probat qua-
tuor rationibus. Prima sumitur ex al-
titudine originis christi. Cuius origo
desursum est et quantum ad divinita-
tem sicut patuit primo capitulo et
quantum ad humanitatem quia corpus
christi formatum est virtute spiritus sancti.
Et hoc est quod dicitur Illum oportet
crescere in claritate fame et auctoritate
apud homines quia in se ipso non au-
getur. Me autem minui · sicut lu-
cifer minuitur in claritate quantum ad
apparentiam oriente sole et auctoritas
preconis adveniente iudice. Et huius
ratio subditur. Qui desursum venit
id est originatus est et quantum ad divi-
nitatem et quantum ad humanitatem
modo predicto super omnes est id est
auctoritate et dignitate oportet
omnem creaturam precellere. Quia quanto
origo alicuius est altior tanto debetur
ei maior honor. Secunda ratio
accipitur ex certitudine doctrine.
Christus in natura divina habet eandem
scientiam cum patre in humana
natura cognoscit omnia que deus
cognoscit notitia visionis. Ideo
potest certitudinaliter docere cum al-
tissima. Ideo debetur ei excellentia
maxima et hoc est quod dicitur Qui
de terra id est omnis homo preter christum
cuius corpus formatur virtute
seminis existentis de terra a deo
sicut et alia mixta. Secundo de ge-
de terra est id est per hoc constituitur

in vita eterna Et per consequens non potest loqui nisi de terrenis quantum est ex se. Ideo sequitur: Et de terra loquitur. Licet enim Iohannes et alii sancti locuti fuerint de celestibus, hoc erat inquantum a deo erant illuminati. Sed aliter est de homine christo ratione cuius subditur: Qui de celo venit quantum ad dignitatem modo predicto super omnes est. quantum ad doctrinam quia potest loqui celestia et divina que certitudinaliter cognoscit et inquantum deus et inquantum homo. propter quod sequitur: Et quod vidit et audivit. Licet enim habeat eandem scientiam cum patre inquantum deus a patre audivit. Hoc testatur. docendo Et patet certitudo testimonii per visum et auditum et testimonium eius nemo accipit id est pauci comparative. Sicut communiter dicitur: Nemo est in foro id est pauci quia pauci crediderunt de ad modicis manducatum christi. Qui accepit eius testimonium credendo signavit id est monstravit quia deus verax est adimplendo promissum de filio iam misso sicut ante mittendum promiserat per prophetas. Et concludit excellentiam doctrine ex predictis dicens: Quem enim misit deus verba dei loquitur propria virtute. alii autem non possunt hoc facere nisi virtute [illegible]. Secunda ratio accipitur ex plenitudine gratie. Sicut enim in capite corporis naturalis sunt omnes sensus, in aliis autem membris sunt particulariter. Sic in christo capite nostro est omnis plenitudo gratie quia

lis autem divisim. Et ideo excellentia dignitatis et honoris christo debetur pre aliis. Et hoc est quod dicitur: Non enim ad mensuram dat deus spiritum id est gratiam homini christo. non quod eius gratia habitualis sit infinita. sed quia habet gratiam secundum omnem eius rationem et effectum. Sicut si haberetur albedo secundum omnem gradum possibilem, cuius diceretur haberi sine mensura. Alio modo etiam dicitur hoc ex respectu ad capacitatem anime. Sicut enim aliquis veniens ad fluvium hauriret aquam quantum posset vas capere dicitur accipere sine mensura. licet vas sit determinate mensure. Sic in proposito tota capacitas anime christi fuit repleta gratia quo dicitur accepisse sine mensura. Tertia ratio accipitur ex christi filiatione quia est dei filius naturalis et coingenitus(?) alii autem quantumcumque sancti etiam angeli beati sunt nisi filii adoptivi. Et ideo sibi debetur excellentia reverentie et honoris. Et hoc est quod dicitur: Pater diligit filium et omnia dedit ei in manu eius. quia inquantum deus habet eandem potentiam cum patre et eandem essentiam. sed hoc modo accipiendo li diligit non tenetur causaliter quia filius non procedit a patre voluntate sed naturaliter sed tenetur concomitative et per modum signi quia dilectio concomitatur productionem filii. Similiter inquantum homo omnia tradita sunt in manu eius ut habetur Mathei ultimo: Data est michi omnis potestas in celo et in terra. Et hoc accipiendo li diligit tenetur causaliter quia dilectio divina est ratio omnis alterius doni et sic est causa omnium aliorum donorum quam factis(?)

in humanitate xpi / Qui credit
Hic concludit principale intentum
quia intentio iohannis baptiste ista
dicentis erat inducere discipulos su-
os ad credendum sibi xpo cuius
erat precursor et nuncius / Et hoc e(st)
q(uod) dicitur Qui credit in filium habet
vitam eternam quia habet gratiam
que virtualiter continet beatitudi-
nem Sicut semen arboris capam
arborem Et loquitur de fide forma-
ta caritate Qui autem incredulus e(st)
filio non videbit vitam eternam
quantum ad penam dampni que e(st)
carentia visionis divine sed ira
dei manet super eum s(cilicet) dampnatum
quia nullo modo potest evadere / Ad
maiorem evidentiam eius q(uod) dictum
e(st) q(uod) xpus baptizabat et discipuli
eius Queritur quale fuit illud bap-
tisma Et arguitur q(uod) non fuit bap-
tisma xpi quia baptismus xpi
h(abe)t efficaciam a passione ipsius / Ergo
illam non precessit quia effectus
non potest precedere causam suam
xpus autem non dum passus fuerat
ergo etc / Item si aliqui fuisset
baptisati baptismo xpi ante eius
ascensionem medium hoc maiore
videretur esse verum de apostolis et
xpi discipulis hoc autem non e(st)
verum Quia xpus volens ad
patrem ascendere dixit eis Io-
hannes autem baptizavit aqua
vos autem baptizabimini spiritu sancto
etc Et dicitur actuum v / Baptis-
mus autem xpi e(st) in spiritu sancto
ut patet ex predictis etc ergo
etc Contrarium videtur per dictum
augustinum super istum locum qui dicit
q(uod) iesus baptizabat ut dominus hoc
autem e(st) baptismo suo ergo etc
Respondeo in hac questione et co(n)-
similibus que sunt de illis que non
possunt per rationem sufficienter
investigari Nec eorum veritas habetur
per expressam scripturam tenendum
e(st) illud quod e(st) magis consonum scrip-
ture et rationi Et ideo secundum hunc
modum in hac questione est sic
respondendum quia non e(st) expressum
per scripturam quale fuit illud
baptisma Sciendum igitur q(uod) secundum
crisostomum q(uod) illud baptisma io-
hannis tantum fuit quia secundum
ipsum baptismus xpi nondum
erat institutus / Cuius ratio e(st) q(uod)
in baptismo xpi datur spiritus
sanctus qui non e(st) datus ante xpi
resurrectionem Quia quod dicitur infra
vii capitulo non dum erat spiritus
datus quia non dum erat iesus
glorificatus Et ideo dicit q(uod) apostoli ante
passionem baptizabant tantum baptis-
mo iohannis De xpo autem dicit
q(uod) ipse non baptizabat ut dicitur
capitulo precedenti sequenti sed
pro tanto dicitur baptizasse in hoc
capitulo quia actus suorum discipulorum
ei attribuitur sicut factum servi
attribuitur domino Sed ista non vide-
tur scripture Quod enim dicit
primo baptismum xpi non esse in-
stitutum ante resurrectionem non
videtur verum quia sacramenta
xpi ex sui institutione gratiam
conferebant Et ideo tunc cum
baptismus xpi institutus quando
data e(st) virtus producendi istud

effectum. Hoc autem fuit quando
christus a iohanne baptizatus tactu car-
nis sue virtutem regenerandi contulit
aquis. Et hoc tenetur a doctoribus. Li-
cet necessitas recipiendi hoc sacramento
fuit inducta post passionem quia in pas-
sione christi terminata est figura sa-
cramenti. Hoc etiam dicit augustinus
in quodam sermone epyphanie. Ex
quo christus in aquis inmergitur ex
eo omnia peccata ~~abstulit~~ abluit aqua.
Ablucio autem auferens peccata non
est aliud quam christi baptismus ergo etc.
Item quod dicit secundum apostolos bapti-
zasse baptismo iohannis non videtur
verum quia alibidem dicitur quod disci-
puli iohannis mouerunt contra eum
et questionem de baptismo christi et
suorum discipulorum quod non esset si
christus et eius discipuli baptizassent
baptismo iohannis quia non ce-
deret ad iohannis detrimentum ut
eius discipuli insinuabant sed ma-
gis ad honoris augmentum. Preterea
si fuisset tantum unum baptisma io-
hannis et apostolorum questio illa
de diuersis baptismatibus non haberet
locum. Quod autem dicit quod christus
in propria persona non baptisasse sed
tantum per discipulos suos non vi-
detur verum. Quia ut dicitur actuum
primo. Cepit iesus facere et docere. Et
adeo non est verisimile quin primo
baptizauerit per semetipsum. Et con-
firmatur per hoc quod alia sacramenta
christus per semetipsum primo exer-
cuit. Sicut patet de eukaristia quod
primo ipse corpus suum consecrauit
et formam consecrandi apostolis tra-
didit. Et similiter sacramentum con-

firmationis per manus impositionem
exhibuit per semetipsum. Et ideo non
est verisimile quin sacramentum baptis-
mi per semetipsum exercuit tamquam si-
primum sacramentum. Et ideo dicendum secundum
augustinum quod christus baptizauit disci-
pulos suos baptismo suo scilicet aqua et
spiritu sancto ut dicitur in hoc capitulo
quod ipse baptizabat postquam modum et of-
ficium baptizandi eodem baptismate
discipulis reliquit intentus doctrine
et predicationi. Sicut et apostolus pau-
lus paucos per se baptizauit ut
posset predicationi fidelius intendere
ut habetur prima ad corinthios primo quia ibidem
sibi dicit. Non enim misit me christus
baptizare sed principaliter ewange-
lizare. Et hoc est quod dicit augustinus
in epistola ad selencianum. Credibile est
apostolos fuisse baptizatos baptismo christi
ut enim ministerio baptizandi defuit ut
habetur baptizatos seruos per quos ceteros
baptizaret qui non defuit humilitatis
ministerio quando eis pedes lauit. Aucto-
ritas autem illa que habetur iohannis
vii. Non dum erat spiritus datus
etc. intelligitur de datione spiritus sancti
in signo visibili. Et hoc modo non da-
batur in baptismo christi ante eius
ascensionem dabatur tamen inuisibiliter
ergo spiritus sanctus sicut et modo.
Ad primum dicendum quod baptismus
habet efficaciam a passione christi et operatione
diuini suppositi a quo actus quia passio
virtutem habebat eadem autem erat
persona ante passionem et post et
per consequens eadem causa efficacie fuit
in baptismo in institutione a primo quando
ex tactu carnis christi data est aquis
virtus regenerandi. Ad secundum

patet ex dictis quod apostoli ante pas-
sionem fuerunt baptizati baptis-
mo xpi. quod autem dictum est prima eius
Vos autem baptizabimini spiritu sancto
etc non intelligitur de baptismo sa-
cramentali sed de missione spiritus
sancti in signo visibili que dicitur bap
tismus flaminis ... quia in bap
tismo quod est sacramentum datur gratia
invisibilis spiritus sancti sub ablu-
cione aque visibilis **Cap. iiii**

iiii Ut ergo cognovit post-
quam evangelista deter-
minavit de effectu gratie
quo ad iudeos hic de-
terminat de declinatione eius quo ad
gentiles. Et quia doctrina xpi dupliciter
divulgata est ad credentes scilicet per doctrinam
et per miracula ut habetur marci ul-
timo Sermone confirmante seque-
tibus signis. Ideo primo agitur de
declinatione eius per doctrinam. Secundo
per miracula ibi post duos dies. Pri-
ma dividitur in tres. Quia primo po-
nitur doctrine xpi oportunitas. Secundo eius
qualitas ibi Venit mulier. Tercio
sequens utilitas ibi Reliquit ergo
ydriam. Primum ostenditur ex triplici
Quia primo ostenditur ex xpi re-
cessu. Secundo ex eius transitu ibi Opor-
tebat autem. Circa primum sciendum quod
xpo baptizato primo et discipulis
eius consequenter, ut patet ex dic-
tis pharisei commoti sunt invidia
contra eum. Et ideo volens dare
paciencie exemplum inde recessit
et sic occasionem docendi gentiles
habuit. Et hoc est quod dicitur Ut
ergo cognovit iesus quia audierunt
pharisei quod iesus plures discipulos

facit et baptizat quam iohannes
pharisei enim ex invidia commoti
persecuti sunt iohannem et procura-
verunt eum mitti in carcerem. Quod dicitur
mathei xvii De iohanne helias iam
venit et fecerunt in eum quecumque
voluerunt. Et eodem modo xpm perse-
quebantur et eius mortem tandem
procuraverunt. Quamquam iesus non bap-
tizaret tunc licet primo prius bapti-
zasset ut dictum est. sed discipuli eius.
In hoc enim dedit xpus exemplum
prelatis esse committendi ea que
possunt fieri comode per inferiores
ut ipsi liberius possint maioribus
exerceri. Reliquit iudeam quia per-
sequebantur eius doctrinam. Eodem
modo dicitur actuum actu xiii Re-
linquentibus iudeam propter eorum
incredulitatem. Vobis oportebat
primum loqui verbum dei sed quia
repulistis illud et indignos iudi-
castis eterne vite ecce convertimur
ad gentes sic enim nobis precepit
deus. Oportebat. Hic consequenter
ostenditur convenientia doctrine
xpi apud gentiles ex suo transi-
tu quia in regno decem tribuum ha-
bitabant gentiles quia translati fue-
rant assiriorum ad hic captivitatis
cum decem tribubus. Dicitur iiii
regum xvii Commiscebantur cum iu-
deis aliqualiter. Quia cum primo fuerunt
translati in terram decem tribuum.
Dominus misit leones eos devo-
rantes. Et ideo rex assiriorum habito
consilio super hoc misit unum de
sacerdotibus captivis qui doceret
eos colere deum. Verumtamen cum
hoc colebant ydola ut habetur

dicitur. Nec recipiebant omnes li
bros veteris testamenti. sed tantum li
bros moysi. Et sic partim erant gen
tiles et partim iudei. Cristus autem
veniens de iudea in galileam habebat
transitum per eorum regnum. et sic habuit
occasionem docendi eos. Et hoc tan
gitur hic. Oportebat autem eum
transire per mediam samariam. to
ta enim illa regio dicebatur samaria
a nomine civitatis metropolis que
antiquitus samaria dicebatur. quam
vis enim esset tunc destructa tamen
nomen manserat in terra. / Venit
ergo. Hic tercio tangitur opportu
nitas docendi eos accepti. quia ac
cessit ad locum delectabilem et quie
tum et doctrine aptum tum propter
amenitatem loci. tum propter fontis
ibi existentis proprietatem que sig
nificat doctrinam christi et graciam. / Unde
quod dicitur ysaie xii. Haurietis aquas
in gaudio de fontibus salvatoris
etc. Et hoc est quod dicitur. Venit ergo
in civitatem samarie que dicitur
sichar. antiquitus dicebatur sichem
ut habetur genesis xxxiii. Iuxta pre
dium iacob quod dedit iacob ioseph
filio suo. Iacob enim veniens de
mesopotamia emit agrum ab emor
principe civitatis sychem et aliquando ad
tempus habitavit iuxta urbem il
lam quidem dicitur. Sed propter raptum
dine filie sue occisi sunt habitatores
illius civitatis a filiis iacob et ipse
cessit in possessionem eius. et illum lo
cum dedit iacob moriens suo filio
ioseph ut habetur genesis xlviii. Erat
autem ibi fons iacob id est puteus quem
ipse foderat quando ibi habitavit

Iesus autem fatigatus ex itinere in quo
apparet veritas humane nature eius in
firmitate. sedebat sic super fontem
propter loci aptitudinem ad quiescendum
et docendum. Hora erat quasi sexta ho
ra idem dicitur ad ostendendum causam
fatigationis quia per magnum tempus
ambulaverat et peditando. / Venit
mulier. Posita docendi opportunitate
hic consequenter ponitur qualitas doctrine.
Et dividitur in duas quia primo ponitur
in docendo conveniens ingressus. Secundo
debitus processus ibi Respondit iesus.
Conveniencia ingressus fuit per hoc
quod christus primo petiit a muliere potum cor
poralem volens sibi reddere potum
spiritualem quia modus instructionis
humane est quod a sensibilibus ad intel
ligibilia deducatur. Et hoc est quod sub
ditur. Venit mulier de samaria
haurire aquam. Samaria non est
hic nomen civitatis. sed gentis vel
religionis. quia illa mulier erat
de civitate sichem. que tunc erat me
tropolis samaritanorum. Ut dicit
iosephus xii antiquitatum. Sama
ria enim tunc erat destructa. et reedifi
cata tamen nomine mutato eius. quia
tunc sebaste dicebatur. / ut habetur xiii
libro antiquitatum. Dixit ei iesus
da michi bibere. causa autem quare
petiit a muliere subditur. Discipuli
autem eius abierant in civitatem
et ideo non erant presentes a quibus peteret
sibi potum. ut cibos emerent.
quia super fontem comedere vo
lebant sicut pauperes nec ad magna
hospitia in illa declinabat. Dixit
ei mulier illa samaritana. quomodo tu
iudeus cum sis cognovit eum per

bitum quem portabat xpm esse iudeum
quia sicut erant distincti ab alijs
in cultu dei et in corporali circumcisi
one ita etiam in veste secundum quod nu
meri precipitur quod habebant fimbrias
per angulos palliorum. bibere a me
poscis que sum mulier samaritana
de hoc etiam mirabatur. Cuius causa
subditur Non enim coutuntur iudei sa
maritanis licet enim esset iudeis preceptum
ne iungerent federa et amicitias
cum alijs nationibus tamen specia
liter abhominabantur samaritanos
. tum quia multas molestias eis fe
cerant terram eorum in parte occupa
verant. tum quia multas molestias
eis fecerant in reedificatione tem
pli et civitatis ut patet primo es
dre / Respondit iesus Hic conti
nuatur debitus processus in docendo
quia primo docet christus verbis.
Secundo signis ubi dixit ei iesus
vade voca virum tuum. Item in ista parte quia primo
ponit intentum. Secundo removet mu
lieris falsum intentum ibi Respon
dit christus. Hic ita agitur occasione
loquendi de aqua spirituali ex ver
bis mulieris Respondit iesus et
dixit ei si scires donum dei id est gratiam
spiritus sancti. in quo dono alia do
nantur et quis est qui dicit tibi da
michi bibere. quia potens est et
paratus gratiam spiritus sancti dare
omnibus petentibus eam fideliter
et devote / Tu forsitan hic dicit
secundum libertatem arbitrij et vertibilitatem
petisses ab eo Quia gratia non datur
adultis qui de lege sunt motu proprio
nisi credidisset tibi aquam vivam
id est spiritus sancti gratiam. quia estum con
cupiscentie refrigerat et per devo
tionem humectat. Dicitur ergo aqua
viva ad similitudinem aque in corpora
libus ubi dicuntur aque vive que
continuantur principio sicut fontium
et fluminis. Aque autem mortue dicun
tur ille que sunt collecte in lacubus
et cysternis gratia autem spiritus sancti
cum christo contiguatur. quia gratia non
est in anima nisi spiritus sanctus spe
ciali modo habitat in ipsa / Et quia mu
lier erat assueta corporalibus
intellexit verbis christi de aqua cor
porali. Ideo sequitur Dixit ei domine
neque in quo haurias habes et puteus
altus est. quasi diceret non potes michi
dare aquam vivam de isto puteo
quia non habes instrumentum ad hau
riendum. et puteus est ita profun
dus quod non potes attingere cum manu
Unde ergo habes aquam vivam
quasi diceret non potes dare nisi
tu faceres hoc miraculose. quod non videtur
quia tu es maior patriarcha iacob
quod non videtur Et hoc est quod dicitur
Numquid tu es maior patre nostro
iacob qui fuit contentus aqua huius
putei Ideo sequitur qui dedit no
bis puteum in quantum fodit eum
ut predictum est. quod non fecisset si
aquam vivam pro voluntate sua
aliunde habere posset Et bibit ex eo
et filij eius et pecora eius
Respondit iesus hic removet
falsum intellectum huius mulieris
ostendens quod non loquebatur de aqua
materiali sed spirituali Et hoc est quod
dicitur Respondit iesus et dixit
ei omnis qui bibit ex aqua hac

-s materiali de qua tu intelligis. sitiet
iterum quia non sedat sitim nisi
ad tempus. Qui autem biberit ex aqua
quam ego dabo ei id est gratia spiritus sancti
non sitiet in eternum. Sed contra hoc
videtur illud ecclesiastici xxiiii. Qui bi-
bunt me adhuc sitient. Ubi loquitur
de aqua sapientie. Dicendum quod sitis uno
modo accipitur pro desiderio alicuius rei
et sic omnis res temporalis adepta
magis generat sitim quam tollat
quia cupiditatem augmentat. Similiter
aqua corporalis. quia non habet effectum
nisi ad tempus oportet iterum quod alia
aqua nova suminatur ad sedandum
sitim et sic fit interrupcio. Alio modo
accipitur sitis pro desiderio eiusdem
rei habite ad habendum eam per-
fectius et et sic habitus deum per
graciam sitiunt apud habere per gloriam.
Et hoc modo loquitur illa auctoritas
allegata. Quo accipitur sitis pro ex-
clusione fastidii adeleratae habita et
sic beati dicuntur deum sitire. Cum
ergo dicitur hic non sitiet in eternum
intelligitur de siti primo modo dicta
quia habens graciam non desiderat
aliud quod non habet. sed desiderat deum
quem habet habere perfectius. Ideo
sequitur. Sed aquam quam ego dabo
ei fiet in eo fons aque salientis in
vitam eternam quia per graciam spiritus
sanctus inhabitat mentem. qui est
origo gratie facientis hominem
salire in vitam eternam / Naturale
est enim quod aqua tantum ascendere potest
quantum descendit. Et ideo sicut aliqua
gratia adeo in nos diviatur. ideo per
ipsam anima adeum elevatur. quia
per ipsam consors divine nature

efficitur. Ut dicitur ii petri primo magna
na et preciosa dona donavit nobis
ut per hoc efficiamini divine consortes
nature. Dixit ei mulier domine da mihi
hanc aquam quamvis ad plenum non in-
telligeret verba christi. tamen audiens ad
hunc bonitatem petivit eam. Et subdit
causam. ut non sitiam neque veniam
huc haurire id est ut liberer a sitis ardore
et a labore veniendi huc hauriendi et
deportandi // Dixit ei iesus. Quia
non poterat hec mulier capere christi
verba ideo consequenter procedit ad signa.
Et dividitur in duas quia primo instruit
eam per revelationem secreti. Secundo per
solutionem dubii ibi. Dixit ei mulier.
Secretum autem illud erat quod mulier
adulterium tenebat. qui tamen credebatur
ab omnibus hominibus loci illius esse ma-
ritus eius. Et ideo per hoc quod christus
hic secretum mulieri dixit ostendit se
scire peccata occulta. Et hoc est quod di-
citur. Dixit ei iesus vade et voca virum tuum
scilicet putativum et veni huc. Hoc non
dixit iesus ad hoc ut illa mulier
eum adduceret. sed ut ex responsione
eius conveniencius ipsam argueret
secretum revelando. Unde sequitur. Re-
spondit mulier et dixit. et subditur
causa. quinque enim viros habuisti legit-
timos. et hunc quem habes non
est tuus vir secundum veritatem. ideo sequi-
tur vere dixisti quasi diceret. quod
alias sponsi enim esse virum tuum me-
dacium est / Dixit ei mulier. Hic
conter instruit eam per solutionem
dubii. Et dividitur in duas. Quia primo
ponitur opinio ibi iniuriacio. Secundo
mulieris responsio ibi. Dixit ei mulier.
Secundo. Circa primam partem secundum

quod mulier percepit eum esse prophetam
eo hoc quod eius secretum cognoverat. Eo
comisit se ad interrogandum eum de quo-
dam dubio quod inter iudeos et samari-
tanos vertebatur. Et ideo dividitur in
duas. Quia primo ponitur mulieris in-
terrogatio. Secundo christi responsio ibi Di-
cit iesus. Circa primum sciendum quod
iudei revertentes de captivitate babi-
lonica noluerunt samaritanos associare
in edificatione templi ut habetur primo es-
dre iiii. Et ideo fecerunt sibi locum ado-
rationis divine in monte garizim ut
dicunt aliqui. Josephus assignat
aliam rationem dicens. Quod quidam
iudeus nomine manasses accepit filiam
principis samaritanorum. Et quia apud
iudeos summum sacerdotium erat valde
honorificum rogavit patrem suum ut
faceret sibi templum in garizym
ut ibi sacerdotio fungeretur. Ut habetur
xi antiquitatum. Samaritani igitur
dicebant quod hic locus magis erat
conveniens orationi quia templum eo
oramus in garizim. Iudei autem con-
trarium dicebant et erant rationes
ad utramque partem. Et ideo mulier
voluit audire christum circa hoc suam
sententiam et hoc est quod dicitur Dicit
ei mulier domine video per effectum
scilicet per revelationem secreti quia propha-
ta es tu. In summa igitur me de loco de-
bito orationis. Et arguit quod locus ga-
rizim sit convenientior per hoc
quod antiqui patres veteris testamenti
ibi adoraverunt. quia filii israel ingre-
dientes terram promissionis in
loco illo benedixerunt deum ut habetur deu-
tronomii xxvii. Similiter patriarcha
iacob et filii eius apud illum locum

mansuerunt ut supra dictum est. Et ideo
in illo loco orationes et sacrificia fecerunt.
Quia ante templi edificationem iudei in
montibus adorabant et sacrificabant
ut patet de abraham genesis xxxix
et de salomone iii Regum iii. Et in mul-
tis aliis. Et ideo probabile est quod iacob et fi-
lii eius in monte garizim adoraverunt
et hoc est quod dicitur Patres nostri in monte
hoc adoraverunt. vocabant enim samari-
tani patres suos. quia receperant de-
cem libros moysi et in parte erant
iudei ut dictum est. Et vos scilicet iudei di-
citis econtrario. quia ierosolimis est
locus ubi adorare oportet. quasi di-
ceret non videtur conveniens illud
quod dicitis tamen ratione predicta. Sci-
endum tamen quod locus convenientior
erat in ierusalem quia erat a deo e-
lectus ut esset locus orationis et sacri-
ficii ut habetur ii paralipomenon vii. Dicit ei
iesus. Hic ponitur christi responsio
Mulier enim devote petierat ab eo
quia cognoscens eum prophetam non
comisit se ad querendum de curiosi-
tatibus ut de eventu futurorum et
consimilibus sed de modo colendi deum
Eo instruit eam dicens Mulier
crede michi quia credere oportet
credere hebreorum xi. et ysaie vii. Nisi
credideritis non intelligetis secundum
translationem septuaginta. Venit
hora scilicet tempus publicationis e-
vangelii quando nec in monte
hoc. quia cultus gentilium tunc
cessavit. neque ierosolimis ado-
rabitis patrem. Quia templum di-
vina dispositione destructum est qua-
dragesimo secundo anno post passionem

xpi · ut sit devotio culti cuncte ad
xpm · et ex gentibus et iudeis fieret
omnis populus xpianus subtracto eo
quod impediebat hanc unitatem ex utraque
parte · quia ydolatria gentilium erat
abhominabilis iudeis et omnis ceri-
monia legalium erat importabile gen-
tilibus Et ideo per xpm est utrumque
amotum per publicationem evangelii quo
ex iudeis et gentibus factus est unus
populus xpianus Et sic patet quod xpus
eam instruxit de vero cultu divino
in proximo sequentibus · quia ydolatria
gentium et cerimonie iudeorum con-
vertenda erat in spiritualem nove
legis cultum divinum / Verumtamen
ante publicationem evangelii cultus
iudeorum erat licitus et bonus · non
sic autem cultus gentilium ideo sub-
dit salvator / Vos adoratis quod
nescitis attribuentes enim deo illud quod
sibi non convenit ut quod sit cor-
poreus vel aliud huiusmodi est ipsum nes-
cire / Hoc autem faciebant gentiles
et maxime isti samaritani · Iu-
dei vero habebant veram cogni-
tionem de deo ut dicitur psalmo l
xxv Notus in iudea deus ideo
sequitur Nos adoramus quod sci-
mus Et quia vera cognitio dei per
legem et prophetias erat concessa po-
pulo iudaico sicut et alia beneficia
spiritualia divina propter hoc quia xpus
nasciturus erat ex eis · ideo subdit
quia salus ex iudeis est · id est salvator
ex eis expectatur Et quia per ipsum
salvatorem cultus cerimonialis
legis convertendus erat in spiritualem
cultum nove legis ut dictum est ideo

sequitur · Venit hora et nunc est · quia
a tempore predicationis xpi incepit pub-
licatio evangelii per quam introductus
est verus et perfectus cultus divinus
Unde sequitur · Quando veri adoratores
adorabunt patrem in spiritu per hoc
excluduntur figurales cerimonie
legis et veritate per hoc excluditur
falsitas que erat in cultu gentilium
· quia utrumque amotum est per xpm
Et quod talis cultus nove legis sit a
deo acceptus ostenditur ex divina ac-
ceptatione cum subditur Nam et pa-
ter tales querit qui adorent eum ex assi-
milatione ad eum qui est spiritualis nature
et ideo magis ei conformamur per
spiritualia quam corporalia et hoc est quod dicitur
Spiritus est deus et eos qui adorant
eum in spiritu et veritate oportet orare
eum quia oratio est ascensus mentis
in deum et ideo requirit conformita-
tem ad ipsum secundum quod est possibile
/ Dixit ei mulier Hic ponitur
mulieris responsio · erat enim opinio
non solum apud iudeos sed etiam
apud samaritanos quod in adventu mes-
sye invenirentur perfecte de omnibus
pertinentibus ad salutem Et ideo mu-
lier non capiens ad plenum verba
xpi dixit se et alios tempore mes-
sie de hiis ad plenum instrui Et hoc
est quod dicitur / Dixit ei mulier scio
quia messias venit in proximo ve-
nturus est Sicut enim dictum est sama-
ritani receperunt quinque libros mo-
ysi Et genesis xlix Datur signum
de adventu xpi scilicet translatio regni
iudeorum cum Non auferetur sceptrum
de iuda et dux de femore eius

donec veniat qui mittendus est
Qui autem videbant hoc esse completum
tempore herodis regis sub quo na-
tus est christus Et ideo apud eos erat
fama communis quod christus erat de pro-
ximo venturus Et ideo sic loquebatur
mulier quia ex fama communi audi-
erat qui dicitur christus id est unctus
quia christus expectabatur Reges
sacerdotes et utriusque officium per uncti-
onem accipiebant Cum ergo venerit
ille nobis annunciabit omnia ad salu-
tem necessaria que sunt modo occul-
ta Sequitur Ihesus videns eius devo-
tionem communiter se ei revelat
dicens Ego sum qui loquor tecum
quasi diceret modo est tempus ve-
ritatis revelande / Et continuo
hic ponitur fructus consequens ex
doctrina christi quia hec mulier edoc-
ta a christo statim ivit ad civitatem
et adduxit ad ihesum populi multitudi-
nem ad credendum paratam Divi-
ditur ergo in duas quia primo ponitur
mulieris recessus Secundum ex hoc se-
quens populi accessus ibi et exierunt
Recessit igitur mulier a christo et
cessavit loqui cum ea venientibus
discipulis de civitate et hoc est
quod dicitur Et continuo venerunt di-
scipuli eius et mirabantur quod cum
muliere loquebatur non propter suspi-
tionem aliquam sed mirum erat quod
tantus doctor alloquebatur Unam
solam mulierem pauperculam et
gentilem quia videbatur eis quia
aut nulla utilitas erit tamen esset
magna ut patebit ex sequentibus
Nemo tamen dixit quid queris
aut quid loqueris cum ea Sciebant
quod eius locutio cum muliere non fuit
inutilis et vana quamvis hoc
non viderent quod patet ex sequenti
effectu quia mulier edocta a christo ex
fervore denunciandi quod audierat
Reliquit ydriam suam et abiit
in civitatem quia oblita aque ne-
cessarie ad vitam corporalem cucurrit
ad denunciandum aquam sapientie que est
necessaria ad vitam spiritualem Unde
sequitur Et dixit illis hominibus
id est omnibus existentibus in civitate
Venite et videte hominem qui dixit
michi omnia quecumque feci ex quo pa-
tet eius devotio quia non verebatur
fateri turpitudinem suam ut eos
adduceret ad christi predicationem Nun-
quid ipse est christus quasi diceret sic
videtur per effectum Exierunt
Hic consequenter ponitur populi accessus
ad christum Et dividitur in tres Quia
evangelista primo incipit describe-
re eorum accessum Secundo interponit
instructionem discipulorum ibi Interea
Tertio revertitur ad propositum
ibi Ex civitate autem Circa primum
sciendum quod samaritani erant in
suspenso de adventu christi de proximo
tum propter impletionem temporis ut
dictum est tum propter predicationem
iohannis predicantis christi adven-
tum de proximo cuius predicatio tunc
erat famosa Ideo facilius credi-
derunt verbo mulieris Et hoc
est quod dicitur et exierunt de civita-
te et veniebant ad eum ut presen-
cialiter audirent eum / Interea

Hic inter ponitur discipulorum informatio · quia xpus videbat multitudinem gentium dispositam ad credendum ideo volebat excitare discipulos ad predicandum · excitat autem eos dupliciter Primo quantum ad salutem proximorum Secundo quantum ad remunerationem premij ibi qui metit Circa primum ostendit xpus quod homo debet esse magis sollicitus de salute spirituali proximorum quam de propria necessitate corporali quia cum esset tempus comedendi · voluit tamen differre ut intenderet predicationi dans exemplum alijs similiter faciendi Et hoc est quod dicitur Interea · i · antequam peruenissent samaritani ad eum Rogabant eum discipuli dicentes rabi manduca quia iam erat hora sexta ut predictum est et erant supra fontem ubi erat locus aptus ad comedendum Ille autem dixit eis Hic ita enim occasione ex cibo corpali incipit loqui de cibo spirituali scilicet de conuersione samaritanorum qui per eius predicationem sunt conuersi Unde subditur ego cibum habeo manducare quem vos nescitis quasi diceret alius cibus plus me delectat Dicebant ergo discipuli ad inuicem numquid aliquis attulit ei manducare Intellexerunt enim verbum xpi de cibo corpali · et sciebant quod nichil portauerant in uia comestibile ideo querebant si habebat aliunde Ideo xpus exponit se dicens Meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me ut perficiam opus eius scilicet gentilium conuersione quia secundum quod dicitur prima ad thi ij Uult omnes homines saluos fieri et ad cognitionem eius venire

et quod instet hoc tempus faciendi ostendit dicens Nonne vos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt quasi diceret licet tempus messis corporalis adhuc distet · tamen messis spiritualis iam instat Dicitur autem messis collectio frugum Et ad similitudinem huius messis spiritualiter dicitur vocatio hominum ad fidem per quam congregantur ad domini horreum Unde sequitur ecce dico vobis · leuate oculos vestros et videte regiones · quia iam albe sunt ad messem hoc autem dicebat quantum ad samaritanos venientes ad ipsum iam dispositos ad credendum / Et qui metit Hic hortatur discipulos ad opus predicationis ex merito sequentis premij Sciuit enim samaritanos iam esse dispositos ad credendum per predicationem xpi · sed etiam xpus videbat multitudinem gentium per totum mundum cito congregandam in horreum ecclesie per predicationem apostolorum ex qua predicatores meruerunt premium vite eterne Et hoc est quod dicitur Et qui metit mercedem accipit · impletur enim est prima messis per quam homines adducuntur ad fidem et in hac messe messores sunt apostoli / Ultima vero messis erit in iudicio quando colligentur fideles intra horreum glorie et tunc messores erunt angeli ut habetur mathei xiij capitulo / Et ideo sequitur Et congregat fructum scilicet multitudinem fidelium reponendam in vitam eternam · qua facto iudicio reponetur in horreo glorie per ministerium angelorum ut dictum est Et

qua locutus est de messe spirituali per
similitudinem messis corporalis / Ideo
ostendit in quo est simile et in quo est
dissimile / Ad cuius intellectum sciendum
quod apud iudeos erat proverbium de hoc
quando aliquis multum laborabat in re
aliqua et alius recipiebat fructum dicebatur
proverbialiter / Unus seminat alius me-
tit quasi diceretur / Unus laborat et alius
gaudet / De messe vero spirituali sic
est quod alii seminaverunt et alii messuerunt
Quia patriarche et prophete antiqui quam
etiam apostoli propter meritum laboris sui re-
cepti sunt ad celeste gaudium Et in hoc
non tenet proverbium ~~commune~~ de mes-
se corporali de quo non gaudet seminans
si ab aliis metatur et hoc est quod dicitur
qui seminat simul gaudeat et qui me-
tit scilicet prophete et apostoli in hoc enim ver-
bum verum est id est proverbium commune
pro tanto habet locum in proposito quod
alius est qui seminat scilicet patriarche
et prophete et alius est qui metet scilicet
apostoli Ideo sequitur ego misi vos
vos metere id est ad perfectionem fidei ad
ducere quod vos non laborastis prophete
enim et patriarche multum laboraverunt
in denuntiando adventum Christi et
arguendo infidelitatem populi Et ideo
sequitur Alii laboraverunt et vos in
labores eorum introistis quia prophetic-
as ab aliis inchoatas completas
predicabitis // Ex civitate Supra
evangelista inchoavit accessum
samaritanorum ad Christum sed interpo-
suit informationem discipulorum Ideo

hic revertitur ad propositum ostendens
quod eorum accessus erat valde utilis quia
per veram fidem conversi sunt et hoc est
quod dicitur / Ex civitate autem illa que dicebatur
sichem vel sichar ut predictum est multi
crediderunt in eum samaritanorum propter
verbum mulieris testimonium perhiben-
tis quia dixit michi omnia quecumque
feci / Istud testimonium videbatur effi-
cax ex duobus quia primo dicebat
contra honorem suum eorum de vanitatibus
Secundo quia ostendebat eum scire talia
que non poterant sciri via humana
Veruntamen quia hoc testimonium
non fuit nisi quedam persuasio ad
credendum quia perfectio fidei ipsorum
facta est per Christum Ideo sequitur Cum
venissent ergo ad illum samaritani
rogabant eum ut ibi maneret quia
accepta fide per eius doctrinam de
siderabant amplius in fide informari ad su-
am confirmationem et mansit ibi du-
os dies acquiescens petitioni ipsorum
que erat honesta et devota Et multo
plures crediderunt in eum propter sermo-
nem eius quam a principio Et mu-
lieri dicebant quia iam non propter
loquelam tuam credimus quia licet ex
doctrina alicuius aliquis inducatur ad
credendum tamen fides in veritate
divine veritati fundatur Et ideo sequitur
Ipsi enim audivimus ab ipso qui est deus
et homo et scimus firmiter credendo
quia in fide maior est certitudo ad
herentie quam in scientia / Et quia
non sufficit corde credere sed oportet
fidem confiteri ore Secundum quod dicitur
Johannis x Ideo fidem suam con

fitentur. Dicendo quia hic est vere sal
vator mundi. in quo tria confitentur
de christo eius eminentia singularem hoc
est efficaciam salutarem vere salvator in influ
entiam generalem mundi. Post duos.
Descripta conversione gentilium per doc
trinam hic consequenter describitur eorum
conversio per miraculi operationem. Et divi
ditur in tres quia primo circumstantia mi
raculi describitur. Secundo ipsum miraculum
efficitur ibi Et erat quidam. Tertio in
tentum concluditur ibi Et credidit.
Quantum ad primum tangitur circumstan
tia temporis cum dicit Post duos autem dies
quibus manserat apud samaritanos ut
predictum est. Et subditur circumstantia
loci. Exiit inde et abiit in galileam.
Et subditur causa secundum crisostomum
Ipse enim iesus testimonium perhibuit
id est perhibuit ante ut habetur luce iiii. Quia
propheta in patria sua honorem non habet.
quia invidia magna est inter compatri
otas ut dictum fuit mathei xiii. Et io
seph non redivit in nazareth ubi fu
erat vilipensus quando voluerunt
eum precipitare ut habetur luce iiii. Sed abiit
in aliam partem galilee. Et hoc est quod
dicitur Cum ergo venisset in galilea
receperunt eum galilei honorifice propter
ipsum adeo missum. Et causa subditur
Cum omnia vidissent que fecerat ihero
solimis in die festo. quapropter que et mi
rabilia nicodemus legis doctor credi
derat ut supra dictum est in capitulo iii.
Et ostendit consequenter quod galilei illa signa
viderant dicens Et ipsi venerant
ad diem festum. quia ipsi tenebant
venire ut supra dictum est ii capitulo.
Venit ergo iterum in chana galilee

quia ibi ante fuerat in nuptiis. Unde
subditur ubi fecit aquam vinum et decli
navit civitatem nazareth racione predicta.
Aliter exponitur aliis dicendo quod non di
vertit a nazareth sed ostenditur per hunc
predictam quod fuit honorifice receptus
ubi prius fuerat vilipensus et racio red
ditur per hoc quod illi de galilea generaliter
inter quos erant illi de nazareth cum
essent galilei fuerunt in iherusalem
in festo paschali. et videntes mirabilia
que fecit iesus. crediderunt in eum et
sic honorifice receperunt. Et ad hoc
potest applicari littera. ab illo loco Et
abiit in galileam generaliter non exci
piendo nazareth. Et subditur causa
Ipse enim iesus testimonium perhibuit
id est perhibuit ante quod dicit mutatum
erat negotium in oppositam partem. Unde
subditur Cum ergo venisset in gali
leam acceperunt eum honorifice galilei
generaliter etiam illi de nazareth. Et
causa redditur Cum omnia vidissent
que fecerat etc. Venit iterum in chana
galilee etc. non divertendo a nazareth
ut dicit crisostomus sed de iudea ve
niendo versus nazareth. quia cha
na est in via veniendi illuc. Et
erat quidam regulus. Descriptis cir
cumstantiis miraculi quantum ad locum
et tempus consequenter describitur mi
raculi actus cum dicit Et erat quidam
regulus. non accipitur hic regulus
quasi parvo rege ut videtur cronica so
nare. quia racione violentes francie
iudeorum superbiam abstulerunt ab
eis regiam dignitatem. regnum iudee
in quatuor thetrarchias dividentes

ptraue volentes contra rebellionem. Vel
pro illo tempore secundus rex erat in iudea
Dicitur ergo iste regulus qui erat
officialis imperatoris deputatus ad cus-
todiam galilee. Aliter quia manebat
in thapharnaum que erat metropolis
illius terre. Unde subditur. Cuius filius
infirmabatur thafarnaum et licet
esset gentilis auditis tamen miraculis
christi sperabat ab eo impetrare sanita-
tem filii sui. Sequitur Hic cum audis-
set quia ihesus adveniret a iudea in gali-
leam abiit ad eum. quia christus erat
in alia villa scilicet in chana et rogabat
eum ut descenderet. quia thapharnaum
erat in valle sita respectu loci in quo
erat christus. et sanaret filium eius.
licet enim crederet posse christum sanare
credebat tamen quod non faceret sine pre-
sentia corporali. Aliter quia christus domine
respondit ei dicens nisi signa et
prodigia videritis non creditis. Non
enim reprehendit eum de petitione salutis
filii sui sed de sua fide. Veruntamen
quia ex devotione repetit petitio-
nem suam dicens Domine descende
ideo exauditur a christo. Unde sequitur
Dicit ei ihesus vade. Non enim volu-
it christus ire corporaliter ut removeret
ab eo falsam estimationem qua puta-
bat christum posse sanare tantum in
presentia corporali. Filius tuus vivit
et perfecte sanitati restitutus est de
ianuis mortis quia incipiebat mori
ut supra. Credidit homo sermoni quem dixit
ihesus quia fides requiritur ad optinen-
dum dei beneficia credebat sine cor-
porali christi presentia. Iam autem eo des-

cendente. quia thapharnaum sita est
in valle. Servi occurrerunt ei et nuncia-
verunt dicentes quia filius eius viveret
congaudendo ei. Interrogabat ergo
horam ab eis in qua melius habuit
hoc fecit ad certificationem miraculi re-
spectu sui quia pater per hoc quod precessit
sequitur. Cognovit ergo pater. Et
credidit. Hic ponitur intenta condi-
tio ad hoc enim factum est istud miracu-
lum. Unde iste regulus gentilis cum
familia sua credidit in christum. Aliter hoc
dicitur. Et credidit ipse et domus
eius tota scilicet familia. Solet autem
queri utrum miraculum istud sit idem
cum eo quod scribitur mathei viii.
De centurionis servo sanato a christo
Et dicit crisostomus quod sic. Alii tamen
dicunt contrarium quod videtur esse ve-
rius. Primo ex persona infirmi quia
hic dicitur filius alibi autem dicitur ser-
vus. Secundo ex infirmitate que hic dicitur
febris alibi autem dicitur paralisis.
Unde ibidem dicitur. Servus meus
iacet in domo paraliticus ut supra. Tercio ex
modo rogandi quia iste rogabat ut
veniret presencialiter credens quod non
posset curare aliter. Aliter quod fuit re-
prehensus a christo ut dictum est. Ille autem
centurio presentiam christi repellebat repu-
tans se indignum tanto hospite dicens
Non sum dignus ut supra. Credebat etiam
christum sanare posse absens pro im-
perio. Aliter quia dicebat. Dic tantum
verbo et sanabitur puer meus. Aliter
quod fuit a domino commendatus. Non
inveni tantam fidem in israel. Et sic
pater ex modo rogandi quod iste re-
gulus alius fuit ab illo centurione

Quarto patet ex loco quia ipse erat
in capharnaum quando fuit rogatus
a centurione. Hic dicitur quod erat in cha
na galilee quando fuit rogatus a re
gulo. hoc secundum signum fecit ihesus. Non
dicitur secundum simpliciter quia multa fe
cerat in urbe ut predictum est. sed dicitur
secundum de hiis que fecit in galilea. Ideo
sequitur. Cum venisset a iudea in gali
leam

Cap. v.

P ost hec autem erat di
es festus. In superioribus
determinavit evange
lista de spirituali regene
ratione. Hic contra determinat de be
neficiis ad hec convenientibus exhibi
tione. In generatione enim carnali filii habent
aptam vitam nutrimentum et doctrinam
Contra eodem modo est in generatione spirituali. Ideo
evangelista primo describit vite col
lationem. Secundo spiritualem nutritionem capitulo
vi Post hec autem. Tertio instructionem
capitulo vii Post hec autem ambu
labat. Circa primum sciendum quod modus
naturalis cognitionis humane est
ex sensibus ad intelligibilia deduci
quia omnis nostra cognitio oritur ex sen
su. Et ideo modus actus evangeliste
ut frequenter est premittere signum sensibi
le conveniens sequenti doctrine. Et
ideo hoc capitulum dividitur in duas. Nam
primo premittitur sensibile signum ad
ostendendum quod in christo sit potentia
vite reparativa. Secundo subditur doctri
na ibi Pater diligit. Prima in tres
quia primo ponitur miraculi operatio
Secundo eius impugnatio ibi Erat
autem sabbatum. Tertio convenientis ex
cusatio ibi Respondit ihesus pri-

mens. Prima in duas quia primo cir
cumstantia miraculi premittitur. Secundo
actus miraculi describitur ibi Erat
autem quidam. Circa primum ponitur
primo circumstantia temporis quod Post
hec erat dies festus iudeorum scilicet festum
pentecostes et ascendit ihesus ihero
solimam. quia cum tenebantur ibi de
cem in illo festo quia ter in anno te
nebantur masculi apparere coram domino
scilicet in pascha pentecostes et festo ta
bernaculorum. Secundo de
scribitur condicio loci quod Erat autem
ierosolimis probatica pisci
na que quia aque pluvia-
les colligebantur et ibi lavaba-
tur hostie primo et postea in lutibus
in atrio sacerdotum existentibus ideo
dicebatur illa piscina probatica. a p-
bato quod est ovis et est nomen grecum
cuius interpretationem ponit in hebraico
dicens. que cognominatur hebraice
bethsaida a domibus quinque porticus
habens ut plura loca possent la
vantes hostias descendere ad aquam
in hiis scilicet porticibus iacebat mul
titudo languentium etc. Et subditur cau
sa Angelus autem domini secundum
tempus a in diversis temporibus in
terpollatione tamen facta descendebat
in piscinam et movebatur aqua ex
descensu angeli. et qui prior descen
debat in piscinam post motionem aque
sanus fiebat etc. Causa autem descen
sus angeli et huius miraculi assig
natur a doctoribus dicentibus Ut
appropinquante evangelii initio dominus
voluit figuram expressam bap
tismi in hac piscina ostendere que

commovebat in baptismo in mundando
et sanando virtute occulta dei ad mo-
tum angeli. Sicut baptismus sub hoc
sensibili elemento mundat animam virtu-
te occulta verbi et aliquando cum hoc
sanat corpus miraculose. Veruntamen
quia figura deficit a figurato ideo is-
ta piscina non sanabat nisi corpus et
una vice non sanabat nisi unum.
Baptismus autem non pertingit ad
animam et sanat omnes quotquot
vo[illegible] niunt ad ipsum nisi ponant
in[illegible] pedimentum. Alii autem dicunt
quod [illegible] illa miracula ubi fiebant
propter [illegible] presentiam ligni dominice crucis
quod ubi [illegible] enatavit appropinquante tempore
passionis. Et ideo angelus illuc des-
cendebat propter ligni reverentiam et
enatavit tempore enatavit tempore
convenienti per eius motionem. Per
hoc etiam ostendebatur quod natura
humana a morbo peccati per lignum
dominice crucis erat sananda. Qualiter
autem illud lignum dominice crucis in
loco illo fuit positum diversimode di-
citur. Dicitur enim in hystoria scolastica quod
regina saba vidit in domo saltus
libani quoddam lignum de quo vidit
in spiritu quod in illo pateretur ille propter
quem deficeret regnum iudeorum quod cum
significasset salomoni. ipse volens
servare durabilitatem regni fecit
ponere illud lignum in profundo ~~terre~~
terre facta est illa piscina. Et ideo
postea ubi illud lignum apparuit mo-
do predicto. In quadam vero historia
sancte crucis dicitur quod Seth filius a-
de ex precepto patris ivit ad paradisum
patrie voluptatis. Unde ejectus

fuit ab angelo custodite loci illi-
us de oleo misericordie. qui acceptis tribus
granis arboris vetiti dedit ea Seth.
Et ipse illa plantavit super sepulcrum
patris sui ade. et inde orte sunt tres
virgule que postea in unam arborem
sunt coniuncte. Postea tempore salo-
monis illa arbor fuit secta. quia vi-
debatur edificationi templi necessaria.
Veruntamen cum applicabatur ad opus
semper inveniebatur nimis curta
vel nimis longa. Et ideo tamquam inutilis
ad hoc dimissa fuit iuxta templum
in quodam atrio. Homines autem vole-
ntes ad templum illo ligno reverenter
fecerunt quandam reverentiam in structura di-
no. De quo dolentes sacerdotes fe-
cerunt illud proici intra piscinam
que erat prope templum quod des-
cendens ad fundum ubi diu latuit
postea imminente Christi passione ap-
paruit modo predicto. Hec autem
scripsi sine aliqua assertione. Et
erat ibi homo. Hic consequenter ponitur
actus miraculi. Unum dicit. Et erat
autem quidam ibi triginta octo an-
nos habens in infirmitate sua. Ex quo
patet quod diu prius fuerat illam
in firmitate propter peccatum precedens
incurrerat ut patebit infra. Veru-
mtamen quia pena patientis sufficiebat
ideo dignum erat ut ei subveniretur
propter quod sequitur. Hunc cum vi-
disset Iesus iacentem et cognovisset
quia tempus multum haberet sum
firmitatem illam. Dixit ei. Vis
sanus fieri. non petit quasi dubitans
de voluntate sed ut magis excitet
eius desiderium. quia per hoc homo

dignior efficitur tempore dei domini Re-
spondit ei languidus ostendens suum
desiderium Domine hominem non habeo
ut cum turbata fuerit aqua mittat me
in piscinam · quasi diceret multum desi-
dero · sed non habeo qui portet · et
ego sum ita debilis quod non possum
ita cito venire sicut alii Unde se-
quitur Dum ego venio alius ante
me descendit · Hoc autem dicebat
quia videbat iesum fortem et aptum
ad portandum eum et magnum et
requiri si in hoc ei servire vellet
Sed statim contulit ei manus bene-
ficium videlicet sanitate perfectam
Unde sequitur Surge restitutus
sanitati tolle lectum tuum restitutus
pristino vigori · et ambula ad de-
claratione miraculi divini Et statim
homo sanus factus est · quia divina
virtus infinita est · et operatur in
instanti Sanitas enim que virtute
nature restituitur in tempore et
non in instanti acquiritur / Erat
autem sabbatum Hic tangitur primo
predicti miraculi accusatio · et primo
quantum ad ipsum sanatum Secundo quantum
ad ipsum medicum ibi Interrogaverunt er-
go In prima parte dicitur sic Erat
autem sabbatum in illa die in quo
non est bonum opera servilia facere
Et ideo quod sequitur Dicebant
ergo iudei illi qui sanus factus
fuerat · Sabbatum est non licet tibi
tollere grabatum tuum / Isti falsum
dicebant quia opera corporalia que
sunt ad cultum dei et honorem · bene
possunt fieri in die sabbati · sicut
sacerdotes in templo corporalibus ope-
rantur · templum ornando hostias
ymolando et lavando et consimilia Ut
dicitur mathei xii Portatio autem illius
grabati erat ad magnificentiam divini
miraculi · sicut et modo illi qui mi-
raculose et de carceribus vel huiusmodi libe-
rantur portant compedes suas ad
loca sancta ad manifestatione sue mi-
raculose liberationis / Tamen aliter se
excusat iste sanatus dicens Ille qui
me sanum fecit dixit michi tolle
grabatum tuum et ambula quasi diceret
Ille qui me divina virtute sanavit
eadem virtute et auctoritate michi
precepit · et per consequens teneor sibi obe-
dire nec sum transgressor Inter-
rogaverunt Hic ponitur accusatio me-
dici Et primo in generali ante cog-
nitionem determinatam de ipso Secundo
in speciali ipso cognito ibi postea
Invia enim per sanante eum iste
sanatus convenienter se excusa-
bat Ideo querebant de ipso sanante
ut ipsum persequerentur Et hoc est
quod dicitur Interrogaverunt ergo eum
quis est ille homo qui dixit tibi tol-
le grabatum tuum et ambula quasi di-
cerent malus homo est qui precipit
talia Is autem qui sanus fuerat
effectus nesciebat quis esset · quia
diu languidus iacuerat · et sic
facta christi et eius famam ignora-
bant Iesus autem declinavit a tur-
ba constituta in loco · dans exem-
plum aliquando fugiendi volen-
tes calumpniari et nolens se iac-
tare de operatione miraculi p
Postea Hic ponitur accusatio me-
dici in speciali Hic ita cognito de eo
et hoc est quod dicitur Postea invenit

cum iesus in templo · quia ad agen-
dum gratias de sanitate sibi collata fre-
quentabat templum quod est locus o-
rationis Et dixit ei Ecce sanus fac-
tus es iam noli peccare Ex quo
patet quod infirmitas illa fuit sibi propter
peccatum inflicta ne deterius aliquid tibi
contingat in incurrendo penam etiam
quia in recidivante novissima fiunt
peiora prioribus Abiit ille homo et
nunciavit iudeis quia iesus esset
qui fecisset eum sanum Dicunt aliqui
quod hoc fecit maliciose · sed hoc non
est verum · quia illos quos dominus sana-
vit corpore sanavit et mente Unde
de isto dicitur infra vii capitulo totum
hominem salvum feci in sabbato · quod
etiam exprimitur hic cum verbo Christo
tum dicitur Iam noli peccare quasi
dicat precedens peccatum est tibi dimis-
sum Et ideo dicendum quod iste sa-
natus ivit bona intencione ad
publicandum virtutem Christi Illi ta-
men quibus hoc nunciavit fecerunt
in dampnum suum sicut et de aliis Christi
virtutibus Ideo sequitur Propterea
persequebantur iudei Christum quia
hoc faciebat in sabbato tamquam
violatorem divine legis quod tamen
erat falsum ut visum est Unus
autem hic ponitur miraculi ex-
cusatio Circa quod considerandum
quod apostoli fuerunt homines puri Et
ideo Christus excusavit eos de viola-
tione sabbati et confricatione spi-
carum per exempla puriorum hominum sci-
licet David et sacerdotum Ut habetur mathei
xii Ubi ista exempla diffusius

tractantur Christus autem qui erat
deus et homo et ideo aliquando se
excusavit de violatione sabbati per
facta humana · Ut patet luce xiiii
Ubi ostendit quod in necessitate poterant
bos levari de puteo in die sabbati
Et multo magis homo sanari ut
infra vii capitulo · Si circumcisio-
nem accepit homo hominem salvum
feci in sabbato Aliquando autem ex-
cusat per divina facta ut hic cum
dicit Pater meus usque modo operatur
et ego operor · Deus enim non sic
produxit res sicut artifex domum
quia domum factam dimittit et non
conservat et ideo domo facta cessat
eius operatio Deus autem sic produxit
res quod eas conservat in esse Et ideo
licet die septimo quievit ab omnibus o-
peribus condendis non tamen quievit
a creaturis productis conservandis
Pater et filius sunt unus deus
et ideo sicut pater continue operatur in
conservatione et administratione rerum
ita et filius · et sic Christus excusat se
in sabbato operando Sed quia ex hac
excusatione sequitur quod Christus sit e-
qualis deo patri Ideo ex hac verbo
magis persequebantur eum iudei tam-
quam blasphemum · quia blasphemia
acrius punitur in lege quam fractio
sabbati Et ex hoc quod dicitur Propterea
ergo iudei magis querebant eum
interficere etc. Patet littera Consequenter
quod consequenter se excusat ipse
dicens Amen amen dico vobis
non potest filius a se quicquam fa-
cere nisi quod viderit patrem facientem

quasi diceret vos michi imponitis le-
gis transgressionem Et hoc est impossi-
bile quia non possum obliquari a re-
gula veritatis divine. quod patet quia
filius inquantum deus habet omnino eadem
operationem cum patre. et sic non potest
ab eo obliquari. similiter nec quatenus
homo. quia humanitas sua est instru-
mentum coniunctum agens divinitatis
et sic non potest a motione eius obli-
quari et per consequens non potest trans-
gredi. quia transgressio est obliqua-
tio a lege divina Sciendum quod ar-
rius ex hoc verbo non potest filius
etc. Dicit filium inde minus esse minorem
patre quod consequenter ex hoc concludi-
tur cum dicitur quecumque enim fecerit ille pa-
ter hec et similiter filius facit
Ubi tria concluduntur per que pos-
set dei filius minor patre Primum
est si operatio patris se extenderet
ad aliqua ad que non extenderet o-
peratio filii quod hoc concluditur ubi que-
cumque Secundum est si filius faceret e-
adem que facit pater secundum exemp-
litatem speciei tantum. sed non eadem
numero atque quod pater plura modo
faceret ex hoc concluditur cum dicitur
hec et filius facit eadem modo Tertium
est si faceret eadem modo sicut faber
et martellus producunt eundem effectum
aliter quia faber ut causa princi-
palis martellus ut instrumentalis
et hoc concluditur cum dicitur facit
uniformiter. ponitque modum
sicut pater quod verbum predictum non
potest filius a se quicquam facere etc.
non per expositionem secundum errorem

arrii de minoritate filii respectu patris
in divinis sed tantum ostendit processionem
filii a patre inquantum filius non a se
sed a patre et sic potentiam operandi et
notitiam habet a patre sicut essentiam non
tamen aliam sed eandem numero Si enim
filius esset creatura ut dicit arrius
non posset facere quecumque facit pater
cum consequenter dicit evangelista quecumque
ille facit etc. quia seipsum non pos-
set producere nec conservare esset enim
productus et conservatus a patre Pater
diligit Postquam evangelista po-
suit signum visibile ad ostendendum quod
filius habet potentiam collativam vite cor-
poralis Hic consequenter ponitur doctrina
christi de vita spirituali per ipsum conferen-
da Et dividitur in duas Quia primo
doctrina christi ponitur Secundo eius con-
firmatio subditur ubi Si ego tes-
timonium Circa primum sciendum quod du-
plex est vivificatio scilicet anime et cor-
poris et duplex iudicium divinum sibi
respondet. Primum est iudicium discre-
tionis quod nunc est et respondet vite
presenti Aliud est iudicium discretionis ul-
time et pronunciationis quod erit in fu-
turo et respondet corporis resuscita-
tioni Quod sic procedit. quia primo a-
git de vivificatione animarum et iu-
dicio discretionis nunc existente. Secundo
de resurrectione futura et iudicio
sibi respondente ubi Sicut pater habet
Prima in duas quia primo ostendit
se ex patre habere potentiam vivificativam
Secundo ostendit qualiter ista potentia
sit intelligenda ubi Amen amen di-
co vobis In prima parte dicitur
Pater enim diligit filium et

oīa demonstrat ei que ipse facit. Et si
accipiatur hic filius secundum diuinā
naturam dilectio non accipitur hic
causaliter quia voluntas diuinus
non ē principium originis filij. sed na
tura ut supius dictū ē. Sensus tunc dr
pater diligit filiū et omnia demon-
strat ei in quantū sciencia patris
comēdatur filio. hoc verbum di-
ligit non denotat causam sed tā-
tum signū uel concomitanciā. Si
autem accipiatur filius secundū na-
turam humanam. sic accipitur causa-
liter. Quia amor ē principiū doni et
causa aliorum tunc ē sensus pater di-
ligit filiū quia plenitudo sciencie
communicare anime quod procedit ex
patris dilectione. Et maiora hijs
demonstrabit ei opera scilicet viuifica-
cionē mortuorum uita spirituali. De qua
loquitur post ea. Quia maius est iu-
stificare impium quam creare celum
et terram. Secundum augustinum exponē-
tem illud infra xiiii. Et maiora ho-
rum faciet. Quod autem dicit hic
demonstrabit de futuro non ē per
hoc intelligendum quod filius secundum
virtutem diuinam accepit de nouo
aliquam scienciā vel anima christi
aliquid cognouit. quod a principio
sue creationis ignorabat. quia a
principio creationis habuit ple-
nitudinem gratie et sciencie. Sed
dicitur res monstrari. quando de
nouo alijs innotescit. Et talis
modus loquendi habetur genesis xxii.
Nunc cognoui quod timeas dominum. i.
aliquos cognoscere feci quia deus
ante sciebat abraham timere ipsum

sed per obedienciam eius in ymmo-
latione filij hoc fecit ab alijs cognos-
ci ut nos miremini. Istud non ponitur
causaliter sed tantum consecutiue. quod
potestas viuificatiua non ē data
christo propter nostram admirationē
sed ex hoc secuta ē quando uidet
mirabilia christi opera. Et ostendit
consequenter que sunt illa bona
opera dicens. Sicut enim susci-
tat mortuos et viuificat quod ē
diuine virtutis. sic et filius
quos vult viuificat. Istud verbū
vult non ponitur hic ad denotandū
quod filius pauciores viuificet quam
pater sed ad ostendendū modū a-
gendi. quia non agit coacte. nec
ex necessitate nature sed libere. et
quia iudicium discretionis concomitatur
resurrectionē spiritualem ut predictū
ē ideo sequitur. Neque enim pater
iudicat quemquā. sed seorsum a
filio. cum sit eorum una operacio
Sed omne iudiciū dedit filio hic
dicitur pro tanto quod iudicium est
per sapienciā diuinā. sapiencia
autem tota conuenit filio. et per con-
sequens potencia iudicatiua. Ut
omnes honorificent filiū sicut ho-
norificant patrem. Ex dictis enim
sequitur quod sit honorandus honore
sicut et pater cum sit eiusdem
deus cum eo. Unde sequitur Qui
non honorificat filiū honore la-
trie non honorificat patrem qui
misit illum quia habent eandem
maiestatem. Amen amen
dico uobis. Hic ostendit qualis
potencia viuificatiua de qua lo

uitus e sit intelligenda scilicet de uiui-
ficatione spirituali quo e per fidem cari-
tate formata Et hoc e quod dicitur A-
men amen dico vobis Qui uerbum
meum audit et credit ei qui misit
me fide formata habet vitam eter-
nam causaliter qui habet gratiam que
facit eum dignum vita eterna et in
iudicium non venit scilicet tum dampnationis
veniet tamen in iudicium discretionis
et premiationis Et quia dixit quod ta-
lis habet vitam eternam Ne credat
aliquis ex hoc quod fides faciat hominem
in presenti inmortalem Ideo subditur sed
transit a morte in uitam quia opor-
tet solvere debitum nature antequam
veniat ad uitam glorie Et quia
fides adeo datur per inspirationem
Ideo subditur Amen amen dico uo-
bis Iste evangelista solus duplicat
hanc dictionem amen quia in he-
braico affirmationem designat Ipse
autem subtiliora et altiora scribit
de christo et hec indigent maiori affir-
matione Propter quod convenienter utitur
predicta duplicatione quia venit
hora et nunc e quando mortui
morte in fidelitates de qua dicitur
mathei viii Dimitte mortuos se-
pelire mortuos suos audient
vocem filii dei fide vivificati susci-
tando ideo sequitur qui audierint
vivent Potest etiam intelligi
de vivificatione corporali quia ad
vocem christi aliqui fuerunt resuscita-
ti scilicet filius vidue luce vii Et filia
archisinagogi mathei ix Et lazarus
infra xi c. Et hoc autem quod hic dicitur
venit hora et nunc e patet quod non
loquitur de resurrectione generali que

erit in futuro sed de vivificatione spirituali
que e per fidem christi sed de resurrectio-
nibus corporalibus particularibus que
facte sunt ad confirmationem huius fidei
Et ista inceperunt a principio predica-
tionis christi Sicut enim pater Hic
conter agitur de resurrectione generali
futura et de iudicio sibi correspondente
Et dividitur in duas quia primo
agitur de resurrectione Secundo de iudicio
ibi Et potestatem Circa primum sciendum
quod illud quod e tale per essentiam
e causa aliorum ut habetur ii methaphysice
Deus pater e vita per essentiam et
per consequens filius cum sint una
essentia et una vita et per consequens
ipse est vivificativa omnium resurgen-
tium et hoc e quod dicitur Sicut enim
pater habet vitam in semetipso scilicet
a se et a nullo alio et per consequens
ei convenit per essentiam Sic dedit
et filio vitam habere in semetipso
quia licet filius sit vita per essen-
tiam sicut et pater hic tamen et
~~pater~~ habet a patre Et potestatem
Hic conter agitur de iudicio futuro
Et dividitur in duas quia primo de-
scribitur illud iudicium Secundo describitur
forma ipsius ibi Non possum Circa
primum sciendum quod tota trinitas in
iudicio futuro iudicabit auctoritative
Sed christus in quantum homo iudicabit
executive cuius ratio e quia iudex
debet esse manifestus omnibus iudican-
dis Deus autem pater vel filius secundum
divinam naturam non videbitur in
iudicio ab omnibus quia tunc omnes
essent beati quia in visione con-
sistit beatitudo Et ideo executio iu-
dicii e data christo homini quod patet

ab omnibus iudi. Et hoc est quod dicitur Et
potestatem dedit ei iudicium facere quo
niam quia filius hominis est ab omni
bus visibilis bonis et malis Nolite
mirari hoc quasi dicat manus facient
propius homo Unde sequitur Quia
venit hora in qua omnes qui in
monumentis sunt audient vocem
filij dei humanitas enim xpi est
organum divinitatis Et ideo vox eius
operabatur ad resurrectionem generalem
futuram per modum instrumenti
tamen Verumtamen quia non re-
surgent uniformiter quia aliqui
resurgent ad gloriam alij ad penam
ideo sequitur et procedent qui bona
fecerunt in resurrectionem vite. hic
dicitur ad denotandum quod fides sine o-
peribus non sufficit ad salutem. qui
vero mala egerunt in resurrectio-
nem iudicij i. condempnationis
Non Hic ostendit hoc iudicium
fore iustum filius enim in quantum deus
habet eandem naturam cum patre
et sic non potest in iudicando
deficere Similiter nec in quantum
homo quia voluntas humana
in omnibus sequitur motum et regu
lam voluntatis divine Et hoc
est quod dicitur Non possum a me
ipso facere quidquam declinando
a patre. sed sicut audio iudico licet
non habeat eandem notitiam cum
patre in quantum deus. tamen habet
eam a patre. et secundum hoc dicitur
ab eo audire. secundum vero humanam
naturam habet notitiam infusam et
sic magis proprie a patre audit Et iu
dicium meum iustum est quia non potest

obliquari voluntas xpi hominis a
voluntate dei ut dictum est Ideo sequi
tur Quia non quero voluntatem
meam sed voluntatem eius qui
misit me / Si ego testimonium.
Posita xpi doctrina de potentia eius
vivificativa hic consequenter ponitur
confirmatio predicte doctrine Et divi
ditur in duas quia primo confirmatur
huiusmodi doctrina Secundo arguitur iudeorum
duritia ibi claritatem ab hominibus
Prima in duas quia primo confirmatur
testimonio humano Secundo testimonio
divino ibi Ego autem habeo Prima in
duas quia primo inducitur testimo-
nium Secundo ostenditur quod debeat esse
acceptum ibi Ille erat Circa pri-
mum sciendum quod aliquam doctrinam
aliqua confirmatur per aliquid quod
est maioris auctoritatis quantum ad hoc
quod illud est magis acceptum audie-
ntibus Sicut dicit philosophus ij
methaphisice quod aliqui dignantur a dig-
num reputant pietate induci tes-
tem. sicut sunt illi qui sunt in
buti dictis poeticis. et ideo nichil
recipiunt nisi per testimonium poete
confirmetur. quamvis illud sit ma-
gis autenticum simpliciter quam
dictum poete cum et eodem modo ve
mentibus ad fidem de iudaismo co
firmatur novum testamentum per vetus
Et eodem modo salvator confirmat
doctrinam suam per testimonium io
hannis. cuius sanctitas erat nota
iudeis Et hoc est quod dicitur Si
ego testimonium perhibeo de me
scilicet solus. testimonium meum non est
verum i. efficax secundum reputati-
onem vestram. quam ius in se

sit efficatissimum propter hoc sequitur
alius est qui de testimonium perhibet
de me Johannes baptista ut patuit
primo capitulo / Et scio quia verum est
testimonium eius · quia pater eius za-
charias per spiritum sanctum prophetavit
ipsum preire ante faciem domini ad danda
scientiam salutis Ut homo luce primo tes-
timonium autem salutiferum esse non
potest nisi sit verum Quod autem
istud testimonium sit autenticum os-
tenditur cum dicitur Vos misistis
ad iohannem · nuncios solempnes quasi
volentes acquiescere dicto eius sicut
autentico ut dictum fuit primo capitulo
Et testimonium perhibuit veritati a-
micus qui sum veritas confitendo me
esse christum et se negando ut patuit
supra primo capitulo et iiio Ego autem
ab homine testimonium accipio sed
hoc dico ut vos salvi sitis quasi
dicat non dixi predicta ut sim in
maiori auctoritate propter dictum io-
hannis sed propter salutem vestram
quam desidero ut acquiescentes eius
testimonio ad salutem pertingatis
/ Ille erat Hic ostendit quod ioha-
nnis testimonium debet eis esse ac-
ceptum propter tria scilicet propter eius
officium · quia erat precursor christi Et
hoc notatur cum dicitur Ille erat
lucerna ostendens hominibus viam
salutis scilicet christum Et sicut lucerna
non lucet ex se · sic iohannes non
fuit lux · sed venit ut testimonium
perhiberet de lumine Secundo propter ca-
ritatem incendii quod notatur cum
dicitur ardens incitamentum quod propter
zelum caritatis divine mortem
sustinuit Tercio propter veritatis exercitium

incitamentum quod credebant omnes christum vel
lucens Ista tria debent reddere testi-
monium eius acceptum et maxime
iudeis · qui voluerunt eum recipere tamquam
christum Propter quod subditur Vos autem
voluistis exultare ad horam in luce
eius Dicit ad horam quia finaliter
eum contempserunt et eius mortem
procuraverunt / Ego autem Hic con-
firmat doctrinam suam per testimonium
divinum Et dividitur in tres secundum quod
per testificatus est de christo tripliciter
scilicet per opera · per seipsum et per scrip-
turas · Secunda ibi Et qui misit me
Tercia ibi Scrutamini scripturas In prima
parte dicit Ego autem habeo testimo-
nium maius iohanne scilicet testimonium
dei patris quod est maius testimonio
iohannis propter maiorem cognitionis
certitudinem · et propter eius incommu-
tabilitatem Et quale sit istud tes-
timonium ostendit dicens / Opera
enim que dedit michi pater ut per-
ficiam ea scilicet miracula virtutem to-
tius creature excedentia que fati-
ebat christus virtute propria Ideo dicit
Ut perficiam ea Ipsa opera que
ego facio testimonium perhibent
de me quia pater misit me Sicut
enim firmum testimonium habetur de
veritate in hiis que subsunt facul-
tati naturali intellectus ita in hiis
que sunt supra hanc facultatem
firmum testimonium est per opera so-
li deo possibilia qui non potest esse
testis falsitatis Et hoc modo confir-
mata est doctrina christi non solum in ipso
predicante sed etiam apostolis Unde
quod habetur marci ultimo Illi autem
predicaverunt ubique domino cooperante

et sermonem confirmante sequentibus sig-
nis / Et qui misit me. Hic continuo ponit
testimonium patris quod testificatus est
per scripturam. et hoc fuit in baptismo et
transfiguratione Ubi audita est vox pa-
tris super christum Hic est filius meus
dilectus etc. Et hoc est quod dicitur / Et qui
misit me pater ipse testimonium per-
hibuit de me per scripturam Verumta-
men consequenter ostendit eos non ca-
pere hoc testimonium quod deus ostendit
tripliciter Primo per signum sensibile
sicut in baptismo et transfiguratione
audita est vox sensibilis sed hanc vocem
non audierant iudei persequentes christum
quia ibi non fuerant. Ideo dicit Ne-
que vocem eius umquam audistis Secundo
ostendit ad per visionem sue essentie
sicut beatis et hoc excluditur ab eis
cum dicitur Neque speciem eius vidistis
Tertio per internam inspirationem et hoc
excluditur cum dicitur Et verbum
eius non habetis in vobis manens Et
subdit causam huius quia quem misit
ille huic vos non creditis quasi
diceret hoc non provenit ex dei de-
fectibilitate sed ex vestra incredouli-
tate / Scrutamini Hic tertio po-
nitur testimonium dei patris per
scripturas veteris testamenti. que
manifeste loquuntur de christo Et
hoc est quod dicitur Scrutamini id est multum
diligenter advertite scripturas le-
gis et prophetarum. quia vos putatis
in ipsis vitam eternam habere Et bene
dicit putatis quia ab hac opinione
sunt defraudati ex eorum increduli-
tate et ille sunt que testimonium per-
hibent de me quia scriptura veteris

testamenti determinat tempus eius
adventus genesis penultimo / Non
auferetur sceptrum de iuda etc. Et
danielis ix Ubi determinatur ad-
ventus sancti sanctorum sub viso certo
ebdomadarum. Determinat etiam
locum nativitatis michee v Et tu
bethleem effrata parvulus es in
milibus iuda ex te enim egredietur qui
sit dominator in israel etc. Determinat
per modum nascendi ysaie vii Ecce
virgo concipiet et pariet etc. Et
modum conversandi in paupertate.
zacharie ix Ecce rex tuus venit ti-
bi iustus et salvator et ipse pauper.
Et modum moriendi ysaie liii.
Sicut ovis ad occisionem ducetur
etc. Et breviter omnia christi mysteria
in novo testamento inveniuntur ex-
pressa et in christo completa Et ideo
ex scripturis veteris testamenti poterat
vere cognosci quod ipse erat christus
in lege promissus sicut diffusius
declaravi in quadam questione
quam de hac determinavi Et non
vultis venire ad me per fidem
quia iudei pro maiori parte permanse-
runt in infidelitate. ut vitam eternam
habeatis que habetur per fidem forma-
tam caritate // Claritatem Hic
consequenter arguit eorum tarditatem.
ad credendum. et quia persequebantur
christum ut blasphemum in quo finge-
bant moveri zelo dei et ut viola-
torem sabbati in quo videbantur
moveri zelo legis moysi Ideo oste-
ndit utrumque esse falsum Primo primum
secundo secundum ibi Nolite putare Di-
cit ergo primo sic Claritatem ab hominibus
non accipio id est quero quasi diceret

predicta non dixi ad iactanciam
quia non quero hominum gloriam ut pa-
tet capitulo sequenti ubi dicitur quod fu-
git quando turbe volunt eum facere
regem Sed ostendit ulterius ad quid
predicta dixerit scilicet ad ostendendum
eorum duriciam dicens Sed cog-
novi id est cognoscere feci quod dilectionem
non habetis in vobis quod declarat
ex signo precedenti dicens Ego veni
in nomine patris mei quod patet
per predicta testimonia et non accepis-
tis me sed magis persequimini quod
non faceretis si dilectionem dei haberetis
Hoc etiam declarat ex signo futuro
dicens Si alius venerit in nomine
suo id est non habente predicta testimonia
adeo illum accipietis hoc fuit incho-
atum quando iudei receperunt bar-
rocheba tamquam messiam qui tamen
nullum divinum testimonium habebat
per miracula vel per scripturas hoc
etiam perfecte complebitur quando
recipient antichristum pro vero deo quod
faciet se credendi et dicet se eis pro-
missum et ei adherebunt quousque
eius falsitas detegatur per enoch
et helyam Et causam huius incredu-
litatis subdit dicens Quomodo potestis
vos credere qui gloriam ab invicem ac-
cipitis id est gloriam humanam hec
enim impedivit iudeos a fide christi
in parte quia solum attendebant
et adhuc attendunt ad gloriam et
exaltationem temporalem dandam eis
per messiam / Videbant autem
pauperem et abiectum ideo non rece-
perunt eum non attendentes scrip-
turas prophetarum que de eius paupertate
tate et abiectione loquuntur ut

supra dictum est Gloria autem et ex-
altatio que promittitur danda per christum
illa est gloria celestis quam non intel-
ligebant Ideo subditur Et gloriam
que a solo deo est non queritis Auter
hoc in infidelitate permanentes
Nolite putare Hic ostendit eos
non moveri zelo moysi contra christum persequendo
quia moyses manifeste scripserat
de eo Et hoc est quod dicitur Nolite pu-
tare quod ego accusaturus sim vos apud
patrem scilicet ego solus est qui accusat
vos moyses scilicet moyses in quo vos
speratis false tamen Si enim crederetis
moysi crederetis forsitan et michi
Hoc forsitan non est nota dubii sed li-
bertatis arbitrii quia nullus credit
nisi volens De me enim ille scripsit
scilicet dupliciter Uno modo expresse et
manifeste ut predictum est Genesis
penultimo Et deutro xviii prophe-
tam vobis suscitabit deus etc. Alio
modo figuraliter et occulte quia omnia
sacrificia et facta veteris testamenti
sunt figure christi Si autem illius lit-
teris non creditis quomodo verbis cre-
ditis non quod lex moysi sit maioris
auctoritatis quam verbum christi vivum
sed tantum secundum iudeorum reputatio-
nem / Notatur etiam lex moysi
doctrina ante christi verbum quia
moyses doctrinam suam tradidit scrip-
to non autem christus quia lex
evangelica est lex amoris Et ideo
primo fuit scripta in cordibus apos-
tolorum per acceptionem spiritus sancti
Sicut diffusius declaravi super
epistolam ad hebreos

Capitulum vi.

Post hec autem postquam
egit de vita spirituali hic
consequenter agit de nu-
trimento correspondenti
ti. Et dividitur in duas partes
quia primo ponitur signum sensibile
de collatione cibi corporalis ut per hoc
inducamur ad intellectum cibi spiritualis
Secundo subiungitur doctrina de cristo spirituali
cibo ibi Respondit ei ihesus. Prima
in tres quia primo ponitur miraculi
tempus et locus. Secundo miraculi actus
ibi cum sublevasset. Tertio consequens
fructus ibi Illi ergo homines. In
prima parte dicit sic Post hec autem
que predicta sunt abiit iesus trans
mare galilee / Iudei enim querebant
interficere et non erat ad huc tempus
passionis sue. Ideo recedendo dedit
exemplum cedendi ad tempus ma-
licie humane ostendens quod aliquando
licitum est cristi fidelibus fugere impe-
tum persecutoris. quod est tyberiadis / Illud
enim mare est quidam lacus magnus
per quem transit iordanis fluvius
sed vocatur mare secundum modum lo-
quendi hebraicum in quo congrega-
cio magna aquarum vocatur mare
Secundum illud genesis primo / Congre-
gaciones aquarum vocavit maria
Vocatur autem mare galilee a
provincia iuxta quam transit mare ty-
beriadis ex nomine civitatis edifi-
cate in littore que antiquitus cenereth
dicebatur. Sed ab herode thetrarcha
fuit reedificata et ampliata et
tyberias vocata in honore tyberij
cezaris Vocatur etiam illud mare
alijs nominibus ut declaravi super

matheum Et io illa dimitto Et se-
quebatur eum multitudo magna.
quidam ex certe devotione abeo ti-
rati quidam maliciose volentes
eum capere in sermone ut pha-
risei et quidam ex desiderio addiscen-
di. et aliqui ex curiositate volen-
tes miracula que faciebat videre
Ideo subditur mirabantur. hic additur
ad ostendendum quod fiebant virtute
divina / Magicis enim artibus
fiunt aliqua curiosa et inutilia sic-
ut statue loquentes et consimilia. sed
sanitates que fiunt ad reducendum
homines in deum fiunt tantummodo
virtute divina ut dicitur in itinerario
clementis Abijt ergo in montem
quia erat locus devotionis et doc-
trine aptus. Ideo sequitur Et ibi se-
debat cum discipulis suis Docens
eos Et sic patet locus in quo fac-
tum est miraculum sequens Tempus
autem in quo factum est describitur
cum subditur Erat autem proximum
pascha dies festus iudeorum Istud est
secundum festum paschale de quo
iste ewangelista facit mentionem
et in isto paschate non fuit iesus
in ierusalem quamvis enim cristus legem
servavit tamen in hac solempnita-
te non fuit. quia illi qui habebant
inimicicias capitales erant excu-
sati a precepto legis quo precia-
pitur omnes masculum apparere co-
ram domino in solempnitate pascha-
li Sic autem erat de cristo quia
iudei querebant eum interficere.
Quitca cristus sic servando legem
ostendebat se verum hominem
de filijs israel secundum carnem.

sit aliquando pretermittendo ob s-
uacionem eius ostendebat se esse deum
supra legem / Cum sublevasset
Hic ponitur miraculi actus Et di-
viditur in tres quia primo premittitur
miraculi necessitas 2o describitur
eius qualitas ibi Dixit ergo ihesus
3o ostenditur eius utilitas ibi Ut
autem impleti sunt Primum ostenditur
tripliciter scilicet ex populi multitudine cum
dicitur Cum sublevasset oculos ip-
sius et vidisset quia maxima mul-
titudo venit ad eum. Tantum enim
desiderabant audire eum quod o-
miserant aportare secum alimenta
propter quod necessarium erat fieri
miraculum Consequenter etiam hec
necessitas ex defectu pecunie cum
dicitur Unde ememus panes ut
manducent hii non petit ignorans
quod deficeret eis precium Sed ut ex
responsione philippi appareat cer-
tius miraculum Unde subditur
Hoc autem dicebat temptans eum
ut per hoc defectus pecunie a-
liis ostenderetur Sicut genesis xxii
temptavit deus abraham. ut
eius obediencia aliis manifestaretur
non sibi propter hoc subditur Ipse
enim sciebat quid esset facturus. quia
in quantum homo habuit plenitudinem
sciencie a principio concepcionis
Respondit philippus ducentorum de-
nariorum panes non sufficiunt eis
quasi diceret pauperes sumus tantam
pecuniam habere non possumus et
si habemus non sufficeret pro eorum
refectione Ideo sequitur Ut unus-
quisque modicum accipiat Iste enim

philippus adhuc rudis existens
non aspiciebat ad eius virtutem. quia
de aqua vinum fecerat nec ad alia signa
Ostenditur consequenter miraculi ne-
cessitas ex cibi paucitate. Dicit ei u-
nus ex discipulis eius andreas fra-
ter symonis petri Hic videtur melius
dispositus quam philippus quia in
responsione sua videtur habere asper-
tum ad multiplicacionem panum eo mo-
do quod factum est per helyseum iiii Reg
iiii Unde sequitur / Est puer hic
unus qui habet quinque panes ordeaceos
et duos pisces sed hec quid sunt
inter tantos. quasi diceret si multi-
plicentur eo modo quod factum est
per helyseum. qui de viginti pani-
bus multiplicatis non saciavit
nisi centum viros in ista magna
magnitudine hoc est valde mo-
dicum / Dixit ergo ihesus osten-
sa miraculi necessitate Hic consequenter
describitur eius qualitas per multi-
plicacionem panum virtute Christi hoc
est quod dicitur Facite homines discumbere
id est ordinate sedere ad comedendum. erat
autem fenum multum in loco Hic inter-
ponitur ad ostendendum quod locus
erat aptus ad sedendum Discubu-
erunt ergo viri numero quasi quinque
milia hominum. secundum modum hebrai-
cum soli viri hic numerantur a vigin-
ti annis et supra / Ut habetur numeri
primo Mulieres autem et parvuli
hic tacentur / Accepit ergo ihesus
panes quia in manibus suis mul-
tiplicati sunt De modo huius multi-
plicacionis dixi super math xiiii
ubi idem miraculum describitur

Sciendum tamen quod christus non
creavit panes de novo · sed preexisten-
tes multiplicavit ut miraculum esset
magis notum · quia talis multiplicatio
magis est perceptibilis quam creatio
Et cum gratias egisset distribuit dis-
cumbentibus · scilicet per apostolos distribuit
Sciendum etiam quod christus aliquando
fecit miracula imperando · ut os-
tenderet se illa facere propria virtute ·
aliquando autem orando · ut hic cum
dicitur gratias egisset · ut ostenderet
quod talia non fiebant a deo per de-
mones magica arte · et pharisei di-
cebant / Ut autem impleti sunt
ostenditur miraculi veritas Si enim
illa multiplicatio fuisset tantum
secundum apparentiam homines non sa-
tiati · nec remansissent reliquie
sensibiles / Ideo ad maiorem declara-
tionem miraculi et eius publicationem
subditur · Dixit discipulis
suis colligite que superaverunt fragmen-
ta ne pereant · quia per fragmenta
portata aliis qui non fuerant pub-
licatum est miraculum et approbatum ·
quia vere et non fictitie refitiebat
Collegerunt ergo et impleverunt du-
odecim cophinos fragmentorum non
a casu sed ex divina dispositione imple-
ti sunt duodecim cophini secundum
numerum duodecim apostolorum ut per
hoc designaretur quod fragmenta
verborum christi per apostolos per mundum
portarentur · Sed si queratur unde
habuerunt illos cophinos in monte
potest dici acceperunt in aliqua
villa propinqua vel quod fuerant ibi
apportati ut venderentur multi-
tudini convenienti Vel potest dici
quod non fuerunt ibi cophini sed tan-
tum collegerunt de fragmentis quod duo-
decim cophini possent impleri · et
bene alibi invenitur talis modus
loquendi eque magnis panibus etc. Hoc
etiam facit ad evidentiam miraculi
quod plus remansit quam a principio
fuit / Illi ergo Hic ponitur mi-
raculi fructus qui ostenditur triplex
primus est fidei confessio Quis honoris
exhibitio ibi Jesus ergo Quis christi
sollicita questio ibi cum ergo sero
Circa primum sciendum quod christus erat
promissus in lege tamquam propheta
aliis excellentior Ut habetur Deuteronomii
xviii prophetam suscitabit etc. propter
quod cum isto miraculo pluris confessi
sunt esse de quo loquitur predicta
scriptura · et sic confitebantur eum
esse verum christum et hoc est quod dicitur
Illi ergo homines cum vidissent
quod fecerat signum · alias non auditum
quia illa multiplicatio que facta est per
helyseum fuit multum deficiens ab
ista ut patet predicta Dicebant
quod hic est vere propheta qui venturus
est in mundum · ad ipsum salvandum
Sic autem non venerunt alii prophete
sed solum ad denuntiandum ipsius
adventum / Jesus ergo Hic ponitur se-
cundus fructus qui est honoris exhi-
bitio christus enim erat promissus
rex ~~promissus~~ futurus Secundum
quod habetur Jeremie xxxiii Suscita-
bo david germen iustum et reg-
nabit rex et sapiens erit etc.
Et ideo postquam confessi sunt eum
esse christum voluerunt consequenter

ipm̄ face regem. x̄p̄us tn̄ accep-
tauit hunc honorem. Et hoc ē qd̄
dicitur. Jesus autem cū cognouisset
quia uenturi erant ut raperent eum
et facerent eū regem fugit iterū ipse
solus in montē. In hoc dans x̄p̄us exem
plū nobis fugiendi honores et accipien
di labores, quia ad passionē quesitus
obtulit. Si autem queratur quare tunc
non acceptauit regnū cū eēt suū ex
diuina promissione. Dicendū qd̄ licet
eēt suū dicto mō, tamē non erat
manifestandum nisi tempore debito.
Hoc autem non debuit eē in primo
aduentu, ne fides katholica potentie
humane ascriberetur, sicut lex ma
thometi, que potentia gladiorum in
cepit, et per eā tenetur. Ipsa ea qr
per prophetas erat denunciatus x̄p̄o
uenturus ad suscipiendum abiectio
nem et mortem. Post ea autem ueniet
ad manifestandum regnū honorem
propter hoc actū primo dicitur apl'is
querentibus Dn̄e si in tempore hoc
restitues regnū israel. Respondit no
ē uestrū nosse tempora etc. Ut autem
sero. Hic ponitur tertius fructus mi
raculi predicti qui ē solicita x̄p̄i que
sitio. Et primo ostenditur qualiter quesitus
ē a discipulis. Secundo a turbis ibi Alie autem
In prima ergo parte dicitur sic. Ut
autem sero factū ē discipuli eius des
cenderunt ad mare, ut quererent ma
gistrū suū qui ab eis recesserat ut
predictū ē. Et patet ex hoc dilectio
eorum ad ipm̄ quia propter mortem i
minentem non dimiserunt eū. Et
ascendissent nauē uenerunt trans mare
in capharnaum. i. uoluerunt uenire

quia credebant illuc eē x̄p̄m. propter qd̄
subditur Et tenebre iam facte erant
x̄p̄m cum ex alterā parte maris tyberi
adis usque ad noctem expectauerunt. et
non uenerat ad eos iesus. propter qd̄
credebant ipm̄ mare transisse sine
eis. Mare autem uento magno flante
exsurgebat. ex quo patet desiderium
eorum essendi cū x̄p̄o. quia propter tempes
tatis periculū non differebant uenire
ad eum. Cum remigassent ergo quasi
stadia uiginti quinque aut triginta. Sta
diū ē octaua pars miliaris. et sic
patet qr uiginti quinque stadia faciunt
tria miliaria et unū stadiū. Uident
iesum ambulantem supra mare. non
quia haberet corpus fantasticū sicut
dicit manicheus. sed uirtute diuina
sic ambulauit. quia et petrus eadem
uirtute fecit ambulare super aquas
ut hr̄ mathei xiiii qui habuit corpus
graue et ponderosum. Ut secundum mat
theum et timuerunt. tū propter aq
periculum. tū quia timebant ne eēt
quid fantasticū. Et ideo utrumque timore
remouet dicens. Ego sum, uere non
fantasma. Nolite timere. quia possū
uos de periculo aque eripere. Uoluerunt
ergo eum accipere in nauim ut securi
erant ex eius presentia. Et statim nauis
fuit ad terrā ad quam ibant, scilicet in ca-
pharnaum. Et sic apparet triplex mi
raculū. Primo quia super aquas ambu
lauit. Secundo quia tempestatem sedauit.
Tertio illi in breuissimo tempore fuerunt
in portu, a quo multū distabant.
Solet autem hic queri utrum idem sit
factū qd̄ sic scribitur. Et mathei xiiii
ad hoc dicit crisostomus qr non qr

ubi dicitur quod discipuli cum precepto christi
nauem intrauerunt. hic dicitur quod propria
voluntate hoc fecerunt Secundo quia
ubi dicitur quod veniens ad eos super intra-
uit nauem hic autem non dicitur Tercio
quia ibi dicitur quod applicuerunt in caphar-
naum et iohannes dicit quod est aliud et aliud
factum habens tamen similitudinem in
multis. nec est mirum quod christus frequenter
legitur similia miracula fecisse Au-
gustinus vero dicit contrarium. quia
matheus post refectionem turbe narrat
hanc apparitionem christi supra mare.
sicut hic qui vult augustinum sequi potest
ad obiecta. crisostomus soluere ad primum per-
sic dicit quod christus precepit apostolis ut pa-
rent se ad transferendum. et interim
illis ignorantibus ascendit in montem
orare Et apostoli conspectauerunt eum usque ad
vesperam et tunc videntes quod non
veniret crediderunt eum aliter trans-
isse propter quod tunc ascenderunt
nauem propria voluntate ut quererent
christum Et sic non est hic contradictio
quia primo christus preparat ut dicit
matheus quod postea ipso absente propria
voluntate conscenderunt Ad secundum dicendum
quod iohannes non negat christum in-
trasse nauem. sed dicit quod voluerunt
eum accipere quando appropinquauit eis
sed tunc non intrauit sed ibat con-
tra nauem Et petrus petijt ad ipsum
venire super aquas vt dicit ma-
theus. et postea cum petro intrauit na-
uem Ad tercium dicendum quod genesar
non est nomen ciuitatis sed regionis
super illud mare consistentis Et dicitur
genesar quasi generans auram.
propter ventum [illegible] quod in mari generatur

In illa autem regione est ciuitas caphar-
naum. et ideo venire in capharnaum est
venire in terram genezareth. sicut
venire parisius est venire in terram
francie Sed si dicatur quod genezar est
villa Dicendum quod erat prope caphar-
naum et in confinio utriusque applicue-
runt medium autem ab utroque extremo
denominatur / Altera Hic ostenditur
qualiter fuit quesitus a turbis Iudi-
eorum qui viderant signum et audierant
factum de panibus miraculosum ve-
nerunt ad locum. vbi iesus fecerat hoc
signum. et non inuenientes eum ve-
nerunt ad alteram partem maris
et ibi inuenerunt eum cum discipulis suis
Et quia erant ibi tantum due naues
vna in qua ipsi venerant que-
rentes iesum. et alia in qua venerant
apostoli. et die precedenti viderant quod
iesus non intrauerat nauem cum discipulis
suis ideo mirabantur qualiter transis-
set illud mare Et ideo querebant
Rabi quando huc venisti alia
littera patet ex predictis / Respondit
eis iesus Posito signo de cibo cor-
porali hic consequenter ponitur doctrina
de cibo spirituali Cibus autem spiritualis
est ipsum verbum ~~in capharnaum~~ in-
carnatum principaliter ratione diui-
nitatis. et ex consequenti ratione as-
sumpte carnis que nobis datur in
cibum in sacramento eukaristie ideo
primo agitur de cibo spirituali quod
est verbum Secundo de cibo spirituali
quod est sacramentum ubi Et panis
quem ego Prima in duas. quia primo
ponitur christi doctrina Secundo subdi-
subditur murmuratio maligna
ubi murmurabant Prima diuiditur
in quattuor quia primo inuitat eos

ad querendum spiritualem cibum. Quarto
ostendit modum veniendi ubi dixerunt
ergo. Quinto ostenditur quid sit iste cibus
ubi Dixerunt ergo ad eum domine da nobis
Quarto qui pertingunt ad fruitionem
eius ubi omne quod dat mihi pater. In
prima parte dicitur sic Respondit
eis iesus Videns enim quod ita sollicite
querebant eum propter cibum cor-
poralem quem eis dederat et adhuc
alterum sperabant hic arguit eos di-
cens Amen amen dico vobis queritis
me quia non vidistis signa ad creden-
dum et venerandum loquitur pro il-
lis solum qui male movebantur quia
multi bona devotione sequebantur eum
ut predictum est et aliqui ex mala et
carnali. Et ideo sequitur Sed quia
manducastis ex panibus et saturati
estis quasi dicit debetis eo magis
solliciti de cibo spirituali quo anima sus-
tentatur quia melior est cibo carnali
quanto anima melior est corpore. Ideo
sequitur operamini non cibum qui perit
sed qui permanet in vitam eternam i.
operamini caute ut possitis hunc cibum
spiritualem quia non perit sicut
corporalis Si enim cibus corporalis
maneat in propria forma non nutrit
sed magis nocet corpori et si nu-
triat oportet quod propria natura pereat et
convertatur in membra. E converso
autem cibus spiritualis manet et con-
vertitur in se appetitum sumentis quia deus
nos sibi incorporat et non econverso
Unde augustinus loquens in per-
sona huius cibi dicit Cibus sum gran-
dium non me mutabis in te sed tu
mutaberis in me. Quem filius hominis
dabit vobis i. patris est dare quia
ad hoc venit in mundum. Hunc enim

signavit deus pater i. ad hoc ipsum
assignavit mittendo in mundum. Unde
quod infra xviii dicit Ego ad hoc
veni in mundum ut testimonium perhibeam
veritati et hoc est dare cibum spiritualem
| Dixerunt ergo hic consequenter ostenditur
modus habendi cibum huius scilicet per ve-
ram fidem per quam deo homo incor-
poratur. Et primo circa panem christi
instructio. Quarto in de corporis obiecto ubi dix-
erunt Constructioni vero christi premittitur
eorum interrogatio cum Dixerunt ergo
ad eum querendo qualiter possent hunc
predictum cibum Quid faciemus quod
operemur opera dei i. opus per quod
possimus predictum cibum consequi
Respondit iesus et dixit eis Hoc est
opus dei per quod huius cibum potimus
assequi ut credatis in eum quem misit
ille. Quod autem fides dicitur hoc
opus videtur contra illud quod habetur
Ro. iiii ubi fides distinguitur contra
dicendum distinguitur contra opera
exteriora. Hoc autem dicitur opus ma-
nens in anima | Dixerunt hic
contra dictum christi obiciunt dicentes
Quod ergo tu facis signum ut videamus
et credamus tibi i. quasi dicit Tu adhuc
non fecisti similia moysi. Propter hoc
subditur Patres nostri manducaverunt
manna in deserto i. quasi dicit Moyses
dedit manna tu autem panem ordeaceum
Iterum dedit xl annis tu autem pa-
visti nos semel tantum Et subditur
responsio Amen amen dico vobis non
dedit vobis moyses panem de celo
quod est dico quia non de celo sidereo vel
empireo sed de celo aereo quia des-
cendebat ut ros vel pruina ut habetur
numeri xi Sed pater meus dat vobis
panem verum de celo Dicitur enim

verum contra figurale. Et ideo manna non fuit proprie panis verus quia fuit figura panis spiritualis dati in sacramento. Et ideo iste est verus panis qui fuit figuratus per illa. Dicitur etiam de celo venire et proprie dicto · quia corpus cristi ratione dicitur divinitatis de celo oriri a deo ipso preter super rationem humanitatis · quia anima immediate a deo creatur. Virtus etiam formativa corporis fuit virtus spiritus sancti ut supra dictum est. Ideo sequitur panis enim dei est qui de celo descendit uno dicto · et dat vitam mundo · effectus enim in panis est vitam conservare. Ideo ille est verus panis spiritualis qui dat et conservat vitam spiritualem · hoc autem competit verbo incarnato. Aliter quod dicitur infra · Ego veni ut vitam habeant et cetera.

Dixerunt ergo. Hic ostendit quid sit iste panis spiritualis. Videntes audientes bonitatem huius cibi · dixerunt · domine semper da nobis. Volebant de cetero esse refecti sine esurie et labore · sicut de muliere samaritana dictum fuit quarto capitulo que petiit a cristo · Domine da michi hanc aquam ut non sitiam neque veniam tamen sicut illa non intelligebat conditionem aque spiritualis · sic nec isti de pane spirituali. Et ideo iesus ostendit eis quid sit iste panis dicens Ego sum panis vite · quia non solum vitam conservat sed etiam dat ipsam de novo. Panis autem corporalis vitam corporalem per quantitate tantummodo prolongat. Ideo sequitur Qui venit ad me per fidem formatam caritate · non esuriet qui credit in me non sitiet in eternum · quia licet homo deum quem iam habet per gratiam desideret habere plenius per gloriam tamen non desiderat ut non habitum cibus ac et potus corporalis contrarie est conditionis quia habitus in plenitudine in fastidium vertitur. Sed quia possent iudei dicere · Nos petimus a te panem istum · et tu non respondes dabo vel non dabo. Ideo ad hoc respondet dicens Sed dixi vobis scilicet quia ego sum panis vite et quia vidistis me · et sic habetis hunc panem in presentia vestra · qui paratus sum dare · sed non credidistis in hunc panem · et non quesistis sed magis panem corporalem.

Omne quod dat michi. Hic consequenter ostendit que sunt illi qui fruuntur hoc pane quia illi qui habent gratiam in presenti fruuntur imperfecte · in gloria autem fruuntur perfecte et hoc est quod dicitur Omne quod dat michi pater · id est facit michi pater · adherere non solum secundum presentem iustitiam sed etiam secundum eternam predestinationem ad me veniet per fidem formatam et eum qui venit ad me hoc modo non eiciam foras · quia omnis predestinatus finaliter salvatur. Cuius causa subditur Quia descendi de celo non ut faciam voluntatem meam sed voluntatem eius qui misit me. Non est per hoc intelligendum quod voluntas cristi in aliquo discordet a voluntate patris · quia secundum naturam divinam omnino est eadem voluntas patris et filii. Similiter secundum naturam humanam voluntas eius non potuit a voluntate divina discordare · cum anima cristi esset coniuncta verbo non

solum per fruitionem sed per talem
visionem Et sic voluntas christi nullo
modo poterat a voluntate patris discre-
pare Et ideo facere voluntatem patris
et facere suam est idem secundum rem Et
ego quando ergo dicit descendi de ce-
lo non ut faciam voluntatem meam etc Est
communis modus loquendi apud homines
illius qui non sequitur voluntatem alterius
et est sensus descendi etc ac si diceret
non veni ad declinandum in aliquo
a voluntate patris et per consequens veni
ad perficiendum salutem electorum.
quia hec est voluntas patris circa
predestinatos Unde sequitur Hec est
autem voluntas eius qui misit me
patris ut omne quod dedit michi non solum
secundum iustitiam sed etiam secundum eternam
predestinationem non perdam ex eo
quia si talis aliquando cadit in pec-
catum finaliter tamen resurgit et
resuscitem illud ut corpore et anima
perfruatur in gloria in novissimo
die Homines non resurgent ad
vitam incorruptibilem et ideo post illam
resurrectionem non erit in natura hu-
mana generatio nec corruptio nec
per consequens in aliis creaturis corrupti-
bilibus que sunt propter hominem
et per consequens tunc cessabit motus
celi qui ordinatur ad complendum nu-
merum electorum per generationem et
sic cessabit tempus quod sequitur
motum celi Ut habetur iiij phisicorum Propter
hoc habetur apocalypsis x° Iuravit per vi-
ventem in secula seculorum quia tempus am-
plius non erit Et patet ex dictis
quod novissimus dies erit dies resurrec-
tionis generalis et quia illis resurrectio

ordinatur ad hoc quod electi sunt perfecte
beati Unde sequitur Hec est enim voluntas
patris mei qui misit me ut omnis qui
videt filium sed non accipitur hic visio
per essentiam cum non stet cum actu cre-
dendi sed accipitur pro cognitione fidei
formate Unde sequitur et credit in eum
credendo in ipsum per dilectionem habeat
vitam eternam si perseveret quod
est infallibiliter verum in predesti-
natis de quibus loquitur ut patet
ex predictis Unde sequitur resuscitabo
eum etc sicut prius etc / Murmu-
rabant Posita christi doctrina de spiritua-
libus hic ponitur in contrarium iudeorum
murmuratio et dividitur in duas.
quia primo hic murmuratio ponitur Secundo
eius sedatio subditur ibi Respondit er-
go iesus Circa primum sciendum quod
iudei credebant christum esse hominem
purum et de semine ioseph ex maritali
conceptum ignorantes ipsum formatum
virtute spiritus sancti Et ideo murmu-
rabant de hoc quod dixit Ego sum pa-
nis vivus qui de celo descendi et pa-
tet littera / Respondit hic ponitur
murmuris sedatio et dividitur in
tres quia primo admonitio ponitur Secundo
causa murmuris subditur ibi / Nemo
potest Tertio ratio dicti propter quod
murmurabant redditur ibi Amen amen
dico vobis In prima ergo parte amo-
net eos dicens Nolite murmurare
in invicem quia patres eorum in deserto
sunt graviter puniti propter murmura-
tionem Et ideo hec admonitio christi est
salubris ne cadant in eandem penam
// Nemo potest hic ostenditur
causa predicte murmurationis Non
enim causabatur ex verborum christi
falsitate cum sint verissima / Nemo

ad me per fidem formatam. nisi pater
qui misit me traxerit eum. Nichil enim
potest ascendere ad aliquid id quod est
supra naturam suam nisi ab alio tra-
hatur. sicut lapis non potest sursum
ascendere nisi per modum alterius. fides
enim formata caritate trahit quodammodo
hominem ad naturam divinam. Unde
illud secunda petri primo magna et pre-
ciosa promissa donavit nobis ut per hoc
efficiamur consortes divine nature. Et
adeo tale donum non potest homo con-
sequi nisi adeo trahatur. Iudei autem
non sic erant tracti. ideo murmura-
bant de verbis christi. Illi autem qui
a patre trahuntur ad filium per fidem
formatam consequentur vitam eter-
nam. Ideo sequitur Et ego resus-
citabo eum etc. quia anima non est ad
plenum beata donec fiat reunita. Et
quia predictus tractus est per divina
inspiratione ideo hoc ostendit per
scripturam dicens Scriptum est in prophe-
tis Et erunt omnes docibiles dei
i. doctos a deo. Sententia enim huius
dicitur ysaie liiii ponam universos
filios tuos doctos a domino primo. Iere-
mie iii Dabo vobis pastores iuxta
cor meum et pascent vos sciencia
et doctrina. Et est eadem sententia
cum illa que a salvatore exprimitur. Christus
enim et apostoli non semper allegaverunt
scripturam verbo ad verbum sed
sufficit eis accipere sententiam. Cuius
autem efficacie sit divina inspiratio
ostendit dicens Omnis qui audit
a patre predictas inspirationes perci-
piendo et didicit. per fidem formatam
in presenti. et per gloriam in futuro.
Et quia deus pater docet hominem

non apparendo visibiliter sicut
homo vel sicut angelus in corpore
ab eo moto vel sicut dei filius qui
naturaliter procedit a patre. No-
tandum quod per hanc dictionem quidam
potest intelligi natura humana
. et sic verum est quod nullus homo an-
te christum vidit patrem. nisi forte in
quodam raptu sicut moyses. sed
talis visio non est similis visioni
christi. qui ab instanti sue conceptionis
vidit divinam essentiam per modum
visus permanentis et utens sen-
sibus corporis. si autem per hoc quid-
quam excluditur omnis creatura
sic intelligitur. quod sequitur de
filio secundum divinam naturam. et de
visione comprehensionis. que com-
petit soli deo. Per hoc autem quod
dictio exclusiva non adiungitur filio
non excluditur pater vel spiritus
sanctus quorum est una simplex vi-
sio. Dictio enim exclusiva addita
uni persone respectu termini essen-
tialis non excludit aliam per-
sonam. ut diffusius declarat primo
sententiarum. Amen amen. Re-
pressa iudeorum murmuratione sal-
vator reddit causam eius quod dixerat
Ego sum panis vite qui de celo des-
cendi. quasi satisfaciens eorum ques-
tioni et quod illud dictum sit verum
arguit Ille est vere panis vite
et de celo descendens. qui potest
preservare a morte et dare vitam
eternam et celestem. Talis panis
est verbum incarnatum. non autem
panis datus a moyse in deserto quem
omnes qui manducaverunt et illo mor-
tui sunt ergo etc. et hoc est quod

dicitur. Amen dico vobis qui credit
in me fide formata. Hic vitam eternam
que virtualiter in gloria continetur.
Alia littera patet expositis / Et panis
quem ego dabo. Pars in qua agit de
pane spirituali quod est verbum. Hic
consequenter agit de pane spirituali quod est
sacramentum. Et dividitur in duas. Quia
circa hoc primo ponitur Christi doctrina.
Secundo exponitur quia videbatur obscu-
ra ibi Multi autem audientes. Prima in
duas quia primo ostenditur propositum.
Secundo probatur quoddam suppositum ibi Qui
manducat. Prima in tres quia primo
salvator docet huius sacramenti. Secundo
ipsius veritatem ibi Litigabant. Tertio
eius utilitatem ibi Caro enim mea vere.
Circa primum sciendum quod in sacramento
eukaristie continetur ipsum verbum in-
carnatum. Christus ostendens qualitatem
huius sacramenti quatuor tangit.
Primum est illud quod est ibi sacramentum
tantum scilicet species panis cum dicit
Et panis. Secundum est auctor huius
sacramenti qui est Christus sacerdos pri-
mus. Sacerdos autem qui est minister
huius sacramenti tantummodo profert
verba non in ipsa persona sed in per-
sona Christi. In aliis autem sacramentis
utitur minister verbis suis vel ver-
bis ecclesie quibus exprimitur actus
quem facit in baptismo. Patet cum
dicit Ego baptizo te. Sed in sacramen-
to eukaristie solum refert verba
Christi cum dicit Qui pridie quam pa-
teretur etc. et sequitur post ea verba de
consecratione efficientia. Et hic no-
tatur cum dicit quem ego dabo. Tertium in
est significata et contenta scilicet verum

corpus Christi cum dicitur Caro mea vere
est et accipitur hic caro pro ut dividi-
tur contra animam et sanguinem
quia hoc sub specie panis sit anima
et sanguis. Hoc tamen non est ex vir-
tute sacramenti sed ex concomitantia
reali sicut et ipsa divinitas. Quartum est
res non contenta sed tantum signifi-
cata scilicet corpus Christi mysticum quod con-
iungitur capiti per caritatem / Hic autem
sacramentum dicitur sacramentum adric
Quod dicitur pro mundi vita. Sicut enim
vita naturalis est in membris ex
quo mittuntur capiti a quo recipiunt influ-
entiam sensus et motus. Sic in fi-
delibus qui sunt membra Christi vita
spiritualis conservatur eo quod coniunguntur
capiti Christo per sacramentum amoris. Con-
siderandum etiam quod bene dicit mundi
quia alia sacramenta solum proficiunt
ipsi recipienti. Solus enim baptizatus
recipit gratiam baptismalem et non
alius. Sacramentum autem eukaristie non
solum proficit sacerdoti sumenti sed etiam
toti ecclesie etiam illis qui sunt in
purgatorio. Cuius ratio est quia euka-
ristia non solum est sacramentum sed
ecclesie sacrificium in quantum continet
Christum passum et ideo proficit omnibus
Christi fidelibus. Si autem sumatur
alio modo sicut a layco tunc proficit so-
lum sumenti quia officium eius non est
offerre sacrificium sed tantum suscipere
sacramentum. Litigabant. Hic quo-
modo ostenditur huius sacramenti necessi-
tas / Iudei enim videntes predicta verba
Christi audientes reputabant ea in-
utilia et impossibilia. Ideo ostendit
necessitatem huius sacramenti dicens
Nisi manducaveritis carnem filii

homines etc. Sicut in vita corporali ci-
bus est necessarius ad vitam conserua-
dam. ita in vita spirituali hoc sacramentum
est necessarium. quod est vite spiritualis con-
seruatiuum. quia sicut baptismus est
quedam spiritualis generatio sic eucharistia
est quedam spiritualis nutritio. Et sangui-
nem eius biberitis. Non est intelli-
gendum quod hoc sacramentum sub utraque
fidelibus sit exhibendum. sed tantum
hoc modo a sacerdotibus sumendum. licet
in primitiua ecclesia populus sub utraque
specie communicaret. tamen postea
prouide ordinatum est. ut non commu-
nicet sub specie vini propter periculum
effusionis. et quia sub specie panis
accipitur quodammodo sanguis in
quantum ibi continetur ut predictum
est. quia sub utraque est totus christus
aliter tamen et aliter. quia sub specie
panis est vera caro christi ex virtute
sacramenti. tria vero sunt ibi ex con-
comitantia. et eodem modo sub specie
vini est sanguis christi ex vi sacramen-
ti tria concomitantia. Notandum quod ex
hoc quod dicitur hic. Nisi manduca-
ueritis etc. Dicunt greci quod hoc
sacramentum est tante necessitatis quod
pueris debet dari sicut et baptismus
quod est falsum. quia in sumente hoc sa-
cramentum requiritur actualis deuotio
et reuerentia que non sunt in pueris
Et ideo verbum quod importat pre-
ceptum tantummodo intelligitur de adul-
tis quibus necessarium est ad salutem
hoc sacramentum accipere salutem in vo-
to si non possit habere in re. Qui
manducat. Hic consequenter ostenditur
huius sacramenti vtilitas. que est

augmentatio in vita spirituali. Sicut
cibus corporalis non solum nutrit et
conseruat vitam. sed ducit ad perfectam
quantitatem. sic huius sacramenti per-
ceptio perducit hominem ad gratie con-
summationem que est gloria eterna. Et
hoc est quod dicitur. Qui manducat car-
nem meam non tantum sacramentaliter
sed etiam spiritualiter. percipiens ef-
fectum sacramenti habet vitam eter-
nam et resuscitabo eum etc. ut parti-
cipatio huius vite ad corpus per animam
diriuetur. Caro enim mea. Hic os-
tenditur huius sacramenti veritas.
Christus enim frequenter parabolice disci-
pulis loquebatur. et ideo ne crederent
quod caro eius contineretur in hoc sa-
cramento eucharistie tantummodo sicut
in signo. ideo hic remouet dicens
Caro mea vere est cibus quia su-
mitur realiter et non figuratiue. et
eodem modo est de sanguine sub specie
vini. Quod subditur et sanguis meus
Dicitur etiam caro christi vere cibus
et sanguis eius potus. quia refi-
ciunt animam que est immortalis. cibus
autem corporalis tantum reficit corpus
quod est corruptibile. Qui mandu-
cat. Hic probat quoddam suppositum.
Supposuerat enim quod manducatio car-
nis eius dat vitam. istud probat. hic
quia illud per quod aliquis vnitur
principio in materia illud dat vitam
hoc patet in vita corporali. per
hoc autem sacramentum homo vnitur
christo qui est principium vite spiritua-
lis ergo etc. et hoc est quod dicit. Qui
manducat carnem meam et bibit
meum sanguinem in me manet
i. vnitur michi. et ego in illo.

qui per caritatem amans est in ama-
to et equiso. Sicut vivens misit
me pater. quia est una per essentiam
et ego vivo propter patrem. Filius enim
in quantum homo et in quantum deus
vivit propter patrem. sed aliter secundum
quod deus vivit propter patrem in quan-
tum procedit ab eo. accipit tamen
eandem vitam habet pater. Secundum
vero quod homo vivit propter patrem
in quantum vivit supposito procedenti
a patre. quia visione gratie perfruitur plenitu-
do ergo que est spiritualis vita. Et eode-
mo nos in quantum per sacramentum
eukaristie vivimus deo viviusque spiri-
tualiter. tamen eius modo apud ip-
sum est per fidem et dilectionem. Et
hoc est quod dicit. Et hoc est quod dicit
Et qui manducat me et ipse vivet
propter me. quia per hoc quia igitur pri-
cipio spiritualis vite Ut ipsum est
Et ideo tandem concludit ad verum
illud de quo murmurabant iudei
tamquam de falso. Hic est panis qui
de celo descendit. quia caro Christi
in hoc pane contenta in virtute spiritus
sancti fuit formata. Non sicut
patres vestri manducaverunt manna
et mortui sunt. Et ideo non fuit ve-
rius celestis sed tantum figura eius
quia vitam spiritualem non conserve-
bat sed carnem dat in sacramento per
figurabat. quia gratia erga devotos
habebat omne delectamentum. Ut hic
sapientie vi panem paratum pre-
stitisti eis habentem omne delectamentum
Unde alius aut hominibus erat in spi-
ritus. Unde dicebat. Nisi Christi
Nausiat anima mea super cibo lo-

vissimo. Sic eukaristia digne sume-
tibus iudicatur. Ideo sequitur. Qui man-
ducat hunc panem digne vivet
in eternum. Sequitur. Hec dixit in sy-
nagoga qui est locus communis ubi
iudei conveniunt docens in capharna-
um. que est metropolis galilee. Hic
addidit evangelista post verba Christi
predicta ad ostendendum quod Christus in pa-
lam ostendebat sicut huius doctrina
sana non suspecta. Multi post-
ea doctrina Christi hic conter ponitur
et primo ponitur eius expositio. Ro-
ex hoc ostenditur aliquorum repro-
batio et aliorum confirmatio in ex
hoc multi prima in duas. Quia
primo ponitur expositionis occasio
Secunda ibi Sciens autem Jesus. Oc-
casio autem expositionis fuit quod
multi iudeorum verba Christi capere non
potentes propter suam incredouli-
tatem. Dixerunt durus est hic ser-
mo. In corporalibus dicitur aliquid
durum dupliciter de causa. vel quod non est
de facili penetrabile. vel quia resistit
tactui. Sic in spiritualibus dicitur aliquid
durum. Vel quia ab intellectu pene-
tratur. Vel quia displicet voluntati
ti. Utroque modo sermo Christi erat
eis durus quia eius verba non in-
telligebant et displicebant eis
quod tanta de se dicebat. eo quod ipsum
hominem purum esse putabant. Ideo
sequitur. Quis potest eum audire
quasi dicerent blasphemia. Sci-
ens autem. Hic ponitur doctrine
Christi expositio quantum ad duo de
quibus audientes fuerunt scanda-
lizati. Secundum ibi ponitur. Spiritus
est qui vivificat. Primum igitur de quo

erant scandalizati erat qui dixerat
Descendi de celo Et ostendit quod non
debebant scandalizari predictis quia ui-
derent eum in posterum in celum pro-
pria uirtute reuerti et ideo non debebant
admirari si dixerat non de celo descen-
disse quia quilibet res ad suum locum
reuertitur Et hoc est quod dicitur Sci-
ens autem ihesus apud semet ipsum
id est absque alio nuntiante quia mur-
muraverunt de hoc discipuli eius
quia dixerat se de celo descendere
dixit eis requirens eorum murmu-
rationem in ius. hoc uos scan-
dalizat et sine ratione Si ergo ui-
deritis filium hominis ascendere ubi
erat prius. accipitur hic si pro quod
quasi diceret. quia hoc uidebitis no-
lite scandalizari de hoc quod dixi il-
li enim qui xpisto credentes tunc et cre-
dentes permanserunt in ascensione
eius hoc uiderunt ut actuum primo

Spiritus Hic exponit sermonem
de quo murmurabant scilicet quia
dixerat carnem suam esse cibum
necessarium ad salutem. et ipsi in-
telligebant hoc ac si daretur in
propria specie sicut laniatur uel uen-
ditur in macello uel quod esset hor-
ribile non tollit hanc dubium Spi-
ritus quidem uiuificat q. d. uer-
ba que dixi spiritualem sensum
habent ut sit uiuificatiuum Caro autem
non prodest quicquam. quia caro xpisti
manducata eo modo quo intelligebat
non esset utilis sed magis horribilis
Ideo sequitur Verba que ego locu-
tus sum uobis De carne mea man-
ducanda. spiritus et uita sunt scilicet
spiritualem habent intellectum nec-
non uitam que sunt a spiritu sancto ista ta-
men spiritualitas non est ita accipienda
quod caro xpisti sit in sacramento eukaristie
tantum sicut in signo Ut dixerunt
aliqui heretici quia est ibi realiter
ut predictum est Sed quia manducatur
caro xpisti in hoc sacramento quodam
spirituali modo in quantum species uisibi-
les atteruntur et comeduntur et corpus
xpisti uirtute dei tamen uirtute residet
Sed sunt quidam ex uobis qui non
credunt quasi diceret propter hoc in-
telligere non possunt Sciebat enim
ab initio qui essent credentes quia
tamquam deus sciebat occulta cor-
dium. et quis traditurus eum esset
quia sciebat euentum futurorum con-
tingentium Et dicebat ad maiorem
affirmationem predictorum Propterea
dixi uobis. quia nemo potest ue-
nire ad me etc. eandem enim sen-
tentiam dixerat supra. licet uer-
ba sint aliquantulum alia idest traherit
hi a patre quod hic ponit. ipse autem
sciebat istos quibus loquebatur non
esse predestinatos ab eterno in tempore
/ Ex hoc multi Hic ex predictis
concluditur aliquorum obstinatio in
malo per apostasiam cum dicitur
Ex hoc multi discipulorum abierunt
retro etc. Hic non est intelligendum
de duodecim apostolis uel de septua-
ginta duobus discipulis. quia is-
ti xpisto adheserunt Sed multi
alii sequebantur ipsum ad audiendum
eius doctrinam. et de istis multi
retrocesserunt. et contra per op-
positum. ostenditur aliorum con-

firmatio eius dicitur. Dixit ergo
iesus ad duodecim apostolos. numquid et
vos vultis abire non petit quasi
ignorans. sed ut ostendat se eis
non indigere. quia posuit in eorum op-
tione cum aliis recedendi. Respondit ei
symon petrus non solum pro se
sed pro omnibus. quia inter eos fer-
vebat principalior. et in eius respo-
sione exprimitur maxima dilectio
ad christum cum dicitur Domine ad quem
ibimus. quasi diceret similem tibi
invenire non possumus. tu solus
sufficis nobis propter quem omnia re-
linquimus. verba vite habes quia
verba vite eterne promissa continue
dicitur adesse. Exprimitur etiam in eius
responsione vera confessio fidei
cum dicitur Et nos credimus et cog-
novimus. quia credere precedit intel-
ligere. quia tu es christus quantum ad
humanitatem. in qua unctus est ut
rex et sacerdos filius dei aliquando quan-
tum ad divinitatem et per consequens
equalis ei in natura et potentia.
Verumtamen quia petrus nimis
large respondebat dicens pro omnibus
nos credimus quia nihil mali
de aliis cogitabat ideo christus cogni-
tor occultorum eius responsionem
corrigit dicens Nonne ego vos
duodecim elegi Non loquitur hic
de electione ad vitam eternam sed
ad apostolatum et unus ex vobis
dyabolus est id est promissus ad dya-
bolicum sortium Verumtamen non dixit
determinative quis esset nec apti
tunc cognomine sed propterea quod per-

effectum viderent. Et illud quod sequitur
non de verbis christi sed ewangeliste
qui scripsit ista post passionem
christi dicentis Dicebat autem scilicet iu-
da symonis scariothis. ad
differentiam alterius iude qui fuit fi-
lius iacobi. erat enim hic traditurus eum
quando iesus protulit verba premissa
cum esset unus ex duodecim. principa-
lior discipulis christi Consequenter
hic arguit contra iudam a principio
sue vocationis a christo fuit malus Di-
cendum quod in hac questione que de
hiis transcendunt humanam investi-
gationem cum sit de occultis cordis hu-
mani. Et in consimilibus questionibus
tenendum est illud quod est magis conso-
num scripture sacre et rationi. Dicen-
dum igitur quod dicit augustinus quod iudas
a principio sue electionis fuit malus
electus tamen est a domino ad apostolatum
vocatus ut per eius maliciam et pro-
ditionem proficeretur christi misterium
Quia sicut iniqui male utuntur
bonis operibus dei. et sic deus bene
utitur malis operibus eorum Et
ad quantus iudas fuit pessimus ta-
men eius malo bene usus est christus
Beda autem cum hoc convenit cum au-
gustino. sed addit quod iudas non fuit
electus ad apostolatum. sed alii un-
decim vocatus est tamen cum eis
ut per proditionis eius officium christus
operaretur salutem humani generis Sed
utrumque istorum videtur esse contra ra-
tionem et sacram scripturam Distribu-
tio enim beatorum respicit iustitiam co-
mutativam Ut hic ex ethicorum ut
aliqualiter plus detur de honore

quanto e maior in virtute. Et ideo
non est verisimile quod iudas fuit vo
catus ad honorem apostolatus nisi fuit
iustus. Vel quia xpistus tunc eum iu
stificavit matheum ut esset tali
honore dignus. Sicut iustificavit
matheum quando eum vocavit ad
apostolatum ut habetur mathei ix. Et
infra xvii dicit xpistus dedisti
pusillis suis loquens ad patrem Quos
dedisti michi custodivi et nemo perijt
ex eis nisi filius perditionis. Et
certum est quod loquitur hic de perditione
que est per peccatum mortale quia
iudas ad hoc vivebat vita corpo
rali et sic videtur quod periit per
peccatum mortale postquam datus
fuit xpisto per fidem adeo pre.
Quod autem addit Beda iudam
non fuisse vocatum ad apostolatum
videtur esse contra scripturam mathei
x et marci iii ubi enumerantur
illi qui vocati sunt ad apostola
tum et inter illos enumerat iu
dam. Item actuum primo dicitur quod
mathias electus est in apostolatum
de qua prevaricatus fuerat iudas
nullus autem prevaricatus est statum
in quo non fuit. Ergo quo patet
quod vere fuit vocatus ad apostolatum.
Propter quod dicendum est cum crisos
tomo quod fuit vocatus ad dignita
tem apostolatus et pro tunc fuit
bonus quia vocatio ad talem di
gnitatem respicit presentem iustitiam
quod autem postea peccavit pro
dendo et tradendo xpistum non con
tradicit ipsi vocationi quia apostoli

ex sua vocatione non fuerunt in
bono confirmati quod patet exem
plo petri qui post suam vocationem
xpistum negavit. Vel dicendum quod licet
iudas tempore sue vocationis fuit
bonus tamen postea xpistum prodendo
peccavit. Secundo tamen quod ex tunc
malus erat quando xpistus apostolis
dixit verba in hoc capitulo con
tenta. Unus ex vobis dyabolus
est tamen sua malicia non erat apos
tolis nota sed soli xpisto qui cog
novit corda. Xpistus tamen suam
maliciam dixit in generali ipso audi
ente ne credens suam maliciam
latere sed timore malum operare non
tamen dixit in speciali ne ex
tunc inverecundius ac peior
efficeretur. Cum quod dicit crisostomus

Post hec **Capitulum VII.**

Post hec autem ambulabat post
quam evangelista e
git de nutrimento spiri
tuali collati filijs xpisto hic conter
agit de doctrina eis collata quia
sicut predictum est pater debet filijs
nutrimentum et documentum. Et dividitur
in duas quia primo origo doctrine os
tenditur. Secundo ipsa doctrina ponitur
capitulo viii. Jesus autem perrexit.
Prima in tres. Quia primo ostendit
evangelista aptitudinem loci
ad manifestandum doctrine xpisti
originem. Secundo manifestandi
occasionem ibi Judei autem querebant.
3o manifestationem actualem ibi
Respondit iesus mea doctrina. Cir
ca primum sciendum quod locus aptus
ad predictam manifestationem

erat ciuitas ierosolimitana Ubi
ad diem festum communiter conueniebat populus.
Et ideo ad manifestandum in hoc
loco inuitatur a propinquis et licet primo
recusset tamen finaliter consentit et
rationabiliter ut uidebitur. Et hoc est
quod dicitur. Post hec ambulabat iesus
in galileam docendo in synagogis
eorum non enim volebat in iudea
ambulare quia iudei querebant eum in-
terficere. licet enim posset esse inter eos
sine nocumento. voluit tamen aliquando
se absentare ante tempus debitum
passionis sue ostendendo in se ueri-
tatem humane nature. et quod licitum
erat fidelibus suis aliquando perse-
cutione fugere. Erat autem in proximo
dies festus iudeorum cenophegia id est festum
thabernaculorum. Dicitur autem a cenos
quod est combraculum. et phagin quod est
comedere. quia a diebus comedebant
iudei in combraculis. Dixerunt ergo
ad eum fratres eius. non quod essent
filij marie matris sue. neque ioseph
ut alias dictum est improbando errorem
heluidij super math primo capi-
tulo sed cognati sui qui erant ad apos-
tolatum vocati quia de aliis dicitur
infra. quod fratres eius non enim credebant
in eum. Sed dicuntur hic fratres
quia de cognatione qui ex factis eius
volebant recipere gloriam mundanam
secundum augustinum. Unde sequitur. Trans-
si hinc et uade in iudeam hic
est in ierusalem metropolis iudee
ut et discipuli tui uideant opera
tua que. Dubitabant enim de christi
miraculis utrum essent uera. propter
hoc sequitur. Neque enim fratres eius cre-
debant in eum Et quia suggerebant
ei malum scilicet gloriam mundanam querere
quod recusat dicens. Tempus meum non-
dum uenit id est tempus glorie mee ma-
nifestande. quia post resurrectionem
erat manifestanda. tempus autem
uestrum semper est paratum quasi dicat
tempus glorie mundane quam queritis
nunc est in principio huius solempni-
tatis quia iudei magis vacabant
conuiuijs et letitie in principio festi
quam in fine quando propinqui iuit ad
festum ut infra patebit. Uel aliter
tempus uestrum etc. quasi dicat Uos
potestis ire secure Non autem ego tan-
quam homo quia in ciuitate capi-
tales ibi habeo Non potest uos
odisse mundus quasi dicat uos qui gloriam
mundanam queritis homines munda-
nos aduersarios non habetis. me autem
odit qui quero gloriam dei. et pec-
cantes arguo peccata mundanorum que
sunt ei contraria et hoc est quod dicitur
Quia ego perhibeo testimonium de
illo id est de mundo. et accipitur hic
mundus non quantum ad creaturarum
substantiam. sed quantum ad homi-
num maliciam. sicut supradictum est primo
capitulo super illud et mundus eum
non cognouit Uos ascendite ad
diem festum hunc id est ad principium
solempnitatis tabernaculorum. quia
in principio magis vacabant ho-
mines epulis et letitie ut predictum
est. non quod inuitet eos ad talia. sed
ostendendo quid ipsi querebant quod
mundana ad hoc sapiebat tamen ut
supra est. Ego autem non ascendam
ad diem festum istum scilicet primum Unde
quod postea uenit in modo solemp-

vitatis in alia die / Non est mentitus
Et subditur causa / Quia tempus meum
non dum est completum. Tempus enim
apti doctrine veritatis propter quam
venerat salvator non sic erat in
principio solempnitatis propter pre-
dicta sicut circa finem / Hic tamen dicens
sic mansit in galilea cum hoc predicta
Ut autem ascenderunt fratres eius et
ipse ascendit scilicet ad idem festum taber-
naculorum. non tamen cum fratribus
suis nec eadem die. quia ipsi venerunt
ad primum diem illius festivitatis.
ipse autem venit illuc quarta die.
ut patebit infra / Sicut enim noluit
esse in principio festivitatis ne fra-
tribus suis malum persuadendo vi-
deretur favere. sic non debuit se
omnino subtrahere. ne a populo doctrinam
salutis subtraheret quam venerat
docere / Non manifeste scilicet tamen magna
comitiva ne daret iudeis occasionem
maioris invidie. sed quasi in occul-
to in hoc ostendens fidelibus
qui timore mortis occultandi erant
/ Iudei ergo Postquam evangelista
descripsit aptitudinem temporis ad ma-
nifestandum originem sue doctrine
hic consequenter describit occasionem
manifestationis dicte Et dividitur
in duas secundum duas occasiones
huius manifestationis Quarum prima ponitur
ibi Iam autem die festo Prima
occasio fuit investigatio iudeorum eum
querentium quorum aliqui eum quere-
bant ut interficerent alii autem
ut eius doctrinam devote audirent
Ideo debuit apparere et docere. ut os-

tenderet quod mali nocere non potuerunt
nisi quantum permittebat / Sicut
enim se occultando ostendit infirmi-
tatem humanitatis in fidentibus in
inimicos apparendo. et docendo
ostendit potentiam divinitatis
debuit etiam apparere propter bonos
ut eius doctrinam originatam adeo
ostenderet ut attentius eum desidera-
rent et hoc est quod dicitur Iudei er-
go querebant eum in die festo. dupli-
ci de causa ut dictum est Et dicebant
Ubi est iesus. quia illi qui querebant
eum ex odio dedignabantur eum
nominaliter appellando nomine Illi autem
qui querebant eum ex devotione
ita reputabant eum famosum et
attentius quod non oportebat expri-
mere nomen proprium Ideo quantum ad
eos sensus est Ubi est iesus. quasi
dicerent ubi est iesus. qui tantus et
talis est. et facit mirabilia et mur-
mur multus erat de eo in turba.
propter contrarietatem opinionum de
eo Ideo sequitur Quod enim dicebant
quod bonus est approbantes eius doctri-
nam et miracula. Alii dicebant
non sed seducit turbas. ex hoc
quod malignantes dicebant. turbas
esse seductas adeo patet quia maior
pars secundum veritatem dicebat contrarium
quia erant principes populi illi
qui dicebant eum seductorem Unde
sequitur Nemo tamen palam lo-
quebatur de eo scilicet in bonum propter
metum iudeorum scilicet illorum qui erant
de tribu iuda et ipsi gravius move-
bantur contra christum eo quod in sep-
turis christus erat promissus de tri-

bii corporis xpi autem reputabant
istum galileum et alienis extraneum quod
quod etiam sacerdotes repudiabat
eum ut dicitur in fine huius capi
Jam enim hic ponitur secunda causa
que est admiratio turbe in doctrina xpi
et ideo debuit ostendere unde originaret
excellentia sue doctrine et hoc est quod dicitur
Jam die festo mediante dies festus hic
dicitur totum tempus illius solempnitatis
que durabat per septem dies et si-
medium huius festi erat in quarta die
Et hic ascendit iesus in templum et do
cebat Prima ubi est locus comunis et
aptus sine doctrine · et mirabantur
iudei propter rem in solitam Crede-
bant enim xpm esse filium ioseph · et per
consequens occupatum in labore corporali
Sciebant enim xpm non esse conversa-
tum in studio · et videbant eum excel
lentissime docentem · legis et prophetarum
testimonia proferentem Et ideo mito mi
rabantur unde tanta excellentia doc-
trine originabatur Et hoc est quod dicitur quo
hic litteras scit cum non didicerit / Re
spondit iesus hic tercio exprimitur
origo illius doctrine Et dividitur in duas
quia ostendit doctrine sue originem
Secundo imitat ad ipsam ubi Qui non illo
autem Prima in duas quia primo os-
tendit origo doctrine Secundo origo doctrine
ubi Dicebant ergo Prima in tres quia
primo proponit intentum Secundo probat propo-
situm · ubi Si si quis voluerit Et tercio
concludit ubi Nolite iudicare / Prima
ma igitur proponit quod doctrina sua ori-
ginatur a patre dicens Mea doctrina non
est mea q. d. ista doctrina que est mea
comparative et subiective non est

mea per operatum acquisitionis hu-
mane sed eius qui misit me · i · data est
michi a patre · quia filius secundum natu-
ram divinam licet habeat eandem sci-
entiam cum patre · tamen habet eam ab
ipso · ut supius frequenter dictum est Secundum
vero naturam humanam habet aliam
scientiam sed tantam non tamen habet
eam per operatum acquisitam sed ab
instanti conceptionis in fusam / Et
sic soluta est questio qua querebant ·
Quomodo hic litteras scit etc Aliomo
exponit augustinus dicens quod filius
est verbum patris et quia verbum
alicuius idem est quod doctrina sua / Ideo
sequitur quod filius sit doctrina patris ·
Filius igitur est doctrina per ydempti
tatem non tamen per originem · quia
a se originatur sed a patre / Est igitur
sensus secundum augustinum Mea doctrina
non est mea etc quasi diceret ego qui
sum doctrina patris non sum a me
a ipso sed a patre Exposicio tamen prima
magis concordat littere / Si quis hic
consequenter probat propositum scilicet quod sua
doctrina sit a patre sibi data Et dividitur
in duas · quia primo inducit suam pro-
bationem Secundo removet quandam obiectionem
ubi Nonne moyses Prima in duas
secundum duas comparaciones quas inducit
Secunda ibi Qui a semetipso Prima probacio
procedit ex aliorum iudicio Amor enim
et odium multum pervertunt iudicium
racionis Et ideo monet apostolus ut
amoveat odium quod contra xpm con
ceperant · et sic potuerunt mani
feste iudicare quod eius doctrina sit a
deo patre eam per miracula testificante

quia non potest esse testis falsitatis
ut supradictum est frequenter. Et hoc est
quod dicitur Si quis voluntatem eius fa-
cere voluerit scilicet patris celestis per neces-
sariam affectionem ab abiciendo cognoscet
id est poterit iudicare quia paratus sit
eius iudicio committere utrum ex deo sit
an ego a me ipso loquar. Non est
per hoc intelligendum quod filius aliquo modo
possit a patre discordare quia hoc
est impossibile ut supra declaratum est
sed loquitur eis secundum eorum opinionem
quia reputabant eum purum hominem
quasi diceret. An ego a me ipso loquar
gloriam humanam falso querendo ut
vos estimatis. Qui a semetipso loquitur
contrarium probat apparentium [illegible] facto quia
in doctrina sua querebat gloriam patris
celestis et sic patet quod illa doctrina
erat a deo. Omne enim quod est ad dei
gloriam ordinatum a deo est. Et hoc est
quod dicitur Qui a semetipso loquitur fal-
sa de se fingendo propriam gloriam querit
quia superbia competit eum ad sic lo-
quendum. qui autem querit gloriam eius
qui misit illum id est dei patris hic ve-
rax est in doctrina et iniustitia in il-
lo non est. quia irreprehensibilis est
in vita. Sic autem faciebat ex operibus
quia statum paupertatis et abiectionis
elegit et gloriam dei in omnibus que-
sivit. Et patet oppositum. Nonne
moyses. Hic removet quandam
abiectionem que posset fieri in contrarium
quia possent dicere et de facto dice-
bant. Tua doctrina non est a deo. quia
legem dei datam moysi non custodis
violando sabbatum. hoc enim ei impo-
nebant ut supra dictum est. Hanc

autem abiectionem removet dupliciter
quorum modus ibi ponitur. Respondit
iesus. Primo igitur removet abiec-
tionem predictam per hoc dato quod esset
transgressor legis. non tamen habebant
titulum arguendi ipsum quia erant trans-
gressores legis manifesto in maioribus.
Et hoc est quod dicitur Nonne moyses
dedit vobis legem quasi diceret vos estis
obligati ad eius observationem magis
quam ego. quia secundum veritatem non
erat obligatus. Et nemo ex vobis
facit legem. quia probat per effectum
dicens Quid me queritis interficere
lex enim prohibet interfectionem in-
nocentis. Et quia non poterant ra-
tionabiliter respondere. conuerterunt
se ad iniuriam. Unde sequitur. Respon-
dit turba id est homines turbati. De-
monium habes quod patet manifeste
falsum. quia demonia expellebat.
quis te querit interficere quasi dicerent
Nos non querimus. et in hoc men-
tiuntur sicut et in primo. quia que-
rebant mortem eius ut predictum
est in principio huius capituli. Respon-
dit iesus hic alio modo excludit ob-
iectionem predictam ostendens eam
falsam ex hoc enim dicebant eum
transgressorem legis quod languidum
sanaverat die sabbati ut supra dictum
est quinto capitulo. Et tamen in hoc non
fuit transgressor nec abiciendum fuit
dictum et hoc idem ostenditur alio
modo scilicet per circumcisionem quia licite
accipit homo in sabbato. Et hoc
est quod dicitur Respondit iesus et
dixit eis respondendo eorum malitia
Unum opus feci scilicet novum vobis
et omnes miramini id est turbamini

qui dicet quantum turbaremini si iudi-
ceretis omnia facta mea male interpre-
tantes ea. Propterea dedit vobis moyses
circumcisionem in lege eam scribendo
non quia ex moyse est scilicet principaliter
sed ex patribus. quia data est a tempore
abrahe ut patet genesis xvii. Et
sic patet quod circumcisio est maioris auc-
toritatis eo quod data est ante abrahe quia
erat prius principalis populi. Et in sab-
bato circumciditis hominem. absque legis
transgressione. quia preceptum est quod
octava die circumcidatur puer. Et ideo
si octava dies sit in sabbato circumciditur
puer nec aliqua transgressio repu-
tatur. Ex hoc arguit salvator. Si
circumcisionem accipit homo in sab-
bato ut non solvatur lex moysi. ut
patet predicta michi indignamini
quia totum hominem salvum feci in sab-
bato. quia dicet hoc est valde irro-
nabile. quia magis licita est et me-
lior sanatio hominis in anima et
corpore quam sit ipsa circumcisio et ma-
gis ad dei gloriam. Nolite iudicare
hic ex predictis concludit intentio-
nem quod eius doctrina sit adeo si recte con-
sideretur et hoc est quod dicitur Nolite
secundum faciem idest attendentes ad id quod
non pertinet ad rem. quod fit quando
amor vel odium attenditur propter quod
aliter quam secundum veritatem iudicatur.
Sed iustum iudicium iudicate idest de doc-
trina mea et factis meis iudicate
secundum naturam rei in se et circum-
venientis que est adeo secundum veritatem.

Dicebat ergo. Declarata ori-
gine doctrine hic ostenditur origo
doctoris. Et dividitur in duas. quia
primo circa hoc ponitur populi dubi-
tatio. secundo Christi solutio ibi Clamabat
ergo. Circa primum sciendum quod multi
de populo sciebant principes querere mor-
tem Christi. Et ideo cum vidissent eum in pala-
docentem et principes arguentem. et ipsos
non contradicentes crediderunt forsitan
ipsum esse Christum. trahentes argumentum
ex facto principum. qui non capiebant
eum. cum prius ad mortem quererent
ipsum. quasi ipsi denuo scirent noti-
tiam quod ipse esset verus Christus eis pro-
missus. et ideo ab eius persecutione
cessassent. Et hoc est quod dicitur Dice-
bant ergo quidam de ierosolimis
isti enim melius sciebant malitiam
principum quam alii quia manebant
cum eis in civitate. Nonne hic est
quem querunt interficere. toto conatu
suo. Ecce enim palam loquitur. et con-
cors ut patet predicta. quia dixit
nemo ex vobis facit legem. et
nichil ei dicunt idest ipsum non capiunt
quia bene aliqua verba ei dicebant
ut patet ex predictis. Numquid vere
cognoverunt principes quod hic
est Christus. quasi dicerent videtur quod
sic eo quod desistunt ab eius perse-
cutione. Verumtamen quia non habebat
certitudinem sed tantum opinionem.
Sed hunc scimus unde sit. quia
patriam et genus eius cognosce-
bant. Christus autem cum venerit nemo
scit idest sciet unde sit. Istud autem
accipiebant ex scriptura ysaie liii
que ad litteram intelligitur de Christo
Generationem eius quis enarrabit.
Et ysaie lv Vere tu es deus ab-
sconditus salvator Israel. Clama-
bat. posita dubitatione populi circa

circa originem xpi / Hic ponitur,
predicte dubitationis solutio / Et di-
viditur in duas · quia xpus originē
suam declarat · Secundo terminū ad q̄
tendebat ibi Dixit ergo iesus ad
hunc modicū. Prima in duas quia p̄o
declaratur xpi origo Secundo ex hoc oritur
turbe divisio ibi querebant In
prima ergo parte dicitur sic clama-
bat ergo iesus In quo ostenditur
primo magnitudo sui affectus ad
nram informationē in templo do-
cens ut omnes possent eum audire
et eorum dubitationi respondendo · Et
me scitis quantū ad humanitatē
patriam et genus cognoscendo ·
sed quantū ad divinitatē me nescitis
Ideo sequitur / Et a me ipso non ve-
ni sed a patre quē ignoratis sed
est verus qui me · quia in hoc im-
pletur promissum de filii missione
quod vos nescitis Quia deū ne-
mo vidit umquam ut supra dictū
ē primo capitulo Et proinde me
non cognoscitis tamen sum eius filius
naturalis equalis ei in natura
divinitatis · ego scio eum · quia in
quantū deus hic eandem sciam cū
p̄re et sic eum comprehendit · secundum
etiā quod homo eū clare videt aperto
licet non comprehendat Et causa
huius notitie sue subditur · quia
ab ipso sum et a p̄e me misit quod
hoc enim quod procedit a p̄re in natura
divina hic scientia p̄ma que est
scientia comprehensionis Per hoc
autem quod missus ē in natura humanā

ad salutē mundi hic in scda natura ple-
nitudinem grē et scientie que potest
in natura creata recipi / Quere-
bant hic consequenter ponitur ipsius divisio
sequens ad responsionē xpi · quia ea
audita maligni exarserunt in mali-
tia et boni fuerunt in fide solidati
et hoc ē quod dicitur · querebant ergo
eum apprehendē · attendendū maligna-
tes · et nemo misit in illū manus
quia non poterant explē malitiā
in effectū nisi quantū permittebat
Ideo sequitur quia nondum venerat
eius hora · a deo ordinata de captione
sua · De turba autem multi credide-
runt in eū Aliter eius doctrinā et
miracula Ideo sequitur Et dicebant
Xpus Cum venerit numquid plura si-
gna faciet quam hic facit · quasi
dicēt non ē alius expectandus qui
plura faciet Ideo firmiter tenendū
quod hic ē xpus · audierant enim an
quod in adventū xpi multa mirabilia
debebant fieri · et secundum veritatem
tot videbant fieri principaliter · quod con-
vincebantur credē eum esse xpm · Au-
dierunt pharisei turbam murmu-
rantem hec de p̄mo · et bn dicit
murmurantē · quia non audebant
hm confiteri in palam / Veruntamen
pharisei audientes tanta bona
de xpo doluerunt et procuraverunt
ministros et principes ad capie-
ndum ipm Et hoc ē quod dicitur mise-
runt principes etc / Dixit
ergo iesus Postquam xpus osten-
dit suam originem hic consequenter
declarat terminū ad quem ten-
debat / Et dividitur in duas / Pri-

primo ostenditur appositio. Secundo ex hoc
sequitur admiratio turbarum ibi Dixe
runt ergo. Terminus ad quem xpistus
tendebat est ipse pater ad quem per
mortem rediit in quantum per hac
gloriam corporis et exaltationem accepit
et hoc est quod dicit quia si respondebo
intentioni querentium apparet capitulo. Ad
huc tempus modicum vobiscum sum.
quasi dicit non modo implebitis quod vul
tis. quia ad huc modico tempore vo
lo manere vobiscum ad docendum et mi
racula faciendum. Et vado ad eum qui
misit me. per misit me. per mor
tem enim ivit ad patrem. Queritis tamen
predictis queritis me. Quia post ascen
sionem eius in celum. iudei videntes
signa per apostolos fieri penitentia ducti con
versi sunt ad fidem xpisti dicentes
ad apostolos Quid faciemus viri fratres act
ii. Sed non invenietis secundum presentiam
corporalem. Aliter exponitur de
penitentia quia post cum appropinquante
destructione civitatis per romanos
multi iudeorum cognoverunt hanc mi
sericordiam eis evenire propter mor
tem ihesu quem tunc libenter vo
luissent habere presentem ad sui liberationem.
Et sequitur. Et ubi ego sum vos
non potestis venire. quia non dixit
ubi vado. quia videretur convenien
tius dicere. Dicendum quod sicut ire
ad patrem convenit ei secundum hu
manitatem in qua est mutatio ita
esse semper apud patrem convenit
ei per ipsam divinitatem in qua est
idem cum patre in essentia distinc
tus tamen in persona. Et ad hoc

designandum dicit Ubi ego sum
vos. Dixit ergo eis hic ponitur
xpisti premium turbe admiratio. Ex
hoc enim quod xpistus dixerat Queritis
me et non invenietis quasi du
bitantes arguebant quod debet iudeam
recedere et ire ad predicandum gen
tibus extra terram iudeorum et pa
tet littera secundum expositionem ubi arguunt
contrarium dicentes Et quis est sermo
quem dixit Queritis me et non inve
nietis et ubi ego sum non potes
tis venire quasi dicerent Ex hoc
quod dixit ubi ego sum apparet quod
aliud quod dixit Queritis me et non
invenietis Non intelligitur per
hoc recessus eius a iudea quia dix
isset ubi ero et non ubi sum. Et
tunc erat in iudea cum protulit ver
bum predictum et sic patet eorum
dubium circa xpisti verbum. Sic et
debebat loqui obstinatis ut vi
dentes non videant et audientes
non intelligant quod ut erat de eis
prophetatum ysaie vi. In novis
simo Declarata origine xpisti doctrine
et ostenso quod erat a deo data et sta
bit consequenter invitat ad ipsam
et dividitur in duas quia primo ponitur
huiusmodi invitatio. Secundo ad hoc
sequens populi dissensio ibi Ex illa
ergo turba. In prima ergo parte
dicitur sic In novissimo autem die
magno festivitatis id est die septima
quia primus dies et ultimus erant
solempniores inter medios. Vel
aliter In novissimo id est in octavo quia
partis septem diebus festivitatis
tabernaculorum in octavo die erat
festum cetus vel collecte et dicitur

batur illa dies sanctissima in lege
Cuius causa est quia faciebat congrega
tionem sanctorum in superna felicitate
In illo ergo die magno et solempni
stabat ihesus et clamabat predica
do verbo dei Et ephar[?] inoleuit con
suetudo ut turbis vulgaribus fiat s[er]
mo stando · religiosis autem sedendo
ut habetur mathei v · Et cum sedisset
accesserunt ad eum discipuli eius et
apperiens os suum docebat eos Et
in pluribus aliis locis in ewangelio
turbas docebat stando ut hic habetur
autem quid docebat Subdit Si quis
sitit veniat ad me et bibat Et
si quis desiderat doctrinam vite ve
niat ad me per fidem formatam
et bibat aquam sapiencie saluta
ris non solum ad sufficienciam sed
etiam ad redundanciam · quia fides
et bonitas cuiuslibet fidelis debet ad
alios diriuari Quod ostendit sal
uator per scripturam Cuius sente
ncia habetur prouerbiorum v · Sed verba
sunt hic aliquantulum mutata Et
hoc est quod dicitur Qui credit in me
sicut dicit scriptura · flumina de ue
tre eius fluent ad alios per re
dundanciam aque viue Dicitur autem
sapiencia diuina aqua viua · quia re
timat[?] hominem suo principio
scilicet deo Hoc autem dixit de spiritu
sancto Hec sunt verba ewange
liste exponentis verbum christi per
dictum · De accepcione spiritus sancti
in signo visibili sicut acceperunt
apostoli in die pentecostes Quia ex
illa accepcione facta est redundan
cia in predicacione ewangelii per
totum orbem quod acceptum erant cre
dentes in eum Quamuis enim apostoli
haberent graciam spiritus sancti ante illam
diem pentecostes · non tamen ita ple
ne · et propter hoc non receperat
in signo visibili quod denotat gracie
plenitudinem Cuius causa subditur
Non dum erat spiritus datus in tali
plenitudine et signo visibili · quia ihesus
non dum fuerat glorificatus Ad hoc
enim datur spiritus sanctus ut traha
tur corda fidelium · ad celestis glorie
desiderium nichil autem desideratur nisi
apprehendatur · ut possibile possibili
tas autem humane nature ad asso
ciacionem celestium manifestatur per
glorificacionem humanitatis in christo
et ideo prius debuit glorificari
quam daretur spiritus sanctus sig
no visibili ut perfectum videretur
aditus regni celestis quo possibilis
homini Ex turba hic contra
ostenditur quasi dissensio sequens
ad verba christi Et primo inter popu
lares Secundo inter principes ibi
Venerunt ergo ministri In
prima ergo parte dicitur sic Ex
illa ergo turba cum audissent
hos sermones eius dicebant
scilicet illi qui vere credebant Hic
est vere propheta anthonomasice et cetera
propha qui promissus est deutro v.
xviii Prophetam suscitabit deus
et cetera quod ad litteram intelligitur de christo
ut dictum est supra capitulo vi
Alii dicebant hic est christus Isti
erant in fide ferventiores perfectius
quia fidei veritatem apercius con
fitebantur · quidam autem dicebant

contradicendo precedentibus. Nunquid
a galilea venit christus quasi diceret non
. et propter hoc non est ergo christus. quia
est galileus. Et adducunt ipsi argumentum
ex scriptura dicentes. Nonne scriptura
dicit. quia ex semine david et de beth-
leem castello ubi erat david quando
erat inunctus in regem venit christus
quasi diceret sic. Sciendum quod scriptura
in pluribus locis predixit christum esse
de semine david. potissime. Jeremie xxiii
Suscitabo david germen iustum. et
quod intelligitur de christo. Unde in fine
auctoritatis subditur. Et hoc est nomen
quod vocabunt eum dominus iustus noster.
Similiter quod in bethleem castello nasceretur. Scriptum est in michee v. Et
tu bethleem effrata et sequitur ex
te mihi egredietur qui sit dominator
in israel. Utrumque erat verum de christo
quia de david descendit secundum carnem et in bethleem natus est ut
patet mathei ii et luce ii. Sed ipsi
hoc ignorabant. eo quod nutritus fuerat
in nazareth. Dissensio igitur facta
est in turba propter eum. quia ibi erant
contrarie opiniones de eo ut patet
ex predictis. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum. sed repressi sunt
divina virtute. Ideo sequitur. Sed
nemo super eum misit manus. quia
nichil poterant ei facere nisi quando
et quando ipse permittebat. //
Venerunt ergo. Hic consequenter ponitur
dissensio quo ad principes et dividitur
in duas. quia primo ostendit dissensionem eorum erga ministros suos ex
hoc quod non ceperant Iesum. quia ad
hoc missi fuerant ut predictum

est et patet littera. Responderunt ministri
se excusantes. Nunquam locutus est homo
sicut hic homo loquitur. quasi dicat. Ita bene loquitur
quod non videtur homo purus sed plus
propter quem timuerunt eum ponere super
eum manus. Responderunt ergo eis pharisei
ex invidia moti. Nunquid et vos seducti estis. id est contra veritatem ducti quasi
dicerent pater quod sic. quod confirmatur
exemplo maiorum et legis peritorum dicentes. Nunquid ex principibus id est ex sacerdotibus qui principabantur in populo aliquis
credidit in eum aut ex phariseis qui videbantur religiosiores aliis quasi dicerent. nullus ex talibus credidit. hoc
tamen erat falsum. quia multi de hiis
crediderunt christo occulte tamen ne de synagoga expellerentur ut habetur infra
xii capitulo. Sed turba hec scilicet credidit que de facili potest seduci propter
ignorantiam. Ideo subditur. Que
non novit legem maledicti sunt
hoc sibi hoc accipiebant. Et hoc quod
dicitur deut. xxvii. Maledictus qui
non permanet in lege etc. Dixit
Nicodemus. Hic ponitur dissensio
principum ad invicem propter verbum
Nicodemi excusantis dominum quia occulte credebat in eum et ideo voluit
eum excusare ex lege dicens. Nunquid
lex nostra iudicat hominem nisi prius
audierit ab ipso. Volebat enim per hoc
inducere eos ad audiendum christum ut
per verba eius cognoscerent sicut
ipse fuit confisus. et cognoscit quid
faciat quia in dampnatione hominis
non leviter procedendum. Responderunt
et dixerunt ei de veritate turbati. quia
homines invidia et iracundia non re

arguit persuasionem. Numquid et tu
galileus es? i. discipulus huius galilei.
Scrutare scripturas i. diligenter consi-
dera, quia videtur quod nichil de eis sci-
as, et vide quia propheta a galilea non
surgit. Hoc verbum eorum similiter
est falsum, quia si intelligatur de pro-
phetis generaliter aliqui nati sunt
de galilea, unde fuit helizeus thobi-
as et delbora prophetissa et forte plu-
res alii. Si autem intelligitur de pro-
pheta promisso ad salutem populi qui
est messias, ut frequenter dictum est, sic
etiam falsum verbum eorum. Nam de
eo scribitur ysaie xi. Quod de-
bet esse nazareus et per consequens de ga-
lilea, quia nazareth est in galilea.
Dicitur enim de christo ysaie xi. Cum
civitatem hebraicam egredietur de
radice iesse et nazareus de radi-
ce eius ascendet. Hoc autem potuit
evidere nicodemus qui erat legis
peritus, sed non fuit ausus nec mi-
rum, quia etiam apostoli illo tempore
erant timidi. Et reversi sunt v-
nusquisque in domum suam, qui eorum
consilium per divisionem fuit dissipatum.

Hic queritur utrum christus fuit
propheta, et arguitur primo quod non,
quia prophetia pertinet ad cogni-
tionem intellectualem. Ut patet da-
nielis x. Intelligentia opus est
in visione. Christus autem secundum par-
tem intellectivam erat in statu be-
atitudinis in quo non manet pro-
phetia sed magis evacuatur et ces-
sat. Ut habetur prima cor. xiii. ergo
etc. Item cognitio prophetica quandam
obscuritatem importat. Unde dicitur
propheta quasi procul fans. In christo
autem non fuit enigmatica cognitio,
quia ab instanti conceptionis anima
eius clare vidit divinam essentiam, ergo
etc. Contrarium patet in littera et in le-
ge propheticis predicta fuit venturus sic
propheta antonomastice dictus. Respondeo
dicendum quod propheta secundum nominis inter-
pretationem dicitur quasi procul fans
in quantum annuntiat ea que sunt longin-
qua ab hominum cognitione. Hec autem
longinquitas potest dupliciter intel-
ligi. Uno modo respectu prophete annun-
ciantis, ita quod ea que annuntiat sunt ab
eius cognitione longinqua propter ob-
scuritatem sue cognitionis, et hoc non
pertinet ad perfectionem prophetie, sed
magis ad defectum, quod patet numeri
xii c. Ubi moyses dicitur excel-
lentior propheta eo quod deum palam et
non per enigmata videbat, quem
alii cognoscebant in sompno et in vi-
sione. Alio modo intelligitur ex sua lon-
ginquitate respectu aliorum hominum cum
quibus propheta conversatur, quibus
annuntiat occulta, et hoc est ratione
prophetie. Et sic augustinus xvi contra
faustum dicit. Nam christus hoc aliquis
dicitur propheta quia annuntiat ea
que sunt longinqua a communi cogni-
tione hominum cum quibus conversat
nimia. Christus autem ante pas-
sionem suam quantum ad partem
sensitivam erat maior et cum
aliis hominibus conversabat. Et ideo
quamvis clare videret omnia se-
creta tamen erat vere propheta in quan-
tum erant longinqua a cognitione
aliorum hominum cum quibus conver-
sabatur ex quibus annuntiat illa

angeli autem in nullo sunt maiores quia corporis coniunctio non est eis cum hominibus ut habetur danielis ij Et ideo non potest dici quod prophetie ex hoc quod amittant hominibus occulta perdita patet ad argumenta. Quamvis eius cum christus quantum ad partem intellectualem esset beatus non tamen erat omnino extra statum vie et adeo non evacuabatur in illo ratio prophetie ante passionem sed post resurrectionem fuit evacuata quia amplius non erat in via et sic patet primum argumentum Ad secundum similiter patet ex dictis quia obscuritas cognitionis in ipso prophetia non est de perfectione prophetie etc.

Hic autem declarata origine christi hic continuatur eius doctrina prima autem habet virtutem illuminativam. Secundo sic procedit quia primo ostendit eius virtutem illuminativam secundum virtutem vivificativam ex capitulo i Amen amen dico vobis. Prima in duas quia primo ostendit eius virtus illuminativa per verbum Secundo per sensibile signum cum dicit Et preteriens Jesus Prima in duas quod evangelista primo introducit christum docentem Secundo ostendit doctrinam a primis virtute ubi Et iterum ergo Prima in duas quia primo ponitur doctrina veritatis secundo confutatio falsitatis ubi adducunt autem Circa primum sciendum quod debitus modus docendi veritatem fidei est primo haurire more post effundere quod ... in predicatione Et ideo christus volens dare exemplum predicatoribus etiam

aliquando ante predicationem sequestrabant se in orationem et hoc est quod dicitur

Cap viij

Jesus autem perrexit in montem oliveti causa orandi quia domus marthe in qua hospitabatur erat prope montem illum et diluculo iterum venit in templo ad ostendendum in eo zelum animarum Et omnis populus venit ad eum et sedens docebat eos de salute animarum Quid autem tunc dixit pretermittit evangelista quia principaliter intendebat describere illa ex quibus eiusdem divinitas manifestabatur ex quibus dissensio iudeorum contra eum oriebatur / Adducunt hic ... ponitur iudeorum maligna interrogatio Secundo subiungitur christi benigna responsio ubi Jesus autem inclinans. In prima ergo parte dicitur sic Adducunt autem scribe id est illi qui habent notitiam scripturarum et pharisei qui videbantur specialis religionis mulierem in adulterio deprehensam. Et si queratur quare non adduxerunt adulterum eius cum secundum legem esset eadem pena plectendus Potest dici quod per hoc voluerunt pandere suspicionem in corde populi quod fuisset aliquis discipulus eius / Et ideo non adduxissent eum ad eius iudicium / Vel aliter forte adulter erat dives et adeo pretio a pena liberatus // Proponunt igitur questionem angustam quia responsio ad quamlibet partem videbatur esse contra christum ut videretur Magister hec mulier in quo allegat notitiam facti tum subditur modo deprehensa est in adulterio et arguunt gravitatem criminis ex gravitate pene per le-

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

gem inflicte tunc dicit In lege autem
moyses mandavit nobis huius lapi
dare levitici xx Tu ergo quid dicis
Et subditur causa questionis Hoc
autem dicebant temptantes eum ad
capiendum christum ex responsione ut
possent accusare eum Videbant enim
tantam eius mansuetudinem et mi
sericordiam quod probabiliter credebant
eum iudicare oportere dimitti et sic
accusari ab eis ut transgressor legis
Quapropter quod reduxerunt legem ad
memoriam ne possit excusari per
legis oblivionem Si autem e contrario
diceret eam lapidandam videbatur
dictis contra alia sua dicta et facta
que erant de pietate et misericordia
/ Iesus autem Hic ponitur christi
benigna responsio Et dividitur in
duas quia primo ostenditur quod in sua
responsione iusticiam tenuit Secundo
quod a misericordia non declinavit et
per hoc utramque eorum cavillationem
evitavit ibi Erigens autem Circa primum
primum sciendum quod suam sententiam
secundum modum iudicialem primo
scripsit postea protulit hoc est quod dicitur
Iesus autem inclinans se deorsum
digito scribebat in terra Illud quod
postea protulit ad maiorem certitu
dinem · Cum autem perseverarent
interrogantes eum · erexit se ad eorum
importunitatem reprimendam et dixit
Qui sine peccato est vestrum primus
in illam lapidem mittat · quasi diceret
puniatur peccatrix sed non a pecca
toribus impleatur lex qua allega
tis sed non a transgressoribus le
gis In ferendo enim penam iustam
debet observari debitus modus

Et iterum se inclinans scribebat
in terra Dicunt aliqui quod scribe
bat illud quod prius ad ostendendum
maiorem firmitatem sententie Alii
dicunt et melius ut videbitur quod
scribebat eorum peccata ut eos osten
deret ineptos ad accusationem huius
sententie Ideo sequitur Unus
post alium exibant etc quia criminibus
enim illis irretiti erant Sed si que
ratur quomodo scribebat dicendum quod
non scribebat per singula sed divina
virtute potuit facere quod in aliqua
figura protracta quilibet eorum vi
deret sua propria peccata et non alie
nec ab aliis videbantur Et rema
nsit solus Iesus et mulier in medio
stans Non est intelligendum quod
christus remanserit solus similiter
cum illa muliere quia remanserunt
cum eo discipuli et multitudo populi
sed remansit solus a calumpniatori
bus / Erigens Posito rigore ius
ticie hic christus ipsum temperat dul
core misericordie Et hoc est quod dicitur
Erigens autem se Iesus confu
tatis calumpniatoribus Dixit
ei mulier ubi sunt qui te accusa
bant In quo examinatur de ac
cusatore et consequenter de condem
natore · nemo te condempnavit
Et subditur mulieris responsio
Nemo domine quia recesserant ut
visum est Subditur christi absolutio
Dixit autem Iesus nec ego te
condempno · quia veni peccatores
salvare non condempnare Vade
absoluta a culpa et a pena · et
iam amplius noli peccare · sal

[Q]uando enim nullam dampnat cu
culpa. Circa hoc sciendum quod hic
factum non est trahendum ad conse-
quentiam. Primo debent sacerdotes
in foro penali imponere penitentiam con-
dicionem peccatis et peccati. quia
non habent talem potestatem remittendi.
Potuit etiam christus illi mulieri
tantam contritionem dare quod sufficeret
ad delectionem totius culpe et pene et
illam contritionem cognoscere. non sic
autem alius sacerdos. qui non no-
uit cor nec uidet. quia homo ui-
det ea que parent. ut habetur primo
Reg. xvi. / Iterum ergo. Post-
quam evangelista introduxit christum
docentem hic describit doctrinam
christi quantum ad virtutem illumina-
tivam. Et dividitur in duas quia
primo ponitur intentio. Secundo probatio
ibi Dixerunt ergo pharisei. Circa
primum tria ponuntur. Primum est christi
spirituale privilegium cum dicit
ego sum lux mundi. Alii enim non
sunt lux. sed habent luce illuminante
ut dictum fuit primo capitulo. Non
tamen sic est intelligendum quod christus
sit sol iste visibilis. sicut in-
telligebant manichei. lux enim ma-
gis proprie dicitur in spiritualibus quam
in corporalibus. quia lux habet rationem
manifestationis quod proprie habet locum in
cognitione intellectiva quod primum tamen
gradum. Et ideo solus deus solus est
lux per essentiam quia ab ipso omnis
non diminat. Secundo ponitur huius
lucis beneficium cum dicit Qui sequitur
me per fidem formatam. non

ambulat in tenebris ignorantie et
culpe. et per consequens non veniet ad te-
nebras gehenne que sunt triumphus
profunditatis tenebrarum. Propter hoc math.
viii dicuntur tenebre exteriores et ul-
time. Per christum enim facta est unitas
contra tenebras ignorantie et gratia
contra tenebras culpe. et gloria da-
bitur ab eo contra tenebras gehenne.
Tertio ponitur huius lucis fructus cum
dicitur Sed habebit lumen vite. quia
per irradiationem huius lucis eleva-
bitur intellectus ad videndum deum clare
et per consequens affectus ad fruendum
ipso perfecte in quibus consistit
vita eterna / Dixerunt ergo. Hic
probat ista tria quantum ad ordinem primo
primum secundo secundum ibi Dixit ergo iterum
Tertio tertium. Amen amen dico uo-
bis. si quis sermonem. Prima in duas.
quia primo ponitur iudeorum dictum. Secundo
christi responsio ex qua ostenditur pri-
mum propositum ibi Respondit iesus.
Obiectio autem eorum procedit non
ex parte dicti quia erat verissimum sed
ex parte dicentis. et hoc est quod dicit
Dixerunt ergo pharisei tu de te ipso tes-
timonium perhibes. testimonium tuum
non est verum. id est habens firmitatem
dato quod esset verum in se. quia nullus
potest ~~ferre~~ ferre testimonium
de se ipso / Respondit iesus. Hic
ponitur christi responsio. et concludit
eorum obiectionem dupliciter. Primo osten-
dendo quod consequentia non tenet.
Secundo quod est falsa ibi Vos secundum carnem. Cir-
ca primum sciendum quod testimonium habet
firmitatem et veritatem ex certitudine
cognitionis. et ideo huius testimonium

de se non est firmum ~~Deinde primi sequitur~~
quod testimonium ~~...~~
ex certitudine cognitionis quia et si cog-
noscat ~~tamen~~ frequenter in ordinate af-
ficitur ad se ipsum / Deus autem se per-
fecte et alia cognoscit nec potest esse
eius distorsio in affectu Propter quod
testimonium de se ipso firmum est testio-
nium ad hominis de David est invalidum
propter defectum cognitionis Christus autem
erat homo et deus nec patitur esse de-
fectus cognitionis vel in ordinato affec-
tionis in divina natura vel humana
Propter quod eius testimonium de se ipso
erat firmum magis quam quodlibet aliud
testimonium et sic patet defectus quantum
ch° e qd Respondit iesus et dixit eis Si ego tes-
timonium perhibeo de me ipso verum
est testimonium subditur causa quia
scio unde venio aut quo vado i.e.
perfecte cognosco patrem a quo exivi
et veni in mundum et ad quem rever-
tar Et sic patet probatio primi quod
ponit scilicet quod christus sit ipso per essen-
tiam quia est verbum a patre proce-
dens sicut lux a luce Vos nescitis
unde venio aut quo vado quia eius
divinitatem ignorabant / Vos
autem secundum carnem Hic ostendit
christus antecedens eorum esse falsum Et
dividitur in duas quia primo ponit
propositi probatio Secundo renovatio iudeorum
obiectio ibi dicebant antecedens enim
erat quod christus esset solus qui de se tes-
timonium perhibet et hoc est falsum
quia filius dei non potest esse sine
patre et spiritu sancto qui concor-
diter dant testimonium cum eo ut dicitur
prima iohannis v Tres sunt qui dant

testimonium dant in celo etc. Et hoc
tamen non fit mentio hic de patre Et
hoc est quod dicitur Vos secundum carnem
iudicatis scilicet me esse solum hominem ego
non iudico quemquam scilicet per opera sic
vos quia deus intuetur cor et si iudi-
co ego iudicium meum verum est i.e. firmum
quia non solus sum ut supponitis quod
non est solitudo in divinis cum una
persona sit in alia et cum ipso Ideo
sequitur sed ego et qui misit me pater
Secundo hic arguit ad propositum dicens Et
in lege vestra scriptum est i.e. debet re-
putari verum quia quamvis duo ho-
mines simul possint mentiri non
tamen contingit de facili Ego sum
qui testimonium perhibeo de me ipso
certe persona Et testimonium per-
hibet de me qui misit me pater
certe alia argumentum est a minori Si
enim duorum hominum testimonium est
firmum non qui habent cognitionem
parvam et possunt habere affectionem
distortam multo fortius testimo-
nium patris et filii in divinis ubi
non potest esse talis defectus debet
firmum reputari // Dicebant ergo
hic renovatur iudeorum obiectio di-
centes enim quem allegabat patrem suum
in testimonium statim obiecerunt
Ubi est pater tuus quasi dicerent
non est talis ac tantus quod in hoc
sit ei credendum credebant enim
eum esse hominem purum filium Io-
seph Et ideo de ipso derisorie quere-
bant Respondit iesus obiectionem
concludendo neque me scitis secundum
divinitatem neque patrem meum et

per totum quia cognito domino tocte-
latiorum cognoscitur et reliquum Vnde
sequitur Si me sciretis quamuis
enim iudei haberent maiorem notitiam
quam gentiles unde quod dicitur per
prophetam Notus in iudea deus tamen non
cognoscebant eum quantum ad misterium
trinitatis quia non erat ad huc ple-
ne reuelatum Hec locutus est iesus in
gazophilatio id est in loco ubi ponebantur
oblationes ad edificium templi hoc autem
addidit ewangelista ad ostendendum
quod iesus tunc erat in loco ubi poterat
faciliter capi ab eis qui querebant
eum occidere nisi fuissent repressi diuina
uirtute Ideo sequitur Et nemo appre-
hendit eum quia non dum uenerat
hora eius id est ab eo prius ordinata quia
quando uoluit captus est et non ante
Dixerunt ergo iterum Hic probat
secundum suppositum scilicet quod sequens eum
non ambulabat in tenebris Et di-
uiditur in duas quia primo ostendit
eos quibus loquebatur habere huius
lucis defectum Secundo subditur huius
defectus remedium Dicebant ergo
Circa primum sciendum quod recedente
sole in speculi de mundo eius spacio cau-
satur ubi tenebre Similiter christo
qui est sol iusticie ex hoc mundo per
mortem recedente iudei pro maiori
parte sunt obtenebrati tenebris
infidelitatis et in eis obstinati et
hoc iusto iudicio dei quia uiderant
signa in uita eius et morte Propter
quod et gentiles legis et prophetarum
notitiam non habentes crediderunt christo
Sicut patet de illo centurione qui
uisis signis in morte christi dixit
uere filius dei erat iste Ut hic
matthei xxvii Et iudei qui non
solum per miracula uisa sed etiam per
oracula prophetarum predicta poterant eum
cognoscere uerum christum et per con-
sequens cum merito sunt a deo dimissi propter
eorum ingratitudinem et sic excecati
totaliter per obstinationem et hoc
est quod dicitur hic Dixit iterum eis
iesus Ego uado scilicet ad patrem per
mortem secundum humanitatem a quo
tamen non recessit secundum diuinitatem
Et queretis me scilicet persequendo me in
membris meis quia post mortem
christi iudei persecuti sunt apostolos et
alios christi fideles usque ad mortem
ut patet actuum viii Et in peccato
uestro moriemini id est propter peccatum uestrum
quia propter persecutionem christi et apostolorum
ciuitas ierusalem destructa est et templum
combustum et populus occisus a bexercitu
romanorum ut fuit a christo predictum
expressius luce xix et ierusalem que occidis
prophetas etc Quo ego uado uos non
potestis uenire id est secundum ad gloriam patris
uestra infidelitate impediente hoc
Dicebant ergo Hic tanquam christus do-
cet remedium et diuiditur in duas quia
primo huiusmodi remedium proponit Secundo
eius efficatiam ostendit ubi dicebat
ergo Circa primum sciendum quod hoc
remedium consistit in hoc quod ueniret
ad christum per fidem que est uera lux
Et iterum diuiditur in duas Quia primo
remedium huius fidei ostendit Secundo ad
credendum eos inducit ubi Dicebat
ergo eis Prima in duas quia primo
ponitur iudeorum interrogatio Secundo
subditur christi responsio in qua datur
per dictum remedium ubi Et dicebat

eis Circa primum Circa primum sciendum
quod audierant iudei xpm volumtarie mo-
riturum per illud quod habetur supra Ipse tradi
dit in mortem animam suam quod scripta
et tanquam capitulum exponitur de xpo ab
antiquis doctoribus hebreorum Et ideo iudi
derisorie querebant de ihesu quem repu-
tabat filium xpm Nunquid interficiet
semetipsum Quia dixit quo ego va-
do non potestis venire Si enim seri-
osius loquerentur de impletione illius
prophetie dicerent sic Nunquid ipse sim-
plici volumtate eius separabitur anima
a corpore quod patet ex eo quod subditur
Quo ego vado non potestis venire
Ipsi enim poterant se ipsos occidere
sive interficere sed non poterant a-
nimam suam pro volumtate sua tra-
dere sicut erat prophetatum de xpo per
ysaiam et in ihesu fuit impletum
Et dicebat Hic ponitur xpi responsio
in qua datur predicti verbi intellectus
dicens Vos deorsum estis id est de
massa corrupta per modum originalis
peccati et ideo habetis debitum mortis
necessitatem moriendi propter quod se-
paratio anime a corpore non subiacet
simplici vestre volumtati Ego de su-
pernis sum quia secundum divinitatem
habet eandem naturam cum patre se-
cundum humanitatem anima est adeo
immediate et corpus formatum spiritus
sancti virtute et propter hoc habebat
plenum dominium super corpus suum
separando animam a corpore et reuniendo
Unde quod dicit infra capitulo x potestatem
habeo ponendi animam meam
et potestatem habeo iterum sumendi eam

adeo sequitur Vos de hoc mundo
estis corpore et effectu ego non sum
de hoc mundo quia secundum quod deus
precedit mundum ut causa effectum nec
pars universi Quantum autem humani-
tatem propter virtutem formativam eo-
dem modo est dicendum quia illa
virtus fuit virtus spiritus sancti quan-
tum autem ad animam et corpus et
bene est pars universi et sic est
de mundo quantum ad substantiam non
tamen quantum ad peccati deordinationem
que ordinatio nomine mundi in sacra
scriptura frequenter designatur ut
supra dictum est primo capitulo Et hoc
modo iudei erant de mundo propter
infidelitatis peccatum propter hoc
subditur Dixi ergo vobis quia mo-
riemini in peccatis vestris Dixerat
in peccato vestro in singulari quia prin-
cipale eorum peccatum erat persecutio
xpi sed ad hoc sequebantur multa
peccata alia propter hoc replicavit
quod in plurali in peccatis vestris et
convenienter remedium contra ista
mala Si enim non credideritis fide for-
mata caritate quia ego sum in vobis
in lege et prophetis promissus mo-
riemini in peccato vestro Dicebant
ergo Ostenso remedio evadendi
mortis quod est per fidem xpi hic
convenienter inducit eos ad cre-
dendum sibi circa quod ponitur
iudeorum interrogatio dicens Tu quis
es quasi dicat ostende nobis quod tu sis ta-
lis et tantus quod debeat credi tibi
Respondit eis ihesus probando quod
debet ei credi pro hoc quod est omnium
creaturarum primum principium et

per eius unitas prima et infallibil
et hec e q subdit Principium qui lo-
quor vobis Et quia e primu rex apri-
cipiu oia reducit in se ipm tamqz sit
finis om̄ ideo consequenter ostendit q
ad ipm pertinet omne iudicium per quod
alia reducit in ipm Et hec e q dic
multa hēo de vobis iudicare Non dic
vobis ad utilitatem vestram .s. ad
malum vrm quod erit in iudicio fu-
turo Sed qui misit me verax est
quia adimplevit promissu de incarna-
cione filij qui non e ad iudicandu uel
condempnandum mundu sed magis
ad saluandum per doctrinam meam
Ideo sequitur et que ego audiui ab eo
hec loquor in mundo Dicit enim scan-
dere quia inquantum deus hr scientiam
a patre tamē eandē cum ipso sicut
et inquantum homo hr scientiam in
fusam ab eo. et non cognouerunt quia
patrem eius dicebat deum Hoc addidit
ewangelista ut ostenderet cecitatem
eorum Verumtamen quia multi iu
deorum in morte xpi crediderunt ui
dentes mirabilia que acciderunt in
morte eius ut hr luce xxiij Si-
militer ad predicationē aplorum multi
iudeorum crediderunt post mortem xpi
ut hr actuum primo ideo subditur Dixit
eis iesus Cum exaltaueritis filium
hominis sz in cruce in qua fuit ex
tensus in aere et per quod exalta-
tus e apte Secundum quod dicit philip-
pens ij humiliauit semetipm fac-
tus obediens usqz ad mortem mor-
tem autem crucis propter quod et
deus exaltauit illum tunc cog-
noscetis quia ego sum sz verus
filius autem dei modo loquendi ut

reducat ois ad memoriam illud exo
di iij Ego sum qui sum et a me ipo
facio nichil Quia secundum quod deus hr
totam virtutē operatiua a patre licet
eandem sicut dictum e de scientia Sz in
quantum homo in natura e organum diuini
tatis coniunctum et ideo nichil potest ope
rari nisi secundum motum et regulacionē
primus dei ideo sequitur Sed sicut docuit
me pater sic loquor et qui misit
me mecum e quia secundum diuinitate
pater in filio e et e conuerso quia secundum
humanitatē vero a pa deitas speciali
modo e in homine xpo sz per realem
unionem per quem modum non est
in aliquo alio Et non reliquit me
solum quia filius secundum quod deus
non pt separi de potentia absoluta
sed de potentia ordinata natura assump-
ta nunquam dimittetur quia quod se-
mel assumpsit nunqua deponit ut dic
daniel Quia que placita sunt ei facio
semper inquantum enim deus illud
vult et facit quod pater quia eorum e
una volunptas et operatio Inquantum
vero homo eius volunptas et operatio
regulantur absqz aliqua obliquatione
a regula diuine volunptatis ut patet
ex predictis Hec illo loquente multi cre-
diderunt in eum Hoc addidit euangelista
ad ostendendum remedium fidei predictum
et tunc incepit huic efficacia quantum
ad aliquos iudeorum / Dicebat ergo
Postquam saluator induxit aliquos
ad remedium fidei Hic consequenter ostendit
efficaciam huius remedij Et diuiditur
in duas Quia primo circa hoc ponitur
xpo in scriptura Sed iudeorum contradictio
ibi Responderunt ergo / Efficacia autem
fidei in hoc consistit q dicit perfec-
tam libertatem quod e maxime de

siderabilis creatura racionali · quia
sensibiliter videmus quod bruta animalia
libertatem prodigunt ventris sacieta-
ti. Et multo fortius homo de cuius natura
est libertas per hoc enim differt ab aliis
animalibus quod est liberi arbitrii. Et ideo
debet veram libertatem omnibus prepo-
nere propter quod salvator ostendit
quod efficacia fidei se extendit ad quan-
dam libertatem perfectam. Hoc est
quod dicitur hic. Dicebat ergo iesus ad
eos qui crediderunt ei iudeos quod ipsi
libertatem maxime desiderabant
Si vos manseritis in sermone meo
vere discipuli mei eritis hoc dixit quia
aliqui eorum ficte credebant · et isti
non erant vere discipuli · et vos cog-
noscetis veritatem scilicet fidei per doctri-
nam meam et veritas liberabit vos
quia impressio veritatis fidei liberat a ser-
vitute. Anima autem per gratiam creatam li-
berabitur a corpore mortis. Ut habetur ad Romanos
vii. Et tunc libertas perficietur ·
quia anima erit subiecta soli deo in
quo consistit eius libertas propter quod
dicit augustinus. Voluntas tua est
libera si fuerit pia. Pietas autem est
servus dei et corpus erit subiectum om-
nino ipsi anime per dotes glorie ·
/ Responderunt. Hic ponitur iudeorum
contradictio. Et dividitur in duas · quia
primo ponitur hec contradictio. Secundo
removetur ibi Respondit. Circa primum
sciendum · quod audierunt a christo se
posse consequi libertatem per eius fi-
dem in hoc autem implicatur quod ipsi
essent servi et ideo statim contradix-
erunt nobilitatem sue originis
allegantes et hoc est quod dicitur semen

abrahe sumus et nemini servivimus
umquam etc. Manifeste patet hoc
dictum esse falsum si intelligebant
loqui de toto populo iudaico. Patet dicti
falsitas ex hoc quod populus iudaicus quan-
tum contenti annis fuit in egypto in
servitute magna. Interea eciam sepius
frequenter servierunt regi assiriorum
et aliis nacionibus. Ut patet in re-
gum iiii. Si autem loquebantur de
se ipsis pro illo tempore patet eciam
dicti falsitas · quia tunc serviebant
romanis et quolibet anno redde-
bant tributum eis propter hoc dixerunt
infra xix. Non habemus regem
nisi cesarem · Quomodo tu dicis quod
liberi eritis · salvator eis duo prius dixerat
fragmentorum veritatis dicens · Cog-
noscetis veritatem et donum liberta-
tis dicens et veritas liberabit vos
licet autem sit peius defectus cog-
nicionis · quam a libertatem · tamen
iudei sicut carnales et superbi ma-
gis minus reputaverunt carenciam li-
bertatis. Et ideo dimisso defectu cog-
nicionis qui implicabatur in verbis
christi dicens cognoscetis veritatem
questionem tantummodo de defectu liber-
tatis implicato in hoc verbo veritas
liberabit vos / Respondit iesus.
Hic removetur iudeorum contradictio
in contradicendo autem negaverunt
unum scilicet servitutem dicentes
Nemini servivimus umquam · et aliud
affirmaverant scilicet generis nobilita-
tem dicentes. Filii abrahe sumus.
Ideo salvator primo probat primum esse
verum quod ipsi negabant · et
secundo excludit secundum · quod affirma-
bant ibi Ergo quia filii. Circa pri-

mu sciendum q licet xpus posset
statim ostendere eos ee sub sua servitute
temporali ut patet ex predictis tamen
de hoc non curauit quia ipse met se
iure voluit et solue tributum vt
hr mathi xvii Sed ostendit eos
suos servitute de qua eis predicat
licet intellexissent male de servitute
temporali Et hoc e q dicitur Respondit
eis iesus amen amen dico vobis
quia omnis qui facit peccatum cuiuscu
que condicionis sive sit nobilis sive
ignobilis diues vel pauper servus
est peccati Cuius ratio e quia sicut
ille dicitur liber qui mouetur proprio mo
tu sic dicitur servus eo q mouetur
per imperium domini sui Sed in ope autem
peccati homo mouetur contra id quod
est sibi proprium quia conuenit secundum rationem
racionem e proprius hominis motus vt
hr ij ethicorum In peccato autem homo
mouetur contra rectam racionem Et
ideo licet peccatum sit voluntarium tamen
in ipso consistit maxime servitus
Ipsi autem erant peccato ideo servi
Et ostendit consequenter penam huius
servitutis dicens Servus autem non
manet in domo in eternum Ista domus
est ecclesia vbi servi culpe non manet
in eternum licet modo ad tempus
maneant in ipsa inquantum sunt de
uno fidelium quia modo admixti sunt
mali cum bonis sed in futuro iudicio
separabuntur sicut oues ab hedis ut
hr mathi xxv Ostendit autem quomodo
possent ab hac pena liberari osten
dit dicens Filius scilicet dei manet in
eternum quia solus e sine peccato
et e filius dei naturalis et sic hr
potestatem alios liberandi a peccato

faciendo eos filios dei per graciam
adoptionis Et hoc e q concludit Si
ergo filius vos liberauit a servitute cul
pe per modum predictum vere liberi
eritis quia in hoc consistit libertas vera
ut patet ex predictis Tercio quia filij h
saluator concludit secundum ostendendo p
mo q non sunt filij abrahe et secundo
cuius sunt filij ibi Vos ex patre dyabu
lo estis Prima in duas quia primo oste
dit q non sunt abrahe filij Secundo q sunt
filij dei ibi Dixerunt ergo Circa p
mum sciendum q uera filiacio declaratur
per imitacionem condicionis patris Iudei
autem non imitabantur facta abrahe
Ex quo concludit saluator q eius vere
filij non erant quamuis ab eo carnaliter
descendissent et hoc e q dicit Scio
quia filij abrahe estis tantum modo
carne sed non moribus imitacione Ideo se
quitur Sed queritis me interficere cuius
causa subditur quia sermo non capit
in nobis loquitur de verbo dei ad mo
dum materialis cibi qui non capit pis
cem nisi capiatur a pisce Sic verbum
dei non capit hominem ad vitam e
ternam nisi capiatur per fidem Et
ideo peccatores vocantur in scriptura
piscatores Ego quod vidi apud patrem
loquor scilicet veritatem meam quia xpus
in quantum deus hr eandem visionem diuine
essentie cum patre Et vos que vidistis
apud patrem vestrum facitis scilicet apud
dyabolum de quo infra exponit quis sit
pater eorum secundum crisostomum littera
talis e Et vos que vidistis apud patrem
vestrum facitis quasi dicat sicut facio et loquor
veritatem quam vidi apud patrem et vos
facite que vidistis apud abraham a
patre vestro vide in consideracione vite eius
per scripturam Sed prima littera magis

consonat sequentibus cum dicitur Re-
sponderunt et dixerunt ei pater noster ab-
raham est quasi dicerent nescimus que
tu vocas patrem nostrum quia adhuc
non expresserat de dyabolo Pater noster
abraham est propter quod conclusit
ex opere Si filii abrahe estis opera
abrahe facite quia imitatio patris
est signum vere filiationis quod non est
in vobis Et hoc probat consequenter di-
cens Nunc autem queritis me interfi-
cere hominem qui veritatem locu-
tus sum vobis quam audivi a deo
et missus sum a deo in mundum eam
vobis hoc autem abraham non
fecit sed magis nuncios dei reverenti-
ter suscepit ut habetur genesis xviii
Tertio concludit Vos facitis opera
patris vestri id est dyaboli ut pa-
tebit ex littera sequenti | Dixerunt
hic consequenter ostendit quod non sunt
filii dei credentes iudei quod ex operibus
filiationem arguebat Ideo dixerunt
se filios dei quia legem et ceremo-
nias servabant non sicut alteri
autem cunctatores ydolatrie dediti
Et hoc est quod dicitur Nos ex forni-
catione non sumus nati fornicationem
vocant ydolatriam per quam anima
separatur a deo propter quod ipsa
ydolatria frequenter nominatur for-
nicatio in sacra scriptura Unum
patrem habemus deum quia non
colebant pluralitatem deorum sicut
gentiles Sed hanc paternitatem
exclusit salvator dicens Si deus
pater vester esset diligeretis utique me
quia signum filiationis humane est
conformitas appetitus animo ut unus loquitur

in hoc consistit hec filiatio que est
per adoptionem Unde quod habetur ephesios
v Imitatores dei estote sicut fi-
lii karissimi et ambulate in dilectione ista
dilectio non erat in eis quia si di-
ligerent deum patrem diligerent et fi-
lium ex opus autem est dei naturalis
filius Ideo sequitur ego enim a deo pro-
cessi et veni et sic patet veritas
predicte conclusionis Si deus pater ve-
ster esset diligeretis utique me Et osten-
dit consequenter quod hoc non debet eos
latere dicens Quare loquelam
meam non cognoscitis quasi diceret que
est causa quod ex verbis meis et factis
non cognoscitis me ex patre adeo
missum et respondet dicens Quia
non potestis audire sermonem meum
quasi diceret defectus non provenit ex
operibus meis vel doctrina sed ex
vestra malicia quia tantum odium
contra me concepistis quod non po-
testis me audire nec patienter
verba mea diligere et multo minus
in bonum interpretari mala enim af-
fectio pervertit iudicium rationis
Tertio invidia et odium quod concepe-
runt iudei erga christum ex hoc
quod arguebat peccata eorum fuit
causa excecationis et obstinationis
eorum ut declaravit diffusius super
matheum xxiii | Vos ex patre
hic consequenter ostendit ex operibus cuius
sunt filii Et dividitur in duas quia
primo ponitur christi probatio secundo vero
eorum in nostra responsio ubi Respon-
derunt ergo In prima parte di-
cit sic Vos ex patre dyabolo estis
scilicet per imitationem non per creationem

Ideo subditur et desideria patris vestri vultis dyaboli qualitas perfecte quod probat consequenter condiciones dyaboli complicans et propterea ad ipsos applicans. Unam condicionem dyaboli tangit dicens Ille homicida erat ab initio. Homo enim in specie humana reponitur per racionem et ideo ille magis proprie est homicida qui animam interficit per peccatum mortale quam ille qui interficit corpus per quod homo convenit cum brutis. Hoc autem fecit dyabolus a principio mundi quia per suggestionem eius primum peccatum hominis contigit et in hoc officio continue perseveravit. Et aliam condicionem eius tangit cum subdit Et in veritate deviavit dyabolus propter superbiam. Terciam condicionem tangit dicens Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, id est ex habitu malo iniquo et obstinatus. Et subditur causa Quia mendax est et pater eius, id est ipsius mendacii. Ille enim dicitur mendax non tamen pater mendacii qui mendacia ab aliis inventa solum refert. Et mendax est et pater mendacii qui non solum refert mendacia sed etiam facit. Et propter hoc dyabolus dicitur pater mendacii quia primum mendacium adinvenit. Et dixit Genesis 3° mulieri Nequaquam moriemini. Consequenter istas condiciones applicat salvator ad iudeos Ego autem si veritatem dico vobis non creditis michi quasi diceret per hoc apparet quod proicitis vera et recipitis falsa et mendacia et non vera. Sed quia possent dicere quod non credimus quia hoc non est propter odium veritatis sed propter maliciam tuam quia malus homo es, ideo subdit hoc removens

Quis ex vobis arguet me de peccato quasi diceret si habetis aliquod peccatum quod possitis super me ostendere paratus sum audire et me racionabiliter purgare. Et ideo cum hoc non possitis facere si veritatem dico scilicet pro qua quare non creditis michi. Et subdit causam dicens Qui ex deo est verba dei audit quia quilibet audit doctrinam ad quam est affectatus quia est sibi similis. Et ideo concludit Propterea vos non auditis, id est recipitis verba dei ex ore meo, quia ex deo non estis et per consequens non sequitur quod sitis ex dyabolo non per creacionem sed per imitacionem. / Responderunt. Ostensa precedentes ponitur ipsa iniuriosa responsio. Et dividitur in duas quia primo ponitur dicta responsio. Secundo ipsius responsionis manifesta declaracio ibi Respondit iesus. Circa primum sciendum quod modus hominum qui nesciunt racionabiliter respondere est ad contumeliam se convertere. Et ideo iudei non habentes quid racionabiliter Christo responderent ad iniuria se convertunt dicentes Nonne bene dicimus quia samaritanus es. Licet enim Christus genere esset iudeus et non samaritanus tamen vocant eum samaritanum duplici de causa. Una est quia supra dictum est capitulo iiii quamvis samaritani essent gentiles tamen in parte servabant. / Et ideo erat vulgare apud iudeos quod ille in parte legem solvebat samaritanus quamvis esset iudeus propter similitudinem ad samaritanos. Sicut apud christianos aliquis dicitur iudeus vel sarracenus qui ritum katholice fidei in parte solvens iudeis et sarracenis quantum ad hoc assimilatur. Alia causa

e quia samaritani erant inimici iu-
deis et odibiles eis ut supra dictum
est iiii capitulo Ideo vulgare erat
apud iudeos quod homines malos et eis
odibiles vocabant samaritanos quam-
uis non essent iudei talis enim non erat christus
secundum reputationem eorum ideo vocabant
eum samaritanum · et demonium habes hoc
enim indicabant de christo · propter mira-
bilia que faciebat que magicis arti-
bus imputabant · et quia secreta corum
frequenter dicebat · et quia aliquando
quedam alta et subtilia loquebatur
que non intelligebant propter quod
eum arreptitium dicebant Sicut et de
saul dicitur primo regum xviii quod
arreptus a demonio prophetabat in
aula sua Respondit iesus hic po-
nitur optime christi mansueta declara-
tio Unde cum malediceret non maledi-
cebat ut habetur prima petri ii Ideo man-
suete in naturam declinat dicens ·
Ego demonium non habeo · quod patet quia
demones expellebat · nec doctrinam
malam habebat sed sanctissimam ut
patet in textu Si enim aliquis homo
in nulla lege imbutus videret christi
doctrinam statim ex sola ratione na-
turali iudicaret eam mundissimam
et honestissimam respectu cuiuscumque al-
terius doctrine Similiter mirabilia
christi non fiebant virtute demonis
quod patet ex hoc quod faciebat multa
non solum virtute demonis sed vir-
tute cuiuscumque creature transcendentia
Sicut est suscitatio mortuorum · illuminatio
cecorum · et illustratio subita hominum sim-
plicium et consimilia Ex quo patet quod fi-
ebant virtute divina Ideo sequitur
sed honorifico patrem meum declarando

eius virtutem in mirabilibus Et vos
inhonorastis me · attribuendo demo-
ni quod virtuti divine attribuitur et
ne possent dicere quod talia dicebat ad iac-
tantiam Subdit ego autem gloriam
meam non quero Sed querimus hic
cum christus querit gloriam dei patris
et eadem sit gloria patris et filii quo-
modo potest dicere ego gloriam meam
non quero · Dicendum quod dirigit
verbum ad intentionem eorum quibus
loquebatur · qui reputabant eum que-
rere honorem mundanum Et est
sensus ego gloriam meam non quero
ac si diceret ego non quero gloriam
ab honore dei patris deviantem sicut
vos creditis · est qui querat et iudi-
cet quasi diceret illi qui querunt
gloriam mundi possunt manifeste
comprehendere et iudicare per facta mea
quod ego talia non quero · quia vita christi
in paupertate et abiectione consistens
glorie mundane erat contraria Aliter
exponitur ego gloriam meam non que-
ro · id est exaltationem meam premittit
· quia ante passionem christus querebat
abiectionem · est qui querat scilicet deus
pater qui post humiliationem mirifice ex-
altavit eum et dedit illi nomen · quod
est super omne nomen · ut dicitur philip-
pensium ii et iudicet scilicet deus pater de illis
qui me inhonorant vindictam fa-
ciendo de ipsis quod factum est in vindic-
tam mortis christi · destructa est
civitas et templum · et populus occisus
est et captivatus per romanos
Amen amen dico vobis hic proba-
tur quod supra propositum est scilicet quod sequens
christum lumen habeat vite Et dicitur

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

indicas. Quia primo ponitur christi
probatio. Secundo iudeorum obiectio ibi Dixerunt
ergo. In prima ergo parte dicit sic
Amen amen dico vobis, id est fideliter et
duplicatur ad maiorem affirmationem
Si quis sermonem meum servaverit mor-
tem non videbit in eternum. Cuius ratio
est quia semen est verbum dei ut habetur
luce viii. in quantum vita eterna in ver-
bo dei consistit sicut in quodam prin-
cipio seminali, quia finaliter producit
ad vitam beatam, sicut virtute seminis
producitur fructus. Et ideo sicut ille qui
servat semen a corruptione pervenit ad
finem fructus. Sic servans verbum
divinum provenit ad beatitudinis sta-
tum, que beatitudo designatur cum dicit
non videbit mortem. Vita enim beata
in visione et fruitione consistit et per
exclusionem mortis eterne que huic
visioni opponitur consecutio beatitudinis
intelligitur, ut sic pateat quod fuit pro-
positum. Scilicet quod sequentes christum habent
lumen vite quia sequela christi in ob-
servatione verbi eius consistit
Dixerunt. Hic ponitur iudeorum obiec-
tio in contrarium. Et dividitur in du-
as quia primo ponitur dicta obiectio
Secundo christi responsio ibi Respondit iesus.
Obiectio autem eorum incipit a convi-
cio. Quia sicut homines iracundi-
les et turbati statim dixerunt Nunc
cognovimus quia demonium habes. Prius
dicebant, ipsi tantum opinabantur te
habere demonium, sed modo firmius credunt
quia certum est quod nulla falsitas in deo est
sed est a diabolo qui est pater mendacii
ut tu dixisti. Verbum autem tuum est
apertum mendacium. Quod convincit probatione
inducit: Abraham mortuus est et prophe-

qui tamen sermonem dei servaverunt qui est ma-
ioris virtutis quam sermo tuus. Et ideo patet
falsum quod tu dicis: Si quis sermonem meum ser-
vaverit mortem non gustabit in eternum.
Sed in hoc patet quod decipiebantur in equivoco
quia dicebat de morte spirituali. Ipsi autem
acceperunt de morte corporali. Et ideo querunt
dicentes. Dic duo. Primum est Numquid tu maior
es patre nostro abraham. Et quasi diceret non.
Secundum est quem te facis quod manifeste pa-
tet quod ad gloriam vanam dicte falsa dicis.
Respondit iesus. Hic ponitur christi
responsio. Et primo ad secundum et secundo ad
primum ibi Abraham. Et quia in ultimo que-
sito imponebant ei querere vanam gloriam
ideo hoc excludit dicens Si ego glorifico
meipsum, id est si quero gloriam meam preter
regulam veritatis divine ut vos in-
ponitis, gloria mea nichil est, id est falsa
quia falsum est non esse vel nichil. Sed non
est ita quia gloria mea est adeo pre a quo
nullum falsum potest esse et hoc est quod di-
citur est pater meus qui glorificat me
per miraculorum operationem et postea
glorificabat per resurrectionis et ascensionis
gloriam quem vos dicitis quia deus vester est
per operum imitationem. Sed hoc est falsum
quod probat dicens Et non cognovistis
eum per fidem formatam in qua consistit
dei filiatio per adoptionem Ego autem no-
vi eum sicut eius filius naturalis ha-
bens eandem scientiam cum ipso. Et si
dixero vobis quia non scio eum ero simi-
lis vobis mendax. Sicut estis menda-
ces asserendo vos eum cognoscere cum
tamen non cognoscatis. Ita esset mendax
asserens me eum ignorare cum in quantum
deus habeat notitiam eandem cum eo et
in quantum homo eum clare videam. Et

ideo subdit Sed scio eum scilicet modo
predicto et sermonem eius servo Hic
addit quia vera cognitio per opera
demonstratur Sed in omni enim opere ma-
lo est aliqua ignorantia propter quod
dicit philosophus in ethicis Omnis malus
est ignorans / Abraham. Hic respon-
det ad secundum quesierant enim de primo
derisorie si ipse esset maior quam abra-
ham et respondet quod sic sic dicens
Abraham pater vester exultavit ut videret
diem meum quia abraham desideravit
tempus adventus christi quod est
videre christum in spiritu Et sic patet
quod est maior abraham propter hoc et
cognitionem hanc desiderabat quia
abrahe beatum redemptorem expectabat
Vidit et gavisus est quando dictum
est ei In semine tuo benedicentur omnes
gentes terre genesis xxii et quando
in figura trium angelorum sibi apparentium
cognovit trinitatis misterium genesis
xviii Et in oblatione ysaac propter quod
locus iste dictus est dominus videt Ut
habetur genesis xxii Quia dominus fecit videre
abraham occultum christi misterium Sed
quia contra hoc dictum christi veracissimum
arguunt dicentes Quinquaginta annos
nondum habes et abraham vidisti quasi
dicerent hoc est impossibile quia a mor-
te abrahe usque ad tempus christi
annumerantur duo milia / Sed queritur
cum christus non haberet nisi triginta tres
quomodo assumpserunt tantum numerum
dicendo quinquaginta annos respon-
dendum quod propter labores et ieiu-
nia videbatur longe maioris etatis
quam esset Vel secundum alios propter

reverentiam anni quinquagesimi et
est sensus quinquaginta annos usque q.
d. non vidisti adhuc cornu iubilei
et abraham vidisti. Ex modo loquendi
apparet eorum falsitas et calumpnia
quia christus non dixerat vidi abraha-
m sicut ipsi reponunt sed e contrario quia
abraham viderit ipsum quia tamen eorum
obiectio procedebat eo quod solum
in eo naturam humanam considerabant
ideo dicit se habere naturam divinam
dicens Amen amen dico vobis abra-
ham fieret ego sum Ubi ostenditur
eius eternitas conveniens verbum
patris ante tempus ego sum in
verbo presenti. antequam fieret quia
eternitas assistit omni tempori Et
quia iudei nesciebant verbis eius
contradicere rationabiliter loquendo
ideo contradixerunt corporaliter per-
sequendo ideo subditur tulerunt
lapides ut iacerent in eum sicut in
blasphemum ut patet manifeste quod
non movebantur amore iustitie
sed livore invidie quia in lapida-
tione blasphemi requiritur debitus
processus per accusationem coram iudice
et testium depositionem et auditam sententiam
et tunc sequitur lapidatio extra ci-
vitatem Ut habetur levitici xxiiii
Sed hic volebant eum lapidare o-
misso processu predicto et in loco
sacro quod erat illicitum ut de quo dici-
tur. propter quod ioyada pontifex
fecit athaliam trahi extra septa
templi antequam occideretur Ut
habetur iiii Regum xi / Ihesus autem abscon-
dit se. non occultando certo pace

tem uel quid huiusmodi sed virtute diui-
nitatis se reddendo eis inuisibilem
Et in hoc nobis exemplum pacientie
dedit et fidelibus suis materiam con-
solationis qui aliquando se abscon-
siti erant. et exiuit de templo per
medium illorum inuisibiliter pergens sic
dicitur de illis qui voluerunt eum pre-
cipitare luce iiii / Jesus autem transiens
per medium illorum ibat tamen a suis di-
scipulis videbatur quia secuti sunt eum

Capitulum ix.

Et preteriens
Postquam christus ostendit
se hic virtute alluminatiua
hic consequenter ostendit
visibili signo Et diuiditur in tres
quia primo ponitur quedam miraculi
prefacio Secundo miraculi operacio ibi
Et cum dixisset Tercio miraculi facti
examinacio ibi Dixit ergo (?) circa primum precedencia
miraculum sunt duo Primum
ponitur ibi Respondit iesus Primum quod
fuit precedens ante miraculum et
eius occasio fuit discipulorum interro-
gatio de ceco nato Et hoc est quod dicitur
Et preteriens iesus in exitu templi
sicut dictum est in fine precedentis capituli
vidit hominem cecum a natiuitate
quia ibi sedebat mendicans ele-
mosinam ab ingredientibus templum
et diligenter intuitus est eum iesus ut
dicit crisostomus quasi vellet aliquid
agere circa eum Et ideo discipuli moti
sunt ad querendum de causa ce-
citatis eius dicentes Rabi quis
peccauit hic aut parentes eius
ut cecus nasceretur Et hoc enim
quod supra dominus sanando languidum
dixerat Iam amplius noli peccare
ne deterius tibi contingat ostendens

quod peccatum fuerat causa illius lan-
goris ut ibi dictum fuit ideo apostoli consimiliter
crediderunt de isto ceco nato quod peccatum
ipsius uel parentum esset causa huius
cecitatis / Respondit iesus hic ponitur tercium (?)
parabolum ad miraculum scilicet christi responsio
ex quo ostenditur quod cecitas contingit ut
virtus diuina in eius sanatione declaretur
et hoc est quod dicitur Neque hic peccauit
neque parentes eius ut cecus nasceretur
non negat simpliciter eum peccasse uel
parentes eius sed tantum solum ad id quod
interrogatur quasi dicat neque peccato
proprio cecus natus est quia ante natiuitatem
peccare non potuit in quo apparet ques-
tio apostolorum ridiculosa quantum ad hanc
partem nec mirum quia adhuc rudes
erant ante receptionem spiritus sancti
neque pro peccato parentum contingit licet enim
parentes pro peccatis suis aliquando pu-
niantur in filijs monstruosis nichilominus
talia monstra ex diuina iusticia nasci-
tur tamen frequencius sit sine peccato
sed propter indispositionem materie uel debili-
tatem virtutis que est in semine / Verum
tamen quamuis talia sint casualia re-
spectu nature create sunt tamen ordi-
nata respectu diuine prudentie et ali-
quando ordinantur ad declaracionem
diuine virtutis in operibus miracu-
losis Et sic erat de isto Ideo sequitur
sed ut manifestentur opera dei in il-
lo in eius mirabili alluminatione Unde
subditur Me oportet operari Istud non
importat coactionem voluntatis in christo
sed immobilitatem eius a diuina or-
dinatione opera eius qui misit me
scilicet patris hic dixit quia miracula
illa fiebant virtute diuina princi-
paliter et humanitas christi opera

batur in sacramentalibus donec dies est
i. quam diu sum presencialiter super terram
in humanitate assumpta / Sicut enim
presencia solis super terram facit solem
Sic presencia christi qui est sol iusticie in hu-
manitate assumpta fecit quandam
diem gracie spiritualem que dies du-
ravit a christi nativitate usque ad eius
ascensionem. licet post ea remanserit
nobiscum sacramentaliter usque ad mundi
finem / Et tunc venit nox quando nemo
potest operari. quia post iudicium nullus po-
terit mereri vel a culpa ad graciam venire
Quam diu sum in mundo. lux mundi
sum per meam doctrinam et miraculis illus-
trando / Et cum dixisset hic conter-
ponitur miraculi operatio in qua
duo exprimuntur que in miraculis di-
vinis requiruntur scilicet dei potencia o-
perantis. et sanati fides. et obedienciam
disponens et hoc est quod dicitur Et
cum dixisset expuit in terram. saliva
enim fluit a capite Et ideo per hanc expu-
icionem ostendit quod virtus sanati quo-
dammodo erat ab eius humanitate in qua
tamquam organum divinitatis propter hoc
dicitur luce vi Virtus de illo exibat
et sanabat omnes et fecit lutum ex
sputo ut ostenderet se esse illum qui for-
mavit primum hominem de limo Et
linivit super oculos eius Inter cor-
pora animalium nobilius est corpus huma-
num et in corpore humano caput est
pars nobilius et in capite oculus et
ideo ex reformatione partis nobilioris
reperte in corporalibus ostendit christus
se esse formatorem corporis. Et dixit
ei Vade et lava in natatoria siloe
hoc dicit ut sensus transeundo sit

per civitatem humilius. luto cum illis
videretur et per omnes miraculum magis
divulgaretur et confirmaretur quod interpre-
tatur missus hic addidit evangelista vo-
lens interpretari nomen hebraicum et ad
designandum misterium christi missi
ad salutem hominum Abiit ergo in
quo patet fides ceci et lavit et venit
videns non virtuti luti. alioquin
vidisset statim cum impositum fuisset
et etiam hoc patet quia non vidit
donec lutum amotum fuit. nec virtute
aque. quia homines ibi frequenter
se lavabant. et idem cecus alias se
de illa lavaret quia communis erat
et tamen virtutem illuminativam nullus
expertus fuerat. et sic patet quod il-
la illuminatio divina virtute facta est
Itaque vicini hic consequenter ponitur mira-
culi facti examinatio Et primo a vici-
bus 2° a phariseis ubi adducunt eum In
prima parte examinationis fit inquisitio
de tribus primo de ipso illuminato utrum
esset ille qui prius dicebatur cecus natus
et hoc est quod dicitur Itaque vicini qui
viderant eum prius. frequenter tunc
causa subditur. quia mendicus erat
et sic per civitatem frequenter eis
se exposuerat elemosinam petendo.
dicebant nonne hic est qui sedebat
et mendicabat quasi dicat sic procerto et
dictum eorum erat firmum propter experien-
ciam frequentem Alii autem volentes im-
pugnare facta christi dicebant nequaquam
simpliciter est ille cecus natus. sed similis
eius est. christus enim fit homo maxi-
me cognoscibilis Et ideo restitutio vi-
sus eius ita mutavit vultum eius
quod vix potuit recognosci nisi a valde
expertis. quales erant vicini qui

frequenter eum viderant. Ille autem dicebat quia ego sum. Et in hoc concludit aliorum dubium. Et sic fuit gratus cognoscit divinum beneficium. Sed contra quaerunt de modo illuminationis dicentes quomodo aperti sunt tibi oculi. Respondit ille homo qui dicitur Iesus. Licet enim Christum alias non vidisset cum esset caecus, tamen frequenter audierat nomen eius ut per vocem Christum cognoscebat. Fecit lutum et unxit oculos meos etc. Et licet non videret tamen illud quod fiebat sentiebat. Enim lutum positum super oculos suos per tactum. Et cum esset in loco sicco in quo non erat lutum per hoc sciunt quod Christus illud lutum fecerat. Sed utrum fecisset de sputo vel aqua hoc non cognovit. Et ideo repetendo non dicit fecit lutum ex sputo sed tantum fecit lutum etc. Quaesito de modo illuminationis quaeritur tertio de ipso illuminante cum dicitur ubi est ille. Ait nescio, quia antequam esset reversus de natatoria Siloe videns Iesus a loco in quo declinaverat. // Adducunt. Post examinationem miraculi coram turbis hic comprehenditur examinatio eiusdem coram phariseis. Et dividitur in duas quia primo examinatur miraculum. Secundo inducitur illuminatus ad veritatem negandam ibi Vocaverunt rursum. Prima in duas quia primo examinant miraculum per Christum illuminatum. Secundo per parentes eius ibi Non crediderunt. Prima in duas quia primo ponitur illuminati interrogatio. Secundo ex hoc audientium diversa opinio ibi dicebant ergo. In prima parte dicitur sic. Adducunt autem eum ad phariseos qui caecus fuerat. Hoc fecerunt malignantes contra Christum volentes ostendere quod fecisset contra legem. Propter quod subdit evan-

gelista erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus et aperuit oculos eius. Pharisei autem arguebant Christum de violatione sabbati. Interrogabant eum pharisei quomodo vidisset. Sciendum quod ipsi interrogaverunt cum ordinate de tribus praedictis in prima examinatione. Sed evangelista hoc breviter repetit. Ille autem dixit eis Lutum posuit etc. Et sic prius dicebant. Hic ponitur diversitas opinionum sequentium ex eius responsione quod quidam ex phariseis arguebant Christum de violatione sabbati in hoc facto dicentes. Non est hic homo a deo qui sabbatum non custodit. Quod falsum dicebat quia opera corporalia ad dei magnificentiam ordinata licite fiebant in sabbato sicut dictum est supra v. capitulo. Alii autem e contrario volentes factum Christi commendare et magnificare dicebant. Quomodo potest homo peccator haec signa facere, quasi dicat nullo modo. Sed contrarium in Matth. vii. ubi dicitur de malis hominibus Domine nonne in nomine tuo demonia eiecimus et virtutes multas fecimus. Sequitur. Non cognovi vos. Discedite a me operarii iniquitatis etc. Dicendum quod miraculum est opus excedens omnem virtutem creatam et per hoc fit a solo deo. Talia autem fiunt ab ipso ad testificandum aliquid quod est supra humanam cognitionem. Et hoc est quod dicitur. Uno modo ad testandum veritatem alicuius doctrinae existentis supra facultatem intellectus nostri. Et tunc oportet quod illa doctrina sit vera, cum deus non sit testis falsitatis, tamen non oportet quod ille qui doctrinam illam sit bonus. Quod miraculum illud non fit ad testificandum eius bonitatem sed doctrinae veritatem. Et hoc modo aliquando per malos homines

predicantes fidem katholicam Et sic
intelligitur verbum illud mathi quod
allegatum Illo modo fiunt miracula ad
testificandum de bonitate opinionis doctri-
-ne tunc oportet quod bonitas sit in illo
aliter deus esset testis falsitatis et hoc
modo fiebant miracula christi sicut dictum
est supra in capitulo Ego autem quod ego
facio testimonium perhibent de me
Et hoc modo loquebantur isti dicentes
Quomodo potest hic peccator etc. Et scis-
ma erat inter eos quantum ad quan-
dam sententiam opinionis illuminati tunc dicitur
qui dicis de illo qui aperuit oculos
tuos Istud non fuit quesitum ab illis
qui impugnabant factum christi quia pro
babile erat quod responderet pro suo il-
luminatore sed ab aliis et subditur eius
responsio tunc dicitur Ille autem dixit
quod propheta est non est intelligendum quod
confiteretur eum esse prophetam communiter
dictum sicut fuit ysaias vel ieremias
sed prophetam anthonomasice dictum qui
erat promissus ad salutem hominum Unde
quod dicitur deutero xviii prophetam
suscitabit nobis deus etc. et sic con-
fessus est eum esse vere christum //
Non crediderunt Hic ponitur in-
quisitio miraculi per parentes ceci
et hoc ex divina ordinatione factum est
ad maiorem fidei et miraculi decla-
rationem Interrogantur ergo parentes
de tribus primo de persona filii cum
dicitur hic est filius vester intelligitur
interrogatione Secundo de modo nascendi
cum subditur quem dicitis quia natus
est cecus et sciatis quamvis forte non sit
ita. Et hoc dicebant ut inducerent eos
ad negandum quia parentes solent oc-
cultare monstrositatem filiorum quod con-
trahunt a nativitate quia talis mon-
struositas magis reuertitur in confusi-
onem parentum quam si post nativita-
tem esset contracta per proprium defectum Ter-
tio si natus sit cecus querunt de modo vi-
uendi dicentes quomodo ergo nunc vi-
det Subditur parentum responsio
et de duobus primis respondet asser-
tive Scimus quia hic est filius noster
et quia cecus natus est magis no-
lunt confiteri turpitudinem suam quam
dicere falsitatem De tercio autem tacu-
erunt ad filium non audentes veritatem
dicere et causa in textu ponitur et hoc
est quod dicitur ipsum interrogate etatem
habet quasi dicerent melius potest
veritatem dicere ipse de se loquatur et in
causa sua et dictum suum nobis non im-
putetur Cuius causam subdit evangelista
hoc dixerunt parentes eius quia
timebant iudeos quia erant prin-
cipales ecclesie Iam enim conspiraverant
iudei in modum christi ut si quis confitere-
tur christum contra synagogam fieret
et contra societatem iudeorum tamquam
excommunicatus et reprobatus quia apud
eos erat maximum obprobrium // Vo-
caverunt Hic inducitur illuminatus ad ne-
gandum facti veritatem Et dividitur in
tres quia primo ponitur dicta inductio
Secundo in ista condempnatio et maledix-
erunt Tertio eius a populo receptio Ubi
audivit autem Circa primum sciendum
quod pharisei videntes quod factum negari non
poterat Ideo voluerunt decipere ipsum
illuminatum et hoc est quod dicitur Vocaverunt
ergo rursum hominem qui cecus fuerat
et dixerunt ei da gloriam deo id est con-
fitere veritatem Volebant enim
eum inducere ad dicendum quod illuminatus

fuisset magica arte. Ideo subditur Nos
scimus quia hic peccator est quasi di-
cerent virtute divina non fecit. Re-
spondit ille illuminatus constantia. quia
inter adversarios existens fortius quam
ante veritatem confitetur dicens Si peccator
est nescio. Hoc non dicit dubitans de eius
sanctitate. sed arridendo eorum malitia
quasi diceret Vos dicitis quia scitis eum
esse peccatorem. et ego non dico hoc. immo
contrarium quod probat consequenter per
factum Unum scio quia cecus cum essem
modo video. Ergo hoc manifeste argu-
itur eius sanctitatem. quia tale factum
excedit omnino facultatem totius na-
ture create. et per consequens non fit a ma-
gica arte sed a solo deo qui non facit
aliquid ad testimonium bonitatis alicuius
nisi in veritate sit sicut predicta patent.
Maledixerunt Hic ponitur iniusta eius
condempnatio cum dicitur maledixerunt
ei secundum suam reputationem. tamen
secundum veritatem erat magis benedictio.
Unde dicit augustinus Veniat super me
veniat ista benedictio maledictio. Male-
dixerunt ei tu discipulus illius sis
i. illius malefici et transgressoris nos
discipuli moysi sumus. hoc erat verum
tantum modo nomine. sed non re. quia
vere discipuli moysi sunt qui eius
opera imitantur et eius scripturas
pie interpretantur. Isti autem facie-
bant contrarium. propter quod salvator
dixit eis supra quinto capitulo Si
crederetis moysi crederetis forsitan
et michi. Nos scimus quia moysi
locutus est deus. Hoc verum
dicunt. quia hoc expresse in sacra
scriptura continetur. Hunc autem
nescimus unde sit. i. nullius auc-

toritatis apud nos reputamus. nec adeo in-
sanum non enim simpliciter loquendo nes-
ciebant eum esse. quia patriam et genus
eius cognoscebant ut supra dictum est
vii capitulo Hunc scimus unde sit.
Sed iste illuminatus eorum duritiam et falsi-
tatem confutat dicens In hoc mirabi-
le est quia vos nescitis unde sit et
aperuit oculos meos. Illa enim mirabi-
lia dicuntur que sunt inconsueta. Sin-
gulare autem erat iudeis signa querere
ut habetur prima ad cor. primo. Iudei enim sig-
na petunt et manifestis signis cre-
debant. Sicut patet de moise faciente sig-
na coram populo propter quod ei credide-
runt ut habetur exodi iiii. Ideo consue-
tum erat et mirabile. quod non credebant
eorum faciendi signum maiorum in illumina-
tione huius ceci quia moyses nec alius
propheta simile fecerat. Ideo subditur Sci-
mus quia deus peccatores non audit faciendo
miracula ad testimonium bonitatis ut
patet ex predictis. Sed si quis cultor
dei fuerit latrie debitum et voluntatem
eius facit per impletionem mandatorum
hunc exaudit faciendo miracula ad
declarationem sue bonitatis. A seculo non
est auditum quia quis aperuit oculos
ceci nati. Hoc enim non invenitur
in tota serie veteris testamenti. Et ideo con-
cludit propositum Nisi esset hic a deo speci-
aliter missus non poterat facere quidquam
de talibus facultatem nature excedentibus.
Et quia mali homines et obstinati non
recipiunt persuasionem. Ideo ex veritate
ostensa reddunt ei vituperationem dicentes In
peccatis natus es totus scilicet in anima
et corpore ut patet in cecitate. et tu
doces nos quasi dicerent non decet sed hoc
est falsum quia veritas a quocumque dicatur

recipienda est. **Et eiecerunt** eum foras
s. a societate eorum ex toto eum //
Audivit Ihesus. Hic ponitur eiecti re-
ceptio et dividitur in tres quia primo
ponitur eius in fide instructio. Secundo fi-
dei sic commendatio ibi **Dixit ei Ihesus.**
Tertio phariseorum murmuratio ibi Et au-
dierunt. In prima ergo parte dicitur
sic **Audivit Ihesus quia eiecerunt eum**
foras. Licet omnia novit antequam
fierent. tum tamen hoc audivit auditu
corporali. **Et cum invenisset eum**
s. paratus es credere in filium dei qui
aperuit tibi oculos. Et ille sic val-
de paratus ad hoc respondet **Quis**
est domine ut credam in eum. Non enim
cognoscebat eum in facie. quia illum
alias non viderat ut supra dictum est
sed eum desiderabat videre et in eum cre-
dere et ideo dignus erat ut ei virtus re-
velaretur. Ideo sequitur **Et dixit ei**
Ihesus Et vidisti eum inquit inquam et
qui loquitur tecum ipse est. Et statim
credidit et fidem suam ore profes-
sus est dicens Credo domine. Et ipse. et
procidens adoravit eum adoratione la-
trie credens eum deum et hominem.

// **Dixit ei Ihesus** Hic consequenter po-
nitur fidei sic commendato Christo
dicente In iudicium ego in hunc
mundum veni. Non accipitur hic iu-
dicium condempnationis et separationis
quod erit in secundo adventu Christi
sed licet iudicium discretionis credentium
a non credentibus. quod factum est in
primo eius adventu. Ideo sequitur **ut qui**
non vident s. ad illuminationem simpli-
cium et humilium qui reputarent se non
videre s. **qui vident ceci fiant** s. ad
excecationem legis peritorum superborum re-
probantium se videre. Ut patet impletum
in hoc ceco nato et apostolis qui erant sim-
plices et a Christo sunt illuminati. sacerdotes
autem et legisperiti propter superbiam suam
sunt excecati. Aliter exponitur hoc
de illuminatione gentilium per fidei suscep-
tionem. et obtenebratione iudeorum per ipsius
refutationem quia ante gentiles repu-
tabantur ceci et iudei videntes. quia
erant cultores dei. Propter hoc dicitur
in psalmo Notus in iudea. / **Et au-**
dierunt Hic ponitur phariseorum mur-
muratio ex verbis enim Christi male in-
tellectis acceperunt quod comminaretur
eis cecitatem corporalem. qualem amo-
verat ab illo ceco nato hoc autem in iniuriam
reputaverunt. Ideo statim repugnantes di-
centes **Numquid et nos ceci sumus.** Sed
ex eorum responsione confutat eos di-
cens **Si ceci essetis non haberetis pec-**
catum quia si non vidissent opera Christi
haberent aliquam excusationem de hoc
quod non crediderunt ei. Vel aliter **Si**
ceci essetis ignorantes scripturas
et prophetas de me peccatum non habe-
retis sed tantum quantum habetis. Nunc vero
quia dicitis quia videmus s. repu-
tatis vos intelligere scripturas. pec-
catum vestrum manet s. aggravatur.
Potest etiam exponi de visione cor-
porali miraculorum. que assignabat
peccatum eorum. Hic queritur Utrum
cecitas mentis excuset peccatum
et arguitur quod non. quia peccatum
additum peccato non excusat sed
diminuit peccatum sed magis auget.
Cecitas mentis peccatum. quia me-
retur penam. Secundum quod dicit prima
ad Corinthios xiiii Si quis ignorat ig-
norabitur ergo etc. Item illud propter
quod duplicatur pena non excusat

peccatum sed magis aggravat teste Eustachio. Item secundo ethicorum dicitur quod ebriis duplices maledictiones debentur. Contrarium arguitur per hoc quod dicit salvator in luce: Si ceci essetis non haberetis peccatum. Responsio hic tria sunt videnda: primo quid sit cecitas mentis. Secundo quale peccatum excuset. Tertio quodammodo excusat. Circa primum sciendum quod cecitas non dicit simpliciter negationem visus cum sit privatio sed dicit negationem visus in subiecto apto et pro tempore in quo visus debet ei inesse, quia catulus ante nonum diem non dicitur cecus. Ad similitudinem huius in spiritualibus cecitas mentis non dicit simpliciter negationem scientie, sed negationem scientie que debet alicui inesse et pro tempore pro quo tenetur aliud scire, quia non omnes tenentur eadem scire nec pro eodem tempore. Plus enim tenetur sacerdos vel clericus quam simplex laycus. Item pro quolibet tempore plus enim tenetur idem homo scire in etate perfecta et senectute quam in adolescentia vel iuventute et sic patet primum. Circa secundum considerandum quod cecitas mentis ad actum peccati se potest habere tripliciter: antecedenter, concomitanter et consequenter. Consequenter se habet quando per voluntatem sic inheret peccato per consensum quod nollet scire ea per que posset a peccato revocando quantum ad actum impediri vel retardari et sic ultra talia nescire ut liberius peccet, et tale peccatum non excusatur per cecitatem mentis sed magis aggravatur quia talis cecitas procedit ex magna in-

tentione voluntatis erga ipsum. Concomitanter se habet ad peccatum cum aliquis peccat nesciens, tamen sic est dispositus quod si sciret nihilominus idem faceret, sicut aliquis percutiens hominem credit percutere, tamen nihilominus si determinate cognosceret alium hominem idem faceret, et talis cecitas non excusat vel aggravat actum quia non est causa actus sed tantummodo ipsum concomitatur. Talis enim non peccat per ignorantiam licet peccat ignorans ut habetur in ethicorum. Antecedenter se habet ad actum peccati quando est causa actus, et hoc est quando est sic dispositus homo quod si sciret aliud esse peccatum non ageret, et talis per ignorantiam vel mentis cecitatem agit ter, quod tale peccatum per ipsum excusatur, et sic patet secundum. Circa tertium considerandum quod predicta cecitas vel ignorantia que est causa peccati potest multipliciter causari. Uno modo ex ruditate intellectus ipsius hominis, et sic sit tanta ruditas quod illa ignorantia vel cecitas sit involuntaria, excusat totaliter a peccato. Alio modo causatur ex negligentia studendi circa ea que tenetur homo scire, ut patet quia refugit laborem studii vel quia vult circa alia occupari, et tunc excusatur peccatum non in toto quia illa ignorantia non est omnino voluntaria, et quando minus habet de involuntario tanto magis excusat. Non tamen in hoc potest certa regula poni sed debet ex circumstantiis pensari, et sic patet tertium. Ad primum dicendum quod additio peccati ad peccatum semper facit plura peccata, non tamen semper facit maiorem gravitatem quia potest contingere quia primum sit dimi-

unit. Quoniam quod ambo simul iuncta non habent
tantam gravitatem quam habet secundum
per se acceptum sicut homicidium perpetratum
ab homine sobrio gravius est quam si perpe-
tratum ab ebrio. ita quod preponderat ebri-
etati et homicidio coniunctim sequenti quam-
vis sint duo peccata | Ad secundum di-
cendum quod duplices punitiones vel ma-
ledictiones debentur ebriis propter duo pec-
cata que ibi concurrunt. tamen si ille pu-
nitiones fiant secundum mensuram peccati
non erunt tante quantitatis tanquam
est punitio pro uno solo peccato gra-
viori ut dictum est || Aliter potest dici quod il-
lud dictum non est dictum philosophi sed est
verbum cuiusdam legislatoris nomine
pittaci. qui hoc statuit circa ebrios
amplius puniendos non respiciens
ad peccati gravitatem sed ad communem
populi utilitatem quia multi ex ebrietate
peccant et in talibus perpetranda mul-
titudo prona est gravior pena solet ad-
hiberi sicut in multis terris simplex
furtum gravius punitur quam blasphemia quam-
vis sit multo maius peccatum Cap.

Amen amen .x.
dico vobis hic osten-
ditur quod doctrina christi sit
vivificativa Et primo
ostenditur hoc per verbum Secundo
per sensibile signum correspondens
doctrine Nono capitulo Erat autem
quidam languens Prima in duas quia
primo panditur christi benignitas indo-
cendo Secundo iudeorum malignitas ipsum
persequendo ibi facta sunt encenia
Prima in duas quia primo doctrina christi
panditur Secundo eius effectus ostenditur
ibi dissensio iterum | Prima adhuc in duas
quia primo salvator premittit quandam

parabolam Secundo eius expositionem ibi
hoc proverbium in parabola exprimitur
conditio furis et pastoris ovium Primo
propter diversum ingressum corporaliter
hoc est quod dicitur | Amen amen dico vo-
bis qui non intrat per ostium in ovile
ovium sed ascendit aliunde ille fur est
et latro Non enim venit propter bo-
num ideo querit indebitum ingressum.
Qui autem intrat per ostium pastor
est ovium Secundo ostenditur eorum distinctio
per affectum eorum subditum. huic osti-
arius aperit quia fit ei benivolum
omnibus et oves vocem eius audiunt
et cognoscunt Quia bruta animalia
suos benefactores recognoscunt ut
patet per experientiam Et per ysaiam
prophetam primo capitulo Cognovit
bos possessorem suum etc. proprias oves
vocat nominatim quia distincte
eas cognoscit quod non facit alienus
. et educit eas ad pascua . Et cum proprias
oves emiserit ante eas vadit. hunc
enim modum habent pastores inter iu-
menta quod precedunt vocem sibi-
lando voce et instrumento ad cuius
auditum oves diriguntur Adeo sequun-
tur Et oves illum sequuntur quia sciunt vo-
cem eius. alienum autem non sequuntur
nec furem sed fugiunt etc. Secundum
crisostomum ovile est ecclesia oves sunt
fideles ostium sacra scriptura Quoniam
illud ad colossenses iiii Orantes simul
et pro nobis ut deus aperiat nobis os-
tium sermonis ad loquendum misterium
christi Hic agitur continuatio littera
ista precedentibus secundum crisostomum
Christus enim dixerat iudeos esse
cecos intellectu scripturarum quod

ostendit in hac parabola · ex hoc
quod adventum christi deberent considerare
ex testimonio scripturarum quas habebant
quia christus intravit per ostium id est per
determinationem sacre scripture · quia
tempus et locum et modum veniendi
determinavit ut supra dictum est quin-
to capitulo. Et tamen alii aliter intraverunt
sicut fures sicut mathanietus et an-
tiochus · huic ostiarius aperit id est moy-
ses cui data est primo sacra scriptura.
Unde hoc salvator dixit v° capitulo
Si crederetis moysi crederetis forsitan
et michi. Et oves vocem eius audiunt i. sim-
plices sicut fuerunt apostoli et ei crede-
bant et vocat eas nominatim. Hoc
patet de apostolis quibus distincta no-
mina imposuit · et educit eas de te-
nebris ignorantie et culpe. Et
ante eas vadit per exempla operum
Unde quod dicitur infra xiii° capitulo
Exemplum dedi vobis ut quemad-
modum ego feci ita et vos faci-
atis. Et oves alienum sequuntur per imi-
tationem quia sicut vocem eius et per
fidem cognoscunt et approbant alie-
num aut non sequuntur accipientes
falsam doctrinam quia non noverunt
vocem alienorum id est non approbant. Sed
contra dictum crisostomi potest argui
Quia christus exponendo hanc para-
bolam · dicit se esse ostium. Igitur
sacra scriptura, ~~dicit se esse ostium~~
non est hic ostium suscipiendo dictum
crisostomi. quod christus non solum
vocat se ostium · sed et pastorem
ut patebit et secundum hoc disting-
uitur ab ostio · Unde quod sacra
scriptura dicitur hic ostium inquantum
christus est pastor ovilis et respectu

sui ingressus in mundum. Quod autem
christus dicit se ostium hoc non est respectu
sui ingressus in mundum sed inquantum
alii per ipsum habent ingressum ad deum. Unde
augustinus est christus et continuat hec
sic precedentibus · quod iudei in precedenti
capitulo dixerunt se iudeos sine christo et
per consequens posse ad vitam per ne-
minem sine eo · Unde quod salvator in
hac parabola ostendit hoc impossibi-
le dicens Qui non intrat in congre-
gationem fidelium per ostium id est per christum
fur est etc. quod faciunt omnes infideles
et etiam mali fideles statum prela-
tionis indebite assequentes. Qui autem
intrat per ostium id est per fidem christi et
humilitatem et alias virtutes eius
pastor est ovium secundum veritatem. Huic osti-
arius aperit id est spiritus sanctus revelat
veritatem, ut possit oves pascere. Et
oves vocem eius audiunt id est doctrinam
recipiunt et vocat nominatim descenden-
do singulariter subditis. Et educit eas
de tenebris ignorantie et culpe et
ante eas vadit per exempla vite etc. Hoc
proverbium dixit eis iesus. Prover-
bium dicitur quando verbum proverbio
ponitur sicut est in parabola quod per vo-
cem unam rem significantem aliud de-
signatur. Illi autem non cognoverunt quid
loqueretur eis et sic patet necessitas
expositionis // Dixit ergo eis iterum
Hic ponitur ipsa expositio parabole
parabola autem duas partes habet
Una est quod intrans aliunde fur est et la-
tro · et hoc primo exponitur. Secun-
da est quod intrans per ostium est verus
pastor et hoc secundo exponitur. Ego
sum pastor bonus. Prima in duas quod
primo ponitur prime partis expositio

Ro eiusdem expositionis probatio. ubi ego
sum ostium. In prima clausula fecit men-
tionem de ostio ovilis et de fure. Se-
cundo utrumque exponit dicens Amen amen di-
co vobis quia ego sum ostium ovium.
Ratio huius predicta omnes quotquot
venerunt ante me fures sunt et latro-
nes. hoc non est intelligendum de pro-
phetis a deo missis sed de illis qui
venerunt per se capite. Sicut dicitur actuum
v de theoda et iuda galileo. Theo-
das enim ut dicit iosephus fuit qui-
dam magus qui decepit multos
de populo israel et duxit eos usque ad
iordanis fluminis promittens eis
dividere aquas ut transiret sicco pe-
de sicut patres eorum. Iudas autem
galileus tempore quo christus fuit
natus prohibebat populum iudeorum pro-
fiteri dominum cesarem. et reddere tribu-
tum. et multi secuti sunt eos et
non audierunt eos oves id est fideles
in ovili ecclesie permanentes. quia
apostoli perierunt et sequaces eorum. ut
dicitur actuum v. // Ego sum ostium. hic
probat utrumque dictum in dicta exposi-
tione. Et primo quid sit ostium. Quia
officium ostii est salvare ea que sunt
intra domum et quod per ipsum fit in-
gressus et egressus. Et sic est de christo
quia per ipsum fideles servantur
et salvantur. Unde quod dicitur actuum iiii.
Neque enim est aliud nomen sub celo datum
hominibus in quo oporteat nos salvos
fieri. Et hoc est quod dicitur. Per me si
quis introierit salvabitur. Similiter
per ipsum est ingressus ad fidem et

egressus ad iusticiam. via ad gloriam
et sic erit conventus eterne civitatis
et hoc est quod dicitur. et ingredietur
hic ad fidem et egredietur ex
hoc mundo ad gloriam. et pascua
inveniet. quia beati reficiuntur in
terris in aspectu divinitatis ex-
terius in conspectu humanitatis christi
per quas sunt salvati. Ideo dicit
pascua in plurali. Consequenter
probat secundum scilicet quod alii fuerunt fu-
res quia non venerunt ad salutem
populi sed magis ad eius destructionem
et hoc est quod dicitur. Fur non venit
nisi ut furetur usurpando quod
non est suum. sicut illi venerunt usur-
pando quod non erat eorum debitum
et mactet et perdat quia multi
de populo occisi sunt corporaliter et
etiam spiritualiter credentes per suas
omnes eorum. Ego veni non sicut isti
sed ut vitam habeant per gratiam
in presenti et habundancius habeant
per gloriam in futuro quia gloria
hec est gratia consummata. // Ego
sum pastor. hic exponit secundam
parabole partem scilicet quod sit bonus
pastor intrans per ostium. Et di-
viditur in duas quia primo ponit
intentum. Secundo probat propositum. ubi ego
sum pastor bonus. Circa primum pro-
ponit conditiones boni et mali
pastoris. quia bonus pastor debet
habere affectionem ad gregem intantum
quod pro eo si necesse est sustineat mor-
tem. Et hoc est quod dicitur. Bonus
pastor animam suam dat pro ovibus
suis. Ad cuius intellectum considerandum
est quod res melior non est exposita

nenda periculo periculosior. Sed magis
ectonus. Vita autem hominis melior
est simpliciter quam vita omnium aliorum anima-
lium. Et ideo licet pastor pastor brutorum
debeat aliquem laborem pro salute
gregis sustinere non tamen debet se mor-
ti exponere. Anima autem humana
nobilior est corpore. Et ideo econtrario pas-
tor animarum pro grege suo debet vi-
tam corporalem exponere. Ultimus
tangit conditionem mali pastoris di-
cens mercenarius et qui non est pastor.
Mercenarius dicitur a mercede. talis
est qui in officio prelationis attendit
commodum rei temporalis que dicitur
merces. Gloria autem celestis non
dicitur proprie merces sed tantum mo-
do large inquantum omne quod redditur
in premium laboris dicitur merces.
Ratio autem huius est quia hereditas
distinguitur a mercede proprie dicta.
sicut filius cui debetur hereditas
distinguitur ab operario conducticio
cui debetur merces. Gloria autem celes-
tis redditur fidelibus sicut here-
ditas filiis proprie quod non habet
rationem mercedis. Et ideo ille est verus
pastor qui attendit ad premium
glorie. Mercenarius autem qui at-
tendit ad commodum rei terrene et
quia non est proprie pastor. ideo sequi-
tur non sunt oves proprie. sed tantum
usurpative. quod probat per effectum
cum dicitur. Videt lupum venientem
id est tyrannum subditos ad peccandum
inducentem vel hereticum falsa doc-
trina eos corrumpere. et dimittit
oves et fugit non resistendo per
consilium ecclesiasticam tyrannide
oppressionem nec perversam doctrina

heretice pravitati. Et lupus venit
ad malum pertrahendo. et dispergit oves
ab unitate ecclesie separando. Mercenarius
fugit id est auxilium debitum subtrahit. quia
mercenarius est id est solum curans de co-
modo temporali. et non pertinet ad
eum de ovibus quia non habet affectum debi-
te ordinatum ad eas. // Ego sum hic
probat quod dixerat per duo signa. pri-
mum est mutua cognitio pastoris et
ovium quod provenit ex hoc quod pastor
frequenter et solicite oves visitat. et
sic cognoscit in particulari conditiones
earum. Similiter oves ex frequenti ex-
perientia beneficii pastoris ipsum atten-
dunt et sic specialiter recognoscunt
ipsum. Sic est de Christo et vere fidelibus
ergo est pastor verus. Et hoc est quod
dicitur. Ego sum pastor bonus. Et
signum subditur et recognosco meas
non solum notitia visionis quia
omnia nuda sunt et aperta oculis
eius. Ut dicitur Hebre. iiij. sed etiam
notitia approbationis et cognoscunt
me mee quia vere fideles cognoscunt
beneficia Christi. Sicut novit me pater
et ego agnosco patrem. hoc sicut non
importat equalitatem sed quandam as-
similationem longinquam. Cum enim patris
et filii una est notitia considerando
filii divinitatem. Secundum humanita-
tem vero videt patrem clare et con-
tinue. Non sic autem fideles possunt
habere continue oculos mentis ad be-
neficia divine gratie quia talis attentio
mentis aliquando necessario requiritur
propter statum presentis vite. Secundum sig-
num veri pastoris est affectio quam os-
tendit ad oves que non potest esse maior

quam se exponit pro omnibus sic
e de xpo et fidelibus vnde dicit Et a-
nimam meam pono pro omnibus · quia
anima xpi pro fidelibus fuit separata
a corpore et oblata deo patri Vnde dicit
In manus tuas commendo spiritum meum
luce xxiii Et ne crederetur quod solum
pro iudeis deberet mori propter hoc dicit
mathei xv Non sum missus nisi
ad oues que perierant domus israel
Ideo hoc remouet dicens Et alias
oues habeo que non sunt ex hoc o-
uili i· de synagoga iudeorum · sed de
populo gentili et illas oportet me
adducere · quod factum est per predicatores apostolorum
ut habetur actuum xiii xpo principaliter
operante in eorum predicatione Vnde
quod dicitur marci vltimo Illi autem
profecti predicauerunt vbique domino coope-
rante etc· et vocem meam audient
Quia iudeis repellentibus fidem
xpi · gentiles eam deuote recepe-
runt ad predicationem apostolorum Vnde
quod habetur actuum xiii Vbi dicitur quod paulus
et barnabas dixerunt iudeis / Vobis
oportebat primum loqui verbum dei sed
quoniam repellitis illud et indignos vos
iudicatis eterne vite ecce conuertimur
ad gentes sic enim precepit nobis
dominus Et sequitur audientes autem gen-
tes gauise sunt et glorificabant
verbum domini · et fiet vnum ouile i·
vna ecclesia ex iudeis et gentibus
collecta et vnus pastor scilicet xpus
Alii autem non sunt nisi vicarii
huius pastoris Qualiter autem sit in-
telligendum verbum xpi pallega-
tum mathei xv vbi fuit expositum
Subditur autem adhuc de affectione

huius pastoris cum dicitur Propterea me
pater diligit i· ex dilectione patris est
quod me ad salutem omnium destinauit ·
Vel aliter Propterea me pater diligit
quia adimpleo eius voluntatem in mea
passione pro omnibus Vnde subditur quia
ego pono animam meam Sciendum
tamen quod affectus amoris patris ad
filium etiam secundum humanitatem non
venit ex passione sed magis precessit
sed aliquis amoris effectus secutus
est scilicet glorificatio corporis xpi in eius
resurrectione / Vnde subditur et iterum
sumam eam Et quia voluntarie
passus est Vnde subditur Nemo tollit
eam a me scilicet violenter · non sic
intelligendo quin et volentibus et
passione mortuus sit · sed quia po-
terat persecutores suos impedire
et vno verbo prosternere Sed ego
pono eam a me ipso interfectores
non impediendo potestatem habeo
ponendi eam i· deponendi · a supposito
verbi · quia quod semel assumpsit
nunquam deposuit sed a corpore
a quo fuit separata in triduo · qua-
mvis esset vnita verbo Et potestatem
habeo iterum sumendi eam · non
ad suppositum a quo nunquam fuit se-
parata sed ad corpus cui fuit re-
vnita Hoc mandatum accepi a
patre meo scilicet vt impleam eius vo-
luntatem in mea passione pro
omnium salute // Dissensio itaque h'
ponitur effectus doctrine xpi qui fuit
diuersus in bonis et malis / Quia
boni per eius doctrinam in fide sunt
confirmati et mali per eam per-
uertentes diuino iudicio sunt in

malis obdurati. Et hoc est quod dicitur
Dissensio itaque facta est inter iudeos
propter sermones hos. Dicit itaque quia
alias inter eos fuerat dissensio ex eo
simili causa ut dictum est supra viii.
Dicebant autem multi ex ipsis obsti
nati in malis demonium habet et
insanit. miracula enim que faciebat
attribuebant demoni. Similiter verba
eius que non intelligebant credentes
quod sicut arrepticius loqueretur. Quod sequitur
Quid eum auditis. Econtrario vero alii
dicebant scilicet boni et devoti hec ver
ba non sunt demonium habentis. quia
si arreptitii loquantur aliqua ardua
non tamen falsa et ad malum inducen
tia. Opus autem habebat vite eterne
verba. quia probant cultius perfectum
dicentes. Numquid demonium potest
oculos cecorum aperire q. d. licet enim
demones possent aliqua miracula
facere in quantum in tempore imperceptibi
bili a nobis coniungunt activa cum
passivis. sicut tamen facte sunt a
magis pharaonis. Quod quidem dicit aug.
non tamen possunt facere ea que excedunt
dunt totam facultatem nature cuiusmodi
est illuminacio ceci // Facta autem. Despec
ta benignitate Christi in docendo hic
consequenter describitur iudeorum malignitas
Christum persequendo et primo verbis et
secundo factis ibi Sustulerunt ergo lapi
des. Prima in duas quia primo ponitur
iudeorum interrogacio maligna. Secundo
responsio vera ibi Respondit eis Ie
sus. Circa primum describitur eorum
interrogacio quantum ad tempus
et locum et interrogandi modum. Tempus
tangitur cum dicitur Facta sunt

encenia Ierosolimis. id est festum dedi
cacionis templi. encenia idem est quod in
novaciones et dicitur a ben quod est in et cenos
novum quod fit quando aliqua res nova
primo usui applicatur. In dedicatione autem
templum applicatur usui. Sciendum
tamen quod festum non erat prime dedi
cationis que facta est a Salomone. quia
illa facta est decimo die septembris et
in autumpno. Ut habetur tercio regum viii.
Nec etiam secunde dedicacionis que facta
est sub zorobabel templo reedificato
quia facta est in marcio tempore vernali
sed fuit festum illius dedicacionis seu
innovacionis. que facta est sub iuda
machabeo cum purificatum fuit tem
plum ab anthiocho epyphane prophana
tum. Ut habetur primo machabeorum iiii quod puri
ficacio facta fuit xxv die noni men
sis apud iudeos. Ut habetur primo machabeorum
iiii qui pro maiori parte convenienter
concurrit cum decembri apud nos. Quod
ad hoc denotandum additur. et hyemps
erat. et sic patet tempus. Locus autem
designatur cum dicitur Et ambula
bat iesus in templo in porticu Salomonis
nomine templi intelliguntur atria et
loca ad domum domini pertinencia. Erat autem
ibi quidam locus edificatus ubi Salo
mon stabat ad orandum quod dicebatur
regis oratorium. Sed contra hoc videtur
quod omnia que edificaverat Salomon in
templo sunt combusta per caldeos
ut habetur iiii regum ultimo. Dicendum
quod alia porticus fuit reedificata in tem
plo ad similitudinem prioris. Et antiquum
retinuit nomen precedentis sicut frequen
ter in edificiis reparatis et sic patet
interrogacionis locus. Subditur etiam in

terrogandi modus. Circumdederunt
eum iudei ut caperent eum in verbis
capere et dicebant quousque animam
nostram tollis id est curias dimittendo
nos in suspenso. Per hoc innuentes
quod vellent eius dicto stare et eum libe-
ter sicut christum recipere cum tamen ha-
berent contrarium in corde. Si tu es christus
dic nobis palam. Non querunt si
tu es filius dei quia de hoc non cu-
rasset pylatus qui erat gentilis apud
quem intendebant eum accusare. Sed
querunt si tu es christus id est unctus
que unctio debebatur regibus et per
consequens si respondisset se esse
christum statim accusassent eum pre-
sidi ut rebellare volentem contra im-
peratorem romanum cui subditi erant
iudei et aspirare ad regnum eadem
causa dicunt dic nobis palam ut
possent hoc contra eum testimonium
Respondit iesus. Hic ponitur christi
vera responsio in qua primo osten-
ditur iudeorum malignitas. Secundo discipu-
lorum benignitas ibi oves mee.
In prima ergo parte dicit sic loquor
vobis et non creditis quasi diceret
vos queritis verba exprimencia quod
ego sum christus non ad veritatem in-
telligendum sed magis calumpniandum
quia si illa dicerem non crederetis quod pro-
bat consequenter dicens Opera que
ego facio in nomine patris illa testimo-
nium perhibent de me sicut enim su-
pra dictum est tertio capitulo efficacis-
simum argumentum ad probandum veritatem
excedentem naturalem facultatem
intellectus sunt opera miraculosa et

tamen illis non credebant cum tamen
fierent ad declarationem divinitatis ihesu
christi. Causa autem incredulitatis eorum
supponitur cum dicit Sed vos non
creditis quia non estis ex ovibus
meis id est non innocentes et humiles sed
superbi et maligni et ideo dei iudicio
excecati. Considerandum quod in hac
responsione christus non dixit ex-
presse se esse christum quem querebant
sed dixit ad equivalens vel maius
ut responderet veritatem et excluderet
calumpniantium maliciam. Oves mee
hic consequenter ostendit discipulorum
suorum benignitatem dicens Oves mee
id est humiles quibus revelatur veritas ut
habetur mathei xi. Vocem meam au-
diunt credendo corde et obediendo
opere et ego cognosco eas et non
solum noticia visionis sed etiam appro-
bationis ad vitam eternam et sequuntur
me. Hic innuitur premium in futuro
per gloriam Unde subditur Et vitam
eternam do eis et non peribunt
in eternum. Loquitur enim hic de illis
qui sunt oves eius non solum
secundum presentem iusticiam sed etiam secundum
predestinationem divinam que frus-
trari non potest et non rapiet
eas quisquam de manu mea per vio-
lentiam quod probat tali ratione Pater
meus quod dedit mihi omnibus maius
est id est ipsa divinitas quam habeo a patre
quia omnia excedit in infinitum
et nemo potest rapere de manu patris
mei. Cum enim sit infinite potentie nichil
potest ab eo auferri per violentiam.
Ego et pater unum sumus unitate
et potentia sicut et deitate quam

dedit michi pater ut predictum ergo ne-
mo potest rapere oues de manu mea
Notandum autem quod christus hoc verbo sal-
uator ego et pater unum sumus concla-
ditur duo errores contrarii circa
articulum sanctissime trinitatis Sabel-
lius enim posuit in deo unitatem perso-
ne sicut et essentie et hoc remouetur
cum dicitur Ego et pater unum sumus
Si enim pater et filius essent una per-
sona dixisset sum in singulari Arri-
us autem econtrario posuit diuersita-
tem essentiarum sicut et personarum
et hoc concluditur per hoc quod dicitur
unum Si enim pater et filius haberent
diuersas essentias non diceret com-
muniter sed plura // Sustulerunt
ergo Hic tertio ostenditur malig-
nitas iudeorum in facto Et diuiditur
in tres quia primo christi operibus resistunt
eorum seuiciam Secundo concludit imposita
sibi blasphemiam ibi Responderunt
iudei Tertio fugit christus eorum obstinatam
maliciam ibi Querebant ergo In
prima ergo parte dicitur sic Sustu-
lerunt ergo lapides iudei ut lapi-
darent eum motu liuore inuidie non
amore iustitie quia absque legis or-
dine ut supra dictum fuit in capi-
tulo viii capitulo Respondit eis
Iesus dulciter eos reprimendo Mul-
ta bona opera ostendi vobis corpore
meo scilicet iustitiam docendo infirmos
curando et alia miracula faciendo
propter quod eorum opus me lapidatis
cum tamen ex hoc me honorare de-
beretis // Responderunt Hic tertio
concludit blasphemiam sibi im-

positam Et diuiditur in duas quia primo
huiusmodi blasphemia imponitur Secundo
concluditur ibi Respondit In prima parte
dicitur sic Responderunt iudei dicentes
non de bono opere lapidamus te sed de
blasphemia in dictis eorum patet contra-
dictio quia loquebantur sicut furiosi
testificantes enim eum facere bona opera et
miracula cum dicunt non de bono opere
scilicet quod facis et tamen hoc dicunt eum blas-
phemum cum subditur scilicet de blasphemia
Ista enim sunt incompassibilia quia mi-
racula christi fiebant ad testimonium
bonitatis eius et ideo cum dicunt opera
bona et diuina aut poterant fieri ad
testificandum aliquid falsum quod tunc di-
ceret si ille blasphemus ad cuius testimonium
fierent Ista autem contrarietas in eis pro-
cedebat ex eo quod solum in christo hu-
manam naturam considerabant ideo
subditur Quia tu homo cum sis facis
te ipsum deum // Respondit eis Hic
christus concludit se non blasphemie sibi
impositum et hoc dupliciter primo con-
cludit illud per scripturam Secundo per
rationem ibi Si non facio Circa pri-
mum sciendum quod sacra scriptura sit
adeo inspirata non potest esse falsa ipsa
autem attribuit diuinitatem hominibus
sanctis et prophetis et christi christo aliter
tamen quia diuinitate participatiue
tantum attribuit aliis a christo sicut iu-
dices loco dei tenentes dicuntur dii
exodi xxii Unde dominus applicabit
ad eos Et Exodi eodem diis non detrahes
etc. Christo autem attribuit diuinitatem
propter dictam scilicet quod habet communem
christi Ecce dies ueniunt dicit dominus et
suscitabo dauid germen iustum Sequitur

postea et hoc nomen quod vocabimt
cum dominus ihesus in . Et ubi huius do-
mus ponitur nomen domini thetragra-
maton . in hoc verbo quod nullo modo
attribuitur alicui nisi deo vero . Et-
iam patet quod sicut scriptura veteris
testamenti attribuit aliis a christo divi-
nitatem participative dictam . ita
ipsi christo divinitatem proprie dictam . Cum
hoc igitur exponenda est littera Respondit
eis ihesus declarando se esse non blas-
phemum dicendo se esse dei vel dei
filium naturalem quod idem est quod
probat per scripturam dicens Nonne
scriptum est in lege vestra . quia dixi
dii estis hoc habetur in psalmo lxxxi
et dicitur de iudicibus et prophetis sed
subditur Si illos dixit participative
ad quos sermo dei factus est sicut fu-
erunt prophete et iudices et non po-
test solui scripturam . id est non potest
dici quod contineat falsum que pater
sanctificavit et misit in mundum . id est me
ipsum quem sanctificavit . id est sanctum ge-
neravit ab eterno secundum divinita-
tem vel sanctificavit . id est plenitudine
gratie adimplevit quantum ad huma-
nitatem . et misit in mundum ad sa-
luandum ipsum sicut erat per pro-
phetas dictum et vos dicitis nunc
quia blasphemas . quia dixi filius
dei sum . quasi diceret irrationabiliter loquimini
quia scriptura sacra que solui non
potest . expresse loquitur de divini-
tate mea ut patet predicta // Sed
non sic Hic consequenter excludit crimen
blasphemie sibi impositum per rationem
Circa quod sciendum quod omnia dono

communantur quod ex opere ut habetur questione me-
thodus Et ideo per certam operationem certi-
ficantur de natura rei Christus autem
faciebat opera divinitatis propria scilicet
miracula totam facultatem creature
transcendentia et etiam virtute propria
. quia non solum faciebat illa obsecran-
do divinam potentiam . sed aliquando im-
perando Ex quo concluditur . quod in eo non
erat natura divina . et per consequens non
erat blasphemus dicendo se esse deum
vel dei filium Et hoc est quod dicit Si non
facis opera patris mei etc . Ideo conclu-
dit ex operibus ut cognoscatis et cre-
datis quod pater in me est et ego in patre
in quantum est una natura amborum sed
et una operatio // Querebant ergo
Hic consequenter ponitur fuga non propter
eorum obstinatam maliciam . quia nec
verbis eius nec operibus inducebantur
ad credendum sed tamen obstinati
querebant eum apprehendere ad occidendum
et exivit de manibus eorum virtute
divina transiens per ipsos . sicut
supradictum fuit capitulo viii Et
abiit iterum trans iordanem in eum locum
ubi erat iohannes baptizans primum
et mansit illic scilicet ad tempus . Ubi
populi venientes ad ipsum recorda-
rentur de testimonio iohannis . qui
dixerat de eo esse agnus dei . Et
de testimonio dei patris eius vox au-
dita fuerit in baptismo christi hic
est filius meus dilectus . et sic huius
collatione priorum et novissimorum confir-
marentur in fide ipsius Ideo sequitur
et multi venerunt ad eum credentes et
dicebant in argumentis sue fidei quia
iohannes fecit signum nullum / Sig

na eum respuebantur. Ipsi sicut principaliter tamen propter sanctitatem vite credebant Iohanni et quia in ipso videbant dicta eius impleri. Ideo sequitur: Omnia autem quecumque dixit Iohannes de eo vera erant. Et concluditur fructus huius collationis cum dicitur: Multi crediderunt in eum. / Circa predicta in hoc capitulo queritur utrum licitum sit pastori ecclesie in persecutione fugere. Et arguitur primo quod sic quia aliqui sancti leguntur hoc fecisse sicut Thomas Cantuariensis fugit de Anglia tempore persecutionis sue ecclesie quod non fecisset nisi licitum fuisset ergo etc. Item salvator dicit apostolis Matthei x° cap.: Si vos persecuti fuerint in una civitate fugite in aliam. Ex quo videtur quod fugere tempore persecutionis non solum sit licitum sed etiam meritorium cum salvator ad hoc discipulos hortetur. / Contrarium arguitur per hoc quod in hoc capitulo dictum est: Mercenarius et qui non est pastor videt lupum venientem et dimittit oves et fugit. Quod exponens Gregorius dicit quod ille qui fugit tempore persecutionis multo perdit meritum pastoris quod non esset verum si fugere esset sibi licitum. Unde dicendum quod nomine lupi venientis super oves aliquando intelligitur dyabolus per temptationes fideles infestans, aliquando hereticus per falsam doctrinam corrumpens, aliquando tyrannus violentia armorum persequens. Si primo et secundo modo accipiatur lupus tunc non est licitum pastori fugere quia talibus lupis non est resistendum corporaliter sed magis spiritualiter per devotam orationem et sanam predicationem et doctrinam. Et ideo per talia est eis statim viriliter resistendum. Aliter enim si daretur eis ingressus non resistendo incideret in maius periculum. Propter quod dicit beatus Iacobus iiii capitulo: Resistite dyabolo et ipse fugiet a vobis. Idem posset dici de heretico quia fugit illum qui per sanam doctrinam detegit eius falsitatem sicut quod Symo magus fugiebat Petrum de civitate ad civitatem ut dicitur in itinerario Clementis. Si accipitur lupus tertio modo tunc est distinguendum aut personalis est aut communis. Si personalis ita quod est contra pastorem tantum et non contra gregem sibi commissum tunc pastori est fugiendum nec tunc dimittit gregem persecutioni quia persecutio non est contra gregem ut dictum est. Et hoc modo Paulus apostolus fugit de Damasco ut habetur Actuum ix°. Si autem sit persecutio communis videlicet contra gregem et pastorem adhuc distinguendum est quia aut est unus solus pastor aut multi. Si unus tantum non est sibi licitum fugere et gregem dimittere quia fieret mercenarius et non pastor secundum quod dicit salvator. Si autem sunt multi pastores quibus ecclesia alibi indigeat tunc aliqui debent remanere et alii fugere ut si grex remanens in illa ecclesia sufficienter custodiatur et utilitati ecclesie de aliis provideatur. Et si non possit determinari de communi concordia vel alia convenienti via qui fugient possunt super hoc invocata spiritus sancti gratia sortes mitti secundum quod dicit Augustinus in epistola ad Honoratum. Si inter dei ministros sit disceptatio qui eorum tempore per-

persecutionibus maneant ne fuga omnino ecclesia deseratur. Si hec discretio aliter non potuit terminari quantum michi videtur qui maneant et qui fugiant sorte eligendi sunt. Ad primum dicendum quod sancti fugierunt in temporibus licitis predicto modo. Unde in legenda sancti Thome dicitur quod in principio persecutionis fugit quia nondum in noticiam venerat ad plenum causa ecclesie et personalis persecutio videbatur. Eodem modo dicendum est quod salvator hortatur discipulos fugere in casibus predictis licitis.

Cap. XI.

Erat quidam languens. Postquam evangelista ostendit in Christo virtutem vivificativam ex eius verbo hic consequenter hoc idem ostendit sensibiliter signo in mortuo virtute eius resuscitato. Et dividitur in tres quia evangelista primo describit infirmitatem Lazari mirabilem. Secundo eius mortem indubitabilem ibi Ut ergo audivit. Tertio eius suscitationem [illegible] ibi Iesus autem ut vidit. Prima in duas quia primo eius infirmitas describitur. Secundo Christo nuntiatur ibi Miserunt ergo. In prima ergo parte dicit sic Erat autem quidam languens. Ex quo patet mirabilitas infirmitatis contra naturam. Infirmitas enim curabilis non dicitur proprie languor. Lazarus secundum nomen a Bethania nomen est ville in qua erat infirmus. de castello Marie et Marthe sororum eius. quia in predicta villa erat aliud castrum in quo manebant iste due domine cum Lazaro eorum fratre. et quia multe mulieres vocabantur nomine Marie ideo ad distinguendam istam ab aliis subditur Maria autem erat que unxit dominum unguento. Utrum autem hec Maria hic fuit illa peccatrix de qua scribitur Luce vii. Que lavit pedes domini et unxit unguento. Sancti varie loquuntur. Ieronimus autem et Crisostomus dicunt istam fuisse aliam. Unde illa dicitur peccatrix. hec sancta et honesta. Et propter hoc nomen illius Luce septimo tacetur. Istius autem nomen hic exprimitur. Et dicunt isti quod ambe mulieres fecerunt simile. Sed illa fecit hoc ex peccatorum suorum compunctione. Ista autem ex devotione. Gregorius et Augustinus de consensu evangelistarum dicunt contrarium. Dicit enim Augustinus quia illa Maria bis unxit dominum ex hoc loco sumens quia hic dicitur quod unxit loquendo de preterito et sequenti capitulo similiter dicitur quod unxit caput domini. Dicit igitur quod prima unctio fuit ex contritione quam Lucas narrat diffusius ex hoc breviter repetitur. Secunda autem fuit ex devotione que sequenti capitulo describitur. Consuetudo etiam ecclesie tenet quod eadem mulier fuit de qua narrat Lucas tacito eius nomine. et que hic dicitur soror Lazari. nec mirum quia officium ecclesiasticum a sancto Gregorio ordinatum qui fuit huius opinionis. Miserunt. Hic consequenter infirmitas Lazari Christo nuntiatur per internuntium et hoc est quod dicitur Miserunt ergo sorores nuntiatione fratris sui desiderantes ad eum dicentes. Domine ecce quem amas infirmatur. Non dicunt veni. quia amanti sufficit intimare necessitatem amici. Audiens autem

iesus dixit eis scilicet respondendo per nuntium infirmitas hec non est ad mortem. Non est per hoc intelligendum quod lazarus non fuit lazarus mortuus ut dixerunt aliqui quia hoc esset destructionem veritatem evangelii. cum infra eodem capitulo dicat salvator lazarus mortuus est. sed pro tanto dicitur hec infirmitas non est ad mortem. quia non tendebat ad mortem ibi sistendo. sed quia resurrectionem sequentem et inde glorificaretur deus per ostensionem sue virtutis et in christo declararetur veritas deitatis. Ideo sequitur sed pro gloria dei ut glorificetur filius dei per eam. Diligebat autem iesus martham et c. Hoc additur ad ostendendum quod de non oportuit quod martha et maria irent ad christum personaliter sicut fecit regulus de quo supra dictum est iiii capitulo quia christus erat familiaris lazaro et eius sororibus et ibi frequenter hospitabatur. Ut ergo audivit. Hic consequenter describitur describitur mors lazari. Et dividitur in duas. quia primo describitur huius mortis expectatio. Secundo expectate denuntiatio ibi Deinde post hec. Circa primum sciendum quod christus audita infirmitate lazari non statim ivit ad eum ne iudeis eius mirabilia impugnantibus et virtuti demonum ea imponentibus posset dici quod illa mors et infirmitas sequens fuisset tantum secundum apparentiam et illusionem factam a christo per artem magicam et hoc est quod dicitur Ut ergo audivit quod infirmabatur tunc quidem mansit in eodem loco transiordanem duobus diebus expectando

mortem lazari. sic quod esset quatriduanus antequam illuc veniret ad maiorem miraculi certitudinem. Deinde post hec. Hic consequenter ponitur lazari mortis denuntiatio in qua denuntiatione salvator sic processit. quia primo propositum eundi in iudeam predicit. Secundo causam subiungit ibi hoc ait. Tertio ad locum predictum convenit ibi Venit itaque iesus. In prima ergo parte dicitur sic Deinde post hec scilicet expectatione mortis lazari predictam. Dixit discipulis suis. eamus in iudeam iterum. Hoc autem dixit eis preter consuetudinem. quia sciebat eos inde timere. ut minus iacula ferirent que previdentur. Dicunt ei discipuli timentes in iudea redire. Rabi nunc querebant te iudei lapidare. hoc dictum est capitulo precedenti. et iterum vadis illuc. quasi dicens non est hoc nobis securum. Respondit iesus assecurando. Nonne duodecim sunt hore diei. quasi diceret Si voluntatem habebant me tunc lapidari modo tamen non facient. quia mutato tempore potest voluntas mutari. Erat enim proverbium apud iudeos et est adhuc apud nos. quod loquendo de mutatione proposite dicitur. Duodecim sunt hore diei. Et sic salvator usus est tali modo loquendi. Et ostendit volentibus quod debent esse securi dicens. Si quis ambulaverit in die id est sancte et iuste. Vel aliter in die id est mecum qui sum lux mundi faciens diem diei gratie. Non offendit id est securus debet esse. quia lucem huius mundi videt id est me christum qui possum eum salvare. Vel aliter lucem id est iustitiam ad quam attendit. Si autem ambulaverit in nocte id est sine presentia mea vel sine iustitia offendit id est sustinere debet penam offen-

se debitam quia lux non est in eo et ius titia vel ergo quia primum lux quod dicit christus Quadam vidistis primam primalis primam timet non debetis timere iudeos quia in tapitione sua discipulos salvavit dicens sinite hos abire ut hic sequitur Sed post mortem meam periculum est nobis inter eos ambulare / Hec ait hic tanter exposuit causam quare volebat ire in iudeam scilicet propter lazari suscitationem Et dividitur in duas quia primo denuntiat mortem lazari tamen occulte Secundo exposuit eam manifeste ibi tunc ergo ait que immediate predicta sunt Et post hec dixit illis lazarus amicus noster dormit mortem eius vocat dormitionem quia cito erat surrecturus sed vado ut a sompno excitem illum quia tam facile immo facilius est christo suscitare mortuum quam alii dormientem Hanc autem causam sui itineris dixit ad assecurandum discipulos quasi diceret non debetis timere quia non vado ad disputandum cum iudeis sicut ante sed ad lazarum suscitandum Dixerunt ergo discipuli eius Domine si dormit salvus erit quasi dicerent ex quo dormit signum est sue curationis non est necesse quod vadas illuc non dum enim erant ad plenum assecurati per verba christi nec mirum quia adhuc erant infirmi et imperfecti Dixerat autem iesus de morte eius eam exprimens per dormitionis rationem predictam Illi vero putaverunt quod de dormitione sompni diceret sed videtur mirabile quod intellexisset christum velle ire tam longam viam ad excitandum hominem de sompno / Dicendum quod adhuc erant rudes et in timore positi ut patet ex predictis et

io male capiebant verba christi Vel dicendum quod christus consueverat eis parabolice loqui et io nesciebant quod per excitationem a sompno intelligent suspicantes ne forte parabolice loqueretur / Tunc ergo hic tanter exprimit mortem lazari manifeste dicens lazarus mortuus est et gaudeo non de morte eius absolute sed propter vos ut videntes eius resuscitationem in fide confirmemini Vel sic et gaudio scilicet quia non eram ibi non propter me sed propter vos quia ex presentia mea mors eius fuisset impedita cum mors locum hic non debeat et cum enim et per consequens eius resuscitatio non esset que tamen est utilis nobis Dixit thomas qui dicitur didimus a dubius ad discipulos suos eamus et nos ut moriamur cum eo / Iste erat magis timidus quam alii quasi diceret exponamus nos periculo Vel secundum alios dicebat hoc ex magna dilectione quasi dicat melius est nobis cum illo mori quam sine illo vivere // Venit itaque iesus hic tanter agitur de adventu christi ad lazarum Et dividitur in duas quia primo agitur de preventione Secundo de eius susceptione ibi martha ergo / In prima parte dicitur sic Venit iesus et invenit eum in monumento iam quatuor dies habentem Quatuor dies dicit ad certitudinem mortis quia licet sint aliquae infirmitates latentes quibus videtur aliquis mortuus ad tempus hoc tamen non durat per quatuor dies dicit etiam in monumento scilicet in terra reclusus quia dato quod fuisset ibi

potius venit in bethaniam in tanto
tempore fuisset ibi mortuus erat autem
bethania iuxta ierosolimam quasi
stadiis quindecim que va-
lent leucam excepto uno stadio.
Multi autem ex iudeis venerant de
ierusalem ad mariam et martham ut
consolarentur eas de fratre suo. tum quia
erant nobiles domine. tum quia locus erat
satis prope ut patet ex dictis // Mar-
tha ergo Hic agitur de christi susceptione
et primo quo ad martham secundo
quo ad mariam ibi et cum hec dixis-
set. Prima in duas quia primo christus
a martha devote suscipitur secundo factis
ei suscitatio promittitur ibi. Dixit
illi iesus. In prima parte dicitur sic mar-
tha ergo ut audivit quia venit ihesus
ipsa enim habebat curam domus et ideo
primo intimatus est ei adventus christi per
aliquem qui adventum christi preveniebat
occurrit illi reverenter et devote. maria
autem domi sedebat cum eis qui ve-
nerant ad eas. Dicit ergo martha ad
iesum. Domine si fuisses hic frater
meus non fuisset mortuus. Ex quo
apparet quod credebat christum preservare
fratrem suum a morte. tamen imperfecte credebat
quia videtur innuere quod non posset
christus tantum absens quantum presens.
Sed et nunc scio. quia quecumque po-
poposceris a deo dabit tibi deus. Vide-
tur per hoc quod fuisset edocta plene de eius
divinitate quia non dixisset que-
cumque poposceris a deo sed dixisset que-
cumque iusseris fient / Dixit illi ie-
sus. Hic suscitatio fratris sui ex-
mittitur cum dicitur. Resurget frater
tuus. Sed illa intellexit hoc de resur-
rectione futura ideo dixit scio quia re-
surget in resurrectione ex quo patet

quod erat de secta phariseorum qui adhuc
quod confitentur resurrectionem futuram non
de secta saduceorum qui hic negant dixit
ei iesus explicans intentionem suam
de resurrectione fratris sui propinqua. Ego
sum resurrectio scilicet causalis. tum quia
resurrectio christi est causa nostre resurrectionis
. tum quia resurrectio generalis futura fiet
virtute christi vocantis mortuos ad iudi-
cium et vita per essentiam. propter quod
sine causa vite omnibus viventibus et
possum dare vitam mortuis. quia quod
est tale per essentiam est causa omnium aliorum que
sunt per participationem / Ut hic secundo qui me
credit in me si predestinatus etiam
si mortuus fuit per lapsum in peccatum
mortale vivet finaliter vita gratie.
Et omnis qui vivit et credit in me. fide
formata. non morietur in eternum a mor-
te eterna quamvis moriatur morte tem-
porali ad solvendum debitum nature. Credis
hoc non petit quasi ignorans. sed que-
rens eius confessionem audire. quia de-
fit confessio ad salutem / Ut hic. Ro x.
ait illi utique domine. quia per christi verba
erat instructa in fide plenius quam an-
te patet ex eius sequenti confessione. in qua
primo exprimitur apud christum dignitas sacer-
dotalis et regia cum dicitur ego credidi quia
tu es christus id est unctus / Unctio autem
debebatur regibus et sacerdotibus secundo
christi divinitas cum dicitur filius dei scilicet
naturalis tertio incarnationis veritas cum
subditur qui in hunc mundum venisti
non per loci mutationem sed per carnis
assumptionem // Et cum hec dixisset
Hic agitur de susceptione christi quo ad
mariam quia martha a christo edocta sta-
tim abiit et vocavit mariam sororem

suam ut audiret bonos et innocentes quos ipsa christo audierat silentio propter iudeos presentes quorum aliqui contra christum machinabantur dicens magister adest et vocat te licet non sit supra expressum quod christus vocaret mariam tamen hoc est credendum quia non est probabile quod martha in hoc mentiretur sed propter brevitatem ewangelista illud omisit. quia sufficit ex verbo marthe expressum illa ut audivit surgit cito et venit ad eum ex magna devotione. Non dum enim venerat iesus in castellum ostendens quod ad miracula facienda non se ingerebat et ut ex adventu iudeorum tamen maria ad ipsum magis celebre et notorium esset miraculum. Iudei igitur et patet littera usque ibi. quia vadit ad monumentum ut ploret ibi credebant eam esse subito motam ex compassione fratris sui. quia non audierant verbum marthe ut dictum est. Maria ergo cum venisset ubi erat iesus videns eum cecidit ad pedes eius quod non fecerat martha. Ex quo patet quod maria magdalena amabat iesum et verebatur. Et dixit ei domine si fuisses hic etc. exponatur sicut supra dictum est. Iesus ergo. Hic consequenter agitur de lazari suscitatione. Et dividitur in duas quia primo ponitur suscitationis actus. secundo sequens effectus ibi multi ergo ex iudeis. Prima in tres quia primo describitur affectio christi ad lazarum secundo sequens inde murmuratio iudeorum ibi dixerunt ergo. 3o christus suscitavit mortuum ibi iesus ergo. Rursum affectio christi ad lazarum ostenditur primo ex signo cum dicitur iesus ergo ut vidit eam plorantem. et iudeos qui venerant cum ea plorantes. commorte animi. infremuit spiritu et turbavit semetipsum. i. fremitus eo surgit ex indignatione. Iste igitur christi fremitus procedebat ex indignatione eius contra diabolum qui per eius suggestionem mors intravit in mundum quem erat cito debellaturus. Turbatio autem illa procedebat ex compassione lazari et sororum eius. Sciendum tamen quod iste passiones et consimiles non fuerunt in christo vitiose sed magis virtuose quia non erant prevenientes iudicium rationis sed magis sequentes et per ipsum excitate sicut dicit philosophus in ethicorum 2o quod passio ire excitata per virtutem fortitudinis adiuvat ad actum fortitudinis fortius exsequendum. Secundo ostenditur affectio christi ex verbo cum dicit ubi posuistis eum. 3o ex facto cum subditur Et lacrimatus est iesus ex pietate videns locum sepulture et per hoc etiam ostendit veritatem humane nature. Patet enim primo quod est dispensativam humanitatem in christo sicut et divinitatem. Et ideo ubi christus ostendebat suam deitatem et adiungebat aliqua ad declarandum suam humanitatem et econverso. Hoc patet in eius nativitate quando iacens in presepio et hoc in finibus stellam fecit in oriente in celo ut deus. Similiter in passione quando ipso moriente ex natura passibili sol obscuratus est in visibili virtute dei. Et hoc similiter in suscitatione lazari in dispendium quod erat in esse virtutis. turbatus est et flevit ad declarandam veritatem humanitatis. Dixerunt hic ex effectu christi ostenditur sequens murmuratio. Iudei enim

videbant ipsum tristari et per consequens
arguebant quod mors illa contra volun-
tatem Christi similiter accidisset. quia con-
tra est de hiis que nobis nolentibus
acciderint Ut dicit augustinus xiiii de
civitate dei et per consequens concludebant
quod non potuisset lazarum preservare a
morte et hoc est quod dicitur. Dixerunt
ergo iudei ecce quomodo amabat eum
quia videbant evidens signum. innu-
entes quod per hoc quod libenter si posset
preservasset eum a morte Et ex hac
occasione miraculum de ceco nato illuminato
cavillare et in aliud retorquere dicentes
Non poterat hic qui aperuit oculos
ceci nati facere ut et hic non moreretur
q. d. ex quo non patet hoc nec aliud
potuit nec fecit / Isti non expectabant
sufficienter sed meditabant ante tempus
quia Christus plus fecit plus est enim mor-
tuum suscitare quam mortem infirmatis
impedire / Jesus ergo Hic conter-
ponitur lazari suscitatio et ponitur
hic quinque per ordinem facienda. ad
miraculi certitudinem et magnificen-
tiam partes patebunt prosequendo primum
est descriptio sepulcri quod erat spe-
lunca cavata in rupe magna. et pro-
funda ita quod poterant ibi poni plura
corpora scilicet corpora eorum qui erant e-
iusdem parentele Unde frequenter dicitur
in libro regum Sepultus est in sepulcro
patrum suorum Sic igitur erat factum se-
pulcrum lazari et desuper grandi lapide
claudebatur ex quo patet vera mors
lazari Quia si fuisset in potius omnibus
et fammis infra quadriduum fuisset mor-
tuus ex loci corruptione et hoc est quod
dicitur Jesus ergo rursum fremens
in semetipso indignatus. contra ma-
liciam iudeorum de factis suis inique

murmurantium. et talis indignatio est
virtuosa. quia sicut ad virtuosum pertinet
applaudere bono et indignari contra malum
Venit ad monumentum quod monens mentem
quia movet viventes ut pertractent de
morte. erat autem spelunca et modo predicto
facta. Ait iesus Hic ponitur secundum
scilicet lapidis amotio cum dicitur tollite lapi-
dem dicit ei martha soror eius qui mor-
tuus fuerat domine iam fetet q. d. licet
aliquem suscitari sicut mortuum receter tamen quia
quadriduanus ex fetore solutus resusci-
tetur non est sic auditum. et hoc verbum
videtur processisse ex admiratione marthe
et eius ignorantia quia eiusdem virtutis
est suscitare mortuum utroque modo Ideo se-
quitur dixit ei ihesus corrigendo eius
dictum Nonne dixi tibi quoniam si credideris
videbis gloriam dei. gloriam eius vir-
tutem in suscitatione fratris tui tulerunt
ergo lapidem ad preceptum Christi Jhesus
autem Hic ponitur tercium scilicet Christi o-
ratio in lazari suscitatione quod facit ad
declarationem miraculi. quia iudei Christo
imponebant quod faciebat miracula vir-
tute demonis quod ostenditur falsum per
hoc quod in faciendo orat deum et hoc
est quod dicitur Jesus autem elevatis sur-
sum oculis ut ostenderet nobis formam
orandi per elevationem mentis in deum.
Dixit pater gratias ago tibi quoniam audisti me
deus enim pater celestis magnificentissimus
est. et ideo ex gratiarum actione de preteritis ad
prestanda beneficia sequenda provocatur
Hoc enim est quoniam magnifici. ut habetur in
ethicorum Ego sciebam quia semper me
audis Quia hiis enim que Christus ab-
solute volebat deliberativa volun-
tate conformabatur voluntati divine
et sic exaudiebatur Sciendum tamen

quod ostendit patrem convenire Christo ratione
humanitatis in qua est minor patre. non
autem ratione divinitatis in qua est ei e-
qualis. Sed propter eos qui circumstant dixi
ut credant quia tu me misisti. multi
enim ex iudeis dicebant quod in belzebub
faciebat signa. quod removet confir-
mando voluntatem suam cum voluntate
te divina. Hec cum dixisset. Hic
ponitur quintum scilicet lazari vocatio cum dicitur
Hec cum dixisset voce magna clama-
bat lazare veni foras. Hoc fecit ad
declarationem miraculi. quia si dixisset
in silentio possent dicere adversarii quod ver-
ba magica dixisset vel etiam incanta-
sset. Per hoc etiam tollitur error eorum
qui dicebant animas defunctorum latitare
sepulcris. Et ideo clamavit iesus voce
magna in suscitatione lazari quasi animam
revocans a longinquo scilicet ab inferno ut
ad corpus rediret. Et statim. Hic ponitur
quintum scilicet lazari suscitatio cum dicitur et statim
prodiit qui fuerat mortuus. quia vir-
tus divina operatur in instanti ligatus
manus et pedes institis et facies
eius erat sudario ligata. Hic declaratur
virtus divina non solum suscitando mor-
tuum sed etiam faciens exire ligatum. In
hoc etiam apparet certitudo miraculi
in quantum exivit lazarus eo modo quo
fuerat in sepulcro positus. Dixit eis
iesus solvite eum. Hic precepit aliis li-
cet posset facere per se ipsum ut attendentes
de prope et tangentes eum visu et tactu
essent testes miraculi efficaciores. sicut
supra dictum est de amotione lapidis. et
similiter abire ut ostendatur vere susci-
tatus et non fantastice per opera
vite eius in dolem ambulatio et co-
mestio et similia. Unde dicitur infra

quod in capitulo quod lazarus unus erat
de discumbentibus. Multi ergo. Hic
ponitur suscitationis effectus duplex
primo ad presentes secundo ad absentes ibi colli-
gerunt ergo. effectus miraculi circa
presentes ostenditur ex hoc quod visi miraculo
hoc multi eorum crediderunt in Christo nec
mirum. quia aliud signum fuit divine
virtutis manifeste ostensionis quod non
fuit potest adesse ad testimonium aliquod
falsum et hoc est quod dicitur Multi ergo
ex eis etc. patet. Sequitur quidam autem ex
ipsis abierunt ad phariseos et dixerunt
eis que fecit iesus. Dicunt doctores
aliqui quod hoc dixerunt bono zelo moti
volentes enarrando miraculum refrenare
iram eorum contra christum tamquam [illegible]
Alii dicunt quod male moti hoc fecerunt
quia sicut ex signis iesus boni et
electi convertuntur ita sic quidam obdurantur
et hoc magis videtur consonum sequen-
ti ubi agitur de congregatione phariseorum
ad tractandum de morte christi. Colle-
gerunt ergo. Hic ponitur effectus
suscitationis lazari respectu absencium
quia audita suscitatione lazari ex ira
et invidia moti sunt ad tractandum
de morte christi. Et dividitur in tres quia
primo ponitur eorum congregatio secundo
congregatorum dubitatio ibi et dicebant
tertio dubii determinatio ibi unus ex
ipsis. In prima ergo parte dicitur sic
Collegerunt ergo pontifices qui e-
rant maioris auctoritatis et magis
litterati. pharisei qui erant pre aliis
religiosi. ex quibus factum est eorum ge-
neris consilium scilicet adversus christum hoc
non est [illegible] sed sub intelligitur
Circa hoc notandum quod pontifices
erant de tribu levi. pharisei autem

pro magna parte erant de tribu sy
meon · quia ex illa tribu habuit ortum
secta phariseorum sicut in figuram huius pre
dictum fuit genesis penultimo Symeon
et levi fratres vasa iniquitatis bellan
tia in consilium eorum non veniat ani
ma mea Et dicebant hic ponitur eorum
dubitatio quid facerent de Christo ex
evidentia enim miraculorum cogebantur
dicere Quia hic homo multa signa
facit et ad hoc sequitur quod erat ei cre
dendum magis quam moysi · quia mo
yses non tot nec tanta signa facit
et maiori quod amplius post ei credidit
vnum valde pauca · ut patet exodi iiii
et sic habebant argumentum ad ipsum re
cipiendum et honorandum tamquam
verum ipsum sed e contrario arguebant
ad contrarium dicentes Si dimittimus
eum sic omnes credent in eum · sicut in
ipsum et quia ipso debebatur regnum
secundum scripturas quas male intelli
gebant de temporali regno. Et ex
hoc videbatur sequi contra imperatorem
romanum rebellio quia tunc temporis
dominabatur eis · et hoc videbatur eis
quia occasio destructionis civitatis et
templi et potestate romani imperii · quo
tunc erat iniuncta una Et ideo ipsi non
habebant aliquam civitatem resistendi
et hoc est quod dicitur · Venient romani
in tanta fortitudine quod non poterimus
resistere et tollent locum nostrum · id est civi
tatem et templum et gentem capti
vando ipsum Et sic patet quod passio
timoris subvertebat in eis iudicium
rationis / Vnus ex ipsis hic po
nitur dubii determinatio Et dividitur
in tres quia primo dubium determinatur

Secundo determinato approbatur ubi Ab illo
autem die Tertio a Christo evitatur ubi Jesus
autem non palam Prima in duas · quia
primo ponitur cayphe determinatio Secundo
huius determinationis expositio ubi hoc
autem a semetipso In prima ergo parte
dicitur sic Vnus autem ex ipsis cay
phas nomine · non est de textu sed in
telligitur nomine eius propter auctoritatem
sui officii Vnde subditur Cum esset
pontifex anni illius Dicendum autem propter
hoc tantum unum summum sacerdotem et per
vitam suam · quo moriente alius sibi
succedebat Vnde et in morte eius ves
tebantur sigillum sed per cupiditatem
suam et ambitionem statuerunt inter
se illi qui erant de genere sacerdotali ut
quolibet anno vnus esset qui illo of
ficio fungeretur Aliam autem rationem assig
nat iosephus dicens quod a tempore
herodis ascalonite qui a populo romanorum
occupavit regnum inde sacerdotium
communiter vendebant Et sic propter
maius lucrum temporale summus sacerdos
frequenter mutabatur Dixit eis propter
auctoritatem officii sic locutus est dicens
Vos nescitis quicquam nec cogitatis ·
quod quidem prima facie quilibet intellectus
potest · inde quod ad mortem huius hominis
debemus laborare · cuius ratio · quia bonum
commune magis est eligendum quam par
ticulare Si autem homo iste dimit
tatur bonum totius populi dissipabitur
ut patet predicta secundum eorum estima
tione et sic concludit quod sic agen
dum ad mortem Christi · etiam si ex
parte eius non in veniatur aliqua
causa Et hoc est quod dicitur Expedit
vobis ut vnus homo moriatur · etiam
si esset bonus et iustus pro populo et non

conservatione populi et non tota gens
pereat sed maneat multa hoc patet
manifeste quia passio invidie et livoris
contra christum et passio timoris perdendi
gentem et locum subvertebant mentes
eorum ut indicium quia in nullo capi
tulo est interficere innocentem · propter hoc
enim non comparatur bonum commune sed ma
gis destruitur. Quarter quod dei iudicio
factum est quod illud malum quod credebant
per mortem christi evadere scilicet destructionem
loci et gentis per mortem christi incur
rerunt · quia in pena huius peccati
romani per titum et vespasianum locum
et gentem destruxerunt · anno scilicet
post passionem christi sicut fuerat ad
imple prophetatum eodem capitulo Et civi
tatem et sanctuarium dissipabit cum duce
venturo etc. / Et a salvatore predictum
luce xix° Videns civitatem flevit super illam etc. / Hic autem
hic ponitur predicte determinationis
expositio que quidem expositio est
iohannis ewangeliste ostendentis
cayphas predictam determinationem
protulit quamvis enim intentio esset
cayphe dare solummodo consilium de christi
morte propter temporalis periculi evasione
tota populum iudeorum tamen verbum
suum sic sonabat quod christus erat
moriturus pro gente et populo · et quod
sic fuit prelatus fuit prophetia quedam eius
desiderio · quod christus erat moriturus pro
salute spirituali non solum iudeorum
sed etiam omni gentium qui reduci
erant in ipsum / Et hoc est quod dicitur hoc
autem a semetipso non dixit scilicet per
dictum verbum hoc modo protulit · sed
per motionem altius Sed cum esset
pontifex anni illius prophetavit · quia
ipso ignorante dictum propheticum protulit
non ratione sue misere persone sed digni
tatis officii quia iesus erat moriturus
pro gente scilicet iudeorum · quia multi de iudeis
salvati sunt per ipsum · et non tantum
pro gente sua · sed ut filios dei non quia
adhuc essent filii dei actu sed in potentia
ad actum reducenda · quia erant
predestinati quia dispersi erant per
diversas ritus gentilium congregaret
in unum i. in unam ecclesiam · quia iudeis
et gentibus constitutum · ut esset unum
ovile sicut est unus pastor ut dic
tum est supra decimo capitulo Quarter
quod genesis penultimo dicitur de christo
ipse erit expectatio gentium non solum
iudeorum / Nec est contra illud quod di
cit salvator mathei xv° Non sum
missus nisi ad oves que perierunt
domus israel quia ibi loquitur salva
tor de sua missione ad predicandum
in persona quia Quarter quod apostolus
dicit ad Romanos xv° dicendo · enim dico
christum ihesum ministrum fuisse cir
cumcisionis etc. / Ab illo hic ponitur
determinationis cayphe quamvis
esset iniqua · quia omnes alii erant
affectati ad procurandum mortem christi
sicut et ipse / Et hoc est quod dicitur Ab
illo ergo die cogitaverunt ut interfi
cerent eum licet enim ante habuis
sent voluntatem interficiendi ipsum
ut patuit predicta · tamen ex consilio
cayphe diffinierunt hoc adimplere quam
citius possent / Iesus autem hic
consequenter ponitur huius determinationis

Nondum enim ad huc erat tempus passionis
Christi a deo preordinatum et iudei que-
rebant occidere eum ut iustum est
eo recessit ad tempus. Et hoc est quod
dicitur Jesus autem non in palam ambu-
labat apud iudeos. quamvis ius
enim inter eos existens posset eorum
impetum refrenare tamen voluit ad tempus
latere et se occultare omnibus predictis
causis viii et xo. ubi similiter agitur
de sua occultatione. sed abiit in regionem
iuxta desertum ubi pauci de iudeis e-
rant in civitate que dicitur Effren
que erat parva et parum populata et ibi
morabatur cum discipulis suis usque
ad tempus propinquum sue passionis.
Proximum autem erat pascha iudeorum
hic subditur ad ostendendum quod Christus
parvo tempore in illa civitate se
occultavit quia ante pascha in Jerusalem
venit. et ascenderunt multi ierosol-
limam de regione. quia tenebantur
de tota iudea ad solempnitatem veni-
re ante pascha ut sanctificarent se
ipsos orationibus et sacrificiis ad di-
gne comedendum agnum paschalem. Et si
hoc fiebat de agno figurali. multo
magis sic debet homo sanctificare oratio-
nibus et bonis operibus ad digne reci-
piendum verum agnum immaculatum
corpus ihesu christi. Querebant ergo
ihesum ut audirent eius doctrinam de-
cuius doctrina et miraculis audierant
famam et colloquebantur ad invicem
in templo stantes. quia mirabantur quod in
tanta congregatione non venerat ad
docendum. Ideo querebant quid putatis
quia non venit ad diem festum. Et
subdit evangelista quasi respondens
questioni eorum. Dederant enim ponti-

fices etc. patet littera. Propter hoc enim
ab eis sicut iniquis et obstinatis reces-
serat usque ad tempus sue passionis
dispositum. Circa predicta in hoc
capitulo queritur utrum Cayphas vere
fuit propheta. Et arguitur primo quod sic
quia Balaam dicitur vere propheta ut habetur
libro Numerorum xxiiii et tamen fuit ma-
lus homo. Donum enim prophetie aliquan-
do malis hominibus conceditur. ergo ma-
litia Cayphe non impedivit in eo ista-
tatem prophetie. Item in littera dicitur
hoc quod prophetavit quod Jesus est moriturus
pro gente. et ut filios dei qui erant
dispersi congregaret et ubi unum e-
civate videtur falsum quod nullo modo
est dicendum nisi Cayphas fuisset vere
propheta. Contrarium arguitur per hoc
quod ipse dixit falsum dicens aliis qui
de morte Christi tractabant. Expedit
vobis ut unus homo moriatur. mors
enim Christi non fuit expediens ipsis
qui eam procuraverunt. falsitas autem non
subest prophetie ergo etc. Responsio di-
cendum ad rationem vere prophetie duo re-
quiruntur. Primum est quod habeat veram
cognitionem de aliquo occulto respectu
aliorum hominum communiter cognoscibilium. per
hoc dicitur propheta quasi procul fans. ut
supra dictum est in quantum cognoscit
ea que sunt longinqua a cognitione
aliorum. propter quod si aliquis fiat aliquid
indicans aliquid occultum non dicitur
propheta si illud sit ei ignotum. Sicut
pharao vidit spicas designantes
qualitatem futurorum annorum. Et nabucho-
donozor statuam designantem muta-
bilitatem regnorum neuter tamen fuit propheta
Sed Joseph et daniel qui de illis

occultis cognitione habuit prophetae quod
dicitur danielis x intelligentia opus
est in visione. quia non potest dici propheta
sine intellectuali cognitione. Sola enim
visio ymaginativa non facit prophetam
ut visum est. Ideo requiritur quod illa cog-
nitio fiat mediante spiritu bono. mala
ligni spiritus aliquando revelant ho-
minibus ea que sunt aliis occulta.
non tamen hoc dicuntur vere prophete sed
solum cum additione diminuente. sicut
in sacra scriptura frequenter aliqui
prophete baal vel prophete ex corde suo. tales
non dicuntur prophete absolute. sicut nec
homo mortuus dicitur homo nisi per
additionem diminuentem. prophetia
enim vera computatur inter spiritus
sancti dona. / Tunc autem queritur
de cayphe. dicendum quod non fuit
vere propheta. quia nullam cognitionem
habuit de secreto divine passionis quod
esset futura pro spirituali salute hu-
mani generis. sed tantum intendebat
dare consilium de christi morte propter
timorem romanorum. / Veruntamen
tamen secundum quod hic dicunt crisostomus
et augustinus spiritus sanctus in
prolatione sui consilii sic movit lin-
guam eius quod ipso ignorante verba
que protulit significabant christi mor-
tem esse futuram pro spirituali hominum
salute. non tamen potest dici vere
propheta ex hoc quod verbum propheticum
ignorans protulit alio linguam
eius ad hoc movente. ut patet infra
xxii quia illa non processerunt ex
interiori conceptione seu propria cognitione
sed magis ex divina motione.

sicut nec asina balaam potest dici animal
rationale ex hoc quod verba rationalia protulit

Tamen quod ibi dicitur apperuit dominus os
asine. replicet enim cayphas de morte
christi cogitavit et alios per suum consi-
lium ad hoc inducere voluit. quod fuit ex
propria conceptione et dyabolo hoc sugge-
rente. quod tamen suum consilium sic pro-
tulit quod per verba illa significaretur
passio christi pro spirituali hominum salute hoc
nullo modo a se fuit ut dictum est. / Et
quia quantum ad hoc solum verbum
illud erat propheticum. ideo non potest per
hoc dici propheta. Ad primum dicendum quod
non est simile de ipso balaam. quia
quamvis fuit malus habuit tamen ve-
ram cognitionem occultorum ut ibidem
dicitur. Dixit vir cuius obturatus est
oculus qui visiones omnipotentis
videt. Cayphas autem cognitionem non
habuit ut visum est. Et ideo negatur
ab eo prophetia. non propter suam ma-
litiam sed propter cognitionis defectum.
Ad secundum dicendum quod verbum e-
vangeliste est verbum si bene in-
telligatur non indixit quod cayphas
esset propheta sed quod prophetavit. et
verbum propheticum protulit non tamen
a semetipso sicut evangelista dicit
sed spiritu sancto linguam eius sic
movente ipso ignorante propter quod
non habuit vere rationem prophetie. Ar-
gumentum etiam in contrarium est sol-
vendum. quia sicut dictum est cayphas
illud verbum protulit per motio-
nem spiritus sancti a quo nullum est
falsum. Et ideo cayphas dicendo Ex-
pedit vobis ut unus homo moriatur
etc. Verum dixit si bene intelligatur quod
mors christi quantum est in se fuit

expediens omnibus etiam de illis qui
de eius morte tractaverunt quatenus a-
liqui eorum per suam maliciam eius uti-
litatem recusaverunt sicut et alii pec-
catores in peccato mortali decedentes

Iesus ergo Capitulum xii.
xii Postquam Iohannes decla-
ravit divinitatem Christi per
opera facta ante eius mortem hic
etiam declarat ea que circa eius mor-
tem sunt facta. Et dividitur in duas. Pri-
mo determinat de eius morte et
passione. Secundo de eius resurrectione
xx capitulo. Una sabbati. Prima
in duas quia primo determinat mor-
tem Christi occasionem. Secundo passionem mortem
xiii capitulo ubi ante diem festum.
Circa primum sciendum quod occasio mortis
Christi fuit invidia iudeorum ex fama
et gloria Christi. Ideo dividitur in duas
quia primo describitur eius fama et
glorificatio. Secundo iudeorum infidelitas
et obstinatio ubi Cum autem tanta
signa. Prima in duas quia primo po-
nitur glorificatio Christi ab amicis familiaribus.
Secundo a turbis vulgaribus ubi cognovit
autem turba. Tercio a gentilibus ubi e-
rant autem gentiles. Prima adhuc
in duas quia primo ponitur obsequium
Christi factum ab amicis in generali.
Secundo a Maria in speciali ubi Maria.
Ergo in prima parte dicitur sic Ie-
sus ergo ante sex dies pasche. In-
mediate enim post suscitacionem Lazari
iudei diffinierunt et decreverunt occi-
dere Christum ut predictum est.
Et ideo recesserat quousque appro-
pinquaret pascha in quo immolabatur
agnus paschalis. Et sic Christus qui

est agnus verus immolaretur pro nobis
inmediate post ymolacionem agni figu-
ralis ut veritas figure succederet. Venit
Bethaniam que est prope Ierusalem ad duo
miliaria ubi Lazarus fuerat mortuus
quem suscitavit Iesus illuc. Secundo venit
ut ex memoria miraculi ibidem facti
turba amplius moveretur ad eum honorifice
recipiendum in ramis ante passionem sicut
fuerat predictum per Zachariam prophetam
ix Exulta satis filia Syon iubila
filia Ierusalem ecce rex tuus venit et fe-
cerunt autem ibi cenam ei homines illius
loci et hec cena fuit in domo Symonis
leprosi ut communiter tenent doctores
fuerat tamen prius a Christo curatus sed
nomen remanserat ad memoriam mi-
raculi. Origenes autem dicit quod il-
la cena fuit in domo Marthe quod pro-
bat ex eo quod subditur et Martha
ministrabat. Potest dici quod ille Sy-
mon erat cognatus Marthe et propter
hoc ministrabat ipsa in domo eius
sicut homines solent facere in do-
mibus amicorum suorum et maxime
propter reverenciam ipsius Christi come-
dentis ibidem. Lazarus vero erat
unus de discumbentibus cum eo ministratus
Christus ipsi ipse. Hoc autem factum est
ad declaracionem veri miraculi de
eius suscitacione. / Maria autem hic
describitur obsequium Christo impensum
a Maria in speciali. Et dividitur in
tres quia primo ponitur Marie de-
vocio. Secundo inde indignacio ibi
Dixit ergo unus. Tercio eius
reprehensio ibi dixit ergo Ihesus. In
prima ergo parte dicitur sic Maria
ergo soror Lazari accepit libram
in quo notatur quantitas unguenti

non est verisimile quod esset aliquid grosse materie. Maria autem non solum unxit pedes domini sed etiam caput ut Matheus exprimit xxvi. Et Marcus xiiii licet hic omittatur. Est que dicendum quod hoc vocatur unguentum liquor preciosus de rebus aromaticis expressus sicut aqua rosacea exprimitur de rosis. Aliter dicitur quod fuit lacrima fluens naturaliter de arbore aromatica nardi. Nardus nomen est herbe vel arbore aromatice huius species. Aliter hic dicitur nardi pistici nardi spicati et de illis spicis extrahebatur liquor predictus per artificium vel naturam. Quidam alios pistici secundum Augustinum nomen est loci ubi crescit herba. Unde talis liquor exprimitur. Sed melius dicitur pistici id est fidelis. Pistis enim grece fides dicitur latine. Hoc est dictum quod ille liquor erat purus et verus non habens admixtum nec sophisticatus preciosi quia valebat trecentos denarios ut hic dicitur et id est trecentos nummos usuales. Erat enim liquor refrigerativus et confortativus membrorum et consolidativus et valde odoriferus. Et unxit pedes Iesu et tersit capillis suis pedes eius. Ordine converso factum fuit quam hic scribatur quia primo lavit pedes et extersit et postea unxit. Et domus impleta est ex odore unguenti. Ex quo patet eius preciositas et devotio Marie expendentis rem tam preciosam in obsequium domini. Utrum

autem ista fuit mulier de qua narrat Lucas dictum fuit capitulo precedenti. Dixit ergo. Hic ponitur Iude murmuratio cum dicitur. Unus ex discipulis eius Iudas Scariothis. Hoc dicitur ad differentiam alterius Iude qui erat cum traditurus. Licet enim primo fuit bonus quando vocatus fuit ad apostolatum ut supradictum est. Tamen postea lapsus est in peccatum. Quod autem dominus in sua societate collocavit eum dedit nobis exemplum tollerandi malos. Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis id est venditum. Quasi diceret. Vere quod venit ergo nulla venit habet enim sensum passivum sub voce activa. Et datum est egenis. Hoc dixit simulans pietatem ad operiendum suam cupiditatem. Propter quod subdit evangelista. Dixit autem hoc non quia de egenis pertinebat ad eum id est de illis non curabat. Licet enim portaret ea que dabantur Christo ad dandum pauperibus tamen non faciebat sed retinebat sibi ut subditur. Quia fur erat et loculos habens in quibus abscondebat ea que debebat in alios usus expendi. Unde subditur. Ea que mittebantur Christo dabantur ad subveniendum necessitatibus Christi et discipulorum eius et ad dandum pauperibus portabat id est officium portandi et servandi habebat ad istos usus. Licet hoc infideliter ageret. Ex hoc patet quod Christus et discipuli eius de elemosinis vivebant. Potest autem hic queri quare Christus permisit Iudam por-

tare pecuniam predictam cum furetur
cum latronem. Attendum quod a principio
quando fuit sibi traditum portandi officium
latro non erat et ideo ius christus non fu-
rem eum fuisse latronem. sed tradidit
sibi istud officium. quia maior erat in-
ter alios apostolos propter quod ultimus
inter eos nominatur. ut patet
mathei x et marci iii. Talibus autem
temporalia sunt tradenda. maiores
autem debent tantum doctrina et spiritualia
occupari. propter quod in primitiua ecclesia
apostoli septem dyacones ordinauerunt
sub eis ad temporalia administranda
ut ipsi apostoli liberius possent attendere
orationi et predicationi ut habetur actuum vi
Dixit ergo hic ponitur inde re-
prehensio. cum dicitur sine te illam q. d.
non ~~non~~ habetis causam sufficientem mur-
murandi. quia egit opus bonum. Unde
patet quod iudas non solum murmu-
rauit. sed etiam alii discipuli. ut
habetur mathei xxvi et marci xiiii.
Uerumtamen quia sunt in intenti-
one diuersi. alii moti pietate. iudas
autem cupiditate. ideo iohannes solum
nominauit. ut in diem sepulture me-
e seruet illud non loquitur de hoc
quod iam erat effusum sed de alio scilicet
q. d. illud quod pro sepultura mea serua-
bit illud reseruabit. quia non poterit
illud in me expendere propter celeritatem
resurrectionis mee. quia quando
uenit admonitum ad ungendum
corpus domini. christus iam resurrex-
erat ut patet in fine xx. sed ma-
theus autem expressius hoc dicit.
preuenit corpus meum ungere in se-
pultura. et idem exprimitur hic ob-
scurius cum sine te illam ut in die
sepulture mee et cetera q. d. dimitte eam

e nunc facere quod tunc facere non posset
et illud unguentum tunc seruabit loco
istius nunc in me expensi. Et quia iudas
in murmurando et alios ad hoc inci-
tando. causam pietatis pretenderat ideo
hanc excludit dicens pauperes enim sem-
per habetis uobiscum q. d. potest recuperari
ad inungendum me corporaliter propter
quod sequitur me autem non semper habebitis
scilicet presentia corporali ad iuuandum in car-
ne passibili que indiget tali unctione
per hoc patet quod aliud opus minus
necessarium potest preponi magis necessario
quando imminet casus. quia illud magis
necessarium non potest alias occupari
Cognouit ergo turba Hic consequenter
ostenditur qualiter christus fuit ho-
noratus a turbis et hoc dupliciter primo
cum instando. secundo honorifice ei ob-
uiando. ibi crastinum. Circa primum pre-
dicitur sic. Cognouit turba multa
ex iudeis quod illic esset bethania erat
enim prope urbem ad unam leucam. Et ideo de
facili poterant hoc cognoscere. et
uenerunt non tantum propter iesum. et
hoc innuitur duplex causa. una propter
ipsum iesum reuerenter uisitandum
alia que subditur. sed ut lazarum ui-
derent quem suscitauit a mortuis.
facta enim mirabilia libenter uidentur
mirabilissimum autem erat uidere qua-
driduanum mortuum resuscitatum. co-
medere et bibere. et alia opera fa-
cientem Sperabant etiam audire
ipsum referentem statum alterius uite
quem omnes scire desiderant. Et ex
in hac gloria christi manifestatur de
quo dolebant principes ideo sequitur
subditur cogitauerunt autem principes
sacerdotum ut lazarum interficerent ac
ex quo patet eorum malignitas. quia

volebant interficere lazarum · quia deus
vivificaverat ad occultandum miraculum
Si autem queratur quare magis la-
zarum persequebantur quam ceterum al-
uinatum de quo dictum est Iohannis IX et lang-
vidum sanatum de quo dictum fuit Iohannis
V Dicendum quod hoc erat · quia laza-
rus erat homo nobilis et famosus
Et ideo miraculum maius erat magis
factum publicum et famosum / Occurristi
unt Hic describitur honor exhibitus
christo in turbe obviatione / Et dividitur
in duas quia primo describitur ipsa
obviatio / Et secundo subditur ipsius ob-
viationis causa ubi testimonium er-
go In prima parte dicitur sic Con-
traxerunt autem turba multa que ve-
nerat ad diem festum · quia omnes te-
nebantur venire in ierusalem in
solempnitate pasche · cum audissent
quia iesus venit ierosolimam Istud
fuit quinta die ante pascha illa die
accipiebatur agnus et servabatur us-
que ad vesperam quarto decimo diei et
tunc immolabatur ut habetur exodi XII
Sic christus illa die / Venit in ierusalem
salem ubi erat immolandus tam-
quam verus agnus pro nobis ut
sic veritas responderet figure · Ac-
ceperunt ramos palmarum quod divina
dispositione factum est ad designandum
victoriam quam christus de hoste erat
in proximo habiturus / Unde antiquitus
eum palme dabantur / victoribus in
certaminibus · et processerunt obviam
sibi venienti · et clamabant osan-
na id est salva obsecro · quia petebant
ab eo salutem / Benedictus qui venit
in hoc laudant et confitentur

eius adventum Dicitur enim homines non
est suum facere sed tantum fari / Et ideo
quando deum benedicimus · non enim bonum
facimus · sed tantummodo eius bonitatem
fatemur et laudamus Dicere autem dei
est suum facere Unde dicitur psalmo
XXXII Dixit et facta sunt Et
ideo quando deus hominem benedicit ei bo-
num impendit in nomine domini a-
sicut dominus Non sic autem venit
moyses sed tantummodo ut servus ut
habetur hebre III Vel aliter in nomine
domini id est a deo patre missus · ad complen-
dum eius voluntatem · rex israel
· in hoc confitentur eius potentiam
tamen diminute quia credebant ipsum
regnaturum temporaliter et liberaturum
eos a tributo / Ipse autem venit ad
regnandum spiritualiter et ad liberandum
totum genus humanum a dyabolo ·
quod erat manus Propter hoc inpsalmo
centesimo XVIII Ubi ista laus predicta
fuit dicitur Benedictus qui venit in
nomine domini deus dominus et illuxit
nobis In quo exprimitur eius di-
vinitas et regnum spirituale Et invenit
iesus asellum et sedit super eum mo-
dum autem qualiter et per quem
hunc asellum christus habuit scilicet per
missionem discipulorum ewangelista
transit · quia sufficienter fuerat
expressum ab aliis scilicet mathei
XXI et marci XI Sicut est scrip-
tum zacharie IX · Noli timere filia sy-
on etc Hoc fuit expositum mathei
XXI hoc non cognoverunt discipuli
eius primum et postmodum quia adhuc
erant simplices et illitterati Sed
quando glorificatus est iesus id est post

resurrectionem suam quando fuit glorificatus simul in anima et corpore. Tunc enim aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas ut habetur Luce ultimo / Testimonium. Hic ponitur predicte obmurationis ratio que fuit promulgato suscitationis Lazari apud turbis per illos qui presentes fuerant in suscitatione et hoc est quod dicitur testimonium ergo / Pharisei ergo. Hic consequenter ponitur phariseorum zelus seu emulatio cum dicitur pharisei ergo dixerunt ad semetipsos id est inter se videtis quia nichil proficimus. Hoc exponitur dupliciter. Uno modo de bono zelo quod aliqui de phariseis in eum crediderant ut patuit supra de Nicodemo capitulo iii et isti volebant alios retrahere a Christi persecutione quasi dicerent quantumcumque laboravimus ad eum impediendum nichil proficimus. Et ideo videtur quod sit factum divinum et simile fuit dictum Gamalielis retrahentis iudeos a persecutione apostolorum. Ut habetur Actuum quinto discedite ab hominibus istis et sinite illos quoniam si ex hominibus est consilium hoc aut opus dissolvetur. Si autem ex deo non poteritis dissolvere ne forte et deo repugnare inveniamini. Alio modo exponitur de malo zelo quantum ad illos qui non credebant Christo et ideo in invidia motivi talia dicebant Ecce totus mundus post eum abiit. Sermo est yperbolicus ad exprimendum quod multi sequebantur Christum / Erant autem. Hic autem ostenditur glorificatio Christi a gentilibus. Et dividitur in tres quia primo exprimitur eorum devotio. Secundo Christi responsio ibi Iesus autem respondit. In prima ergo parte dicitur sic Erant

quidam gentiles ex hiis qui ascenderant ut adorarent in die festo / Nam aliqui de gentilitate convertebantur ad ritum iudeorum qui dicebantur proseliti et isti tenebantur ascendere in solempnitate pascali sicut et alii. Dicuntur enim hic gentiles quia remanebat eius nomen pristinum / Alio modo exponitur hoc et melius de gentilibus secundum veritatem quod templum propter sui sanctitatem habebatur in reverentia a gentilibus qui erant in circuitu iudeorum ut habetur m[acha]b[eorum] iii. Et ideo multi ascendebant de eis adorare ibi et maxime in solempnitate pascali. Non tamen admittebantur ad esum agni pascalis nisi prius dimisso ritu gentilitatis circumciderentur. Ut habetur Exodi xii. Isti igitur qui audierant Christi miracula volebant ipsum videre et eius doctrinam audire. Ideo subditur Hii ergo accesserunt ad Philippum etc. quia videbant eum mansuetum et pium et ideo prius ei exposuerunt suum desiderium / Venit Philippus et dixit Andree quia Andreas principalior erat apostolus cum esset primus Christi discipulus et per eum Philippus etiam factus conversus ut supra dictum est capitulo primo. Et ideo volebat circa hoc agere de eius consilio et maxime quia forte memor erat verbi quod dixerat apostolis Matthei x In viam gentium ne abieritis. Qualiter quod ipsi Christo volebat intimare hoc quo capite Andreas cum sit et Philippus dixerunt Iesu hec omnia dispositione divina facta est ad pronosticandum quod gentiles erant maxime ad ducendi ad fidem Christi et apostolorum

predicatione / Jesus autem respondit. Hic
ponitur Christi responsio in qua primo de
nuntiat suam passionem 2o exhortatur
ad eius imitationem ibi Qui amat animam
Circa primum sciendum quod Christus responden
do de imitatione sibi facta de gentilium de
votione preintimavit suam passionem quia
immediate per illam gentiles erant
recipiendi ad fidem et hoc est quod dicitur
Venit hora ut clarificetur filius hominis
In passione sua fuit glorificatus per si
gna ostensa in solis obscuratione et ter
remotu et sepulcrorum apertione et in veli
templi scissione fuit etiam glorificatus in
sua resurrectione et ascensione. Unde quod
dicitur ad Philippenses 2. Humiliavit semet
ipsum etc. Sequitur propter quod deus ex
altavit illum et dedit illi nomen quod est
super omne nomen. Fuit etiam glorifi
catus in gentilium conversione qui eius di
vinitatem verum confitentur propter
quod ibidem subditur / Et omnis lingua
confiteatur etc. / Et quia Christus primo vi
debat in proximo esse audiens devotionem
gentilium qui iam erant dispositi ad
credendum ideo dicit Venit hora etc.
sicut aliquis videns messes dispositas
ad [struck] collectionem dicit Venit
hora ut mittantur falces Veruntamen
per congruum exemplum ostendit quod mors
eius debeat prevenire conversionem gen
tilium dicens Nisi granum frumenti
cadens in terram mortuum fuerit ipsum
solum manet quia non facit fructum
multiplicem nisi per suam precedentem mul
tiplicem corruptionem sic mortuo quo
ad humanitatem multiplicata est fi
des in gentilibus / Unde simile est ac
si Christus expresse dixisset ipsi ego

tiles qui modo volunt venire ad me
post mortem meam venient ad me per
fidem / Qui amat animam Hic hor
tatur Christus ad sue mortis imitatio
nem. Ad cuius intellectum sciendum quod
amare aliquem est ei velle bonum et ideo
si bonum volitum sit verum et simpliciter
bonum est verus amor aliter non / Sunt
autem quedam hominis bona que sunt bona
simpliciter et vera scilicet bona spiritualia. Qui
dam autem sunt bona secundum quid sicut
temporalia bona corporalia et mundi de
lectabilia. Et secundum hoc Augustinus exponit
dupliciter hanc litteram primo sic Qui
amat animam suam scilicet vere quo ad spi
ritualia perdet eam in presenti non for
midans sustinere mala presentis vite
pro Christo. Unde dicit Augustinus / Si
cupis vitam tenere in Christo noli
mortem timere pro Christo / In morte enim
dicitur quodammodo anima perdi quo
ad presentem vitam quia separatur a cor
pore. Alio modo exponit sensu con
trario Qui amat animam suam scilicet non
vere volendo sibi delectabilia huius mun
di perdet eam in futuro quia priva
bitur vita beata. Et secundum hunc
sensum dicit Augustinus / Noli amare si
animam in hac vita ne perdas in e
terna vita. Et hec ultima expositio
magis consonat textui Quia se
quitur Qui odit animam suam in
hoc mundo in vitam eternam custodit
eam. Et ideo quando Christus dixit
Qui amat animam suam subin
telligitur in hoc mundo et quod sub
ditur perdet eam subintelligitur
in futuro. Et quia debemus ipsum imi
tari in passione ostendit rationem

dicens Et quis michi ministrat me
sequatur q. d. racionabile est quod minister se-
quatur dominum. et tamen hoc ostendit huius
sequele premium dicens Et ubi ego sum
. quia christus inquantum deus est essen-
cialiter ipsa beatitudo quantum ad hu-
manitatem erat actu beatus in anima
que est principalior pars hominis vnde
ipsa anima aliquando nominatur homo
ut habetur quarto ethicorum Et quis michi minis-
traverit. obediendo mandatis meis
honorificabit eum pater meus. hono-
rem datur homini ab aliis hominibus in
vita presenti in testimonium virtutis Sed
honor datur hominibus a deo in gloria
celesti in premium virtutis / Nunc
anima Hic ostenditur qualiter christus
glorificatus est aperte Et dividitur in duas
quia primo ponitur huius glorie peti-
cio Secundo subditur eius promissio ibi
Venit ergo Circa primum christus pre-
mittit sue peticioni ostensionem
affectionis naturalis ad declaracio-
nem humanitatis in ipso dicens Nunc
anima mea turbata est. turbari enim
aliquem dicitur quando commovetur
vnde inordinate motum dicitur turbari / In
christo autem pars sensitiva dimitte-
batur agere quod erat sibi proprium vnde
in imminente passione affectus sensi-
tivus commovebatur timore et horrore
naturali et hoc est quod hic dicitur anime
turbacio. tamen ista turbacio non erat
contra racionem sed magis conveniens
racioni. et per racionem excitata ad
ostendendum veritatem humane nature
ut dictum est ad merendum nostram redemp-
cionem sicut et alii affectus christi. Et
quia devenerat ad initium mortem
suam ne forte aliquis ei diceret saltem
potes mortem subire. quia nichil male sen-
tis vnde contrarium voluit ostendere per ta-
lem turbacionem et per signis non est rece-
dendum. a veris imitacione propter naturalem
horrorem Et quid dicam q. d. secundum ap-
petitum sensitivum facerem hanc peticionem pa-
ter salvifica me. ex hac hora liberando me
a passione imminente / Veruntamen quia
secundum appetitum racionalem qui dominabatur
in eo volebat pati propter patris obedienciam
et propter humani generis salutem vnde aliter
loquitur dicens Sed propter hoc veni
in horam hanc q. d. quod ad hoc veni
in mundum ut paterer propter predicta vnde
orando dicit Pater clarifica nomen tuum
id est fac illud in quo reluceat gloria tui no-
minis scilicet passionem filii in qua ipse pater
glorificatus. et per consequens filius. qui est
idem cum patre in substancia quia per
passionem filii divulgatam per apostolorum
predicacionem noticia patris et filii et
spiritus sancti diffusa est per totum or-
bem / Venit ergo Hic ponitur glorie
petite promissio Et dividitur in tres
Quia primo ponitur vox patris glorificantis
promittentis Secundo opinio turbe de illa
voce vane sentientes ibi turba ergo
Tercio exposicio salvatoris ibi Respon-
dit iesus Circa primum sciendum quod illa
vox fuit formata a tota trinitate cum
eius opera sint indivisa / Veruntamen
tamen dicitur vox patris. quia fuit
formata ad representandum personam eius
et hoc est quod dicitur Venit ergo vox
de celo a deo patre modo predicto. et
clarificavi. quia christus non clarificavit
semetipsum ut pontifex fieret Ut dicitur
hebre v. Sed pater clarificavit eum

primo in miraculis in vita christi facta
et iterum clarificabo · quia postea clarifi-
cavit eum in morte per signa divinitatis
ostensa et resuscitando eum et exaltando
eum ad celum | Turba ergo Hic ponitur
opinio de illa voce quod illa turba que
erant magis rudes · qui tantum vocis
sonum perceperunt non significatum et quantum
tum ad illos dicitur turba ergo que stabat
et audiebat dicebat tonitruum factum esse
i· aliquid per modum soni confusi ·
Alii autem magis perspicaces intel-
lexerunt dearticulatam vocis · et isti
dicebant angelus ei locutus est · cre-
debant enim eum esse purum hominem
· et ideo dicebant angelum ei loqui sicut
aliquando in scriptura dicitur · quia
angeli prophetis loquebantur | Respon-
dit iesus Hic ponitur expositio au-
dite vocis Et dividitur in tres partes
primo ponitur christi expositio Secundo
iudeorum contradictio ibi Nos audivi-
mus Tertio christi responsio ibi · Adhuc
modicum In prima parte ostendit christus
quod non erat tonitruum nec sonus con-
fusus sicut aliqui credebant · sed vox
divina propter instructionem aliorum circumstan-
tibus ut cognoscerent christum iesum esse ve-
rum christum · cui de celo dabatur testi-
monium et hoc est quod dicitur Non propter
me hec vox venit · quia vox fit
propter instructionem alicuius christus
autem instructione non indigebat cum
quasi deus Similiter nec in quantum
homo quia ab instanti conceptionis
omnia perfecte cognovit quia cog-
novit deus scientia visionis | Ideo
vox illa non est facta propter eius in-
structionem · quia sciebat se per passionem

glorificandum a patre sed propter nos
i· propter instructionem vestram | Nunc
iudicium est mundi i· iudicium discretionis
Quia a tempore passionis christi discreti
sunt fideles credentes ab infidelibus per-
in fidelitatem in futuro autem erit iudi-
cium condempnationis infidelium et
premiationis credentium | Vel aliter
Nunc iudicium est mundi i· quod mundo inquan-
tum ex divina sententia mundus a
potestate dyaboli ereptus est in passi-
one christi Et sequitur Nunc princeps
mundi eicietur foras Dyabolus hic
dicitur mundi princeps non quia sit
dominus substancie mundi sed hominum mun-
danorum (?) in quantum se sibi
subiciunt Dicitur autem eiectus
dyabolus per passionem christi per quam
aperta est ianua glorie et dyabolus
non potest impedire sanctos a con-
secucione glorie sicut faciebat ante
tamen permittitur temptare homines
ad exercitium et meritum electorum Et
ego si exaltatus fuero a terra spiri-
tualiter ubi exaltatus est moriens in
aere debellando aereas potestates
Dicitur autem in cruce exaltatus
quia per hoc meruit glorificationem et
exaltationem sui corporis Et subiecta
est sibi multitudo gentium per fidem
ut habetur philippenses ii Propter quod et deus
exaltavit illum Sequitur et omnis
lingwa confiteatur quia dominus ihesus christus
in gloria est dei patris · omnia traham
ad me ipsum · ex amore enim in cruce
ostenso ad genus humanum habet
causam auctoritatem in cruce Hoc autem
dicebat significans qua morte es-
set moriturus Ista sunt verba e-
wangeliste interpretantis quod christus

intelligere per illam exaltationem su-
crucis sive exaltationem. Respondit h'
pomitur iudeorum contradictio argue-
ntium exeius morte audita · quod xpus non
esset xpus dicentium. Nos audivimus
ex lege quod xpus manet in eternum
· Nomine legis aliquando iudei acci-
piunt totum vetus testamentum · et non
solum quinque libros moysi qui specialiter
dicuntur lex. In prophetis autem sic-
lex de eternitate xpi · ut patet ysa-
ix. Et vocabitur nomen eius ad-
mirabilis consiliarius deus fortis
pater futuri seculi princeps pacis ·
multiplicabitur eius imperium et pacis
non est finis. Similiter danielis
vii · Potestas eius potestas eterna
est. Et michee v · tu bethleem effra-
ta et sequitur. ex te michi egredietur
qui sit dominator in israel · et egressus
ab initio a diebus eternitatis · talis
enim permanentia videtur contrariari
morti quod argüit. Et quomodo tu dicis
oportet exaltari filium hominis · quasi di-
cerent quod dicent si tu loqueris de
te ipso quod tu in modo sis xpus qui ma-
net in eternum · si autem loqueris
de alio dic nobis · quis est iste filius
hominis · licet autem xpus non vo-
cauit se in isto loco filium hominis ·
tamen communiter sic se vocat. Et
ideo repetendo verba eius hoc ad-
diderunt. Si autem queratur qualiter
iudei intellexerunt quod xpus suam
crucifixionem futuram vocaret
exaltationem. Dicendum quod proverbium
erat aput iudeos quod crucifixio vo-
cabatur exaltatio · et adhuc homines
tali modo loquendi utuntur sicut cum
aliquis interpretatur alterius suspensionem

dicit ei tu sis in altum elevatus.
Dixit ergo eis iesus. Hic ponitur xpi
responsio in qua commendat eos de ali-
quali cognitione xpi per scripturas ad
eius eternitatem sed ostendit eam im-
perfectam dicens. Adhuc modicum lumen
in nobis est · quia non intelligebant
mortem xpi et passionem in humani-
tate stare simul cum divinitatis eter-
nitate · et tamen utramque ponit scrip-
tura de xpo de eternitate iam dictum
est. De eius passione scribitur ysaie
liii tamquam ovis ad occisionem ducetur
etc. et secundum antiquos doctores hebre-
orum totum illud capitulum ad literam de
xpo intelligitur · ab illo loco qui po-
capitulo precedenti ecce intelliget
servus meus etc. Similiter danielis
ix expresse dicitur passio xpi et post
ebdomadas quinquaginta duos occi-
detur xpus · et ideo movet eos · ad ac-
quirendum perfectam cognitionem de xpo ·
ambulate · a in cognitione perficite · dum
lucem habetis · id est me presencialiter qui
sum lux illuminans per veritatem doctri-
ne et huius gratie. Ut non tene-
bre vos comprehendant · scilicet ignoran-
tie culpe · et qui ambulat in tenebris
predictis nescit quo vadit · quia
declinavit a rectitudine vie. Dum
lucem habetis credite in lucem · id est in
me ipsum · ut filii lucis sitis · per i-
mitationem et gratie adoptionem. Hec
locutus est iesus · et abiit · quia non
recipiebant eius doctrinam · et abscon-
dit se ab eis · eodem modo et eisdem
causis sicut dictum est capitulo viii et x
sed non videtur verum quia supra se absco-
dit eo quod vellent occidere eum. Hic autem
non dicitur hic. Dicendum quod ipse

videbat cogitationes eorum ad hoc ten-
dentes. licet ad non prorupissent
in opere. et ideo voluit eos prevenire se
abscondendo. quia non dum venerat
hora passionis sue. / Cum autem tanta
Hic panditur iudeorum infidelitas et
obstinatio et dividitur in duas. Quia primo
predicta obstinatio ostenditur. Secundo ex opere
arguitur ibi Iesus autem clamavit.
Prima in duas quia primo ostenditur ob-
stinatio non credentium. Secundo defectus iu-
deorum Christo credentium ibi Verumtamen
et ex principibus. Dicit igitur in prima
parte sic evangelista. Cum autem tanta
signa fecisset coram eis in miraculis
in doctrina et in revelatione secretorum
cordis et futurorum contingentium. per
que declarata erat eius divinitas non
credebant in eum. Ut in hoc implete
sint scripture prophetarum eorum obstinationem
predicentium et hoc est quod dicitur Ut ser-
mo ysaie prophete impleretur. Licet au-
tem non teneatur hic causaliter sed conse-
cutive tantum. Quia ex eorum obstinatione
secuta est impletio prophetie ysaie. Domine
quis credidit auditui nostro. quasi dicat pauci
valde. quia de iudeis pauci credi-
derunt comparative. et bene dicit audi-
tui nostro. quia prophete non cognoverunt
misterium Christi per visionem rei in se
quia ad huc erat futurum nec viderunt
illud in divina essentia. sed tantum
cognoverunt per revelationem. et talis re-
velatio ex parte dei revelantis vo-
catur locutio. ex parte prophete intelli-
genter vocatur auditio. Et brachium
domini cui revelatum est. id est filius dei na-
turalis que est operativa patris. qui
in quantum deus omnia pro nobis facit
et illa ostendit in hominibus quod per verbum

suum facerent quid vellent verbum ho-
minis brachium eius dicitur. / Induxit
etiam ad hoc evangelista aliam scrip-
turam ysaie dicens. / Propterea non poterant
credere. hec impossibilitas non est
absoluta. sed tantum pro suppositione scilicet
supposito quod haberent voluntatem obstina-
tam in malo. sicut de aliquo dicitur quod is-
te non potest eum diligere qui habet
voluntatem pravam in odio eius. Quia
iterum dicit ysaias capitulo vi. licet verba
sint aliquo modo mutata. Excecavit
oculos eorum subtrahendo lumen gratie
propter eorum maliciam. quia avertebant
ab hac luce. et induravit cor eorum
quia ad subtractionem divine gratie cor
non mollificatur per devotionem. / Sequitur
cordis induratio per obstinationem
ut non videant oculis scilicet intellectualibus
et non intelligant corde. et con-
vertantur et sanem eos. / Quia is-
ta non possunt fieri. nisi gratia
dei preveniente. Hec dixit ysaias
quando vidit gloriam eius. Hoc ad-
didit evangelista quod ysaie cui pro-
mittitur verbis predictis et de equal-
itate Christi et gloria eius dicitur. / Vi-
di dominum sedentem super solium excelsum
etc. / Verumtamen. Hic ostenditur de-
fectus iudeorum Christo credentium qui
imperfecti erant in fide. quia non solum
requiritur credulitas cordis sed etiam
confessio oris. Romanorum quod dicitur Ro. x.
Corde enim creditur ad iustitiam ore
autem confessio fit ad salutem. Isti autem
licet in Christo crederent. tamen confiteri
non audebant et hoc est quod dicitur Ve-
rumtamen ex principibus id est ex legis
peritis et sacerdotibus multi crediderunt
in eum propter mirabilia. et propter in-

plectonem scripturarum sed propter pha-
riseos non confitebantur ut de sy-
nagoga non eicerentur · quia conspi-
raverant quod confitentes christum christum
esse excommunicarentur et separata
te iudeorum expellerentur · quod erat apud
eos ignominiosum · ut supra dictum
est ix° cap°. Veruntamen omnes ta-
les pene si pro iusticia sustinerent
sunt mitiores cum usquam hoc initium fu-
giebant erat superbia. Unde subditur
Dilexerunt enim gloriam hominum a hono-
rem mundanum magis quam gloriam
dei a initium [illegible] reddit
Jesus autem hic contra eorum infideli-
tatem arguitur ex opposito. Et dividitur in tres
et primo inducit eos ad credendum. Secundo
ostendit fidei fructum ibi Ego lux.
Tertio incredulitatis supplicium ibi Et
si quis audierit. In prima parte dici-
tur Jesus autem clamavit · addendo
tandem magnitudinem dicendo · et
sui affectus ad salutem hominum · et
dixit. Qui credit in me non credit
in me secundum solum aliter esset contradic-
tio unde sequitur sed in eum qui misit
me · quia una est fides patris et
filii et una visio que succedet fidei
unde sequitur Qui videt me videt
eum qui misit me · Pater enim et
filius sunt unum in substantia dis-
tinguuntur autem in proprietate relativa
tamen hoc est natura relativorum quod
cognito uno cognoscitur et reliquum
quantum natura et intellectum / Ego lux
hic ponitur fidei fructus cum dici-
tur ego lux veni in mundum ut omnis qui
credit in me in tenebris non maneat
scilicet ignorantie culpe et gehenne hic
et gloriosus fructus talia evadere et
bona contraria obtinere / Et si quis

audierit. Hic describitur pena incredulorum
cum dicitur Et si quis audierit verba me-
a aure corporis · sed non cordis · et non
custodierit ea · manens in infidelitate
ego non iudico eum scilicet in presenti primo eius
adventu. Cuius causa subditur Non enim
veni ut iudicem mundum · in adventu
primo · sed ut salvem mundum sustinendo
iudicium condempnationis. Et qui spernit
me et non accipit verba mea per fidem
habet qui iudicet eum · et ostendit quis
sit iste iudex dicens sermo quem locutus
sum ille iudicabit eum in novissimo die
Sicut enim lex civilis dicitur iudicare
latronem inquantum eum ostendit dignum iu-
dicio et condempnatione Sic facta christi
et eius doctrina iudicabunt infideles
quia ostendent eos dignos condemp-
natione Sed quia ipse met christus iudi-
cabit effective in secundo adventu / Ideo
sequitur Quia ego ex me ipso non sum
locutus · propter hoc enim sermo ostendet
infideles condempnabiles · quia pro-
cedit ex infallibili veritate scilicet a deo patre
ipse michi mandatum dedit quid
dicam et quid loquar · quia christus in
quantum homo est minor patre · et sic ac-
cipit ab eo mandatum / Intuitu operatio-
nis non potest deficere a regula volun-
tatis divine · quia humanitas christi
tamquam instrumentum divinitatis con-
tinetur in nullo movetur nisi secundum
eius motum et scio quia mandatum
eius vita eterna est scilicet effectualiter
inquantum observatio mandatorum dei
ducit ad vitam eternam. Unde illud ma-
thei xix Si vis ad vitam ingre-
di serva mandata que ego loquor
Sicut dixit michi pater sic loquor

Hoc concludit ad ostendendum quod huma-
nitas non potest obliquari a regula diuine
uoluntatis ut patet ex predictis. Occasione
quadam dicti in hoc capitulo queritur
Utrum principes iudeorum credentes in
christum ante eius passionem peccauerint
mortaliter non confitendo suam fidem
Et arguitur primo quod non. quia dimit-
tere illud uertitur in scandalum et tur-
bationem aliorum non est mortale pecca-
tum sed magis uidetur meritorium. Sicut
enim dicit apostolus ad primam ad corinthios x
Sine offensione estote iudeis et gen-
tilibus etc. Confessio autem sue fidei
fuisset in scandalum et turbationem alio-
rum. Item aliqui de illis fuerunt ut Gamal-
iel et Nichodemus et Ioseph
ab Arimathia. qui erant discipuli christi
occulti et ideo non est uerisimile
quod tacuissent a sue fidei confessione si
hoc fuisset peccatum mortale. Contrarium
arguitur per illud quod dicitur ad Ro. x.
Corde enim creditur ad iusticiam ore autem
fit confessio ad salutem. Et sic uidetur
quod confessio fidei sit necessaria ad sa-
lutem sicut et ipsa fides et per consequens
eius omissio peccatum mortale est. Re. Ro.
Augustinus diffiniens peccatum mortale
dicit quod peccatum transgressio est legis
diuine et celestium inobediencia man-
datorum et ideo omissio confessionis
fidei non est peccatum mortale nisi
in casu in quo confessio ei opposita ca-
dit sub precepto diuino. Ipsa autem con-
fessio cum sit actus uirtutis non
cadit sub precepto affirmatiuo. Pre-
ceptum affirmatiuum licet non obliget
ad semper obligat tamen pro loco et
tempore uidelicet quando omissio actus

qui cadit sub precepto est contra cari-
tatem dei uel proximi. Et hoc modo
omissio confessionis fidei contra cari-
tatem dei est quando per hoc subtrahitur
honor deo debitus ut potest quando per hoc
creditur quod talis fides non sit uera.
Est etiam contra caritatem proximi
quando per hoc salus proximi impe-
ditur et hoc est quando per hoc quod
aliquis maioris status fidem suam
non confitetur alii simpliciores a fide
uel fidei confessione tempore debito
auertuntur. Propter utrumque istorum prin-
cipes iudeorum de quibus queritur mor-
taliter peccabant. Primo enim cum essent
legis periti et sacerdotes in scripturis
exercitati. ut supra dictum est. per hoc
quod pre timore fidem suam de christo
non confitebantur fides illa malis
non uera sed falsa reputabatur. Per
hoc etiam alii inferiores dictis et
factis sacerdotum in hereticos a fide
christi auertebantur. Et sic patet omis-
sio confessionis fidei in principibus erat
contra caritatem dei et proximi. Ex alia
ratione peccabant quia tenebantur ex
officio docere populum de hiis que sunt
necessaria ad salutem cuiusmodi est
fides christi. et ideo taciturnitas illa non
potest a peccato excusari. et hoc in-
nuit euangelista reddens causam
taciturnitatis eorum dicens Dilex-
erunt enim magis gloriam hominum quam
gloriam dei. Ad primum dicendum quod
confessio fidei quando est ad turba-
tionem hominum et ad nullam utilitatem est
omittenda. Unde quod dicit dominus
Mathei vii Nolite semen dare
canibus etc. Sed si ex confessione

fidei speretur aliqua utilitas aut
etiam assit necessitas scandalizandi in
fidelium et condempnandi. Dicit dominus
Matthei xv de scandalo pharise
orum: Sinite illos, scilicet turbari, ceci sunt
et duces cecorum. Ad secundum dicendum
quod etiam apostoli ante confirmationem spiritus
sancti mortaliter peccaverunt, ut patet
de negatione Petri. Et ideo non est mirum
si alii inferiores quantumcumque iusti sub
peccaverunt, quia non erant confirmati.

Ante diem Cap. XIII
festum pasche. In parte precedenti ewangelista descripsit
occasionem mortis Christi. Hic
incipit describere mortem eius.
Et dividitur in duas, quia primo de
scribitur qualiter Christus in imminente
sua morte animos discipulorum con
fortavit. Secundo mortem eius describit
capitulo xviii ibi: Hec cum dixisset
Iesus. Prima in tres, quia primo osten
dit qualiter Christus confortavit dis
cipulos exemplis. Secundo verbis capitulo
xiiii: Et ait discipulis suis: Non
conturbetur cor. Tercio oracioni suffragiis
capitulo xvii: Hec locutus. Prima
in duas, quia primo ponitur imitabile
Christi exemplum. Secundo defectus di
scipulorum ad imitandum, ibi: Cum hec
dixisset Iesus. Prima in tres, quia pri
mo factum describitur. Secundo eius uti
litas ostenditur, ibi: Venit ergo
ad Simonem. Tercio facti imitacio dis
cipulis inducitur, ibi: Postquam ergo la
vit. Prima in duas, quia primo pre
mittitur affectus Christi ad discipulos.
Secundo effectus in servicio ipsos, ibi: Et
cena facta. Circa primum sciendum

quod affectus Christi ad discipulos premittitur
ut eius factum magis gratum ostendatur
et discipuli eius libencius imitentur.
Dicit ergo sic: Ante diem festum pasche,
scilicet xiiii luna, sequenti vespera immola
batur agnus, et incipiebat solempni
tas paschalis, que celebratur luna xv.
Et secundum modum in ecclesia solempnita
tes incipiunt a vespera precedentis diei.
Sciens Iesus. Ex quo patet quod non
ignorans nec involuntarius venit
ad passionem, sed voluntarie obediens
deo patri. Quia venit eius hora, non
fatalis, sed a deo patre determinata,
et hoc convenienter, ut immolatio
agni qui tollit peccata mundi imme
diate post immolationem agni figuralis
sequeretur, ut sic veritas figure re
sponderet. Ut transeat ex hoc mundo ad
patrem. Dicebatur enim pascha iudeorum
transitus, eo quod tunc angelus transivit
per Egyptum interficiens primogenita
Egyptiorum et filios Israel servans. Et
similiter pascha christianorum dicitur
transitus, in quantum Christus per mortem tran
sivit ad patrem, non per loci mutationem,
sed sicut dicitur a patre venisse as
sumendo naturam nostram mortalem,
ita dicitur ad patrem redisse faciendo
eam consortem paterne glorie per
immortalitatem in sua resurrectione.
Cum dilexisset. In quo ostenditur eius
dilectio gratuita, quia prior dilexit
suos. Ostenditur discreta, quia ista
dilectio specialis non fuit ad amicos
ad sibi familiares, cum quamvis erant
apostoli qui erant in mundo ostenditur
hic dilectio necessaria, quia apostoli re
manentes in periculo mundi indigebant
consolatione divina. In finem dilexit

eos .i. in necessitate specialia signa
dilectionis ostendit / Vel aliter in fine
.i. perfectione animam suam pro eis ponendo
/ Et cena facta. Hic describitur in
iciale factum scilicet lotio pedum discipulorum
suorum ubi premittitur tempus et modus
lotionis cum dicitur. Et cena facta non
est intelligendum quod esset totaliter completa
quia postea dicitur. et cum recubuisset
sed erat facta quantum ad hoc. quod comme
derant agnum pascalem. et tunc surrexit
ad lauandum pedes discipulorum suorum
antequam daret eis sui corporis sacramentum
ad designandum quod spiritualis mundicia re
quiritur ad percipiendum corpus Christi Et cum iam
misisset infra ut traderet eum iudas
symonis scariothis. Hic enim precede
ti eum vendiderat. suggestione dyabolica
hanc prodicionem intra animus mit
tentis. Sciens quia omnia dedit ei
pater in manus. Ex quo patet
in Christo plenitudo scientie et potestatis
et quia a deo exiuit et ad deum vadit
hoc est iam supra expositum. qualiter
dicitur filius a patre exisse et ad eum
redire. Surgit a cena. quia ministrare
volebat et ponit vestimenta .i. depo
nit ut conuenientius hoc misterium
exhibet. Et cum accepisset lintheum pre
cinxit se. et sic ad lauandum se aptius
disposuit nichil omittens de hiis que
ad istud officium requiruntur / Et sequitur sim
plex humilitas ministerii cum dicitur. De
inde misit aquam ad peluim propriis
manibus. non per misterium aliorum
. et cepit lauare pedes discipulorum
lutosas quia discalciati incedebant
. et tergere lintheo. quo erat precinctus
ut impleret humilitatis officium

Venit ergo. Hic ostenditur huius
facti utilitas. et ostenditur hoc ex
quadam contestatione petri et Christi. per
quod ostenditur factum esse misticum. Dicit
igitur. Venit ergo ad symonem pe
trum secundum origenem lotis aliis disci
pulis venit ultimo ad petrum. quia
incepit lauare a minoribus. Et ex
hoc sumens argumentum quod dicitur
cepit lauare pedes discipulorum. et
postea subdit Venit ergo ad symo
nem Per hoc ostendens quod alii erant
iam loti Sed non uidetur verisimile
si transisset per omnes alios qui aliquis
eorum uel plures recusassent hanc lo
tionem sicut et petrus Et ideo alii doc
tores dicunt. quod primo venit ad petrum
propter quod alii discipuli audita re
prehensione petri de hoc quod recusauit
eius lotionem non fuerunt ausi eam
ultra recusare Quod ergo dicit e
vangelista cepit lauare et cetera et postea
subdit. Venit ergo ad symonem non
est per hoc intelligendum quod alios la
uit ante petrum sed ewangelista prius
dixit factum in generali postea explicat
modum in particulari incipiens a petro
et dixit ei petrus tu michi lauas
pedes q. d. tu michi lauas an peccatori tu
qui es filius dei q. d. nullo modo decet
Simile dixit nobis in principio sue
conuersionis luce v. / Exi a me domine
quia homo peccator sum Respondit ihesus
et dixit ei quod ego facio tu nescis
modo q. d. non solum hoc facio propter
pedum corporalium emundationem. sed propter
humilitatis erudicionem ut postea ex
posuit / Et ideo subdit scies autem postea
per hoc autem designauit mundiciam

pedum spiritualium qui sunt affectus men-
tis que requirit mundiciem perceptio
Dicit ei petrus non lauabis mihi pedes
in eternum .i. numquam lauabis. ac si di-
ceret nullo modo sustinerem. litteraliter hoc
facit petrus bono zelo. tamen indiscre-
te hoc faciebat. quia cum christus non
posset errare non debebat voluntati
eius aliquo modo resistere. Ideo sequitur
Respondit ei ihesus. Si non lauero te non
habebis partem mecum. Hoc intelligitur
de lotione interius macule. littera est plana
quia nullus potest habere partem cum christo in
gloria celesti nisi lotus fuerit macula
peccati. Secundum quod scribitur apocalypsis xx-
xi. Nichil coinquinatum intrabit in
illam. Si autem intelligitur de lotione cor-
porali pedum apostolis petri eo modo est
attendendum sicut et aliquid est illicitum
non exonatiuum sua. sed tamen prohibitum
ut patet de esu ligni vetiti primo pa-
renti. Ita similiter aliquid est neces-
sarium ad salutem non ex natura sua
sed propter preceptum dei vel prelati. Et sic
erat in proposito. Ex quo enim christus vo-
lebat simpliciter hoc facere petrus de
necessitate salutis tenebatur sustinere.
Dicit ei simon petrus domine non
tantum pedes meos sed etiam manus
et caput. Pedes sunt pars corporis
inferior manus media caput superior.
Et ideo per expressionem istarum partium
intelligitur corpus totum. Est igitur
sensus domine non tantum etc. quasi dicat
sustinerem ablui per totum corpus la-
uari quam a te separari. quia quamuis
esset durum petro sustinere seruitium
magistri. tam grauius erat ei ab

christo separari. Unde dicitur in itinerario cle-
mentis quod quotiensque petrus memor erat
dulcissime sanctitatis christi. resoluebatur
in lacrimas ita quod facies eius adusta
videbatur ex frequenti lacrimarum fluxu.
Dixit ei ihesus. Qui lotus est per bap-
tismum. Ex quo accipitur quod apostoli
fuerunt a christo baptizati ut supra dictum
est capitulo iii. Non indiget nisi ut pe-
des lauet sed est mundus totus. Si e-
nim aliquis baptizatus statim moriatur e-
uolat ad patriam nec indiget aliqua a-
lia lotione. cum sufficienter mundatur. ex-
sanite indiget lotione pedum spiritualium
.i. affectionum mentis. quia ex condi-
tione mortalis vite affectus eius a-
liquando aliquas maculas contrahit
ex temporalibus. sed indiget lauare ca-
put .i. partem contemplatiuam. que
intendit superioribus et eternis. nec
manus .i. vite actiue opera que in
eo sunt sancta. Talis autem erat petrus
et etiam apostoli excepto iuda proditore
propter quod subditur. Et vos mundi
estis sed non omnes etc. Postquam
ergo ostensa facti vtilitate in
predicta lotione hic inducit discipu-
los ad imitandum exemplum. et diuiditur
in duas. quia apponit primo declarat
et secundo confirmat ibi. Exemplum enim
dedi. Dicit igitur. Postquam er-
go lauit pedes eorum etc. In hoc osten-
dit conuenientem modum docendi
In moralibus enim magis mo-
uent facta quam verba ut hic patet
ex predictis. Et ideo christus doc-
trine de humilitate premisit humilitatis
facti acceptu inestimata sua. Sic
enim administrandum congrue de

bent vestimenta deposita. ita ad docen-
dum honeste debent assumi. Propter quod
magistri solent legere in habitu ad hoc
disposito et ordinato secundum dispositionem
facultatis sue. Et cum recubuisset
iterum quia sedendo debet doctor
docere. Doctrina enim non capitur nisi
in quiete. Propter quod dicitur vii phisicorum
Sedendo et quiescendo fit anima sciens
et prudens. Sequitur doctrina dicit
Scitis quid fecerim vobis q. d. vos
debetis hoc scire et in hoc reddit
eos attentos. Vos vocatis me ma-
gister et domine et bene dicitis
sum etenim aliquid dicitur benedic-
tum quando congruit dicenti et rei
dicte. Congruit autem rei dicte quando
sit ita sicut dicitur. Congruit
autem dicenti quando dicit talem se ostendit
facto qualem verbo. Utroque modo
apostoli bene dicebant quia sic erat in re
ex parte christi qui superior erat ex
parte apostolorum qui facto se ei subicie-
bant sicut et verbo. Propter quod contra
discipulos solo verbo dicitur Matthei
vii. Multi dicent michi in illa die
domine domine nonne in nomine tuo prophe-
tavimus etc. et tunc confitebor illis
quia numquam novi vos. Ex predictis
concludit salvator intentum d.
Si ergo ego lavi pedes vestros dominus
et magister et vos. multo fortius
debetis alter alterius lavare pedes.
Per hoc intelligitur quia licet pi-
etatis et humanitatis officium proximo
impensum. ad quod impendendum
quilibet tenetur in casu necessitatis
contra talem casum tenetur debito

honestatis et congruitatis. Exem-
plum. Hic confirmat conclusionem
predictam. et hoc quadrupliciter. Primo
exemplo sui dicens Exemplum enim de-
di vobis etc. q. d. ad hoc feci ut osten-
derem ad hoc teneri. Secundo confirmat per
suam auctoritatem dicens Amen a-
men dico vobis Non est servus maior
domino suo neque apostolus id est missus eo
apostoli sunt missi ad predicandum quibus
missis tenebant apostoli credere. mul-
to fortius apostoli tenebantur auctoritati
christi obedire. Tertio confirmat cum sequen-
ti primo cum dicit Si hec scitis beati
eritis si feceritis ea. Beatitudo enim
est maximum desiderabile. cum sit sta-
tus omnium bonorum aggregatione perfec-
tus. Non de omnibus vobis dico. scilicet
quod debeatis esse beati. quia previdebat
dampnationem iude futuram. Propter quod
subditur Ego scio id est clare cognosco
quos elegerim scilicet ad vitam eternam
Iudas autem non fuit electus ad ip-
sam. sed tantum ad apostolatum ut
supra dictum est capitulo vi sed ut
impleretur scriptura ex malicia et
dampnatione eius. Qui man-
ducat panem meum levabit calca-
neum suum contra me. id est conabitur me
subpeditare. Hoc fuit impletum in
iuda qui panem corporalem et sacramen-
talem sibi datum a christo manducavit
Predicta autem scriptura habetur psalmo xli
translatione lxx hic qui edebat pa-
nes meos magnificavit super me
subplantationem. Et translatio vero
concepta iuxta hebraicum magis pro-
pinqua est ~~christo dei~~ dicto christi quia
talis est qui manducat panem

meū leuabit contra me plantam.
Amen amen dico vobis prius quam fiat
ut cum factum fuit credatis quia ego
sum scilicet vere xpistus verus homo et
verus deus. quia sive secreta cordi-
um est predicere certitudinaliter futura
contingentia a libero arbitrio depe-
dentia virtute propria est manifestum
iudicium divinitatis. Tercio confirmat
hominum predictam ex dignitate eorum quorum
pedes lavant dicens. Amen amen dico
vobis si accipit si quem mittero me
accipit servicium factum ministris xpisti
redundat in honorem ipsius et per
sone totius trinitatis. Ideo sequitur qui
autem me accipit accipit eum qui misit
me et honorat patrem et spiritum sanctum
qui mitterunt filium. Beda quod di-
scipulis contulit et cum misit me
deus et spiritus eius hoc dicit redemp-
tor noster cum hoc dixisset.
Postquam salvator proposuit per-
fectionis exemplum. Hic ostendit
defectum discipulorum. Et primum de-
fectum inde proditoris. Secundo petri nega-
tis. Ibi dixit ei symon. Prima in
duas. quia primo denunciat suam
proditionem. Secundo suum proditorem. Ibi
aspiciebant ergo. In prima parte
dicitur sic hec cum dixisset iesus
turbatus est spiritu. ex horrore passi-
onis sue imminentis et proditionis
iude. Hec autem turbatio que erat
in parte sensitiva non erat contra-
ria rationi sed magis conveniens
ei sicut dictum est supra de aliis pas-
sionibus capitulo precedenti. et pro-
testatus est et dixit. Amen amen dico
vobis quia unus ex vobis me tradet

multiplicat aut hanc dictionem. Amen
ad ostendendum future rei certitudinem.
Aspiciebant. Hic consequenter denunciat
proditorem et dividitur in duas. quia
primo ponitur denunciationis occasio. Secundo
ipsa denunciatio ibi Respondit iesus. Oc-
casio ipsius denunciationis fuit duplex.
Prima fuit stupefactio et turbatio que
tangitur cum dicitur Aspiciebant
ergo ad invicem discipuli. hesitantes
de quo diceret. erant admirati. quia qui-
libet eorum preter iudam sentiebat se
totaliter firmatum in contrarium dicti ipsius
xpisti et consimiliter de sociis suis
sic de se cogitabat. Verumtamen
propter firmitatem verborum xpisti. magis
eius dicto credebant quam suis con-
scientiis. Et ideo non hesitabant de e-
ventu rei sed de illo per quem hoc
eveniret. Secunda occasio fuit familiari-
tas iohannis cum xpisto propter quam
xpistus sua secreta ei revelabat. Et
hec causa exprimitur cum subditur Erat
recumbens unus ex discipulis eius
in sinu ihesu et familiaritas ei propinqua
dilectione. propter hoc sequitur quem
diligebat iesus specialia ei signa oste-
dendo dilectionis pre ceteris propter
mundiciam virginitatis. Notandum
quod iohannes de se loquitur per modum
alterius persone. Hic est enim modus
loquendi eorum. qui scripturas canonicas
conscripserunt quando in eis de se
ipsis loquuntur. Unde paulus secunda ad corinthios
xii loquens de se ipso dicit. Scio hominem
in xpisto et cetera. Et david primo regum xxiii
Dixit vir cui constitutum est de xpisto
et cetera. Innuit ergo huic iohanni
symon petrus et dixit ei quis est

de quo diceret. petrus autem quo aut signo
significavit iohanni ut peteret a christo sibi
familiariter de quo dixerat. licet enim pe-
trus alias solicitus esset interrogare a
christo precipitis tamen tunc non fuit au-
sus petere. quia inmediate fuerat re-
prehensus de indiscreta locutione. cum dixerat
non lavabis mihi pedes etc. Itaque cum recu-
buisset ille scilicet iohannes supra pectus
ihesu id est inclinatus quasi ad os eius. et
sic erat ydoneus potius ad interroga-
dum et audiendum aliquid secrete
ab eo. Dixit ei domine quis est scilicet
ille proditor. / Respondit ihesus
parata occasione denunciacionis. Hic ponitur
denunciacio proditoris. Et dividitur in
tres quia primo exprimitur ipsa denun-
ciacio. Secundo rei denunciate permissio ibi
et dixit ei. Tercio permissionis execucio
ibi cum ergo accepisset. Circa primam par-
tem dicitur sic. Respondit ihesus christi iohanni
in silencio quia si alte dixisset. pe-
trus erat ita fervidus quod statim
insurrexisset in proditorem. Ille est cui
ego intinctum panem porrexero. Per hoc
notatur iude fictio. quia sicut panis
intinctus habet saporem in superficie
alium quam intus. / Ita iudas simu-
labat se exterius christi discipulum. cum
tamen intus esset eius proditor. / Vel
aliter dedit iude panem intinctum
ad ostendendum iude ingratitudinem
et christi mansuetudinem. / Panis enim
intinctus sapidior est ad comedendum.
Secundo exponitur inde fecit illud obsequium
ad declarandum sua benignitatem
et iude malignitatem quem ex hoc
nichil movebatur ad compunctionem.
Sciendum autem quod iste panis

intinctus non fuit corpus christi sed
ante ipsum acceperat in pane non tinc-
to. Secundo statutum est quod corpus intinctum
non datur fidelibus ut habetur de con-
secratione distinctione ii capitulo omne.
et post buccellam introivit in eum sa-
thanas non de novo cum iam prius
vendidisset. sed introivit in ipsum ad
amplius eum possidendum. quia in-
gratus obsequii christi est inpetitate de-
monis magis quam ante. / Et dixit
ei ihesus. Hic ponitur predictionis per-
missio. non enim poterat aliquid facere
nisi christo permittente. Secundo dixit ei
quod facis fac citius non dicit hoc pre-
cipiendo vel consulendo / preceptum
divinum vel consilium non potest esse de
malo sed tantummodo permittere. We
dicta tamen verba christi fuerunt aliis
apostolis obscura. Ideo sequitur hoc autem
nemo scivit discumbentium preter
iudam qui dixerat ei verbum pre-
dictum de aliis a iohanne. non enim
autem si ignoraverit quia soli iohanni
dixerat christus. Cui dabo panem etc.
Sed de iohanne mirum videtur. Secundo
dicendum quod audito verbo christi ita
fuit attonitus et suspensus quod non ad-
vertit illud quod postea dictum est apostolis
iude apsaluato. Et ideo discipuli verbum
christi aliter interpretabant. Et hoc est
quod dicitur. Quidam enim putabant
quia loculos habebat iudas. quia por-
tabat elemosinas datas christo et
discipulis eius. quod dixisset ei ihesus
eme ea que opus sunt ad diem festum
nobis qui inminebat in crastino ut
dictum est. In talibus enim solempni-
tatibus iudei lautius vivebant
aut egenis aliquid daret. quia

ad utrumque astorum pertica illa por-
tabatur ut supra dictum est capitulo
precedenti || Cum ergo accepisset hic
describitur prodicionis execucio Et
dividitur in duas quia primo ponitur
dicta execucio Secundo premittitur exhor-
tatio ... christi glorificacio ibi cum ergo exis-
set In prima parte dicitur sic Cum
ergo accepisset ille bucellam Dicunt
aliqui quod tantum accepit in manum set
non comedit quia dyabolus non
permisit eum tam diu stare ubi co-
quod non poterat sustinere presenciam christi
et hoc non est verisimile quia dya-
bolus in presencia christi diu stetit in deser-
to christum temptando Secundo aliter expo-
nitur Cum ergo accepisset id est co-
medisset accipe cum tibi idem est quod
comedere Exivit continuo ad querendum
cohortem que caperet christum Erat
autem nox hoc expressit evange-
lista ad ostendendum oportunitatem tem-
poris ad peragendum prodicionem et ad
denotandum in iuda mentis tene-
brositatem | Cum ergo exisset hic
premittitur sequens christi glorificacio Di-
cebat enim discipulos conturbandos
de eius recessu Et ideo primo ostendit
gloriam quam erat adepturus per
suam mortem Secundo denunciat suam mor-
tem ibi Filioli In prima igitur par-
te dicitur sic Cum ergo exisset
ad procurandum christi mortem Dixit
ihesus Nunc clarificatus est filius hominis
Dicit enim iam aliquid esse quando in-
cipit | passio autem eius ex tunc
incipiebat per quam fuit multipliciter
clarificatus ut dictum est capitulo pre-
cedenti Et ideo dixit se iam clarificatum
et deus clarificatus est in eo quia pas-
sio christi erat ordinata ad dei gloriam

inquantum ibi maxime relucebat di-
uina misericordia et iusticia et inquantum
per eam multitudo gencium adducta est
ad clarificandum deum | Dicitur autem talis
glorificatio clarificatio quia gloria est clara
noticia cum laude Unde gloria dicitur
quasi clara et innata ... et deus clari-
ficabit eum in semetipso id est deus pater per
semetipsum clarificabit filium inquantum in
morte eius mirabilia ostendit et
eum a morte suscitavit et continuo
clarificabit eum id est sine mortalitate
quia non est derelictus anima in inferno neque
caro eius vidit corrupcionem Ut bre-
viter primo quia accelerata est sua re-
surrectio || Filioli Hic conter de-
nunciat suum recessum per mortem
et dividitur in duas quia primo pre-
mittitur predictum recessum Secundo ostendit
qualiter possent esse ydonei ad se-
quendum christum ibi mandatum novum
Dicit ergo primo Filioli in quo osten-
dit tenerimam amiciciam ad eos Adhuc
modicum vobiscum sum id est modico
tempore et secundum aliquos intelligitur
tempus modicum usque ad ascensionem
quia usque tunc apparuit eis corporaliter
Sed melius videtur quod istud tempus
modicum intelligitur usque ad adventum
iude et multitudinis qui ... fuit eis sub-
tractus Queretis me id est desiderabitis
me habere in presencia vestra Et sicut dixi
iudeis quod non poterant me sequi
et modo dico vobis Quo ego vado
non potestis venire quia adhuc
imperfecti estis Per mutamen quod
ista imperfectio erat tollenda ab eis
per graciam spiritus sancti Et subdit
Et vobis dico modo quasi diceret pro
nunc non potestis me sequi tamen

postea potius / Quia accepta spiritus sancti
gratia gaudebunt in tribulacionibus et an-
gustiis. Vt habetur actuum quinto Quando autem
dixit iudeis quod non poterant eum sequi
non addidit hanc determinacionem modo
ostendendo quod illa imperfectio et malicia
non erat iudeis tollenda // Manda
tum nouum / Hic consequenter ostendit mo
dum sequendi christum scilicet per perfectionem cari-
tatis que animam facit ponere pro
christo Et hoc est quod dicitur / Mandatum no
uum do vobis ut diligatis inuicem
Sciendum quod mandatum dilectionis non
dicitur nouum ex eo quod tunc fuit de nouo
datum Quia in ueteri testamento fit mencio
frequenter de dilectione dei et proximi
Vnde cum quereret quod legis primus respondit
christus mandatum dilectionis esse mandatum
maximum vt habetur mathei xxii Sed
pro tanto hic dicitur mandatum nouum
ab effectu quia animam renouat
Et iterum quia differencia noui testamenti
et ueteris constituit. Licet enim in le-
ge ueteri fiet mencio de dilectione
tamen principaliter inducebantur ad
obseruantiam legis ex timore / Et eodem
modo in nouo testamento. Licet fit
mencio de timore. sed principaliter
de amore / Vnumquodque autem a princi-
paliori uel euidenciori denominatur
Unde quod uetus testamentum dicitur
lex timoris nouum autem lex amoris
/ Consequenter ostendit modum
diligendi dicens Sicut dilexi vos
et .i. gratuite et efficaciter et recte
Sicut enim christus dilexit nos quia
in dilectione nos preuenit / Vt dicitur
prima iohannis quarto Ipse dilexit
nos et sic gratuite animam pro nobis

posuit et sic efficaciter dilexit hanc
eciam dilectionem ad maximam beatitudinem
ordinauit et sic dilexit nos recte
et hoc modo debemus inuicem diligere
In hoc cognoscent omnes quod discipuli
mei estis si dilectionem ad inuicem habu-
eritis Sola enim caritas distinguit
inter filios regis et filios perdicionis
vt dicit augustinus de trinitate Dixit
ei symon Superius declarauit christus
defectum discipulorum christum sequendi in-
Hic consequenter ostendit defectum christum
negantium Et primo ostenditur huius
ostensionis occasio. que fuit iac-
tancia petri de sua constancia et
fidelitate Christus enim dixerat quo
ego vado non potestis venire modo
Ideo petrus sciendus petiit statim
a christo Domine quo uadis quasi diceret omnibus
modis volo te sequi Respondit
iesus reprimendo eius presumpcionem
Quo ego uado non potes me modo
sequi quia adhuc erat imperfectus
ad tollerandum constanter mortem
pro christo sicut patuit per sequens
effectum sequeris autem postea. quasi
naliter pro christo crucem sustinuit /
Dicit ei petrus ex sue fragilitatis
incoopertus Quare non possum
te sequi modo quasi diceret presumo possum hic
ostendit perfectam animam pro te ponam
non dixit mendacium. quia pro tunc
cogitabat sic facere antequam dimitteret
christum / Respondit iesus predicens
eius defectum. animam tuam pro me po-
nes quasi diceret non sic est / Amen amen
dico tibi non cantabit gallus do-
nec ter me neges. mar. xiiii
dicitur Antequam gallus bis vo

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

tem dedit. Sed hanc controversiam
solvit Math. xxvi. // Narrat enim
virtus cene in hoc capitulo descripta
in qua Xpistus corpus suum discipulis
suis tradidit in sacramento fuit facta
luna xiiii existente. Et arguit primo
quod non per illud quod dicit Iohannes
in principio huius capituli: ante diem
festum pasche. Cuius prima dies erat
luna xiiii quia tunc incipiebat pas-
ca. ergo illa cena de qua loquitur Io-
hannes fuit ante lunam quartamdecimam.
Item in isto xviii capitulo dicit Iohannes
quod iudei non intraverunt pretorium Pi-
lati ut non contaminarentur et man-
ducarent pascha. Ergo in vespere illius
diei qua passus est Xpistus manduca-
verunt agnum pascalem. Ipsi autem tene-
bantur ex lege comedere illum luna
xiiii. Ergo tunc cena predicta fuit
in vespere precedentis diei. Patet quod
fuit luna xiii. Contrarium dicit beatus
Ieronimus videlicet quod Xpistus illam cenam
fecit luna xiiii et passus luna
xv existente. Ex ipso Greci dicunt
quod ista cena fuit luna xiii propter auc-
toritates allegatas in arguendo pro
ista parte. Et dicunt quod Xpistus pro iudeis
tempus sue passionis futurum illa die
qua immolabatur agnus pascalis ut
immolatio agni veri corresponderet im-
molationi agni figuralis. Et ideo pre-
occupavit comedere agnum pascalem pro-
communi diem. Et dicunt consequenter quod
Xpistus corpus suum consecravit in pane
fermentato quia in domibus non in-
veniebatur panis azimus usque ad
decimamquartam lunam. Sed dictum eorum
est contra veritatem evangelii. Nam
Mathei xxvi dicitur quod prima die azimorum
accesserunt discipuli ad Ihesum di-

centes: Ubi vis paremus tibi comedere
pascha. Item Luce xxii. Venerat autem
dies azimorum in qua necesse erat occidi
pascha et misit Petrum et Iohannem dicens
euntes parate nobis pascha ut man-
ducemus. Ex quibus patet manifeste
quod illa cena fuit die azimorum et per consequens
luna xiiii existente. et ex hoc sequitur
quod Xpistus consecravit in azimo pane
quia illo tempore non inveniebatur panis
fermentatus in domibus iudeorum secundum
preceptum legis per septem dies. Ut
habetur Exodi xii. Sed Greci in tantam ve-
saniam proruperunt propter defensionem
sui dicti quod negant textum evangelii
dicentes alios evangelistas falsum
scripsisse quantum ad diem huius cene. Et
propter hoc Iohannes evangelista qui
scripsit posterior describens hanc cenam
eos correxit dicens Ante diem festum
pasche sicut supra assignatum est. Sed
ad istud dictum sequitur destructio totius
sacre scripture et per consequens totius fidei
catholice cum sacra scriptura sit re-
gula fidei secundum quod scribit Augustinus
in epistola ad Ieronimum. Si dicatur a fideli-
bus quod scriptura in aliqua sui parte
contineat falsum eadem ratione poterit
dici ab adversariis fidei quod in nulla sui parte
habet certitudinem veritatis. Propterea fides
catholica tenet scripsisse evangelistas
scripsisse non ex suo capite sed spiritu sancto
inspirante. Unde dicit beatus Petrus
secunda canonica primo: Spiritu sancto inspirati
locuti sunt dei homines. Nullum autem
falsum potest esse a spiritu sancto. et
ideo dicere quod evangeliste in aliquo scri-
pserunt falsum est erroneum. Et ideo
propter predicta dicimus aliqui quod

xpistus comedit agnum pascalem debito
tempore secundum legem videlicet luna deci-
ma quarta. ut dictum est. Sed iudei circa mo-
rtem xpisti procurandam intenti et occu-
pati illa die non comederunt pascha sed
tardaverunt per unam diem. Quod autem dicit
Johannes xviii Quia iudei non intraverunt
pretorium pylati illa die qua passus est
xpistus. ne contaminarentur et impedi-
rentur a comestione pasche ut supra
allegatum est. Sed istud dictum non consonat
cum verbis marci evangeliste dicentis
capitulo xiiii Et illa die azimorum quando
pascha ymolabant dicunt ei discipuli
Quo vis eamus et paremus tibi ut
manduces pascha. Ex quo videtur quod
alii eadem die quo alii ymolabant
agnum pascalem eadem die xpistus y-
molavit agnum et sic cenam discipulis
suis fecit scilicet xiiii luna vespere
te // Ad primum dicendum quod pascale fes-
tum apud iudeos incipiebat a vespere
diei in qua luna erat xiiii. dies autem
festivus apud iudeos incipit a vespere
unius diei sequentis secundum quod scri-
bitur levitici xxiii a vespere in vesperam
celebrabitis sabbata vestra. Et sic dies
solempnis pasche erat luna quinta de-
cima Et inter quod eundem diem quem io-
hannes nominat ante diem festi.
pasche. mattheus nominat primum diem
azimorum. quia a vespere precedentis diei
incipiebant comedere azima. Quando
ergo dicitur quod luna xiiii vespere erat
primus dies solempnitatis pasche
dicendum quod non est verum. sed a fine
illius diei incipiebat primus dies et
durabat usque ad vesperam diei seque-
tis // Et sic illa dies solempnitatis
pascalis celeberrima erat luna xv
ut patet levitici xxiii mense primo
quarta decima die mensis ad vesperum
pascha domini est. et quinta decima die mensis
huius solempnitatis azimorum domini est
septem diebus comedetis azima dies
primus erit vobis celeberrimus sanctusque
Et ad secundum dicendum quod illud pascha
quod debebant comedere iudei in die
passionis xpisti. non intelligitur de co-
mestione agni pascalis. quia illud pa-
scha comederant in vespere prece-
dentis diei. ut dictum est. sed intelligitur
de panibus azimis. quos debebant
comedere septem diebus continuis et
non debebant comedi nisi ab hominibus
mundis et ideo non intraverunt domum
hominis gentilis ne impedirentur a
comestione eorum. Capitulum [illegible]

Hec ait discipulis suis. Postquam
quam xpistus confortavit
discipulos suos exemplis
hic confortat eos ver-
bis Et dividitur in duas. quia primo con-
fortat eos contra desolationem eorum
de xpisti morte Secundo contra desola-
tionem in tribulatione post mortem xpisti
eis imminente capitulo xv. Ego sum
vitis vera Prima in duas. Quia
primo consolatur discipulos de sua
morte rationibus sumptis ex parte
discipulorum remanentium Secundo ra-
tionibus sumptis ex parte xpisti di-
mittentis eorum consortium ubi Non
turbetur cor vestrum Prima in tres
Quia primo consolatur remanentes
promittendo eis ~~spiritus sancti donum~~ ali
accessum ad patrem per apostolum Secundo
promittendo eis spiritus sancti donum

C. xiiii

ubi Si diligitis 2o promittendo eis
spiritum reddidit ubi Non relinquam vos
orphanos mittes. quia primo comovit cont-
rium 2o manifestat compositum ubi Et
quo vado scitis 3o removet dubium ubi
dicit ei philippus Circa primum sciendum
quod proditor eis inde proditionem et pe-
tri negationem et sui absentiam et mortem
que omnia erant eis turbationis materia
ideo dixit Non turbetur cor vestrum Quare p-
dicta quamvis hic aliqui libri habeant
neque formidet non est de textu sed infra
eodem capitulo ponitur ut videbitur
Creditis in deum et in me credite Quibus
exprimit suam divinitatem manifestam
consequentia non valet In domo pa-
tris mei mansiones multe sunt Do-
mus patris hic vocatur gloria celes-
tis in qua sunt multi gradus et di-
stinctiones quia quamvis sit idem obiectum
beatis nullam diversitatem habens tamen
ex parte beatorum est diversitas in partici-
pando eius idem obiectum secundum varietatem
meritorum quia aliqui vident aliis cla-
rius et fruuntur perfectius secundum ma-
ioritatem huius caritatis qui fuit viator
in parte ubi beatitudinis Si quominus
dixissem vobis quia vado parare vobis
locum q. d. sic in celesti beatitudine est
sed admiminus et defectuosum dicerem
vobis quia vado parare vobis locum
sed non est necesse quia vado ad prepa-
randum quia in deo est bonitas perfecta e-
ternalis et etiam immutabilis et multi-
plices principales ubi caritas Nisi etiam
etiam electorum et terminus meritorum est
eternaliter et immutabilis predesti-
natus et sic tantum patuit est ab eterno
Quod quod dicit mathei xxv possi-
dete paratum vobis regnum a constitutione
mundi Sed huic expositioni videtur repug-
nare quod sequitur et si abiero et paravero
vobis locum ergo videtur quod ite ad p-
parandum Dicendum quod beatitudo vel locus
non indigebat aliqua preparatione ut dictum est
Et sic loquitur salvator in littera precedenti
Isti tamen electi indigent preparatione ad hoc
quod possent beatitudinem consequi quia licet
sint ab eterno predestinati tamen beatitudi-
nem non consequuntur nisi mediante gratia
que datur temporaliter impetrata Quando ergo
dicit salvator Si abiero et preparavero
vobis locum Non est intelligendum quod in
gloria celesti aliquid ascendendo preparavit
sed quia per ascensionem suam donum spiritus
sancti fidelibus misit per quod preparantur
ad consecutionem beatitudinis Iterum ve-
nio et accipiam vos ad me ipsum Ex ho-
verbo exposuit aliqui heretici quod electi non
assumuntur ad gloriam usque ad diem iu-
dicii et tunc primo assumuntur quando Christus
iterum veniet in forma humana Sed dicendum
quod dicitur actuum primo Hic iesus qui
assumptus est a vobis sic veniet etc.
Sed hoc est expresse contra dictum apostoli
philippenses i Cupio dissolvi et esse cum Christo
Et secunda ad corinthios v Scimus quoniam si terres-
tris domus nostre habitationis huius dissolvatur
habemus domum non manu factam in celis Ex
quibus patet quod anima exuta corpore
non habens impedimentum culpe vel pene
temporalis debite statim evolat ad glo-
riam Hoc etiam patet ratione quia tal-
is anima peregrina quam habet dig-
nitatem glorie et non habet impedimentum glorie
et non habet impedimentum proprie persone
nec totius nature quia illud impedimen-
tum per Christi mortem fuit ablatum Et
sic intelligitur quod ipse beatitudinis locus

inquantum per mortem suam amouit im-
pedimentum nature · et ascendens ad celos
misit donum gratie · que ambo erant
necessaria ad consecutionem glorie Secun-
dum agitur ad intellectum Ubi xpisti cum
dicitur Iterum venio et cetera quod xpistus venit
dupliciter ad accipiendum fideles Uno
modo accipiendo eos ad beatitudinem anime
et sic cottidie venit ad eciam · et acci-
piendo a corporibus animas sanctas
et transferendo ad gloriam iste tamen
aduentus non est in presentia corporali Alio
modo veniet in fine mundi corporaliter ad
assumendum fideles ad beatitudinem anime
et corporis simul · et quantum ad hoc verum
est verbum aliorum quod fideles non assumuntur
ad beatitudinem usque ad diem iudicii in-
telligendo de beatitudine corporis et anime
simul hoc tamen intelligendum est de
communi lege · quia aliqui sancti ex
priuilegio speciali sunt iam in beatitudine
in anima et corpore Quia saltem
hoc pie creditur de beata virgine Et
vbi ego sum et vos sitis Dicit ego
sum · quia ante passionem suam erat
eciam homo perfectus inquantum deus
inquantum homo quo ad animam // Et
quo vado Hic manifestat quod discipuli
sciunt scilicet quod per ipsum habeant accessum
ad patrem quia ipse secundum humanitatem
et pater est terminus ipse autem deitate
instruxerat Ideo dixit et quo vado s[citis]
ad patrem et viam scitis Via per-
uenit xpistus fuit mors ipsius ipse autem
xpistus vel sequela ipsius quod procedam
hic accipitur est via · per quam alii ve-
niunt ad patrem Et de hiis ambobus dis-
cipulos instruxerat licet non intel-
lexissent ad plenum propter quod subdit

Dicit ei thomas Domine nescimus quo
vadis · et quomodo possumus viam scire · et
sic negat se scire utrumque scilicet viam et
terminum propter quod videtur dictum eius
verbo xpisti esse contrarium Dicendum quod
non est inconveniens eundem et idem scire
et ignorare diuersimode Cognicio enim hu-
mana procedit de imperfecto ad per-
fectum ut habetur primo physicorum Secundo illud quod
scitur in generali et confuse bene ignoratur
in particulari et determinate Sic erat
in proposito quia xpisti doctrinam in quadam
generali et confuso acceperunt Et sic
xpistus dicit eos scire · determinate autem
et perfecte adhuc nesciebant Et sic
thomas negauit se scire propter quod xpistus
explicat magis in particulari Ego sum
via secundum humanitatem · quia ea que
gessit in humanitate sunt via per-
ducens nos ad gloriam · et veritas et
vita · licet enim xpistus inquantum homo
sit via beatitudinis ut dictum est tamen
inquantum deus terminus beatitudinis
eius sit et pater · quia eadem est scientia
et bonitas amborum Quoniam in visione
clara et fruitione perfecta consistit
beatitudo Vita racione fruitionis Et quod
sit via tocius humanitatis ostendit di-
cens Nemo venit ad patrem nisi per
me in me credendo et me opere imitando
quo eciam sit terminus beatitudinis
sicut et pater ostendit dicens Si
cognouissetis me · perfecte quantum ad
diuinitatem · et patrem meum utique cog-
nouissetis i. a tempore passionis · quia post
passionem immediate aperuit eis
sensum ut intelligerent scripturas ut
habetur luce vltimo · et ex tunc habuerunt
pleniorem cognicionem de misterio
trinitatis Et vidistis eum · quia

uidendo xpm uidebant sufficienter fi-
lii in quo est natura diuina que est eadem
quam pater et sic in filio quoddammodo patrem
uiderant / Aliter exponitur Et uidistis
eum et audistis Quasi dicat xpus qui plus uide-
batis uocem ubi accipitur uidere pro audire
Sed queritur ubi apostoli audierant uo-
cem patris Dicendum quod audierant eam
respondit xpo Clarificaui et iterum
clarificabo Sicut predictum est capitulo
xii aliqui etiam eorum uocem patris au-
dierant in transfiguratione scilicet petrus
et iacobus et iohannes ut habetur mathei
xvii / Dicit ei philippus Hic xpus
remouet dubium exortum ex uerbis suis circa
Et diuiditur in duas Quia primo remo-
uet dictum dubium Secundo probat propositum
ibi Verba que ego Exponit enim
quod apostoli cognouerant patrem et uiderant
eo credidit philippus quod pater posset
uideri oculis corporalibus sicut et filius
eo statim dixit Domine ostende nobis
patrem et sufficit nobis · quasi diceret
credo uerbo tuo · sed patrem desidero
uidere · Dicit ei iesus ostendendo qua-
liter pater naturaliter uidetur quia non
oculis corporalibus nec oculis mentis
uisione intuitiua in hac mortali uita
nisi a xpo homine Eo sequitur tanto
tempore uobiscum sum et non cognouistis
me · quasi diceret magna tarditas est
quod tam diu doctrinam meam audiuistis et
adhuc ita parum cognoscitis secundum di-
uinitatem · uidet et patrem meum · Sic
enim pater non uidetur nisi in beati-
tudine sic nec filius in sua diuini-
tate quia uisio est mercedis et quia hec
non est homini concedenda in uia Eo
subdit / Quomodo tu dicis ostende nobis
patrem · quia oculis corporalibus non
est uisibilis cum sit spiritus ut supra

dictum est capitulo quarto Nec oculis men-
talibus uidetur in presenti ut dictum est Ideo
debet sufficere habere notitiam fidei de eo
Consequenter quod subditur Non credis quia
ego in patre et pater in me est · quasi diceret
istud debes querere · et hoc sufficit tibi ad
salutem // Verba que ego loquor · Re-
mota dubitatione philippi Consequenter hic quod
in presenti de patre et filio non habetur nisi no-
titia fidei Hic tamen ostendit quod de-
beant credere et hoc declarat tripliciter
Primo per suam doctrinam que erat aucto-
ritate · quia sicut lingua xpi mouebatur
ad loquendum ex conceptu anime sic
anima eius in omnibus regulabatur ab
ipsa diuinitate Et ideo uerbum eius in
nullo deuiare poterat a ueritate Consequenter
quod tali doctrine debebat firmiter assenti-
re Et hoc est quod dicit Verba que ego
loquor a me ipso non loquor scilicet ab hu-
manitate tantum sed a diuinitate mo-
predicto Hoc etiam ex media et per-
fectione doctrine xpi que non potest
esse maior in tantum quod etiam sine miraculis
dignum esset ei credere Secundo hoc probat
per opera diuinitus facta ad testimo-
nium ueritatis doctrine xpi que sunt ef-
fectissimum argumentum ueritatis · ut frequen-
ter patuit ex supradictis · Et hoc est
quod dicit Pater autem in me manens
ipse facit opera Filius enim et pater
sunt communis in uirtute operatiua · per quam
fiebant opera miraculosa Non credi-
tis quia ego in patre et pater in me
est Qualiter pater sit in filio et econ-
uerso dictum est supra capitulo x Alio-
quin propter opera ipsa credite · quasi diceret
Si uerba non inducunt uos ad creden-
dum opera miraculosa tota uirtute
nature transcendentia debent uos
ad hoc inducere Tertio probat hoc idem

xpo operibus que fecit xpus per aplos
· quia non solum in ppria persona mi
racula fecit · sed per aplos Et in hoc
patet quod virtus divina perfecta fa
ciendi miracula erat in xpo magni
tum non solum per se sed per homines
simplices et illiteratos · miracula fa
ciebat et hoc est quod dicitur · Amen amen
dico vobis qui credit in me opera que
ego facio et ipse faciet Et bene dicit
qui credit · Quia sicut xpus facie
bat miracula · per hoc quod humanitas
xpi eius erat divinitati coniuncta in
unitate suppositi Sic et apli facie
bant ea inquantum erant deo per
fidem coniuncti Et maiora horum fa
ciet Hoc patet primo in doctrina plu
res enim conversi sunt ad fidem per
predicationem aplorum · quia predicatorem
xpi · quia per eos conversa est multi
tudo gentium / Per predicationem autem
xpi pauci iudeorum Item quia apli
predicabant omnibus linguis Ut
habetur actuum ij xpus autem predicavit
in una sola lingua scilicet hebrea · quia
solis iudeis predicavit Secundum
quod ipse met dixit mathei decimo Non
missus sum nisi ad oves que perierant do
mus israel · nec est contra illud quod supra
dictum est capitulo quarto quod predica
vit samaritanis · quia ipsi erant iu
dei sicut ibi dictum fuit Hoc patet
in miraculis · quia apli maiora fe
cerunt / magnum enim reputatum fuit
· quod infirmi sanabantur ad tactum fim
brie vestimentorum xpi ut habetur marci
vi Sed maius videtur quod ad tactum
umbre petri sanabantur actuum v ·
subditur autem causa · quare apli tan
ta erant facturi · cum dicitur quia
ad patrem vado · quia maiora debe

bant fieri post effusionem plenitudinis
spiritus sancti · que effusio non debebat
fieri ante ascensionem xpi · ut supra dictum
est xvii capitulo / Non dum erat spiritus
datus · quia non erat ihesus glorificatus
Et quia propter tanta que fiebant et
erant per aplos possent credi quod es
sent futura maiora ipso xpo hoc re
movet dicens Et quodcumque petieritis in
nomine meo hoc faciam in quo osten
ditur quod apli illa non fecerunt nisi
per virtutem xpi · quod patet quia talia
faciebant deprecando quod dicit quodcumque
petieritis Xpus autem fecit miracula
imperando ut glorificetur pater in
filio quod enim ad invocationem nominis
xpi fiebant miracula per aplos
commendabant gloriam patris cum
pater et filius sunt unus deus ·
propter quod subditur Si quid pe
tieritis patrem meum in nomine meo hoc
faciam // Si diligitis Supra
consolatus est discipulos promittendo
eis accessum ad patrem per xpm hic
consequenter idem facit promittendo spiritus
sancti donum Et hoc est quod dicitur Si
diligitis me mandata mea servate
Amor enim et obedientia est dispositio
ad recipiendum plenius spiritum sancti ·
quod secundum augustinum caritas meretur
augeri · et aucta mereatur et perfici
Hoc subditur · Et ego rogabo patrem · hoc
convenit xpo inquantum homo et adiu
tatus in · et alium paraclitum dabit vob
is · consolatorem dicit autem alium ad
ostendendum distinctionem filii et spiritus
sancti in persona Ut maneat vo
biscum in eternum quasi dicat iste
consolator non auferetur a vobis sicut
subtrahitur humanitas mea per
mortem · sed eternaliter erit vobiscum

hic per gratiam et in futuro per gloriam Spiritum veritatis. tum quia est essentialiter ipsa veritas. tum quia docet veritatem. Quem mundus non potest accipere. id est homines mundiales affectum interius ponentes quia non sunt ad hoc dispositi. Et hoc sequitur quia non videt eum id est dirigit intentionem ad ipsum. nec scit eum id est cognoscit. quia sola bona sensibilia sunt hominibus mundialibus nota Secundum quod dicitur prima ad corinthios ii. Animalis autem homo non percipit ea que sunt dei spiritus etc. Vos autem cognoscetis eum per specialem revelationem et per sensibile signum quia spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis apparuit. quia apud vos manebit. quia non receperunt eum per modum passionis transeuntis. sed habitus firmiter permanentes in quantum fuerunt in gratia confirmati. Et in vobis erit. Hoc dicit ad denotandum familiaritatem spiritus sancti erga discipulos / Non relinquam vos. Hic consolatur eos promittendo eis suum reditum quia de dono spiritus sancti quod adhuc ignorabant parum erant consolati. Et dividitur in duas quia primo promittit suum reditum Secundo bonorum suorum beneficium ubi Hec locutus sum vobis. Prima in tres quia primo promittit suam visitationem. Secundo assignat huius rationem ubi qui habet mandata. Tertio removet discipuli dubitationem ubi dixit ei iudas. Dicit ergo in prima parte Non relinquam vos orphanos. Orphanus dicitur privatus patre carnali. Qui enim vult adeo in filium adoptari. oportet eum carnalem affectum ad parentes relinquere

in quantum est contra deum Secundum quod dicit salvator luce xiiii. Qui non odit patrem et matrem etc. Apostoli autem talia relinquebant. ideo quodammodo orphani erant respectu parentum carnalium. et sic erant filii dei per adoptionem. Aliter quod christus curam gerebat de eis. sicut de filiis. Aliter quod subditur Veniam ad vos. non solum spiritualiter consolando. sed etiam corporaliter visitando et in fide confirmando. quod fecit christus post resurrectionem suam apparens apostolis per quadraginta dies et loquens eis de regno dei. ante suam ascensionem Unde habetur actuum primo. Adhuc modicum et mundus iam me non videt. quia modicum temporis erat usque ad tempus sue mortis. per quam aspectus sue humanitatis subtrahendus erat apostolis. Vos autem videbitis me. Post resurrectionem enim fuit conspectus omnibus. sicut ante. sed solum apostolis et aliis discipulis. Ut habetur actuum x. Et subditur causa sue resurrectionis. cum dicitur quia vivo ego quasi dicit morior ex infirmitate carnis. tamen resurgam virtute deitatis que semper vivit. et vos vivetis Hoc dicit assecurando eos. quia timebant mori cum christo. Unde supra xi capitulo thomas hoc timens dixit Eamus et moriamur cum eo ut expositum fuit / In illo die vos cognoscetis. quia ego sum in patre meo / Post resurrectionem enim habuerunt pleniorem notitiam de misterio trinitatis ut positum est eodem capitulo. Et vos in me et ego in vobis non per essentie unitatem sicut pater est in filio et econverso. sed per unitivam dilectionem. sicut amans est in amato et econverso // Qui habet mandata. Hic reddit

causam huius beneficij tollatur apostolis z
non mundo ut pater expeditis. Hec
causa e dilectio et obediencia ad xpm
que fuit in aplis et hoc e q dicit
qui habet mandata mea in aure ad au-
diendum et in corde ad meditandum
et in ore ad docendum. et servat ea
adimplendo opere. ille e qui diligit
me quia probatio dilectionis exhibitio
e operis secundum gregorium. et diligetur
a patre meo et ego diligam eum. quia
unus e amor patris et filij. et ma
nifestabo me ei scilicet post resurrectionem
in humanitate gloriosa Et sic mani-
festavit se xpus suis discipulis qui
habebant conditiones predictas. manifes-
tat eciam se talibus per apertam
visionem dei in gloria celesti
Dicit ei iudas hic removet disci-
puli dubitationem. quia iudas frater
iacobi audiens a xpo q manifesta-
ret se aplis et non mundo admiratus
e de hoc q eos toti mundo preferebat.
Quia vero hominibus admirabile e au
dire de se magna ideo quesivit dicens
Domine quid factum e. quia manifesta
turus es te apostolis nobis et non mundo
quasi diceret unde nobis tanta ex
cellencia Respondit ihesus reddens
causam huius scilicet prerogativa dilectionis
et obediencie que erat in aplis non
sic autem in alijs et hoc e q dicit
Si quis diligit me sermonem meum ser
vabit. quia obediencia in opere proce-
dit ex amore existente in corde.
et pater meus diliget eum per hoc
ostendit se unum cum patre in essen-
cia. et ad eum veniemus et man
sionem apud eum faciemus. Et sic

pater amplius eis permittit. quam an
teceuit Quia ante promiserat suam
visitationem corporalem Hic autem cum
hoc promisit visitationem spiritualem non
transitoriam sicut in illis quos ad vo
mitum reverterunt sed permanentem per
gratiam confirmationis in presenti et postea
perfecte glorificationis. talis enim gracia
fuit data aplis. Qui non diligit me
sermones meos non servat tales sunt
mundani homines ideo non sunt digni
habere tale beneficium. sicut vos qui estis
mei discipuli veri. Et quia diceretur
sermonem meum servabit et pater meus
diliget eum Videtur forte alicui q
non deposuisset convenienter sed magis
debuisset dixisse et ego diligam eum
ideo huic tacite questioni respondens
dicit Et sermonem quem audistis non
e meus sed eius qui misit me patris
Sicut enim predictum e. lingua xpi
non movebatur ad loquendum ex motu
tione anime nisi secundum quod anima
ad divinitate ideo verba xpi erant
magis ipsius patris qui e unum cum
filio in divinitate. quam eciam ipsius
xpi in quantum homo Pater meus
diliget eum magis quam ego diligam
ad denotandum q verba sua magis
erant dei. in qua pater e unum cum
filio quam humanitatis que illa pro
ferebat propter quod et pater diligit
observatores illorum verborum Hec
locutus sum vobis Superius pro-
misit xpus aplis spiritum sanctum et
sibi redditur Hic consequenter osten-
dit utilitatem utriusque promissi et
dividitur in duas. quia primo osten-
dit utilitatem primi Secundo secundi ibi.

pacem. Dicit igitur primo sic Hec locutus sum vobis apud vos manens .i. in presentia corporali apparens. Paraclitus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo ille vos docebit omnia .i. faciet vos intelligere omnia que dixi vobis. apostoli autem adhuc erant rudes et in timore positi ex auditu passionis id ad verba Christi male intendebant et per consequens non capiebant ea ad plenum propter quod dicit gratiam spiritus sancti precedentem supplere istum defectum. Et suggeret vobis omnia quecumque dixero vobis .i. ad memoriam vobis reducet. hoc dicit quia multa de illis que Christus dicebat obliti sunt apostoli timore passionis conmissi / Pacem meam Hic ostendit reditus sui utilitatem. que est consecutio vere pacis. et hoc est quod dicit Pacem relinquo vobis pacem do vobis post resurrectionem enim primam eis apparens dixit pax vobis. quia per eius incarnationem et institutionem in illis diebus quadraginta corda eorum sunt pacificata ex tribulatione tribulatione precedentis passionis et bene dicit Pacem meam do vobis ad distinguendum pacem Christi a pace mundi que magis apparens est et ficta quam vera. Ad cuius intellectum sciendum quod pax est tranquillitas secundum augustinum. In homine autem triplex debet esse ordo. ad seipsum ad proximum et ad deum. Et ideo ad pacem Christi primo requiritur tranquillitas in seipso. et hoc quantum ad tria. que in ipso homine debent ordinari. primo quo ad intellectum ne errore obstinetur 2o quo ad voluntatem ut ad deum libere dirigatur 3o quo ad appetitum sensitivum ut non ordinatis passionibus moveatur. Propter quod augustinus diffiniens pacem libro de verbis domini. Dicit pax est serenitas mentis quo ad primum tranquillitas animi quo ad secundum simplicitas cordis quo ad sensum. per cor enim quod movet alia membra intelligitur voluntas. que movet alias potentias quo ad agendum. 2o quod ad pacem Christi requiritur ordo ad proximum per consortium trinitatis ordinantis bona proximi ad deum 3o requiritur ordo ad deum per amoris indissolubilis vinculum. Pax autem mundi ordinata ad quietam fruitionem bonorum temporalium. quam scriptura commendat multiplicatio peccatorum in illud deuteronomii xxxii Incrassatus est dilectus et recalcitravit. et Eze. xvi Hec fuit iniquitas sodome sororis tue saturitas panis et habundantia et otium Et ideo de hac pace subditur Non quomodo mundus dat ego do vobis .i. non talem pacem ut pater ex predicto Non turbetur cor vestrum Hic consolatur Christus apostolos de morte sua rationibus sumptis ex parte apostolorum Hic adhuc consolatur eos rationibus sumptis ex parte ipsius Christi. Et dividitur in duas secundum duas rationes quas ponit. Iam non multa vobiscum propter quod debebant de morte Christi consolari hec est quia quamvis esset dura et ignominiosa tamen erat ordinata ad exaltationem Christi. Et hoc est quod dicit Non turbetur cor vestrum quasi dicat non debetis turbari de morte mea neque formidet. Hoc addidit eos assecurando. quia timebant cum eo. Audistis quia ego dixi vobis vado et venio ad vos quasi dicat Non sic recedo a vobis per mortem. quin vobis adhuc appaream post meam resurrectionem. Si diligeretis me gau-

deretis utique quia vado ad patrem.
Ubi accipitur si pro quia. Et est sensus
ac si diceret: quia diligitis me per con-
sequens debetis gaudere quia per mor-
tem vado ad patrem me exaltantem
et clarificantem. Qualiter enim Christus cla-
rificatus est et exaltatus propter eius
humiliationem in morte frequenter supra
dictum est. Quia pater maior est me non
secundum deitatem in qua filius est equalis
patri, sed secundum humanitatem in qua
filius minor est patre. Et hec littera
sic debeat intelligi: patet quia Christus
loquitur de se ipso secundum illam natu-
ram in qua convenit ei mori et ex-
altari. Hoc autem non potest esse
in natura divina que immortalis
est et magnitudine infinita. Sed
natura humana in eo poterat mori
et exaltari. Et per hoc patet falsitas
Arrii qui ex isto arguebat filium in
divinis a patre distingui in essentia
quia non loquitur de filio secundum divinam
naturam sed humanam tantum. Et
nunc dixi vobis prius quam fiat
ut cum factum fuerit credatis, scilicet quod
non tantum sum homo qui mori potest
et exaltari, sed etiam deus qui cer-
titudinaliter dico futura contin-
gentia quod est proprium opus dei. Unde
quod dicitur Ysaie xli: annunciate
nobis que ventura sunt in futu-
rum et dicemus quia dii estis vos.
Hoc enim addidit Christus quia im-
mediate fuerat locutus de sua hu-
manitate. Modus enim huius evan-
geliste est ut dictum est frequenter
cum refert aliquid pertinens ad Christi
humanitatem in qua minor est
patre, adiungere aliquid pertinens
ad divinitatem in qua est equalis.

quia continuo est tradendus de necessitate
salutis. Iam non multa. Hic ponitur
secunda ratio propter quam apostoli debebant
consolari de morte Christi, scilicet quia illa
mors non erat culpabilis sed magis
virtuosa. Et hoc est quod dicitur: Iam non
multa loquar vobiscum, id est in hoc mor-
tali corpore existens, quia tempus sue
captionis erat appropinquum. Venit enim
princeps mundi huius, id est dyabolus, qui
est princeps hominum mundanorum non per
creationem sed per seductionem. Venit ad
ad Christum capiendum qui temptando in deserto
et principem iudeorum contra ipsum
incitando. Et in me non habet quicquam,
id est nullum peccatum, et per consequens
nullam mortis causam, quia mors in-
travit in mundum per peccatum. Ut dicitur
Ro. v. Et quia posset queri: ex quo in
te est causa mortis, quare ergo morieris?
Ideo huic tacite questioni respondit
dicens: Sed ut cognoscat mundus
quia diligo patrem, id est ad hoc sustineo
mortem ut omnes cognoscant ex hoc
procedere ex dilectione quam habeo ad pa-
trem, quia deus pater Christo homini
inspiravit voluntatem patiendi
pro salute mundi ex magna caritate
qua diligit hominem propter deum. Et
sicut mandatum dedit michi pater sic
facio, id est ex obediencia ad patrem libe-
ter subeo mortem. Surgite eamus.
Queritur hic de loco ad quem Christus
duxit discipulos cum dixit: Sur-
gite et eamus hinc. Ad hoc dicit
Hylarius in nono de trinitate quod de loco in
quo comederant agnum pascalem
duxit eos ad locum in quo erat tra-
dendus. Sed littera sequens videtur

repugnare quia in principio capituli
xiiii dicitur Hec cum audisset iesus
Egressus est cum discipulis suis trans
torrentem cedron ubi erat ortus in quem
introivit christus et discipuli eius Scie
bat autem iudas qui tradebat eum locum
Exquo patet quod illa verba que ab hoc
loco scribuntur usque ad principium supra
dicti capituli Dixit iesus discipulis
suis · contra locum in quo erat tradendus
Propter quod sciendum quod christus suis mor-
tis sue propinqua et difficilia volebat
dicere discipulis suis patet ex sequentibus
ad intelligendum verba talia requiri-
tur attentio animi talis autem atten-
tio erat impedita in apostolis ex passione
timoris Et ideo dixit discipulis christus
Surgite eamus hinc · id est ad alium lo-
cum magis securum · quis tamen ille
locus fuit determinate non exprimitur
Videbat enim christus discipulos timore
mortis perterritos tum ratione temporis
quia nox erat ut supra dictum est tum
ratione loci · quia adhuc erant in medio
civitatis ubi comederant agnum pas-
chalem Et ideo timentes capi ab hostibus
quod continue involvebant oculos ad
ostium domus etc. Et ideo dixit eis Sur-
gite id est quasi diceret eamus ad alium lo-
cum magis securum et secretum ubi
melius attendatis ad ea que dicen-
da sunt vobis

Cap. XV.

Ego sum vitis Postquam
christus consolatus est dis-
cipulos de sua morte · hic
consolatur eos contra tri-
bulationes imminentes eis ex iu-
deorum et principum mundi persecu-
tione Et dividitur in duas primo quod
premittit parabolam Secundo prosequitur
apertam ibi Iam vos mundi estis Pa-
rabola autem ista est de tribus scilicet de
vite et agricola · et de vitis cultura
ut patebit prosequendo · Dicit igitur
Ego sum vitis vera Sicut enim vitis
materialis habet lignum vile et de
spectum · et quasi inutile videtur cum
tamen fructus optimos habeat Ita christus
in humana natura videtur abiectus
vilis et despectus Et tamen per eius
humilitatem secutus est fructus gloriosus
Omnis enim nature sunt vitis et
palmites Et ideo christus dicitur vitis
ratione humanitatis · in qua natura
est fidelibus similis Et pater meus
agricola est · quia plenitudine gratie
et virtutis infudit et plantavit in
christo homine ut dictum est primo capitulo
Sciendum tamen quod cultura huius vi-
nee non habet locum circa stipitem
qui est ipse christus quia in gratia et scientia
habituali non profecit sed totum a
principio habuit · nec habuit peccatum
tollendum et purgandum Sed cul-
tura huius vinee circa palmites con-
sistit id est fideles christo adherentes
quorum aliqui sola fide adherent
non per caritatem operantem et
isti et isti abscinduntur per condempna
tionis sententiam Ideo sequitur Omnem
palmitem in me non ferentem
fructum tollet eum Alii autem adherent
christo per fidem operante caritate
Et de istis subditur Et omnem qui
fert fructum purgabit eum · per immi
di tribulationes que sunt que
dam medicine et purgatores · et
fructum plus afferat Sic enim in
vite materiali aliqui palmites

etiam retunduntur ne humor nimis
dispergatur et sic virtus collecta fruc-
tificatur et magis fructificat. Sic per
tribulationes retunditiones contra pravis
a fidelibus retundentibus. corda eorum re-
trahuntur ab amore mundali et sic
intra se collecta fervencius fructi-
ficant in deum et faciunt maiorem fructum bo-
norum operum. Iam vos. Hic pro-
sequitur parabolam et primo quantum
ad palmitum adhesionem. 2o quantum ad
eorum purgationem ibi Si mundus vos
odit. Prima in duas quia primo disci-
pulos adherendum sibi inducit. 2o
declarat in quo ista adhesio consistit
ibi Sicut dilexit me. Circa primum po-
nit quatuor rationes qualiter fideles
Christo debent adherere per fidem sicut
palmites ad vitem. Prima ratio su-
mitur ad palmitum adherentium fructifi-
catione quia aliter non possunt fructum
facere et hoc est quod dicitur Iam vos mun-
di estis propter sermonem quem locutus
sum vobis quia apostoli per doctrinam
Christi iam erant segregati ab erroribus
iudaice superstitionis. 2o concludit
manete in me et ego in vobis per
fidem caritate formatam per quam est
homo in deo et deus in homine. Sicut
palmes non potest facere fructum nisi
manserit in vite. hoc sensibiliter
videmus in vite materiali quia facere
fructum non potest nisi particeps sit
humoris et pinguedinis ipsius sti-
pitis. Sic nec vos poteritis operi-
bus meritoriis nisi in me manse-
ritis participatione gratie et
caritatis. Ego sum vitis et vos
palmites etc. quasi diceret planius

fructificare manete in me. Si
quis in me. Hic ponitur secunda ratio
adherendi Christo que sumitur ex palmitum non
adherentium punitione. cum dicitur Si quis
in me non manserit. vel carens per cari-
tatem formatam quamvis maneat
apparenter per fidem sine operibus
que mortua est mittetur foras per
abscisionem in morte quia tunc separa-
bitur visio a fidelibus sicut erat se-
paratus merito. et arescet. quia Christianus
quamdiu vivit habet aliquem vigo-
rem propter Christianitatis nomen sed
in morte cum admittitur quia tunc ap-
paret quod nihil eis profuit. et tunc
apparet magis in futuro iudicio ap-
parebit. 2o sequitur et colligent
eum scilicet angeli executores divine
iustitie tollentes zizaniam de me-
dio tritici. et in ignem mittent scilicet
infernalem. et ardet sine fine in
perpetuitate pene. Si manseritis.
Hic ponitur tertia ratio que procedit
ex impletione voluntatis fidelium Christo
adherentium et hoc est quod dicitur Si
manseritis in me fide formata ca-
ritate. et verba mea in vobis man-
serint non solum corde intelligendo
sed etiam opere adimplendo quodcumque
volueritis petetis et fiet vobis. Hoc
tamen intelligendum est si petant pia
et i. pertinentibus ad salutem quia ex-
audiri in aliis frequenter non expedit
eis et per sequenter. quia illud quod
petitur et pertinens ad salutem non
semper datur statim a deo sed differ-
tur ut debito tempore perficiatur
oratio sanctorum de salute aliorum ali-
quando impeditur non propter de

fectum orantis sed illius per quod oratur.
Hiis autem tribus concurrentibus fit
oratio exaudibilis / In hoc clarificatus
est. Hic ponitur certitudo que precedit
ex divina clarificatione. quia quilibet
debet confidere magis etiam quam sui
bonum querunt. Divina clarificatio relucet
in fidelibus Christo adherentibus per fidem
ex dilectione operantem et hoc est quod
dicitur In hoc clarificatus est pater meus
ut fructum plurimum afferatis in multi-
plicatione bonorum operum et efficiamini mei
discipuli Christo adherendo in / Sicut
dilexit. Postquam hortatus est discipu-
los ad herendum sibi Hic tertio o-
stendit in quo huiusmodi adhesio con-
sistit. et dividitur in duas. quia primo
ostendit quod hec adhesio consistit
in dilectione Secundo ostendit quod dilectio
consistit in mandatorum observatione
ibi Si precepta mea. Dicit igitur
Sicut dilexit me pater et ego dilexi
vos id est ad idem bonum consequendum
non tamen equaliter. Diligere enim est
velle alicui bonum Deus autem pater
vult bonum divinum Christo homini non
solum secundum unionem que est per opera-
tionem in fruitione vera. sed etiam secundum
realem unionem suppositi fidelibus
autem vult bonum divinum tantum secundum
unionem gratie et glorie que est in frui-
tione nec tamen illa perfecte fruitur
sicut anima Christi manete in dilectione
mea Hoc dicit ad ostendendum quod deus
nullum cogit ad fidem et dilectionem
/ Si precepta mea Hic ostendit
quod dilectio consistit in mandatorum
observatione Et dividitur in duas quia
primo facit quod dictum est Et secundo re-

movet quandam questionem que posset
sibi fieri ibi Hoc est preceptum meum ut
diligatis In prima parte dicit Si pre-
cepta mea servaveritis manebitis in dilec-
tione mea. Amor enim dei numquam est ociosus
Et ideo si est in corde ostenditur in opere
et per hoc homo disponitur ut caritas
in eo augmentetur et per consequens adhesio
ad Christum fortificetur Sicut et ego pre-
cepta patris mei servavi et maneo in
eius dilectione. Quia Christus ex amore
ad patrem factus est obediens usque ad
mortem Ut habetur philippenses ii Et per hoc
unio eius ad patrem augmentata est
in quantum gloria anime dilatata est ad cor-
pus eius in sua resurrectione Hec
locutus sum vobis Hoc addit ne
aliquis crederet forte quod propter se non
propter nos ad predicta moneret Sed
subdit Ut gaudium meum in vobis sit
Gaudium enim Christi hominis consistit
in conversione additum modis predictis
ad quod etiam pervenimus per mandatorum
observationem alio modo quam Christus
ut dictum est Et gaudium vestrum impleatur
quod non potest esse nisi in gloria ce-
lesti. quia nichil citra deum potest
replere cor humanum propter quod
dicit augustinus libro confessionum In-
quietum est cor meum domine donec re-
quiescat in te. / Hoc est preceptum hic
respondet cuidam questioni que sibi
posset fieri quia posset quis dicere
tu admonuisti nos adherere tibi et
dixisti quod hec adhesio consistit in
mandatorum observatione Sed ostende
nobis ulterius observationis modum Et ideo
dicit quod modus observandi est per
dilectionem dei et proximi. quod in hiis

duobus tota lex pendet et prophete
Ut habetur Mathei xxii. Cuius ratio est
quia omnia opera bona ex caritate pro-
cedunt. Propter quod dicit Gregorius:
Sicut multi arboris rami ex una ra-
dice prodeunt, sic multe virtutes ex
una caritate generantur et caritate
ordinantur. Propter quod dicit apostolus
prima Thimotheo primo: Finis precepti ca-
ritas. Et hoc est quod dicit: Hoc est
preceptum meum ut diligatis invicem.
Licet autem in dilectione proximi in-
cludatur dilectio dei tamquam prin-
cipalior, quia proximus non est dili-
gendus nisi propter deum, tamen
salvator hic magis facit mentionem
expressam de dilectione proximi cum
dicit invicem, quia intendebat
apostolos inducere ad fidelium edifica-
tionem et consolationem, ad que neces-
saria est caritas proximi. Sicut dilexi
vos, scilicet gratuite efficaciter et recte
sicut expositum est capitulo precedenti.
Quod autem expressius sic dilexerit pro-
bat cum subdit: Maiorem hanc
dilectionem nemo habet ut animam
suam quis ponat pro amicis suis.
Hoc autem fecit christus, ergo etc.
Quatuor enim sunt diligenda
ex caritate, scilicet deus, anima et
proximus et corpus proprium. Et ideo ca-
ritas sit ordinata, quod ipso deo qui
est summum et maximum diligibile ex
caritate debent alia tria exponi sicut
minus pro maiori. Pro anima vero
propria debet proximum et corpus proprium
contempni. Pro salute proximi debet
vita corporalis exponi. Et ideo sic

maximum bonum quo nobis rema-
net proprio exponendum. Quod patet
quia multum expositione est maximum si-
gnum dilectionis ad proximum ad proxi-
mum. Verumtamen quia observatio
mandatorum non solum inducit
ad dilectionem proximi sed principa-
lius ad dilectionem dei, ideo subditur:
Vos amici mei estis si feceritis que
ego precipio. Et quia amicis reve-
lantur secreta: Iam non dicam vos
servos, scilicet timore servili subiectos,
sed amore filiali erant subiecti.
Et hoc modo apostoli aliquando dicuntur
servi. Ro. primo: Paulus servus
ihesu christi etc. Quia servus nescit quid
faciat dominus eius. Hoc videmus in
humanis: secreta tamen revelantur
filiis. Huiusmodi erant apostoli qui christo
erant subiecti amore filiali. Ideo
subditur: Vos autem dixi amicos
quia omnia quecumque audivi a patre
meo nota feci vobis. Hoc non est
intelligendum de omnibus simpliciter
et absolute, quia apostoli non habuerunt
tantam plenitudinem scientie sicut
christus. Sed est intelligendum de omnibus
pertinentibus ad eorum statum. Huius-
modi sunt ista que pertinent ad
eorum salutem et fidei et morum pre-
dicationem et ecclesie gubernationem. Et
quia ista conferunt ad utilitatem
fidelium non meritis christi, ideo subditur:
Non vos me elegistis sed ego ele-
gi vos. Duplex est enim electio fide-
lium. Una eterna que est idem quod
predestinatio divina, et hec electio
apostolorum et aliorum fidelium est a solo

dco exonera liberalitate alia est
temporalis scilicet vocatio ad fidem et gra-
tiam et apostolatum et huius Et ista voca-
tio est effectus prime Contra illud ad Ro
viii Quos predestinavit hos et
vocavit Et sic apostoli electi sunt a xpo
tempore gratie · et posui vos ut
fir minus disposui · ut eatis predicā
do per totum mundum · et fructum affe
ratis et fructus vester maneat · quia
fides eorum manebit usque ad finem
mundi quibuscumque tribulationibus i
plicatur Vel aliter maneat in eter-
na gloria et quodcumque petieritis pa
trem in nomine meo det vobis · dicit
tamen ista petitio fiat pro vobis pie
et perseveranter sicut supra expo-
situm est eodem capitulo · Hec mando
vobis ut diligatis invicem In hoc
concludit intentum per hoc designans
quod omnia predicta dixit eis ad hunc
finem scilicet ut mutuo se diligant

Si mundus Hic arguit de
palmitum adherentium purgatione
per tribulationes firmitas contra ip
sas eos consolando Et dividitur in
partes · quia primo ad eorum consolatio
nes inducit Secundo eas exponit
ibi memetate Tertio excusationes
persequentium excludit ibi Si non
venissem Circa primum ponit tres
rationes prima sumitur exemplo sui
Membra enim resistere non debent
conditionem capitis · cum non sint
maioris dignitatis sed minoris
Xpus autem caput est apostolorum Et
ideo exemplo xpi debent pati et
tollerare tribulationes persequentium
· et hoc est quod dicitur Si mundus vos
odit Hic accipitur si pro quia quod

dictum · quia futurum est ut mundus vos
odiat Et estote ad consolationem vestram
quia me priorem vobis odio habuit
propter quod dicit augustinus in sermone
Petit ..., esse in corpore qui odium non vult
sustinere cum capite Secunda ratio sumitur
ex parte mundi Similitudo enim est
causa dilectionis Contra illud eccli xiii
Omne animal diligit sibi simile Et
dissimilitudo est causa odii Apostoli autem
dissimiles erant hominibus mundanis
Et ideo non debebant admirari si per-
secutiones sustinerent ab ipsis et hoc est
quod dicitur Si de mundo fuissetis · licet
enim apostoli essent de mundo propria corporali
· non tamen erant de mundo tantum
pristencias mundi imitando · mundus
quod suum erat diligeret Sed contra hoc
videtur esse quod aliqui principes mun-
dam de quibus loquitur salvator cum
fuerint persecutores apostolorum aliquos
sunt mundanos et malos non diligebant
bant sed magis persequebantur
ut latrones et predones et huiusmodi
quas mortificiebant Dicendum quod
malum non potest esse purum · quin habeat
aliquid de bono Similiter se ipsum
destrueret secundum philosophum · licet
igitur principes illi · qui persecuti
sunt apostolos essent mundani et mali
quantum ad superbiam et infidelitatem
et huiusmodi · tamen aliquod bonum
habebant ut potest iustitiam vel clementiam
vel aliqua huius Sicut legitur de
traiano et de multis aliis principi-
bus mundanis · Et sic persequebantur
latrones et predones inquantum e-
rant eis dissimiles in bono iustitie
Sic e contrario persequebantur apostolos
et alios fideles inquantum erant
eis dissimiles in in fidelitate

Sed ad hoc dices quia sunt aliqui mun
dani in eodem vicio communicantes · qui
tamen sese persequuntur Ut superbi
et cupidi Propter hoc dicendum quod duplex
est amor scilicet amicitie et concupiscentie
In amore autem amicitie · similitudo
est causa amoris · quia amicus vult amico
bonum inquantum apprehendit ipsum quodda
modo unum sunt quia amicus est alter
ipse secundum philosophum Hoc autem
non est per realem ydemptitatem sed
per conformitatem Si autem non est
in amore concupiscentie quo aliquis
vult sibi aliquod bonum Et ideo quando
plus diligit se amore concupiscentie
quam alium sibi similem amore amici
tie odit eum · inquantum impeditur
per eum a perfectione boni amati ·
et sic omnis superbus odit inquantum
subripit sibi singularem excellen
tiam quam cupit Et avarus similiter
avarum inquantum accipit sibi lucrum
quod desiderat et sic de aliis / Memen
tote Hic exponit rationes predictas
Et primo primam Secundo secundam ibi
Sed hec omnia Prima ratio erat de
persecutione allata Christo et apostolis
in secunda Et quantum ad hoc dixit
mementote sermonis mei quem ego
dixi vobis supra xiii capitulo Non
est servus maior domino suo Quod autem
supra nominavit servos xiiii capitulo
et hoc idem repetit · Non est contra
illud quod in hoc capitulo dixit Iam
non dicam vos servos Servitus
enim quam apostolis attribuit non est
aliud quam subiectio ex amore
filiali ad Christum que dicitur servitus
large sumptus antequam ab eis ex
cludit est timor servilis que accusat(?)

concluditur Ut hic prima Iohannis quarto
Si me persecuti sunt et me persequentur
Sed propter quia quasi diceret Quia me perse
cuti sunt de facto · non est mirum si vos
persequentur de futuro Si sermonem meum
servaverunt et vestrum servabunt Hic potest
sumi accipi propter quia · quia propter non · quia aliqui
Christum verbum Christi devote susceperunt
in tantum quod Lazarus et Proxes(?) et Magdalena et
consimiles et aliqui contempserunt
sicut scribe et pharisei Et similiter fuit
de apostolis quia aliqui eos devote audierunt
sicut patet de Cornelio actuum x · et in
pluribus aliis locis et multos contemp
serunt et a se repulerunt Ut patet
actuum xiii ubi Barnabas et Paulus
dixerunt / Vobis oportebat primum loqui
verbum dei sed quoniam repellitis illud
indignos iudicatis vos Sed hec omnia Hic
exponit secundam rationem que sumitur
de odio mundanorum erga apostolos Cuius
causam explicat dicens Sed hec omnia
facient vobis propter nomen meum
id est propter predicationem et confessionem
nominis mei · quia nesciunt eum qui misit
me id est deum patrem Contra hoc videtur
illud psalmo lxxv Notus in iudea
deus Dicendum quod habuerunt notitiam de
terminatam de unitate dei ex plura
litate autem personarum non habuerunt
notitiam nisi superiores scripturas in
telligentes · tamen ista notitia fuit
obscura · quia ante tempus Christi non
fuit misterium trinitatis ad plenum
revelatum Illa etiam notitia quam habebant
de hoc fuit eis obscurata ex odio quod
conceperant ad doctrinam Christi Et
si licet cognoscerent inquantum est
pater omnium creaturarum · non tamen

cognoverit eum. in quantum misit filium suum ad salutem credentium. Ista tamen ignorantia non excusabat eos in persecutione xpi et aplorum quia procedebat ex odio et invidia ut dictum est. Similiter ignorantia non excusabat tyrannos aplos et alios fideles persequentes quia procedebat ex obstinatione eorum in peccato ydolatrie. quod patet ex hoc quod videbant per aplos fieri signa virtutis divine et tamen permanebant in infidelitate / Si non venissem. Hic ostendit persecutores xpi et fidelium inexcusabiles. Et hoc ostendit dupliciter. primo ex hiis que facta sunt in xpi presentia. Secundo in hiis que facta sunt in xpi presentia ibi Cum autem venerit. Prima in duas. quia primo ostendit eos inexcusabiles verbis. Secundo factis ibi Si opera. Circa primum sciendum quod doctrina xpi fuit ita vita pura et perfecta ut patet in ewangelio ex dictis prophetarum consona et apostolorum impletiva ut patet conferenti novum testamentum veteri quod etiam sic fuit confirmata miraculis soli deo possibilibus quod sufficienter debebat convertere audientes ad credendum. propter quod dixit Nicodemus supra iii capitulo Scimus quia a deo venisti magister nemo enim potest hec signa facere que tu facis nisi fuerit deus cum eo. propter quod infidelitas iudeorum fuit maximum peccatum. et hoc est quod dicitur Si non venissem. hoc dixit quod eius adventus erat eis promissus in lege et prophetis. et locutus eis non fuissem li non quod in aliquibus libris

interponitur non est de textu sed tenentur ex precedenti clausula. peccatum non haberent. scilicet peccatum infidelitatis in me quod dicitur specialiter peccatum propter eius gravitatem. tamen sine hoc haberent utique alia peccata annexa. Qui me odit et patrem meum odit. Hoc subdit ad ostendendum quod ex recessio iudeorum doctrine tam efficaci non credentium processit ex invidia et odio contra xpm / Si opera. Hic ponitur secunda ratio ad ostendendum eos inexcusabiles que procedit ex operibus factis a xpo. que fuerunt ita magna et virtutem creature transcendentia quod nullus alius fecerat ante talia. Ut patet in illuminatione ceci nati. et in suscitatione lazari quatriduani et insuper naturali eclipsi in passione xpi. Et ideo si illi qui fuerunt increduli moysi et prophetis graviter puniti. et inexcusabiles reputati multo fortius isti. Et hoc est quod dicitur Si opera non fecissem in eis que nemo alius fecit peccatum non haberent scilicet infidelitatis in me. licet haberent alia peccata. Nunc autem et viderunt scilicet opera. et oderunt me et patrem meum. quia ex odio ad xpm ipsa opera tamquam maligna attribuebant belzebub principi demoniorum ut habetur mathei xii. Sed ut adimpleatur sermo. Hic tangitur consecutivum. quia ex odio secuta est impletio illius sermonis qui in lege eorum scriptus est. scilicet psalmus lxviii odio habuerunt me gratis. id est causa ymo econtra haberent causam amandi eum ex beneficiis eius impensis in docendo eos et sanando infirmos eorum / Cum autem venerit

hic ostendit eos incorruptibiles per
ea que facta sunt in christi absentia.
videlicet per adventum spiritus sancti
super apostolos post ascensionem christi quod
fuit signum manifestissimum ad doctrinam
christi confirmandam et hoc est quod dicitur
Cum autem venerit paraclitus id est conso-
lator quem ego mittam vobis a patre
in hoc ostendit spiritum sanctum a se
procedentem inquantum dicit se illum
mittere. spiritum veritatis qui a patre procedit
in quo ostendit spiritum sanctum a patre
procedere. quia procedit ab utroque. Ille
testimonium perhibebit de me. Quia
cum homines illiterati et simplices
de profunditate scripturarum subito pla-
ne loquerentur et in omnibus lingu-
is fuit maximum signum ad confir-
mandam fidem christi. Et vos testimo-
nium perhibebitis predicando omnibus
gentibus. quia ab initio mecum estis. Non
est intelligendum quod fuerint cum eo a
principio vite eius sed ab initio sue
predicationis incepit docere et mira-
cula facere.

xvi

Cap. xvi

Hec locutus sum vobis. Post-
quam christus aliquas
rationes posuit ad dis-
cipulorum consolationem
hic magis explicat suam inten-
tionem. Et dividitur in tres. quia
primo dicta explicatio ponitur. Secundo
eius affectus ostenditur ibi Dicit
ei discipuli. Tertio intentum concluditur
ibi Hec locutus sum. Prima in duas
quia primo ponit rationes. quibus con-
solatus est eos de tribulationibus futu-
ris. Et hoc quod continet se ad dicta
immediate precedentia. Secundo expli-
cat consolationes de recessu suo ibi
Et nunc vado. Prima in duas quia primo
ponit intentionem suam. Secundo subiungit
dicti rationem ibi Hec vobis ab initio.
In prima ergo parte dicit sic Hec locu-
tus sum vobis id est ad consolationem vestram
contra futuras tribulationes. ut non scan-
dalizemini. cadendo per impatientiam
quando evenient vobis. Scandaliza-
re dicitur a scandalon grece quod signat
impactionem pedis per quam homo ca-
dit ad similitudinem huius in spiritualibus
dicitur quis scandalizari in tribulatione
quando est ei occasio cadendi per impa-
tientiam. Absque synagogis facient vos.
Incipit explicare in particulari tribulationes
futuras inter quas eiectio de synagoga
reputabatur magna sicut apud nos
eiectio de ecclesia per excommunicationem.
Sed venit hora de proximo. Ut omnis
qui interficit vos arbitretur obsequium
se prestare deo. quod dupliciter intelligitur
uno modo uno modo de deo vero.
Et sic iudei occidentes interficientes
fideles christi credebant se obsequium
prestare deo scilicet domino vel saturno vel
huiusmodi. Et hec facient vobis etc.
ponitur sicut capitulo precedenti. Sed
hec locutus sum vobis ut cum venerit
hora eorum reminiscamini quia ego dixi
vobis. ut facilius toleretis tamquam
predicta vobis ab eo. qui certitudina-
liter potest cognoscere futura con-
tingentia. Item cum predixit christus
apostolis ut providerent sibi de patientia
quia minus feriunt iacula que previ-
dentur. ut dicit gregorius. Cuius ra-
tionem assignat tullius libro de tus-
culanis questionibus. Omnia enim

bona et mala corpalia minora uiden-
tur et minus ponderantur p̄ntia q̄
futura Unde sensibiliter uidemus q̄
aliqua bona temporalia uel corpalia de
lectabilia multū desiderantur antequā
habeantur. futura uero parū assumant
·mū autem illa ē· q̄ cū aliquis sibi
prouidet contra mala futura appre-
dit ea quasi quoddammō p̄ntia ideo ui-
dentur minora / Hec autē hic
subdit sui dicti racōnē scilicet quare tūc
ista dixit eis et non a principio uo-
cacōnis apostolorum dicens Hec aut uo-
bis non dixi ab inicio hic 3 ista il-
la ad consolacōnē contra futu-
ram tribulacōnē ut patet math x
Ubi tribulacōes predicuntur aplis no
tamē consolando eos sicut hic Et
subditur causa. quia uobiscum eram
confortans uos mea p̄ntia corpali
Sed quia non imminet recessus meus
indigetis contra talia consolari / Et
nūc uado Hic complicat racōes con
solatorias de suo recessu que sunt tres
Una sumit de pmissione spiritus sancti
alia de pmissione redditus sui alia
de pmissione accessus eorum ad patrē
Quas complicat ubi mediū Ca° in p̄nti
dic. quamuis non fuerint supposite
eodem ordine. prima ponit. quia p-
mo pmittit post recessum suum doni
spiritus sancti Scō ostendit efficaciā
huius doni ubi Et cū uenit Dicit
ergo pmo sic et nunc uado ad eū q
misit me. quia impleui officiū p̄di-
cacōnis mee Et nemo ex uobis inter-
rogat me quo uadis Sed hec uidetur
contra illud q̄ supradictū ē capitulo
xiiii Ubi petrus quesiuit Dne

quo uadis et eodem capitulo dixit
thomas. Dne nescimus quo uadis q̄
dicet uellemus scire Dicendū q̄ in pri-
ncipio xpistus locutus ē eis tantū mo
de suo recessu. et tunc bn̄ quesiuerunt
quo iret uel allegatū ē. sed postea inter-
posuit eis futura in quibus interfec-
tores eorum reputarent se deo prestare
obsequium q̄ uidetur minus dime du-
rū et contrarium propter quod et apl̄i
tamquam adhuc imperfecti sunt ita stu-
pefacti et attoniti q̄ omnino obmutu-
erunt et tunc quasi exprobrando dixit
Et nemo ex uobis interrogat me
ubi quasi diceret Et timor et tristicia
facti estis muti / Et hec patet per lit-
teram sequentē cum dicit Sed quia hec
locutus sum uobis. de tribulacōibus
futuris tristicia implebit cor ues-
trū. et quia cū hec tristabantur de
recessu xpisti Dominus p̄ntia confide-
bant in tribulacōnibus consolari.
Ideo subdit Sed ego ueritatē uobis di-
co expedit uobis ut ego uadam
et subdit causam d. Si enim nō abi-
ero paraclitus non ueniet ad uos
Et spiritus sancti gracia nō erat
danda nisi post ascensionem xpi
Et cū uenerit Hic ostendit efficaciā
huius doni et hec in tribus primo re
spectu apostolis ondit Scō respectu a-
postolorum ubi adhuc habeo Tercio re
spectu xpi ubi Ille me clarificabit
Effectus aut spiritus sancti respec-
tu hominum mundialium conuictiū est
arguicio eorum Et hoc ē q̄ dicit
Et cū uenerit ille arguet mundū a.
arguendū et corripiendū ostendet
de tribus scilicet de peccato cum fidelita-
tis in xpm. quia sine fide medi

ationis non remittitur aliquod peccatum. De iusticia scilicet Christi quam non acceptauit homines mundani. quia ad patrem uado. per hoc enim quod Christus ad patrem rediens resurrexit ad celum ascendit declarata est iusticia eius. Vnde arguit petrus actuum .i. Ihesum nazarenum uirum approbatum a deo. Et sequitur hunc deum resuscitauit deus cuius omnes nos testes sumus dextera dei exaltatus etc. Et huius iusticie Christi declaratio erat persecutoris eius manifesta arguitio uel condempnatio. Et iam non uidebitis me. presentia corporali habitantem uobiscum quia post ascensionem non uiderunt eum. licet ei post resurrectionem aliquando eis appareret. tamen non habitabat cum eis. sicut ante. quia iam non erat in mortali corpore. De iudicio uero. quia princeps huius mundi .i. dyabolus sicut supra expositum est capitulo xiiii iam iudicatus est .i. condempnatus diuina sententia tamquam obstinatus et per consequens omnes ei adherentes eodem iudicio sunt condempnabiles. Adhuc multa. Hic ostendit efficatiam spiritus sancti respectu apostolorum que consistit in illustratione apostolorum de profundissimis et altissimis fidei. Et hoc est quod dicitur. Adhuc habeo multa uobis dicere sed non potestis portare modo. propter uestram imperfectionem et eorum arduitatem. Cum autem uenerit ille spiritus ueritatis .i. spiritus sanctus qui est ueritas per essentiam et effectiue docendo eam. Ille uos docebit uos omnem ueritatem scilicet necessariam ad salutem non solum quo

personis uestris sed etiam ad regimen ecclesie et fidelium in successione. Et quia possent credere quod spiritus sanctus esset maior filio eo quod debebat docere eos de maioribus ideo hoc remouet dicens. Non enim loquetur a semetipso. quia sicut iam est non a se sed a patre et filio. ita nec a se loquetur ideo sequitur. Sed quecumque audiet a me et a patre. quia sibi audire est ab eis procedere loquetur scilicet uobis. sed non est intelligendum hoc generaliter de omnibus que audit spiritus sanctus a patre et filio. quia ab eis accepit scientiam infinitam. sed de omnibus pertinentibus ad eorum salutem. et ecclesie regimen ut dictum est. Et que uentura sunt annunciabit uobis. multa enim de futuris per spiritum sanctum reuelata sunt apostolis. Sicut iohanni reuelatus est ecclesie processus usque ad finem mundi in apocalipsi. Et petro suum martirium futurum quod ipse dicit .2a. petri primo. Certio quia uelox est depositio tabernaculi mei futurum quod dominus ihesus Christus significauit michi et paulo reuelata sunt futura sibi reuelationes in ierosolimis ut habetur actuum xx. Ille me clarificabit. Hic ponitur efficatia spiritus sancti respectu ipsius Christi. que fuit declaratio apud diuinitatis quam manifesta est per spiritum sanctum apostolis datum. quia sicut predictum est illud fuit signum maximum ad confirmationem Christi doctrinam. Et hoc est quod dicitur. Ille me clarificabit quia de meo accipiet a me procedendo nec est per hoc intelligendum quod partem essentie filii accipiat. quia indiuisibilis est. Et ideo si aliquid capit

tatum capitur. omne verum procedens
ab aliquo naturaliter a prius manifestat
Et sic spiritus sanctus procedens a filio et
totam eius essentiam accipiens totum ipsum
manifestat. Quod autem spiritus sanctus
procedit ab ipso ostendit consequenter dicens
Omnia quecumque habet pater mea sunt. omnia
enim que sunt patris filio communicantur
excepta proprietate paterna in qua a filio
distinguitur. et per consequens virtus spira-
tiva filio communicatur. tamen in ipsa pat(er)
ei non opponitur. Et hec est causa quare
spiritus sanctus procedit a patre sicut a filio
quia sunt communes in virtute spirativa
Et hoc est quod subdit propterea dixi quia
de meo accipiet. quasi diceret propter hoc
dixi quod a me procedit. quia quecumque
habet pater mea sunt. id est quia michi
communicantur omnia excepta proprietate
paterna / Modicum hic explicat ea
que supra dixerat ad eorum consolacionem
de suo reditu et dividitur in tres Quia
primo ponitur dicta explicatio secundo ex
hoc sequens discipulorum dubitatio ibi
dixerunt ergo tercio dubitationis expositio
ibi cognovit autem iesus In prima
agitur parte ad eorum consolacionem os-
tendit quod tempus modicum erat futurum
usque ad suum reditum per resurrectionem
dicens modicum et iam non videbitis
me Secundum augustinum per istud
modicum intelligitur tempus ab illa
hora qua loquebatur cum suis discipu-
lis usque ad suam passionem et mor-
tem per quam subtractus est ab eis et
sic non viderunt eum / Iterum mo-
dicum et videbitis me Per istud se-
cundum ~~intelligitur~~ modicum in-
telligitur tempus ab hora passionis

tis usque ad resurrectionem suam. quia
tunc iterum viderunt eum Utrumque autem
tempus modicum fuit Crisostomus vero cri-
sostomus aliter exponit. quia primum
modicum intelligitur tempus ab hora
passionis usque ad resurrectionem. et tunc
est sensus modicum et non videbitis
me. quasi diceret. tempus in quo non
videbitis me per subtractionem a vobis
in mea morte est modicum. et ideo non
debent desolari. per secundum mo-
dicum cum dicitur iterum modicum
et videbitis me. intelligitur tempus
ab hora resurrectionis usque ad ascen-
sionem in quo apparuit eis loquens
de regno dei ut habetur actuum primo Et
illud tempus fuit modicum respectu
temporis sequentis usque ad finem mundi
quod subditur quia vado ad patrem. quasi
diceret quando in celum ascendam. ex-
tunc non videbitis me communiter
loquendo nisi in generali resurrectione
propter hoc dicitur actuum primo Viri
galilei quid statis in celum aspi-
cientes in celum hic iesus qui a-
sumptus est a vobis in celum sic ve-
niet quemadmodum vidistis eum
quasi diceret amplius non videbitis in
terra presencia corporali usque quo
veniet ad iudicium Quod enim aliquibus
sanctis apparuit postea. fuit ex spe-
ciali gratia sicut apparuit iohanni
ewangeliste ante mortem suam vocans
eum ad celestem gloriam. Similiter
petro apparuit ante suam crucifixi-
onem dicens ei Vado romam iterum
crucifigi quia in crucifixione petri
futura dicebat se iterum crucifigi
Similiter in persecucione fidelium dicit

se persecutionem pati. actuum ix. Et
similiter apparuit paulo quando fuit
prostratus de celo ut habetur ibidem. Et ista
expositio crisostomi magis est conso-
na verbis christi ut post videbitur. Infra
/ Dixerunt. Hic ponitur discipulo-
rum dubitatio quia in verbis erat
obscuritas ex hoc quod ibi videbatur
quedam contradictio in hoc quod dixit
modicum et non videbitis me et pos-
tea iterum modicum et iterum videbitis
me. et ideo dubitauerunt de intellectu
istorum verborum. et patet littera //
Cognouit. Hic ponitur dubitationis
occasio. Et diuiditur in duas. quia primo
dubitatio eorum soluitur. Secundo exem-
plum ad propositum inducitur ibi mu-
lier autem. In prima parte dicitur
sic Cognouit autem ihesus quod vo-
lebant eum interrogare. Hoc enim
cognouit christus inquantum deus.
cuius est propria secreta cordium cognos-
cere propria virtute. Cognouit autem
aliquantum homo. quia anima christi videt in
verbo omnia que vidit et de scientia
passionis. et dixit eis de hoc que-
ritis inter vos et. ad hoc respon-
dendo preuenit eorum interrogationem
ut ostenderet se scire mentis eorum
intentionem. Amen amen dico vo-
bis plorabitis quia plorabitis et flebi-
tis vos. quasi dicat per illud quod
dictum est modicum et videbitis me in-
telligitur tempus mee passionis
usque ad resurrectionem in quo flebi-
tis propter meam absentiam. mundus
autem gaudebit. quia in triduo
mortis christi iudei mundiales conuenien-

tes sunt gauisi. credentes se compresisse
totam sectam christi. Sed tristitia vestra
vertetur in gaudium. In hoc exponit
illud quod prius dixerat iterum modicum
et videbitis me. Quia in tempore quo
eis apparuit post suam resurrectionem ga-
uisi sunt viso domino. Et sic patet ex ver-
bis christi expositum quod supra dixerat. quod
expositio crisostomi conuenientior est
littere quam expositio augustini in.
/ Mulier. Declarat quod dixerat per
exemplum mulieris in dolore partus
tristitia patientis sed in natiuitate
pueri gaudium superueniens absorbet
precedentem tristitiam. Mulier ista
est ecclesia seu apostolorum collegium in quo
tunc erat tota ecclesia fidelium tristitia
partus est dolor de passione christi. quod
fuit in illo collegio natiuitas hominis
est resurrectio christi. quia christus de no-
uo processit ad vitam immortalem
quantum ad corpus. quod prius fuit
mortale. Et ideo ad hoc designandum
dicit saluator. quia natus est homo
in mundum. Et non dixit puer. quia
christus homo perfectus vitam mor-
talem inchoauit per suam resurrec-
tionem. Sequitur. Et vos igitur nunc
quidem tristitiam habetis scilicet tempore
mee passionis et mortis. Iterum autem
videbo vos et gaudebit cor vestrum
post meam resurrectionem. et gaudium
vestrum nemo tollet a vobis. quia
vita christi que fuit materia huius gau-
dii immortalis erat non amplius
auferenda per mortem. quia christus
resurgens a mortuis iam non mo-
ritur etc. Ut dicitur ad Romanos vi. / Sic paruo
modo gaudium apostolorum de christi insec

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

fuit inchoatum post resurrectionem
christi sed post ea consummatur in gloria ce-
lesti / Et in illo die. Hic explicat christus
illud quod supra dixerat de accessu dis-
cipulorum ad patrem et dividitur in duas
quia primo explicat erga discipulos
patris familiaritatem. Secundo subiungit
sui dicti rationem ibi Hec in proverbiis
Dicit igitur primo sic. In illo die id est
in tempore post resurrectionem meam
me non interrogabitis quicquam. quia
id est ex presentia spiritus sancti vobis aperte
missi sic eritis illuminati quod non indige-
bitis querere sicut modo nec edocti. Sed
contra hoc videtur quia in illo tempore pe-
tiit a christo petrus de iohanne hic autem
quid ut habetur infra ultimo capitulo. Simi-
liter apostoli petierunt a christo. Domine
si in tempore hoc restitues regnum
israel ut habetur actuum primo. Dicendum quod
intelligit de questionibus sic irratio-
nabilibus sicut ante resurrectionem
apostoli christi faciebant. qualis fuit
questio philippi supra parata xiiii capitulo
Domine ostende nobis patrem etc. Et con-
similes questiones que frequenter le-
guntur in evangeliis ab apostolis facte
post resurrectionem vero aperuit il-
lis sensum ut intelligerent scripturas
luce xxiiii. Et sic fuerunt edocti de mul-
tis que prius ignorabant. Et propter
hoc non indigebant querere sicut ante
Et si aliqua querebant rationabiliter
querebant et ideo per verba supradicta non
intendit salvator excludere ab apostolis
omnem questionem. sed exprimere eorum
instructionem per intellectum scriptu-
rarum ut dictum est. Aliter exponit
augustinus. In illo die me non in-
terrogabitis quicquam. id est in eterna

beatitudine que est dies una continua
ubi videntur beati clare in divina es-
sentia que expedit eos videre. nec opor-
tet eos aliquid interrogare. Prima ta-
men expositio [illegible] est littere pre-
cedenti et sequenti. Unde sequitur / Si quid
petieritis patrem in nomine meo id est per-
tinens ad salutem. quia iesus quod est nomen
christi salus interpretatur dabit vobis
Supponitur tamen cum hoc aliis duabus
conditionibus supradictis capitulo xv. scilicet
quod petitio fiat pro se et perseveranter
Usque modo non petistis quicquam in
nomine meo. Apostoli enim ante resurrectionem
christi non ita cognoverunt virtutem no-
minis christi sicut post et ideo adhuc ig-
norabant quod omnis eorum petitio esset
exaudibilis in nomine christi. Pe-
tite et accipietis hic quantum in presenti
Ut gaudium vestrum sit plenum in futura
beatitudine. quia ad eius consecuti-
onem debent ordinari omnes petitiones
nostre / Hec in proverbiis. Hic
reddit causam sui dicti videlicet quia
discipuli habebant talem accessum et
familiaritatem ad patrem post resurrectionem
Duo enim faciunt familiaritatem cum aliquo
scilicet eius notitia et amor. post resur-
rectionem autem et spiritus sancti recepti-
onem apostoli fuerunt perfecti in notitia
et amore dei. Et hec est causa quare fuerunt
magis familiares ei quam ante et
hoc est quod dicitur. Hec in proverbiis locu-
tus sum vobis id est obscure loquar vo-
bis sed palam de patre meo annuntiabo
vobis. Unde christus post resurrec-
tionem suam clarius et expressius
docuit apostolos de regno dei quam
ante. Apostoli enim erant magis capa-
ces quia habebant sensum aptum

ad intellectum scripturarum. Et hoc littera
vltimo. In illo die in nomine meo
petetis. quia sicut dictum est post resurrec-
tionem christi cognoverunt magis vir-
tutem nominis christi quam ante. Et i-
deo suas petitiones christi formabant.
Et propter hoc orationes ecclesie in fine
formantur in christi nomine dicendo
per dominum nostrum ihesum christum etc. Vel ad
similiter. Et non dico vobis quia ro-
gabo patrem de vobis. quasi diceret non
dico quod sit vobis tunc necesse habe-
re me intercessorem medium in petitioni-
bus vestris sicut modo. ante passionem
enim christi apostoli tantum confidebant de
presentia corporali eius quod in omnibus ad
ipsum recurrebant. Sed post passionem
ipse met suas petitiones ad deum for-
mabant. Et ideo christus per verba ipsa
vult exprimere quod securi possent hoc
facere propter familiaritatem patris ad ipsos.
Unde similis est modus loquendi ac
si dixisset christus apostolis tantam
familiaritatem habetis ad deum quod
per vos ipsos potestis accedere ad eum
et impetrare. non tamen per hoc
excludit suum adiutorium sed exprimit
tamen quanta securitate poterunt
orare deum. Consimili modo loquebatur
sancta agatha iam gloriosa in celis
beate lucie existenti in terris. Soror
mea lucia virgo deo devota quid a
me petis quod ipsa potes prestare etc.
Non excludebat a beata lucia suum
adiutorium. sed exprimebat tamen quanta
securitate posset rogare deum et
hoc modo loquebatur apostolus ad ex-
primendum erga eos amicitiam dei patris

propter hoc sequitur. Ipse enim pater a-
mat vos etc. Sequitur. Exivi a patre
non per loci mutationem sed per eternam
generationem et personalem distinctionem
et veni in mundum. per carnis assump-
tionem. Iterum relinquo mundum. quantum ad
corporalem presentiam. et vado ad patrem
faciendo naturam mortalem paterne
glorie consortem. sicut supra expositum
capitulo xiiii. Dicunt ei discipuli.
post quam christus explicavit rationes
supra positas ad discipulorum consolationem
hic consequenter ostenditur effectus predic-
te explicationis qui est plenior cogni-
tio apostolorum. Et dividitur in duas. quia
primo ponitur ipsa plenior cognitio
secundo subditur apostolorum infirma dispositio
ibi Respondit ihesus. In prima parte
dicitur sic. Dicunt ei discipuli eius
clarius intelligentes. quam ante.
Ecce nunc palam loqueris et proverbium
nullum dicis. Clarius enim loquebatur
de processu eius a patre et de adventu
eius in mundum per carnis assumptionem
quam ante fecerat. Et ideo divinitatem
clarius intelligentes dicunt. Nunc scimus quia
scis omnia. Ex doctrina enim eius et
miraculis plenius eius divinitatem
cognoscebant. et non est opus ut
quis te interroget. licet videbant ex
hoc quod prevenerat eos respondendo
antequam interrogarent ut dic-
tum est. In hoc credimus. scilicet ex factis
et dictis predictis. quia a deo existi.
Et sic fidem quam habebant interi-
us confitentur. Respondit ihesus.
Hic predicitur eorum conditio in-
firmitatis ex pleniori cognitione licet
eleventur et cautiores contra pericula
reddantur. Tamen dicitur. Modo creditis

quasi diceret parum stabilis in hac fidei
confessione. Ecce venit hora et iam
venit quia ex tunc incipiebat tempus
sue passionis de quo loquebatur. ut di-
spergamini unusquisque in propria.
Sicut enim propter fidem christi apostoli propria
relinquerant et ad unitatem et cum christo
colligati erant per amorem ut dicit Petrus Matthei
xix. Ecce nos relinquimus omnia et se-
cuti sumus te. Sic econtrario propter
infirmitatem eorum in fide imminente
christi morte dispersi sunt ab unitatem
et a christo querentes propria commoda. Quod
subditur: me solum relinquetis quod
factum est in captione que imminebat
de proximo. Verumtamen ex fuga il-
lorum nullum detrimentum accidit christo
quod subditur: et non sum solus quia
pater mecum est. quia humanitas
commansit deitati coniuncta in qua di-
tate pater et filius sunt unum quasi
diceret: in mea passione non indigeo
vestra presentia cum habeam presentiam
patris omnipotentis.

Hec locutus sum. Hic
concluditur conclusio prin-
cipaliter intenta. Ad hoc
enim dixit christus predicta
omnia ut apostoli firmarentur contra tribu-
lationes eis imminentes. Et hoc est quod
dicitur: hec locutus sum vobis scilicet
ad hunc finem ut in me pacem
habeatis advenientibus tribulationibus
futuris quia sicut grave quietatur in
loco proprio ita cor humanum in deo. In
mundo pressuram habetis scilicet a mundanis
hominibus vos persequentibus in me
autem pacem. Sancti enim certi non
sunt tribulationes pati quia habent

consolatione dei admixta. Sed mali
sunt eas pati quia non habentes consolatio-
nem. Sed confidite quia ego vici mundum
quantum ad concupiscentiam carnis per
austeritatem quantum ad concupiscentiam o-
culorum per paupertatem quantum ad superbiam
vite per humilitatem. In hac victoria
christi debent confidere sancti quia con-
siderationem eius armati facili superant
tribulationes mundi. Propter quod dicit
Petrus prima epistola quarto: christo in car-
ne passo et vos eadem cogitatione
armamini etc. Occasione quorundam
dictorum in hoc capitulo queritur utrum
plenitudo spiritus sancti debuit dari
immediate post ascensionem christi. Et ar-
guitur primo quod non. Primo debuit dari
ante quia plenitudo gratie debuit
dari in tempore plenitudinis. Sed ple-
nitudo temporis incepit a christi nativi-
tate. Quod dicit apostolus ad Galatas
quarto: at ubi venit plenitudo tem-
poris misit deus filium suum natum ex
muliere factum sub lege etc. Secundo arguitur
quod adhuc plenitudo gratie non sit
data quia sicut filius sit a patre ita
spiritus sanctus ab utroque. Status autem
veteris testamenti correspondet pri-
mis qui intendebant patri generationi.
Similiter status nove legis corre-
spondet filio [illegible] sunt [illegible] re-
gere. ergo ut videtur quod futurus
sit alius status spiritui sancto cor-
respondens. in tempore autem spiritui
sancto correspondens debet pleni-
tudo gratie dari etc. Contra utrumque
predictorum arguitur per illud quod
dixit salvator discipulis suis in Iohanne
Si enim non abiero paraclitus non

veniet ad nos Ex quo patet quod ante as-
censionem xpi non fuit data plenitu-
do spiritus sancti Sequitur Si autem abiero
mittam eum ad nos Ex quo patet quod spiritus
sanctus post ascensionem xpi cito fuit
datus Error circa hanc questionem er-
rauit manichei occasione verborum xpi
Unde quod dicit augustinus ij libro contra
faustum xpistus cum in hoc capitulo lo-
queretur de aduentu spiritus sancti dixit
Cum autem venerit ille spiritus veritatis
docebit vos omnem veritatem non cog-
novit Unde quod dicit apostolus ad cor xiii
Ex parte cognoscimus et ex parte pro-
phetamus Ideo dixerunt quod promissio spiritus
sancti non fuit impleta in apostolis sed
in ipso manicheo qui fuit posterior
apostolis et secundum eos cognovit plenitu-
dinem veritatis propter quod manichei
non accipiunt librum actuum apostolorum quia
ibi expresse ponitur missio plenitu-
dinis spiritus sancti super apostolos ut
patet actuum ij Secundum dictum istorum ma-
nicheorum manifeste patet falsum
quia manicheus quem dicunt quoque
veritatem cognouisse non solummodo mul-
ta falsa sed etiam absurdissima dixit
ut patet intuenti eius errorem
et erroris reprobationem et doctoribus
nostris tam sententiarum et xpo et in
pluribus aliis locis quod obmitto pro-
pter vitare prolixitatis vitande
Et quia heresis manichei et eius
reprobatio sunt satis nota Propter quod
dicendum quod plenitudo spiritus sancti
secundum quod xpistus promisit ac fuit
prophetata in apostolis qui fuerunt apostoli
xpo propinquissimi in quo habitat
omnis plenitudo diuinitatis Verum-
tamen non fuit data ante

plenitudo apostolis ante ascensionem xpi
Cuius ratio est quia ad hoc datur spiritus
sanctus hominibus ut corda eorum traha-
tur sursum per appetitum celestium ap-
petitus autem hominis non dedit efficaciter
ad aliquid nisi illud apprehendatur
possibile Et ideo possibilitas perueniendi
ad celestia debuit prius hominibus decla-
rari quam daretur plenitudo spiritus
sancti Illa autem potestas fuit decla-
rata in xpi ascensione Secundum
quod dicitur michee ij ascendens ante
eos pandens iter Et ideo plenitudo
plenitudo spiritus sancti non debuit
dari ante ascensionem xpi propter
quod dicit Jo. supra vii capitulo.
Non dum erat spiritus sanctus datus
quia non dum fuerat ihesus glorifi-
catus Secunda ratio est ad hoc quia
spiritus sanctus est amor spiritualis Et
ideo apostoli apostoli debuerunt primo di-
sponi per aliquem spiritualem amorem
ad xpm antequam reciperent pleni-
tudinem spiritus sancti Talis autem
dispositio facta subtracto amore car-
nali ad xpm qui causabatur ex presentia
corporali ipsius xpi et apostolis que qui-
dem presentia subtracta est in eius as-
censione Jo. xvi Tertia ratio ad hoc
quia xpistus non dat spiritum sanctum
inquantum homo sed inquantum deus
Et ideo prius debuit declarari eius
deitas per ascensionem ad patris equa-
litatem quam daret spiritus sancti
plenitudinem Item non debuit
retardari talis plenitudo per mag-
num tempus quia sicut iam dictum
est decens erat ut illi qui erant
primi fundatores ecclesie post xpm

p9 ipm in maiori plenitudine recepit
spiritum sanctum Quibus statim in in-
cebat tempus predicandi veritatem
ewangelij per orbem vniuersum vnde
de plenitudine potestatis diuine pre-
dicat plenitudo spiritus sancti indifferenter
in quolibet tempore Ad primum dicen-
dum quod plenitudo gratie incepit a
conceptione quia eius anima continuit
plenitudine gratie fuit repleta Veru
tamen illa plenitudo non erat tunc
ad alios diriuanda Sed p9 ascensio-
nem et glorificatione christi ut patet
predicta Non enim oportet quod a principio
plenitudinis temporis detur omnis ple-
nitudo gratie sed secundum processum di-
spositionis diuine / Ad secundum dicendum
quod lex noua successit veteri sicut perfec-
tum in perfecto sed non talius status
expectandus preter statum noue legis
cum noua lex vltimam perfectionem
possibilem in via contineat Et io
non est expectanda alia lex vel alius
status magis correspondens spiritui sancto
quam status noue legis potissime .
quod lex noua est amor . amor autem appropria-
tur spiritui sancto et filio propter quod
dicit apostolus ad Ro . viii . lex spiritus
vite in christo ihesu etc. Et eodem modo
lex vetus non solum correspondet
patri sed etiam filio . inquantum fuit
ibidem premittiatus et prefiguratus
propter quod dicit saluator Joh v .
Si crederetis moysi crederetis forsitan
et michi De me enim ille scripsit id
quod adducebant manichei ipse Cum
venerit ille spiritus veritatis docebit vos
omnem veritatem Solutum est exponendo
litteram quia cognouerunt omnem veritatem
eorum statum decentem Quod autem

dicit apostolus ad corinthios xiij Ex parte cog-
noscimus loquitur de cognitione vie re-
spectu cognitionis patrie Et io non valet
Quia apostoli cognouerunt ea que decuit eos
scire pro statu vie ut dictum est C

Hec locutus est ihesus Postquam
christus confortauit discipu-
los suos per doctrine beneficium
Hic confert eos consolatur
per orationis suffragium Circa quod notan-
dum quod oro est petitio decentium a deo .
Secundum dam in libro . Et io oratio non con-
uenit christo secundum diuinitatem . sed ma-
gis orari . quia sit equalis deo patri In
humanitatem autem in qua minor est
patre . conuenit ei orare et pro aliis et pro
se Diuiditur ergo presens capitulum in
tres partes Quia primo christus orat pro
se ipso 2o pro apostolorum collegio ibi manifes-
taui 3o pro toto fideli populo ibi Non
pro eis tantum Prima in tres . quia primo
premittit suam orationem 2o remouet
quandam dubitationem ibi Hec est vita
eterna 3o subiungit exauditionis
rationem ibi ego te clarificaui Circa
primum sciendum quod christus non tantum
orauit ad aliquid impetrandum . sed e-
tiam ad dandum nobis orandi exemplum
Et io sua oratio hic describitur op-
timis circumstanciis disposita Prima
respectu precedentium conuenit Hec lo-
cutus est ihesus etc. Quia post discipu-
lorum instructionem conuertit se ad orationem
ad ostendendum quod complementum boni
operis est a deo requirendum 2o respectu
principum cum dicit Et subleuatis ocu- Ca xvij
lis in celum inter alias partes corporis
dispositio interior mentis maxime
relucet in oculis . qui oratione autem mens
debet in deum eleuari Quia secundum

damasc. Oratio e ascensus mentis in
deum. Et ideo ad hoc denotandum saluator
orando principaliter oculos leuauit ad
celum. Quo respectu sequentur. Imminente
enim tribulatione debet homo recurrere ad
deum. Et ideo xpistus in principio sue orationis
exprimit tempus sue passionis imminen-
tis dicens. Pater venit hora sollicite
passionis mee. clarifica filium tuum. In
passione enim clarificatus e a patre primo
per signa diuinitus ostensa. que fuit
solis obscuratio terremotus. velum templi
scissio et huiusmodi. Quibus consideratis cen-
turio qui erat gentilis dixit. Vere
filius dei erat iste. Secundum passionem
fuit clarificatus inquantum per eam
meruit corporis gloriam. et exaltationem.
Primo quia per hoc venit in tantus
mundi noticiam. gentium credulitatem
graciam enim sicut mortuum attulit
hinc multiplicem fructum. Hanc autem
triplicem glorificationem petit hic a patre.
Veruntamen quia gloria filii redun-
dat in gloriam patris. Quod subditur.
Ut filius tuus clarificet te et non
solum redundat in patre. sed in mem-
bris adherentibus xpisto. per fidem quia
bonum capitis ad membra diriuatur. Quod
sequitur. Sicut dedisti ei potestatem
omnis carnis a. omnis humane na-
ture. Ut omne quod dedisti ei per ad-
herentiam fidei. det eis vitam eter-
nam quia per meritis xpisti habemus
introitum ad gloriam quam amiseramus
per adam. Hec est autem. Hic
remouet quandam dubitationem pos-
sunt enim aliqui credere quod ista vita
eterna per eum fidelibus danda con-
sistet in carnalibus bonis sicut
dicunt sarracenum qui expectant in
alia vita in voluptatibus carnalibus
et diuitiis et consimilibus premia.
Quod quidem dicitur in alcorano macho-
meti. que tamen vita secundum philo-
sophum dicitur vita pecudum primo
ethicorum. Propter quod et apostolus ante hoc
considerans dixit. quod propheta quem
monetat vocat machometum promit-
tit eis felicitatem in premium. quam
multi sapientes non crederent.
Similiter iudei resurrectionem futu-
ram expectant vitam corporalem. Et
adeo felicitatem vite future credunt
consistere in bonorum temporalium et
bonorum spiritualium plenitudine. et pacis
tranquillitate. Hoc autem remouet
saluator dicens. Hec e autem vita
eterna ut cognoscant te solum deum
et quem misisti ihesum xpistum. Vita
enim eterna sine beatitudo essencia-
liter in aspectu claro ipsius diuini-
tatis consistit tamen habet adiunctam fruitio-
nem que e completiua felicitatis. Concon-
mitanti vero consistit in aspectu
humanitatis xpisti. que e instrumen-
tum nos inducens ad beatitudinem
principalem. beatitudo hominis con-
sistit in ordinatione ad ultimum et op-
timum et ideo non potest consistere in or-
dinatione ad aliquod bonum temporale
vel corporale. Ut dicunt iudei sarra-
ceni et indi sed in adeptione ipsius
primi et summi boni per apertam vi-
sionem et fruitionem. Considerandum
etiam quod respondi quod filius loquens
ad patrem. Hec e vita eterna ut
cognoscant te solum deum. Per hoc
non habetur quod solus pater sit pater
et filius sit creatura. ut dicebat
arrius. quia hec dictio exclusi-

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

ua solus non determinat hic te ut
sit sensus quod solus pater sit deus. sed
determinat hic deum. et est sensus quod il-
la est sola deitas non que est in patre
. et sic non absque excluditur filius. sed
magis includitur. quia una est deitas
in utroque. sed excluditur uera deitas
ab hiis qui a gentibus colebantur scilicet
Iove saturno et consimilibus / Dato
est quod hec dictio solus determinet hu-
te / Ut sit sensus quod solus pater sit
deus non tamen per hoc excludit fi-
lius a deitate sed magis includit / Nam
secundum philosophum solus idem est
quod non cum alio. Et ideo tantummodo ex-
cludit aliud quod alietatem dicit.
filius autem non est alius a patre in
essentia sed tantum in persona. Et-
iam quando hec dictio solus additur
cum persone respectu termini essen-
tialis sicut est in proposito sed magis
includit. Et hoc patet per auctori-
tatem saluatoris mathei xi. Ubi dicit
Nemo nouit filium nisi pater neque
patrem quis nouit nisi filius. Si-
cut hec dictio nisi addita cum per-
sone respectu termini essentialis ex-
cludet aliam sequeretur quod pater non
cognosceret se sed tantum filius cog-
nosceret se sed pater quod est absurdum
dictu / Ego te clarificaui / Hic subdit
rationem quare sua oratio debeat exau-
diri. Et quia fuit perfecte obediens
deo patri carnem assumendo et verita-
tem fidei inter homines docendo. Et
hoc est quod dicit ego te clarificaui super
terram non solum ex uisibilibus que
predicta sed etiam quia ad consum-

matione misterij sui incarnationis mor-
tem constanter sustinebat. Et ideo sequitur
opus consummaui quod dedisti michi ut
faciam. Dicit consummaui. quia iam
eius passio incipiebat. quia parta
dixit Consummatum est ut habetur infra
xix. Et nunc clarifica me pater apud
temetipsum claritate quam habui prius quam
mundus fuisset apud te. id est alius glo-
riam quam habeo eternaliter tecum secundum par-
ticipem diuinitatis fac participem
naturam mortalem quam assumpsi
propter hominum salutem / Manifestaui
Hic consequenter orat pro collegio a-
postolorum. Et diuiditur in duas quia primo
ostendit quod debet pro eis deprecari. secundo
format orationem suam deuote ibi pater
sancte. Circa primum ponit quatuor
rationes ad ostendendum quod debeat pro
apostolis deprecari. prima accipitur ex
parte christi. erat enim eorum magister et apostoli
discipuli eius. Bonus autem magister de-
bet zelare pro discipulis suis et
eos dirigere. Et hoc est quod dicitur Mani-
festaui nomen tuum hominibus quos
dedisti michi de mundo. quia apostoli sunt
specialiter commissi a patre christo. tui erant
secundum eternam predestinationem. et
michi eos dedisti. uocando temporaliter
ad fidem. et ad apostolicam digni-
tatem. de mundo. quia ante uocationem
suam apostoli erant mundialiter uiuentes
. sicut ceteri homines. / Secunda
ratio accipitur ex parte apostolorum qui
fuerunt christo obedientes et hoc
est quod dicitur et sermonem tuum seruauerunt
corde scilicet et opere et nunc cogno-
uerunt quia omnia quecumque dedisti mi-
~~michi dedi eis~~ abs te sunt. id est a te

cedentia et verba que dedisti michi
dedi eis · quia a plenitudine scientie christi
facta est redundantia in apostolis · et ipsi
acceperunt doctrinam christi recipiendo
et cognoverunt vere quia a te exivi hoc
est cognoverunt per doctrinam christi et miracula
sua. Verumtamen quia talis cognitio
est fidei ideo subditur et crediderunt
quia tu me misisti. Hic ratio accipitur
ex parte custodie christi qui erant apostoli
specialiter commissi. Et hoc est quod dicitur
ego pro hiis rogo non pro mundo. hoc dicit
quia efficacia sue orationis tantummodo
se extendit ad electos · quamvis enim
sit efficax ex omnibus · tamen mali po-
nunt sibi impedimentum ne sint parti-
cipes eius. Et ideo subditur. Sed
pro eis quos dedisti rogo · quo ad effi-
caciam · quia tui sunt · secundum eter-
nam predestinationem · et omnia mea
tua sunt. Quia propter inseparabilem
unionem humanitatis et divini-
tatis in christo fit ydiomatum communicatio
attribuendo · ea que sunt hominis ipsi
deo et econverso. Sicut enim demonstrato
christo hec propositio est vera. Iste ho-
mo creavit stellas · ita hec est vera deus
mortuus est propter unitatem suppo-
siti · omnia que sunt dei communicantur
homini et econverso modo predicto clarificatus
sum in eis. Hoc dicit quia apostoli
gloriam eius iam partim cognosce-
bant · et de proximo plus cognosci-
turi erant. Tercio ratio accipitur ex
necessitate imminente apostolis · quia
christus cito recessurus erat ab eis
cuius corporali presentia erant confor-
tati. Et ideo tunc indigebant spe-
cialiter deo patri per orationem christi

recommendari. Et hoc est quod dicit. Et iam
non sum in mundo i · sum in proximo
recessurus ab eis · et hii in mundo sunt ·
remanentes in tribulationibus mun-
danis · et ego ad te venio quasi dicat
propter hoc pro eis rogo. Pater
sancte. Positis rationibus quibus
debet pro eis orare. Hic tangit formam
suam orationis · et dividitur in duas quia
primo orat pro eis conservandis a malo
secundo perfectione in bono ibi sanctifica
eos. Dicit ergo primo sic Pater sancte
serva eos in nomine tuo i · in fide et
confessione nominis tui quos dedisti
michi per specialem amicitiam eos
michi coniungendo · ut sint unum sicut
et nos i · ut sint uniti per carita-
tem sicut et nos sumus unum per
naturam ita quod hic sicut non impor-
tat equalitatem sed quandam imitationem
longinquam. Et allegat consequenter
apostolis necessitatem respectu huius
conservationis dicens. Cum
essem cum eis · presentia corporali · ego
servabam eos in nomine tuo · quos
dedisti michi custodivi firmiter et
secure. Nemo ex hiis periit nisi fi-
lius perditionis. Hoc dicit quia sua
perditio non fuit ex defectu custodie
christi · sed est malitia sua. Dicitur autem
aliquis filius mortis eo quod facit a-
liquid dignum morte · ut scriptura im-
pleatur · hic ut tenetur hic consecutive
· quia per proditionem iude · secuta est
impletio scripture · que de hoc loquitur
psalmo 108 · et vii. Et supra allegatum
est xiii capitulo. Nunc autem ad te ve-
nio per mortem meam · et hec lo-
quor in mundo. Hoc dicit propter

propter hoc quod expeditis eius aliqui possent recedere quia non haberet potestatem custodiendi eos in absentia sicut in presentia. Ideo hoc removet dicens Hec loquor in mundo scilicet existens in presentia corporali ac si dicat, sic loquor non propter defectum virtutis, licet ad ostendendum caritatem humane nature eis compatientis. Unde sequitur: Ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Gaudium enim christi est de unione humanitatis ad divinitatem per quam illa humanitas habet gratie et glorie plenitudinem ut supra dictum capitulo primo. Ad hoc autem erat intentio christi orantis ut apostoli venirent ad gloriam vite fruitionis in qua aperte viderent unionem in ipso divinitatis et humanitatis. Alia autem ratio quare apostoli indigebant adeo specialiter confirmari est, quia erant iudeis odiosi propter doctrinam christi. Et hoc allegat salvator dicens Ego dedi eis sermonem tuum custodiendum et predicandum, et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, quantum ad affectum, sed sunt de mundo quantum ad corporalem presentiam. Non rogo ut tollas eos de mundo, quia non expedit saluti donec sit fides publicata per totum mundum, sed ut serves eos a malo etc. Dando eis constantiam in tribulationibus in munitionibus de proximo. Sanctifica eos. Hic consequenter orat apostolus pro perfectione in facto dicens sanctifica eos id est confirma spiritum eorum quantum modo signat sicut etiam supra dictum est capitulo vii. Ista autem confirmatio apostolorum facta

est a deo patre quando in die pentecostes misit eis spiritum sanctum. Et necessitas subditur cum dicit Sicut tu me misisti in mundum ad veritatem salutis eterne docendum, et ego misi eos in mundum ad hanc doctrinam et ceteram predicandam. Et notandum quod dicit misi id est mittam loquendo de futuro per modum preteriti propter certitudinem eventus futuri, quia apostoli non sunt missi ad predicandum per modum misi post acceptionem spiritus sancti, licet autem fuissent missi in civitatibus iudeis tantum. Et ego pro eis sanctifico me ipsum id est sacrificium meum offero et acceptum ut sint ipsi sanctificati in veritate. Sicut enim vetus testamentum per sanguinis effusionem confirmatum, sic confirmatio novi testamenti facta est per effusionem sanguinis christi ut ostendit apostolus ad hebreos nono. Non pro eis autem. Hic consequenter salvator orat pro toto fideli populo. Et dividitur in duas. Quia primo orat pro eis consequenter gratie. Et secundo glorie ubi Pater quos dedisti michi. Dicit ergo primo sic. Non pro eis rogo tantum sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum ut omnes unum sint in unitate caritatis in qua unione consistit perfectio christiane religionis, quia per hec membra ecclesie coniunguntur in invicem et capiti suo christo. Et ulterius ipsi deo. Quia qui adheret deo unus spiritus sanctus est ut dicitur prima corinthiorum vi. Et sic per consequens primum quod est deus coniungitur homini, qui est quoddammodo omnis creatura. Sicut tu pater in me

et ego in te et ipsi in nobis unum sint
Non est ibi unitas equalitatis sed si-
militudinis ipsam in imitacionis · quia xpi hominis
et dei est unitas personalis · aliorum
autem hominum ad deum est tantum unitas
caritatis / Ut mundus credat quia
tu me misisti Hoc addit quia ex
magna caritate et unitate que fuit
in primitiva ecclesia multi conversi sunt
ad unitatem fidei ut habetur actuum ii et
et iiii Et quia predicta posset aliquis
credere quod filius non esset causa per-
fectionis apostolorum sicut et pater ideo
hoc removet dicens / Ego claritatem
quam dedisti mihi dedi eis · Id est
potestas miraculorum per quam de-
clarata est deitas xpi · data est apostolis
a xpo ut patet luce ix et math.
x · tamen aliter dedit eis hanc po-
testatem quam ipse habuit · quia xpus
virtute propria miracula fecit apostoli
vero non propria virtute · sed virtute
xpi sua miracula faciebant · propter
quod in miraculis faciendis no-
men xpi invocabant · Ut sint
unum sicut nos unum sumus · id est ut
sint in recta unitate ecclesie absque
scismate Ego in eis et tu in me
ut sint consummati in unum · quia
per unionem humanitatis xpi
ad deum facta est unio totius creature
ut predictum est Et cognoscat mundus
quia tu me misisti et dilexisti eos
sicut me dilexisti Per opera
enim miraculorum ab apostolis facta
adductus est mundus ad fidei uni-
tatem et cognovit divinitatem
xpi et familiaritatem sive ca-

ritatem dei ad apostolos quibus aderat
divina virtus in operibus miraculorum
/ Pater quos Hic orat scilicet pro
perfectione glorie dicens Pater quos de-
disti mihi · per veram fidem · volo · id est oro
et desidero · ut ubi ego sum et illi sint
mecum id est in eterna beatitudine in qua
iam erat xpus actualiter · quantum ad
animam que est pars principalior ipsius
hominis · ut videant claritatem quam de-
disti mihi id est divinitatem meam · Vel aliter
claritatem corporis mei glorificandi · quia
utramque claritatem habet filius a patre
unam eternaliter aliam ex tempore · quia di-
lexisti me ante mundi constitutionem / hoc
pater quantum ad xpi divinitatem · similiter
quantum ad humanitatem · id est quantum deus
pater eternaliter predestinavit · ipsam
ad hanc gloriam et exaltationem / Et contra
ostendit salvator quod sua oratio sit ex-
audibilis dicens Pater iuste mundus
te non cognovit · licet enim philosophi
deum cognoverint quantum ad essentie u-
nitatem non tamen quantum ad persona-
lem distinctionem et ideo non cognoverunt
deum proprie loquendo deum patrem similiter
iudei licet de hoc habuerint aliquam cog-
nitionem per scripturas prophetarum · loquen-
tes de distinctione personarum in divinis
illa tamen fuit in eis obscurata ex in-
vidia credendo ad xpm ut supra dictum
est / Et ideo non cognoverunt deum patrem
nisi large loquendo de paternitate
in quantum est pater omnium creature · ego au-
tem cognovi · quia in quantum deus cog-
novit patrem notitia comprehensionis
et in quantum homo plenius cognos-
cit · quam aliquis angelus quantum-
cumque beatus · et hii cognoverunt · quia

ti me misisti · quia apli per doctri-
nam et miracula xpi hu[er]unt no-
ticiam q[uod] ipse esset missus p[ro] salute
mundi · et notu[m] feci eis nome[n] tuu[m] a
nomine paternitatis q[uo]d e[st] dicte in diuinis
et per co[n]s[equen]s totius trinitatis · quia
cognita vna persona et alia cognos-
citur [et] istud est nomen sanctissime tri-
nitatis q[uo]d erat plus ignotu[m] ut pre-
dictu[m] e[st] · per doctrinam xpi fuit aplis
reuelatu[m] · et notu[m] faciam · quia p[ost]
resurrectione[m] xpi · quando apparuit
aplis aperuit sensu[m] ut scripturas intelligent
et p[ost] missionem spiritus sancti apli
plenius cognouerunt ministeriu[m] trini-
tatis · ut dilectio qua dilexisti me
sit in ip[s]is · spiritus sanctus qui e[st]
amor patris et filij · et ego in ip[s]is
quia per gracia[m] spiritus sancti facti
sunt templu[m] et habitaculu[m] xpi Ca[pitulum]
xix.

Hec cum dixisset
iesus · hic incipit eua-
ngeliu[m] describe[re] xpi pas-
sionem et mortem ip[s]a
autem fuit per iudeos inchoata
et per gentiles consumata · s[ecundu]m
quod xpus predixerat mathei xx°
filius hominis tradetur principibus
sacerdotu[m] et scribis et condempna-
bunt eu[m] morte · et tradent eu[m] gen-
tibus ad illudendu[m] et flagellandu[m]
et crucifigendu[m] · Et io[hannes] ewangelista
p[ri]mo ostendit q[uod] xpus a iudeis sit
passus · 2° quid agentibus xpo-
tr[ar]io 3 tunc ergo apprehendit · p[ri]mo a
iudeis · quia p[ri]mo describitur ewan-
gelista · qualiter xpus a ministris
iudeorum sit captus · 2° qualiter

a pontificibus coram pylato accusatus 3
adducunt ergo · Circa p[ri]mu[m] ewangelista
tria describit · p[ri]mo proditionis locum
2° proditionis apparatu[m] ibi ~~cepit cum ac-
ciperet~~ iudas ergo · 3° ani[m]i xpi ad
suscipiendum apparatu[m] ibi iesus ita-
q[ue] sciens · Circa p[ri]mu[m] sciendum q[uod] x-
tus iuit ad locu[m] extra ciuitate[m] ad
quem sciebat uenturu[m] proditorem ut
ostenderet se uolu[n]tarie subire mor-
tem et hoc e[st] q[uod] dicit[ur] · hec cum dix-
isset iesus · Egressus cu[m] discipulis

Ca[pitulum] xviii

transtorrentem cedron · nomen e[st] tor-
rentis inter ciuitatem ierl[m] et mo-
tem oliueti currens per uallem io-
saphath que e[st] inter media · vbi erat
ortus · et sic erat ortus clausus co-
uenienis ad capiendu[m] illos qui essent
infra eum · in quem introiuit ip[s]e
et discipuli eius · offerens se captori
Sciebat autem et iudas qui tra-
debat eu[m] locu[m] rc · ex quo patet ap-
titudo loci ad capiendum ~~locu[m]~~ xpm
ex tribus · p[ri]mo quia erat a ciuitate
remotus · et ap[er]ti querebant eu[m] cape-
re sine strepitu turbarum · vt h[abet]ur mathei
xxvi · 2° quia erat clausus · Et 3°
quia proditori cognitus // Judas er-
go · Hic describitur proditoris apparatu[m]
· quia iudas se decibus se muniuit
p[ri]mo de magna societate et forti
et autentica [et] ideo dicit[ur] · Cum acce-
pisset cohortem s[cilicet] militu[m] a pre-
side assignatu[m] ut sic multitudo ap[osto]li
si superueniret non auderet impe-
dire suam proditionem · q[ua]liter in sibi
publice timorem / Et a pontificibus
et phariseis ministros · ut sic haberent

filtrinon ab utraque tunica scilicet pontificis
et imperatoris Secundo innuitur quod iudas
lumine quam noctis tenebre quod
notatur cum dicitur Venit illuc cum
laternis et facibus Secundo innuitur quod
de armis si aliqui vellent eius pro-
ditioni resistere quod subdit et armis
/ Iesus itaque Hic ostenditur promp-
titudo xpi ad patiendum Et hoc du-
pliciter primo quia ipsius se non occul-
tauit Secundo quia defensionem prohibuit
ibi Symon ergo In prima parte
dicitur sic Iesus itaque sciens omnia
que uentura erant super eum pro-
cessit et dixit quem queritis Ex
quo manifeste patet quod sua volun-
tate captus est quia cum sciret omnia
futura ut supra declaratum fuit
primo capitulo non se occultauit
sed magis querentibus eum obuia-
uit Responderunt ei iesum na-
zarenum dixit eis ego sum Vir-
tute enim diuina factum est ut venien-
tes ad capiendum eum primo non
cognoscerent etiam suis discipulis
qui venerunt ad tradendum eum cum
ipsis ut per hoc ostenderetur Secundo
quod de voluntate sua capietur quia
ex quo erat eis incognitus po-
terat ab eis recedere Et non solum pa-
tuit predicta sed etiam manifestius
per hoc quod subditur Vt ergo dixit
eis ego sum abierunt retrorsum
et ceciderunt in terram Si enim u-
no uerbo prostrauit omnes eos / de
facili potuit eis euadere Omnia
ista facta sunt ex diuina ordinatione
ut declararetur virtus diuinitatis

predicta sicut fragilitas humanitatis
per captionem eius sequentem et passionem
Iterum interrogauit eos quem quer-
itis Hoc fuit facto interuallo aliqua
interrogatione quia quando diu iacuerunt
prostrati non mouit se de loco ut ma-
gis declararetur sua voluntaria captio
ibi et dixerunt iesum non enim pote-
rant cognoscere eum nec capere donec
ipse vellet Propter hoc subditur dixi
vobis quia ego sum et tunc habuerunt
ipsius notitiam et capiendi eum licen-
tiam Propter quod sequitur Si ergo
me queritis sinite hos abire quasi
diceret do vobis potestatem me
capiendi ut tamen meis discipulis
non faciatis quicquam mali Vt
impleretur sermo quem dixit capitulo
precedenti Quia quos dedisti michi
non perdidi ex eis quemquam Is-
tud enim verbum dixerat iesus
non tantum de salute spirituali suorum
discipulorum sed etiam de salute cor-
porali eorum quia patet ex hoc quod
inde excepit iudam qui perditus
est et spiritualiter et corporaliter quia ex
desperatione se suspendit Et ideo eius
applicans verbum predictum ad perditi-
onem corporalem non discedit a bona
tione littere / Symon ergo Hic
ostenditur promptitudo xpi ad patien-
dum ex hoc quod defensionem prohibuit
et hoc est quod dicitur Symon ergo pe-
trus habens gladium eduxit eum dicit
hic aliqui quod discipuli emerunt gla-
dios de precepto domini Secundum quod ha-
betur luce xxii Vbi dicitur sic Et qui
non habet vendat tunicam suam
et emat gladium Sed non est veri-
simile quia ibidem dicitur quod apti

statim responderunt · ecce duo gladii
hic · et ipse dixit sufficit. Ex quo
patet quod ante gladios habebant. Dice
dum igitur quod apostoli fuerunt piscatores
in piscatione oportet aliquando retia
cum paxillis affigere · et cum perticis
naviculas dirigere. Et in vinalibus et
consimilibus opus magnorum cultellorum
est necessarium · et probabile est quod aliquid
apostolis illos cultellas sibi retinuerant
ad cedendum cibaria. Unde etiam de illis
carnes agni paschalis conscindebant.
Petrus autem unum de illis retinui
erat apud se · quia erat magis promp
tus ad defensionem sui magistri · quia alias
et percussit servum pontificis · quia magis
desiderabat se ingerebat ad christum capiendum
et abscidit auriculam eius dexteram ·
credidit enim eum magis ledere · sed di
vina ordinatione actus declinavit. Erat
autem nomen servo malchus. Hic
ponit ewangelista ad ostendendum
certitudinem rei geste · ex proprio nomine pro
pria nomina. Dixit iesus petro
mitte gladium tuum in vaginam · quasi diceret
Noli uti ad defensionem meam. Et
subditur causa. Calicem quem dedit
michi pater non bibam illum · quasi diceret
passionem quam ordinavit pater ce
lestis ad salutem humani generis de
beo patienter tollerare · et ideo non est
locus defensionis et resistentie sed
magis patientie. / Cohors ergo h
ostenditur qualiter christus a ministris
rephensus pontificibus presentatur.
Et dividitur in duas. Quia primo de
scribitur eius presentatio anne. Secundo cay
phe · ibi et misit eum annas. Prima
in duas. Quia primo ponitur christi

presentatio. Secundo eius examinatio a
pontifice ergo. Prima adhuc in duas
quia primo describitur presentatio predicta.
Secundo incidenter ponitur prima petri nega
tio ibi sequebatur autem. Dicit igitur
primo sic cohors ergo scilicet militum · et
tribunus qui eis preerant · et illi erant
gentiles · et ministri iudeorum · isti erant
iudei · comprehenderunt ihesum · ex
quo patet obstinatio iudeorum · quod non
fuerunt aversi a suo malo visis predictis
signis · sed magis attribuebant ar
tibus magicis · et ligaverunt eum · quasi
morte dignum. Illi enim qui reputa
bantur morte digni iudicibus pre
sentabantur ligati · et adduxerunt
eum ad annam primum. Et primo cuius
causa subditur · erat enim socer cay
phe. Et quia eundo ad domum cay
phe habebant transire ante domum
istius anne. Ideo intraverunt domum eius
gratia istius reverentia. Alia autem
ratio fuit quia tunc pontificatum sin
gulis annis vendebatur · et isti
duo scilicet annas et cayphas scilicet alter
natim erant pontifices. Propter quod
quasi pontifex habebatur quia anno
precedenti fuerat. Tertia ratio est ut christus
coram iudicibus pluribus condemp
natus videtur magis dignus mor
te · qui erat pontifex anni illius. Ista
sunt exposita supra xi capitulo.
/ Hic interponitur prima nega
tio petri cum dicitur. Sequebatur
ihesum symon petrus et alius disci
pulus scilicet iohannes · licet enim isti
sunt et alii primo fugissent tamen
postea secuti sunt ihesum · quia fer
ventiores erant aliis. Discipulus
autem ille erat notus pontifici

Dicunt aliqui quod iohannes erat peritus
in lege et propter hoc habebat notitiam
cum pontifice. Sed hoc non est veri-
simile. quia piscator erat. et de navi
a christo vocatus fuerat. ut habetur mathei
iiii. dicit Ieronimus in epistola ad pauli-
num. Rusticus piscator indoctus ait. Sed
alia fuit causa sue notitie. quia forte
missus a patre suo pluries portavit
pisces ad domum pontificis. vel forte
aliquis de cognatione eius ibidem servi-
ebat. Vel aliqua alia causa. quam
aliqui assignant. quia descenderat
de david. et sacerdotes habebant is-
tas genealogias. Et introivit cum
iesu in atrium pontificis propter notitiam
predictam per missus est intrare. Dicit
ergo petro ancilla hostiaria. Numquid
et tu ex discipulis es hominis istius.
quasi diceret videtur quod sit. Vidit
enim eum timide intrantem. et sic
habuit de eo suspicionem. Et dixit
ille. Non sum. Ex quo patet fra-
gilitas petri. quia ita cito negavit
et ad vocem unius mulieris. que
non loquebatur acute. Non enim
dicebat es tu de familia huius pro-
ditoris. vel aliquid huius. sed hominis
istius compassione loquendo. Stabant
autem servi et ministri ad prunas
quia frigus erat. sicut solet esse
in martio post mediam noctem.
Pontifex vero. Hic ponitur christi
examinatio. Et dividitur in tres.
quia primo ponitur dicta examinatio.
Secundo christi responsio ibi Respondit
ei iesus. Tertio responsionis repro-
batio ibi Hec cum dixisset. Cir-
ca primum sciendum quod christus increpi-
tabatur a iudeis seductor. false doc-
trine. Secundo examinatus fuit de utroque.
et hoc est quod dicit. Pontifex ergo in-
terrogavit iesum. Dicitur autem annas
pontifex. non quia esset actu. et quia
ante fuerat. et quia socer pontificis
erat ut dictum est. De discipulis suis.
ut videret si posset eum deprehendere
quod fuissent ab eo seducti. et de doctrina
eius. ad videndum si posset ibi inve-
nire falsitatem vel calumpniam vel
aliquid dictum contra legem. Respondit
ei iesus. Hic ponitur christi respon-
sio. de discipulis autem suis nichil
patenter propter timorem bonum respondere quod
principaliorem inter eos statim
audierat apostolum in sua presentia ne-
gasse. Sed de doctrina sua respon-
dit. ostendens quod non erat mala
vel suspecta. sed sana quod declarat
ex duobus. Primo ex loco cum dicit
Ego palam locutus sum mundo.
doctrina suspecta in angulis et la-
tebris docetur. non in loco pub-
lico et sacro. Secundo ex auditorum
testimonio. Dicens Interroga eos
qui audierunt. quasi diceret
paratus sum testimonium eorum
subire. quod est magis credibile
quam meum dictum. quia vox secundum veri-
tatem debet esse contrarium. Hec
cum dixisset. Hic ponitur huius
responsionis reprobatio. et hoc du-
pliciter. Primo per factum cum dicit
Unus ministrorum dedit alapam
iesu. Secundo per verbum cum subdit
Sic respondes pontifici. Ille
enim minister scelus accepit re-
sponsionem aliud quam notasset

pontificem de stulta interrogacione
Respondit iesus. Humiliter veritatem osten-
dendo Si male locutus sum testimo-
nium perhibe de malo. Si autem bene quid me caedis. pacienter perhi-
bere. et non me an iuste percutere
Sed videtur quod hoc christus fecit con-
tra doctrinam suam. quia mathei v
dicit Si quis te percusserit in maxil-
lam dextram prebe ei alteram Christus
autem hoc non fecit sed magis se
percucientem correxit Dicendum
quod illud preceptum et plura alia que
ibi ponuntur non dantur absolute
secundum quod dicit augustinus sed
secundum preparacionem animi. quia homo
debet habere animum preparatum ad faciendum
hoc ubi videret hoc expediret ad
honorem dei. et utilitatem ecclesie alias
autem non expedit ymmo aliquando expe-
dit iniuriantibus respondere ad ipsorum
et aliorum instructionem sicut fecit hic
christus Et aliquando etiam facto resistere
ne detur occasio malis male agendi
Et misit Hic ostenditur qualiter
christus est presentatus est cayphe Et di-
viditur in duas quia primo describitur
dicta presentacio Secundo subditur secunda et
tercia petri negacio ibi Erat autem
In prima parte dicitur sic Et misit
eum annas ligatum. quasi morte
dignum. et iam coram eo condempnatum
ad caypham pontificem. tum quia ad ip-
sum pertinebat principaliter christi ex-
aminacio. tum ut videtur christus ma-
gis morte dignus qui fuisset coram
iudicibus pluribus condempnatus
Sciendum tamen quod hic iohannes
tacet qualiter cayphas eum exami-
navit et qualiter cayphas vesti-
menta sua scidit et qualiter christus

in domo eius illusus fuit. quia alii
ewangeliste sufficienter expresserant
Erat autem Hic reditur ewangelista
ad narrandum de negacione petri. et io-
hannes eadem verba que dixerat in fine
prime negacionis reassumit dicens
Erat autem symon petrus stans et ca-
lefaciens se Ille enim qui narrat historiam
aliquam. quando occurrunt aliqua inci-
dencia narranda incipit principa-
le ad illud incidens narrandum. quo
facto reditur ad propositum Et sic facit
hoc iohannes ut dictum est. Dixerunt
ergo ei ministri ad ignem stantes
numquid et tu ex discipulis eius es. quasi
dicat sic quia videbant eum timidum et
pavidum Negavit ille et dixit non
sum. De ista secunda negacione petri
videtur matheus contradicere ioha-
nni. primo quo ad personam. quia dixit
ipsum secundo negasse ad vocem alterius
ancille mathei xxvi Iohannes
autem hoc dicit quod fuit ad vocem mi-
nistrorum ad ignem stancium Secundo quo
ad locum. quia matheus dicit quod secundo
negavit in exitu ianue hic
autem dicitur quod stans ad ignem
Propter quod sciendum quod principalis
intencio ewangelistarum erat ex-
primere trinam petri negacionem et
in hoc omnes conveniunt De per-
sonis autem accusantibus seu de
negacionis loco non erat princi-
palis eorum intencio. et probabile est
quod multi ad verba petri concurre-
bant circa eum. et consimilia verba
dicebant imperando ei magistrum
suum. et ideo unus ewangelistarum
exprimit unam personam accusan-
tem. et alius aliam. et ideo tercius dicit
verum Unde secundum veritatem his-

tore videtur · quod prima negatio sit fac-
ta ad vocem ancille hostiarie petro
domum intrante Secunda autem negatio
facta est in domo · quia post primam nega-
tionem petrus timuit inter iudeos
diu stare · contra quod voluit exire
· et tunc alia ancilla videns eum ti-
midum accusavit eum et simul ad hoc
concurrerunt ubi qui ad ignem stabat
et idem dicebant cum illa ancilla ·
Contra quod matheus dicit quod ad vocem
ancille alterius negavit Iohannes
autem ministros comminantes ex-
primit / Item matheus dicit quod nega-
vit ipso exeunte ianuam id est volente
exire et ad hoc se preparante contra ti-
morem ut dictum est · quia tamen ad
huc erat in domo nec ab igne lon-
ge recesserat / Vel dicit Iohannes quod
circa ignem facta est illa negatio / Tertia
autem negatio facta est · cum multis
cum accusantibus et concurrentibus
contra predicta · tamen inter illos est
principalis unus servus pontificis
contra quod illud Iohannes exprimit
tacendo de aliis / Dixit unus ex
servis pontificis cognatus eius cuius
petrus absciderat auriculam Et
ideo acrius ceteris eum accusabat et in
accusationis sue assertionem adduxit
factum precedens dicens / Nonne ego
te vidi in ortu cum illo quasi di-
ceret sic · iterum ergo negavit Aliqui
autem volentes excusare petrum
dicunt · quod non negavit eum ex ti-
more mortis sed ex amore volens
ab eo separari sed semper eum sequi / Cre-
debat enim quod si diceret eum discipulum eius
statim ab eo separaretur Sed hoc est
contra verba domini supra in xiii capitulo
positi ubi exprobavit petro dicens Ani-
mam tuam pro me pones · quod fuit dic-
tum negative · sicut fuit supra expo-
situm et ideo patet quod petrus negavit
timens animam suam exponere pro christo
Et statim gallus cantavit sed secun-
dum · quia post primam negationem sel-
cantavit gallus · sed petrus timore
perturbatus non percepit secundum quod
fuit expositum mathei xxvi // Adducunt
ergo Hic ostenditur qualiter christus
a iudeis coram pylato accusatur Et divi-
ditur in tres Quia primo describitur
christi presentatio Secundo presentati examinatio
ubi Exivit ergo Tertio innocentie christi
declaratio ubi Et cum hoc dixisset ·
In prima parte dicitur sic Adducunt
ergo iesum a cayapha in pretorium id est a
domo cayphe pontificis ad domum py-
lati presidis ad quem pertinebat iudi-
cium in causa sanguinis et locus ubi
iudicabat pretorium vocabatur aliqui
libri male habent quia in domo cayphe
erat expressus · nullus autem adducitur
ad locum in quo est · contra quod Iohannes de-
scripsit in greco hoc evangelium ·
Et ideo pro veritate textus littera vertur-
da est ad grecum in greco autem ponitur
a cayapha · Erat autem mane Hoc
addit evangelista ad ostendendum
quantum iudei sitiebant sanguinem
ihesu christi qui summo mane querebant
de eius morte sententiam dari · Et ipsi
non introierunt in pretorium ut non
contaminarentur · Ingressi domus
hominis gentilis · et tamen non time-
bant inquinari ex procuratione mortis
innocentis ex quo patet eorum sup-
stitio vana · sed manducarent
pascha id est azimos panes qui audis

comedebantur in paschate per septem
dies. Non enim erat illos licitum comedere
nisi personis mundis. Secundo pasche
manducatione non intelligitur hic
comestio agni paschalis ut male dicunt
greci quia illum comederant die pre-
cedenti // Exivit ergo. Hic ponitur
examinatio et hoc dupliciter quia primo
examinatur coram iudeis secundo ad partem
sine aliis ubi Introivit ergo. Item
in prima parte dicitur sic Exivit er-
go pylatus ad eos foras. Iudei enim non
audebant domus eius ingredi ne si-
bi observationes violarent. Pylatus volens
eis deferre exivit ad eos et dixit. Quam
accusationem affertis adversus hominem
hunc. Videbat enim eum ligatum in signum
dampnationis. Ideo querebat de causa
quia non erat consuetudo romanis con-
dempnare aliquem nisi prius audiret
accusationem suam et haberet locum
defendendi ut dicitur actuum xxv. Et
ideo pilatus qui erat iudex ab im-
peratore romano illuc missus vo-
luit modum romanorum tenere. Respon-
derunt et dixerunt ei. Si hic non
esset malefactor non tibi tradidissemus
eum quasi dicerent nos eius factum
diligenter examinavimus et invenimus
eum dignum morte. Ac si dicerent
non oportet aliam examinationem
facere. Et dixit eis pylatus quasi in-
dignatus ex eorum responsione quia
sciebat eos ipsum per invidiam tradi-
disse ut dicitur matthei xxvii. Accipi-
te eum vos et secundum legem vestram iu-
dicate. quasi dicat si sufficit exami-
natio vestra sufficiat sententia vestra. Sci-
endum enim quod romani aliquam in-

iudicia diminuerant iudeis sed non po-
terant potestatibus inferre penam mortis
quam romani retinuerant sibi causam
sanguinis et ideo per hanc responsionem
inhibebat inferre Christo mortem. Ipsi
autem non poterant iram eius susti-
nere et ideo converterunt hoc accipe dicen-
tes Nobis non licet interficere quemquam.
Si enim possent dare sententiam mortis
libenter iudicium recepissent. Ut sermo
ihesu impleretur quem dixit significans qua
morte esset moriturus. Christus enim pre-
dicens mortem suam apostolis matthei xx
dixit quod a principibus sacerdotum da-
retur gentibus ad illudendum et cru-
cifigendum et hoc fuit impletum per
hoc quod romani crimen iudicium et dimise-
runt ipsum pylato qui erat gentilis
iudicandum et sententie executionem
suis militibus // Introivit ergo
Hic ponitur examinatio Christi in se-
creto et dividitur in tres. quia primo
ponitur pylati obiectio ibi Dixit i-
taque. Circa primum sciendum quod iudei
cum tumultu irrationabili petebant
mortem Christi. Secundo quod Christus
non respondebat secundum illud ec-
clesiastes xxxii. Ubi non est auditus
non effundas sermonem. Et ad hoc
matheus et marcus dicunt quod cum
accusaretur a principibus sacerdotum
nihil respondit. Tertio quod pylatus
intravit pretorium quod erat in domo
sua ut ibi Christum magis pacifice ex-
aminaret extra tumultum iudeorum
qui non audebant intrare pretorium
ut dictum est. Christus de tribus fuit
accusatus coram eo ut habetur luce xx-
iii. Hunc invenimus subvertentem
gentem nostram et prohibentem dare

tributa cesari et dicentem se xpistum re-
gem esse. Pylatus autem de duabus primis
non curavit inquirere, quia de primo scilicet
de subversione observacionum legalium non
curavit / utrum esset verum vel falsum
quia non erat iudeus sed gentilis. Sed
cognovit esse falsum per famam pub-
licam, quia audierat xpisti responsionem
qua iudeis de hac materia responderat
mathei xxii Reddite que sunt cesaris
cesari etc. Sed de tercio quod videbatur esse
contra honorem imperatoris que sunt
scilicet de regno, quia imperatores romani
nomen regium a iudeis abstulerant
ut frangerent eorum superbiam et tol-
lerent rebellandi occasionem. Et io
quesivit a xpisto Tu es rex iudeorum
quasi diceret Est hoc verum quod tibi in-
ponitur scilicet quod velis tibi usurpare
regnum // Respondit iesus. Hic
ponitur xpisti responsio in qua pri-
mo examinavit pylati interroga-
cionem dicens A temetipso dicis an alii
dixerunt tibi de me. quasi diceret con-
cepisti hanc opinionem de me per te
ipsum // Respondit pylatus Numquid
ego iudeus sum. quasi diceret ex
me non concepi, quia non sum iu-
deus, et sic non possum investi-
gare ex libris iudaicis quis debe-
at esse rex eorum, sed ad peritos per-
tinet. Ideo subditur / Gens tua et
pontifices tradiderunt te michi
accusantes te super hoc quod fecisti.
quasi diceret videtur quod tu sis in
aliquo culpabilis. Ex quo illi qui
sunt de gente tua et tante auctori-
tatis sicut sunt pontifices te ac-
cusant // Respondit iesus ex-

aminata interrogacione pylati iesus
ad questionem primo facit de usurpacione
regni temporalis Regnum meum non est
de hoc mundo. non negat se esse
regem sed magis concedit, quia in
veritatem ipse erat rex regum / Ve-
rumtamen ad tollendam suspicionem occasi-
onem temperat suam responsionem
dicens quod non querit huius mundi domina-
cionem, quod probat concrete dicens Si ex
hoc mundo esset regnum meum ministri
utique mei decertarent ut non traderer
iudeis. Omne enim temporale regnum
habet firmitatem non solum ab ipso
rege, cum sit solus homo, sed eciam
a ministris contra adversarios et
ipso pugnantibus, quod non querebat
xpistus. Et sic patet quod satis fecit ad
questionem, ostendendo quod non quere-
bat inter iudeos temporalem dominacionem.
Verumtamen quia concesserat se re-
gem esse ideo concludit. Nunc autem
regnum meum non est hinc, id est quantum
ad temporalia ista querenda / Sed
contra hoc videtur quod dicitur psalmo
xlvi Rex omnis terre deus / Ipse
autem verus est deus, sicut verus
homo. ergo eius est de hoc mundo.
Dicendum quod secundum veritatem dominacionis
omnia sunt subiecta xpisto tamquam
ad humanitatem / In primo adventu
suo non venit ad dominandum temporaliter
sed magis ad serviendum et pati-
endum. et sic patet quod sufficienter
excludit id quod sibi imponebatur
de usurpacione regni iudeorum, quia
non fiebat questio de xpisto nisi
quantum homo et secundum statum in quo
erat. qui ad primum adventum eius
pertinebat // Dixit itaque ei

ponitur pylati obiectio. Sicut enim in-
sinuatum est ex populus in sua responsione con-
fessus erat se esse regem sed dixerat reg-
num meum non est hic. Sed pylatus ad ple-
num verba eius non intelligens · acce-
pit per hoc ipsum esse regem alicuius
regni · de quo non intromitterent
se romani. Sed quia populus per hoc
intelligeret regnum celeste et spirituale non
intellexit · ideo voluit scire magis
determinate concludens ex verbis
christi predictis ergo rex es tu · q. d.
ex quo concedis te esse regem regni
non pertinentis ad dominium imperatoris
declara magis quid sit illud regnum
Respondit iesus primo questionem
factam concedendo dicens tu di-
cis quia rex sum ego · et ita est
secundum veritatem. Sed consequenter declarat
huius regni conditionem dicens ego
in hoc natus sum · temporaliter · et
ad hoc veni in mundum per carnis
assumptionem · ut testimonium perhi-
beam veritati docendo et indicando
veritatem de divinis in cordibus fide-
lium. Omnis qui est ex veritate spiritualiter
que est non solum per creationem
sed per imitationem et subiectionem
audit verba mea · corde credendo
et opere obediendo · et per consequens in
talibus spiritualiter regno · et tale reg-
num in nullo impediebat impera-
toris romanum dominium. De quo quere-
bat pylatus · Dixit ergo ei pylatus
Quid est veritas · non querit diffi-
nitionem veritatis · sed querit que est
illa veritas · cuius virtute et parti-
cipatione homines efficiuntur de regno
christi quam intellexit enim per hoc in

quodam generali aliquo dominio existens
contra communem modum hominum · et hoc
est verum si intelligitur determinate
et magis in particulari · quia veritas
divina filio appropriatur · Veritas per quam
homines in presenti efficiuntur de regno
christi est quedam impressio et parti-
cipatio veritatis divine. Huius autem
questionis non expectavit respon-
sionem dupplici de causa. Una quia
erat de regno spirituali ut visum est
ipse autem non debebat se intromittere
nisi de temporalibus · et ideo hoc adver-
tens dimisit alius questionis per-
secutionem. Alia causa fuit quia iam
perceperat christi innocentiam · et iude-
orum maliciam sciens quod tradidissent
eum per invidiam. Ideo pretermis-
sa questione predicta voluit procedere
ad eius liberationem ut statim pate-
bit. Et cum hoc dixisset. Hic
consequenter ponitur innocentie christi
declaratio. Cum enim pylatus vellet
eum liberare ut dictum est · occurrit
eius memorie modus conveniens
liberationis sue scilicet de consuetu-
dine iudeorum · qua dabatur eius a
preside in solempnitate paschali
unus vinctus in memoriam libe-
rationis filiorum israel de terra egip-
ti · et ita per hoc voluit christum
liberare per hunc modum. Et primo
ad hoc faciendum · allegat christi
innocentiam dicens Ego nullam
invenio in eo causam scilicet dignam
morte. Secundo allegat consuetu-
dinem. De cuius observatione sciebat
eos esse cupidos dicens Est autem
consuetudo ut unum vobis dimit-
tam in pascha · vultis ergo dimit-

tam vobis regem iudeorum · quasi d-
vos debetis hoc velle / Ad cuius intel-
lectum sciendum quod pylatus volens
christum liberare posuit eis sub disiunc-
tione deliberationem christi vel barrabe ·
et de nullo alio ut magis exprimit
matheus xxvii sciebat enim quod consue-
tudinem suam nullo modo dimittent
ex altera parte Barrabas erat pes-
simus et populo odiosus · quod firmiter cre-
debat ut eius liberationem nullo modo
vellent · et sic per consequens liberationi
christi consentiret sed sacerdotes de-
ceperunt populum inducentes eum ad
petendum liberationem barrabe et
non christi Et hoc est quod subditur
Clamaverunt omnes dicentes dimit-
te nobis erat autem barrabas latro
et famosus Hic addit ewan-
gelista ad ostendendum eorum mali-
ciam qui ad procurandum mortem christi
petierunt latronis publici libera-
tionem contra bonum publicum et
contra iusticiam **Capitulum xix**

pro xix

Nunc ergo apprehendit
pylatus Hic consequenter
ewangelista descri-
bit quod passus sit
christus agentibus · passus est au-
tem ab eis · flagellationem · illusionem
· et crucifixionem secundum quod pre-
dixerat salvator mathei xx · tra-
dent eum gentibus ad illudendum
et flagellandum Et ideo ewangelista
agit primo de illusione · et flagel-
latione Secundo de crucifixione Ubi tunc
ergo tradidit Prima in duas · quia
primo describitur christi flagellatio et
illusio Secundo circa hoc ostenditur py-
lati intencio ibi Exivit atque Circa

primum sciendum quod pilatus vidit
ex clamore eorum quod nullo modo poterat
dimittere iesum omnino liberum · cum
parte ipsorum ex altera parte durum erat
sibi innocentem interficere Ideo ad sa-
tisfaciendum eis fecit christum flagel-
lari et illudi Et hoc est quod dicit Tunc
ergo apprehendit pylatus iesum et
flagellavit · non per se ipsum imme-
diate · sed per milites suos et minis-
tros Et milites plectentes coronam
de spinis i · de iunctis marinis ad modum
spinarum duris et acutis imposuerunt
capiti eius tamquam volenti regnare
et non petenti · quod fecerunt ut eorum
illusio responderet accusationi Et ves-
te purpurea circumdederunt eum · ut
tali enim veste induebantur reges et
veniebant ad eum et dicebant · Ave
rex iudeorum · Hoc totum factum est in il-
lusione / Unde sequitur et dabant
ei alapas · ut illudent factis sicut
illuserant signis et verbis Ex-
ivit atque Hic ostenditur circa pre-
dicta pylati intencio · que erat bona
quantum ad hoc · quia predicta iusse-
rat fieri · ut iudei tali afflictione christi
contenti saciati · et sic consentirent
in eius liberatione sine morte · tamen
per hoc non excusatur a toto · quia
timuit etiam iudeos super eos non de-
bebat ei quem innocentem sciebat
etiam minimam penam inferre
Igitur ewangelista circa sequencia
sic procedit · quia primo declaratur co-
natum pylati ad christi liberationem
Secundo iudeorum resistencia ad eius
condempnacionem · Ibi Cum igitur audisset
In prima ergo parte dicit sic Ex-
ivit atque pylatus foras / Ubi

iudei stabant · quia domum eius ingre-
di non audebant · Ut supra dictum est
Et dixit eis primo allegans Christi in-
nocentiam Ecce adduco eum vobis
foras Postquam diligenter examina-
ui eum et flagellaui ad uos satisfaciendi
ut cognoscatis quia nullam in eo in-
uenio causam Ostendit christus
punitione iam facta ultra condignum
ut dicitur Exiuit ergo iesus ex
precepto pylati portans spineam
coronam et purpureum indumentum.
Volebat enim pylatus ut sensibiliter in-
derent qualiter fuisset illusus et
flagellatus ut sic mouerentur ad com-
passionem et dixit eis Ecce homo
quasi diceret · etsi in aliquo male egisset
tunc ultra condignum punitus est
et ideo debet vobis sufficere // Cum
ergo uidissent · Hic ponitur iudeorum
resistentia et hoc dupliciter primo per
irrationabilem clamorem 2o per rationem
ibi responderunt iudei · In prima
igitur parte dicitur sic · Cum ergo
uidissent eum pontifices et ministri
sic flagellatum et illusum · et cog-
noscentes quod pylatus sic volebat
dimittere christum clamabant tumultu-
ose et alios ad clamandum excitabant
dicentes Crucifige crucifige eum · quasi
dicerent hec pena nullo modo nobis
sufficit sed petimus quod moriatur
Dixit eis pylatus accipite eum uos
et crucifigite Derisorie et indig-
nanter hoc dixit · quia non ha-
bant potestatem iudicandi aliquem ad
mortem ut supra dictum est Et est
similis modus loquendi ac si diceret

si haberetis potestatem mortis sente-
ntiam cito et sine causa faceretis · sed
ego hoc agere nolo · quia ideo sequitur Ego
non inuenio in eo causam scilicet dandi
talem sententiam // Responderunt
Videntes iudei quod pylatus non quie-
sceret eorum clamori inceperunt allega-
re rationes alias quas supra allega-
uerant non enim illas audebant re-
iterare · quia pilatus iam illas e-
uacuauerat Et ideo hic allegant aliud ·
Et primo allegant christum fecisse contra
legem dei 2o contra legem im-
peratoris romani // Et unde quere-
bant / In prima ergo parte allegant
sic iudei Nos legem habemus scilicet
a deo datam in monte synay · et
secundum legem debet mori Quia leui-
tici xxiiii precipitur quod blasphemi
occidantur · et tale crimen imponebant
ei Unde sequitur quia filium dei se fecit
Verumtamen christus dicendo
non blasphemauit · sed ueritatem dixit
et per scripturam probauit ut supra
dictum est capitulo x · Cum ergo
audisset pilatus hunc sermonem ma-
gis timuit · non propter legem iu-
deorum quam non obseruabat · sed
ne verum esset · ut iesus sibi ob-
latus esset vere dei filius · et sic
factum enorme fecisset christum flagel-
lando Et ideo de hoc certius volu-
it inquirere Unde sequitur et ingressus
est pretorium iterum ut ueritatem magis
posset cognoscere extra tumultum iu-
deorum Ut dixit ad iesum unde
es tu · Per hoc querens si esset
ex origine diuina secundum ueritatem

Iesus autem responsum non dedit
ei Primo quia homo erat gentilis et
ydolatra et generacionem filii hominis
capere non posset Secundo quia nolebat
passionem suam impedire 3o quia
prophetatum erat de eo Ysaie liii Et sicut
agnus coram tondente et sine vo-
ce erit Et non volebat aliud prophetatum
implere Dixit ergo pylatus michi
non loqueris · mirabatur de eius ta-
citurnitate · cum esset in puncto liberacionis
vel condempnacionis sic sequitur Nes-
cis quia habeo potestatem crucifi-
gere te · et potestatem dimittere te quasi
dicat michi saltem debes respondere
Ihesus non ad impediendum passionem
suam · sed ad reprimendum pylati iac-
tanciam dixit Non haberes potestatem
adversus me ullam nisi tibi da-
tum esset desuper i. a principibus
romanorum · et eciam permissum
a deo qui est potestas superior · et
ex hoc arguitur eius peccatum quia
non accepit potestatem accusare con-
dempnandi innocentes · sed magis
liberandi eos · tamen ostendit pec-
catum iude et iudeorum esse maius quam
peccatum ipsius pylati · quia ad
occasionem christi iudas fuit motus
cupiditate Iudei autem invidia
et rancore · sed pylatus fuit mo-
tus humano timore ut magis
patebit Et hoc est quod dicitur propterea
qui me tradidit tibi maius pecca-
tum habet in quo includitur peccatum
pylati · quia magis non dicitur
nisi per comparacionem ad minus
// Et exinde Dicit textus allegant
christum fecisse contra legem impa-
toris · quia videbant quod pylatus parci
erat motus contra predicta allegata sed
volebat ihesum omnino dimittere Et hoc
est quod dicitur Et exinde querebat pyla-
tus dimittere eum · viderat enim py-
latus tamquam homo astutus quod christus
racionabiliter convicerat eum de peccato
si eum innocentem condempnaret
Et ideo querebat occasionem dimit-
tendi eum quod videntes videbant iu-
dei clamabant Si hunc dimittis
non es amicus cesaris · et non ze-
las pro honore et statu domini tui custo-
diendi quod arguunt consequenter dicen-
tes Omnis qui se regem facit con-
tradicit cesari · Imperatores enim
romani abstulerant iudeis regi-
am dignitatem ne haberent materiam re-
bellandi occasionem Et ideo quicumque
inter iudeos dicebat se regem qua-
litercumque videbatur contra ordinacionem
imperatoris Ut patet ex predictis
Et adeo quamvis secundum veritatem
regnum non esset contra dominium
imperatoris honorem Ideo sequitur
Pylatus ergo cum audisset hos ser-
mones adduxit ~~eum~~ foras ihesum ut
coram iudeis evidencius de facto
inquireret et eorum dictum falsum os-
tenderet · et sedit pro tribunali id est in
loco sedis iudiciarie in loco qui dicitur
litostratos i. lapidibus stratus et
dicitur alitos quod est lapis et stratos
quod est pavimentum sive structura ·
et est nomen grecum · hebraice autem
galbata · quia hoc nomen hebra-
icum idem signat sicut grecum
Ille enim locus erat ad domum py-
lati ante omnes domos magnatum

plet et locus de lapidibus paratus
Erat autem parasceue · quia erat
feria sexta parasceue a preparando · quia
illa die parabant iudei cibaria pro
die sabbati · in quo non erat licitum
aliquid decoquere. Ut habetur exodi xvi.
Hora quasi sexta. Contrarium videtur
marci xv. Ubi dicitur erat autem
hora tercia et crucifixerunt eum
quibus autem fuit iudicatus quam
crucifixionis etc. Dicendum autem secundum
veritatem erat tempus medium inter
terciam et nonam · medium autem
ab utroque extremo participat denominationem
Et ideo marcus expressit illud tempus
medium per horam terciam Iohannes per no-
nam. Et dixit iudeis · allegans quod
christi liberatione · ecce rex vester · quasi
diceret · mirum est quod hunc hominem
abiectum et flagellatum dicitis velle
usurpare sibi regnum iudeorum. Illi autem
clamabant sicut furibundi · tol-
le et crucifige eum quasi diceret non
possumus eum videre. Dixit eis pila-
tus allegans in crucifixione christi eorum
verecundiam dicens. Regem vestrum
crucifigam · quasi diceret ex quo eum
regnare formidatis et iam de hoc
fuit fama magna · erit vobis ve-
recundia si morte moriatur sic ab-
iecta. Unde et postea pilatus
scripsit titulum crucis ad eorum ve-
recundiam Iesus Nazarenus Rex
Iudeorum. Responderunt pontifices non
habemus regem nisi cesarem. Ex quo
patet quod exprimunt perpetue subiec-
tionem romanorum se obligantes remit-
tantes cum alium regem. Patet
etiam eorum obstinatio ad procurandum

mortem christi cum propter eius procurationem
confessi sunt imperpetuum se ipsos sub-
iectos servituti. Tunc ergo. Hic
incipit agere evangelista de crucifixi-
one christi. Et dividitur in tres. Una
primo agit de crucifixione. Secundo agit de
consequentibus ad ipsam ibi scripsit
autem titulum. Circa primum sciendum
quod propter mortem christi obligabant
se perpetue servituti romanorum et timu-
it si hoc resisteret · ne accusaretur
apud cesarem. Et ideo motus timore
imperatoris et favore iudeorum quibus tunc
placebat · et a quibus pecunias levare
sperabat · contra iusticiam dedit sen-
tentiam de morte innocentis · et
hoc est quod dicitur. Tunc ergo tradidit
eis illum per sententiam diffinitivam
ut crucifigeretur. Tunc pilatus lavit
manus suas imponens peccatum de
morte christi iudeis ipsis hoc recipi-
entibus ut habetur mathei xxvii · quamvis
non esset per hoc excusatus secundum
veritatem. Et baiulans sibi crucem
primo eum portavit eam ut habetur dic-
tante pagina invenientes Symonem
cyrenensem fecerunt sibi portare
crucem usque sicut inveniunt ad
locum passionis · quia Iesus per to-
tam noctem precedentem afflictus
fuerat · et ideo lento gradu incede-
bat. Exivit in eum qui dicitur calvarie
locum. Iste locus erat extra civitatem
ierusalem et dicunt aliqui quod dicitur
locus calvarie a calvaria Ade ibi se-
pulti. Sed hoc est falsum · quia se-
pultus fuit in ebron. Ut dicitur
Iosue xiiii. Sed sic nominatur
locus calvarie · quia in loco illo ma-

lesfactores decapitabantur · et sic patet mortis xpi turpitudo · ex condicione loci · et ex modo mortis cum dicitur · Ubi eum crucifixerunt · Crucifixio enim erat turpissimum genus mortis · Et cum eo alios duos hinc et hinc iesum autem medium · Ex quo apparet turpitudo mortis xpi · ex societatis · quia inter duos malefactores fuit crucifixus · Hoc autem factum est ex iudeorum intencione et diuina ordinatione tamen diuersimode quia iudei per hoc intendebant inducere suspicionem quod iste · quia iesus esset particeps et principium in eorum malefactis · ex intencione autem diuina factum est hoc ut impleretur scriptura ysaie liii · Et cum iniquis deputatus est · Scripsit autem · Hic ponitur quedam consequentia ad xpi crucifixionem · Et sunt tria · Primum pertinet ad pylatum · Secundum ad milites crucifigentes xpm · Tercium ad pendentes xpi existentes iuxta eum · Secundum ponitur ibi · Milites autem · Tercium ibi stabant autem · Circa primum sciendum · Quod modus romanorum erat scribere causam mortis crucifixorum super lignum crucis · Iudei autem contra voluntatem pilati petierunt xpm crucifigi ut patet ex predictis · Et ideo per talem modum scripsit titulum ut redundaret in verecundiam eorum et hoc est quod dicitur Scripsit autem et titulum pylatus in quadam carta tabule affixa et posuit super crucem illam tabulam · Erat autem scriptum Iesus In quo exprimitur nomen eius Nazarenus quo ad patriam · quia ibi fuit nutritus · Et dicitur est Rex iudeorum in quo exprimitur causa mortis · Hunc ergo titulum multi iudeorum legerunt et causa subditur · quia prope ciuitatem erat locus ubi est crucifixus iesus · Et ideo multi de ciuitate poterat de facili illuc venire · Et erat scriptus hebraice grece et latine · ut omnes qui de diuersis partibus orbis ad festum paschale venerant possent illud legere · Venerunt ibi aliqui gentiles ut supra dictum est · Et ideo titulus fuit scriptus in tribus linguis principalibus · Dicebant pylato pontifices iudeorum · noli scribere iudeorum regem · quia videbant quod talis modus scribendi redundabat in uerecundiam eorum et maxime apud gentiles qui hoc verbum erant reportaturi ad diuersas partes orbis · et ideo volunt tytulum sic corrigere · sed quia ipse dixit rex sum iudeorum · Hoc enim modo non sonaret in eorum verecundiam · Respondit pylatus quod scripsi scripsi quod scripserat confirmando · nec fortuitu factum est hoc · sed diuina preordinatione quia hoc erat prophetatum sicut quod in psalmo lvii · qui loquitur de passione xpi et duo precedentes per sim intytulantur · ne corrumpas tytuli inscriptionem · Et ideo titulus crucis tripliciter descriptus non fuit mutatus · sed magis confirmatus

Milites autem · Hic ponitur secundum consequens ad xpi crucifixionem et pertinet ad milites qui crucifixo xpo diuiserunt sibi uestes eius · Et hoc est quod dicitur milites

ergo

ergo cum crucifixissent eum acceperunt vestimenta eius. Ex quo apparet duo primum est passionis Christi ignominia in hoc quod nudum eum crucifixerunt quod non fit nisi abiectis et vilibus personis. Secundum est crucifigentium avaricia quod Christi vestes quamvis essent parvum valentes tamen sibi rapuerunt. Et fecerunt quatuor partes unicuique militi partem. quia erant quatuor milites ipsum crucifigentes et tunica erat pars predictas quam non diviserunt eo quod erat inepta divisioni quod patet ex eo quod subditur. Erat autem tunica inconsutilis id est sine sartura. et desuper contexta per totum. Ex hoc dicunt aliqui quod preciosis vestibus utebatur. Sed crisostomus dicit contrarium dicens quod in palestina pauperes utuntur talibus indumentis reticulato opere factis ad modum tibiorum et hoc videtur verius quia Christus commendavit vilitatem vestimentorum in iohanne baptista mathei xi. Quid existis in desertum videre hominem mollibus vestitum quasi diceret non et propterea statim ibidem reprobavit dicens ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt Ihesus autem cepit facere et docere ut habetur actuum primo. Et ideo non est verisimile quod ipse fuit preciosis vestibus. Dixerunt ergo milites ad invicem. Non scindamus illam quia partes non valuissent. Sortiamur de illa cuius sit. Unde patet quod super solam tunicam miserunt sortem. Sed contrarium videtur marci xv. Ubi dicitur diviserunt sibi vestimenta eius mittentes sortem super eis quis quid tolleret. Dicendum quod dictum

marci debet diffinitive intelligi. sicut diviserunt sibi vestimenta eius scilicet alia a tunica et postea sequitur mittentes sortem super eis. quod per synodochen debet intelligi super eis id est super aliquo eorum scilicet super tunicam quis quid tolleret id est quis tolleret illam tunicam. Ut scriptura impleretur dicens psalmus xxi partiti sunt vestimenta mea sibi scilicet alia a tunica a tunica inconsutili. et super vestem meam miserunt sortem id est super illam tunicam inconsutilem. Ex quo patet quod ipse etiam habebat plura vestimenta. Et milites quidem hec fecerunt scilicet sicut erat scriptum psalmus predicto hoc addidit evangelista. ut ostenderet prophetiam esse impletam per factum eorum patet etiam quedam falsitas iudeorum exponencium psalmum predictum de persecutione quam habuerunt iudei per aman dicentes quod mardocheus fecit predictum psalmum. quia titulus psalmi ostendit contrarium quia ille psalmus intytulatur a david et non a mardocheo. Item in principio psalmi dicitur. longe a salute mea verba rugitus mei secundum veritatem hebraicam et translationem ieronimi. quod verisimilius est de passione Christi. qui non fuit liberatus a passione quam ipse de hoc clamaret ad patrem sicut supra dictum est xvii capitulo. Pater salvifica me ex hac hora. Tempore autem mardochei iudei fuerunt liberati celiter per orationem eorum quia fuerunt liberati quam veniret ad statum interfectionis eorum. Item ibidem subditur. foderunt manus meas et pedes meos quod non est impletum in mardocheo nec in aliquo iudeo

temporis sed magis ex amissione christi audi a
matrem et filios eius in passione / Sta
bat. Hic ponitur tertium consequens ad
christi passionem et pertinet ad eius
parentes. quia christus in cruce positus
antequam moreretur voluit matri sue de
custodia et ministro providere dans ex
emplum aliis ut ipsi solliciti imponderent
debitum obsequium parentibus suis. Et hoc
est quod dicitur Stabat autem iuxta crucem eius
etc. Contrarium autem videtur. luce xxiii
ubi dicitur stabant omnes noti eius alon
ge. Dicendum quod primo fuerunt prope. ut hic
dicitur. Et tunc christus hec verba dixit
sed procedente passione propter turbam com
primentem se retraxerunt secundum quod dicit
lucas vel forte iste persone hic nominate
tamquam magis ferventes in amore
christi propinquius stabant sicut dicit
iohannes. alie autem persone erant
christo note que pre timore a longe sta
bant de illis loquitur lucas. Dicit enim
quod omnes noti eius stabant a longe. quia
multo plures erant stantes a longe
quam prope. Cum vidisset ergo iesus
matrem et discipulum stantem quem dili
gebat scilicet iohannem qui scripsit hoc
evangelium. et propter hoc de se loquitur
quasi de quodam altero. ut supra dictum
est. Dixit matri sue Mulier ecce filius
tuus quasi diceret custodiam amministrationis filii tui ad obse
quium. defectum iste erit loco mei. Et nota
quod loquens matri sue de cruce non dixit
ei mater sed mulier. vocans eam com
muni nomine. ne ex tenerudine no
minis maternis se exprimeretur augmentaretur
animus virginis videntis passionem
filii. Deinde dixit discipulo. ecce ma
ter tua. quasi diceret deputo te ad eius

obsequium. Et ex illa hora accepit eam
discipulus in suam scilicet curam et dili
gentiam. Postea sciens. Hic agit
evangelista de christi morte et dividitur
in duas. Quia primo ponitur christi con
summatio per mortem. secundum eius
lanceatio post mortem ibi Iudei ergo.
Circa primum sciendum. quod consummatio
nostre salutis consummanda erat per
venerabilem mortem christi ut declarat
apostolus ad hebreos ii. Et hoc est quod dicitur
postea scilicet que dicta sunt. Sciens iesus
quia iam omnia consummata sunt scilicet que
erant de christo passo. quia pauca re
stabant ante mortem eius implenda
scilicet eius potatio que in promptu erat
sequitur. ut consummaretur scriptura
psalmo lxviii. In siti mea potaverunt
me aceto. Et ideo ad illud desiderium im
plendum dixit. Sitio tantum enim
laboraverat et de sanguine emiserat
quod corpus eius erat desiccatum. et ad
sitiendum et propter hoc sitiebat ultra
modum. et talis sitis est maximum tor
mentum. Vas autem positum erat aceto
plenum. Istud enim portaverant milites
ut darent crucifixis ad bibendum. ut
per hoc citius morerentur. et sic de
custodia corporum in cruce expedirentur. talis
enim potatio aceti mortem accelerat
crucifixis ut dicitur aliqui aliam
etiam causam huius aceti tetigi in
xxvii que videntur probabilior ista
et est ibidem satis diffuse pertractata
hoc hic omitto. Illi autem plenam
aceto spongiam ysopo circumponentes obtulerunt ori
eius. Erat enim elevatus a terra tantum
quod sola manu non poterant attin

gere ad os eius | Cum ergo accepis
set iesus acetum Contrarium videtur in-
proprii ubi dicitur Noluit bibere. Di-
cendum quod est modicum quod nichil repu-
tatur Ut dicitur in physica | Vel dicendum quod
quia parum de illo aceto accepit ut
hic dicitur Johannis Matheus dicit
Noluit bibere per talem enim modum
loquendi dicimus communiter de parum
bibente quod non vult bibere. Dixit
consummatum est scilicet quidquid quod est
scriptum de me Vel aliter consumma-
tum est opus redemptionis humane
et inclinato capite tradidit spiritum
ostendens ex modo moriendi quod morie-
batur ex obediencia patris et non
voluntate sicut supra dixerat Iohannes
x° Nemo tollit a me animam sed ego
pono eam | Iudei ergo Hic de-
scribitur vulneratio corporis mortui et
dividitur in tres Quia primo premit-
tit vulnerationis occasio 2° capitis
vulneratio ibi Venerunt ergo mi-
lites 3° dicti certificatio ibi et qui
vidit | Circa primum sciendum quod occasio
vulnerationis corporis mortui fuit quod
iudei nolebant cadavera derelinqui de-
pendere propter solempnitatem crastina
imminentem que incipiebat ante horam
illius diei in quo corpus fuit cru-
cifixum prima die pasche que erat
solempnis apud iudeos tamen secundus
dies precipue fuit solempnior apud
iudeos racione sabbati occurrentis infra
octavam pasche erat dies solemp-
nior quia tunc festum duplicabatur
et hoc est quod dicitur Iudei ergo quo-
niam parasceue, id est dies veneris
in cuius vesperum incipit solempni-
tas sabbati sequentis Ut non rema-
nerent in cruce corpora sabbato Erat
enim hoc indecens in tanta solempni-
tate. Unde sequitur Erat enim magnus
dies sabbati, quia sicut dictum est, solemp-
nitas eius duplicabatur per octavam
concurrentem Rogaverunt pylatum ut fran-
gerentur crura eorum ne aliquo modo
evadere possent et tollerentur de pati-
bulis Venerunt ergo milites et primi
quidem fregerunt crura et alterius qui
crucifixus est cum eo. Sed videtur quod ve-
nissent ad ihesum antequam frangerentur cru-
ra secundi quia iesus erat in medio
amborum Dicendum quod duo milites fran-
gebant et unus fregit crura unius
latronis ex una parte et alter crura
alterius ex altera parte et sic ambo ve-
nerunt et sic ambo venerunt et inde
ad iesum qui erat in medio eorum et
hoc est quod dicitur Ad iesum autem
cum venissent et viderent eum iam
mortuum non fregerunt eius crura
quia hoc non fiebat nisi ad hoc quod
non evadere possent de predictis pati-
bulis. Sed unus militum lancea la-
tus eius aperuit ut certificaretur
de morte eius et continuo exivit
sanguis et aqua. Sanguis ad nostram
redemptionem et aqua ad peccatorum ab-
lutionem Sciendum tamen quod aqua
mirabiliter exivit quia non fuit
humor flegmaticus. Et dicunt ali-
qui sed aqua pura ad ostendendum
quod corpus erat ex veris elementis com-
positum contra errorem eorum qui dixerunt
eum habere corpus celeste sicut dixit
Valentinus et sequaces sui et eorum
qui dixerunt eum habere corpus fantasticum

sicut matthei / Et qui vidit. Hic
ponitur certificatio. quia apostolus iohannes
qui scripsit hoc evangelium personaliter
existens vidit hoc factum. et ideo eius
testimonium est efficax ad credendum et
hoc est quod dicitur Et qui vidit testimo-
nium perhibuit. ergo apostolus loquitur de
se per modum alterius sicut supra dictum
est testimonium perhibuit id est pate-
litteram predictam. Sequitur Facta sunt
hec ut scriptura impleretur exodi
xii. Os non comminuetis ex eo. Ag-
nus enim paschalis fuit figura christi
sua passionis christi. ideo ordinatione
divina constitutum est. ut ossa agni pas-
chalis non frangerentur. et sic et veri-
tas correspondet. quia veri agni os-
sa non sunt fracta in cruce ut pre-
dictum est. Et iterum alia scriptura dicit
de eius transfixione zacharie xii. Vi-
debunt in quem transfixerunt. Ita
vero habetur inspicient ad me quem cru-
cifixerunt. Sed evangelista refert
illud ad christum loquens intentiam.
et eadem est sententia. Illa autem
transfixio que erat in lancee vul-
neratione. Sed hoc videbitur a malis
in iudicio futuro quia cicatrices vul-
nerum reservate sunt in corpore christi
resurgente. non solum ad certifica-
tionem fidei resurrectionis ostendendo
illas cicatrices apostolis. sed etiam ad convin-
cendum iudeos in futuro iudicio de
peccato sue mortis // Post hec
autem. Hic agitur tertio de christi se-
pultura. que fuit gloriosa secundum
quod erat predictum ysaie xi. Et
erit sepulcrum eius gloriosum. quia

eius mors precedens fuit ignomi-
niosa. et hoc est quod dicitur Post hec au-
tem rogavit pylatum ioseph. Erat enim ei
familiaris. unde etiam nobilis decurio
ut dicitur marci xv. Et ideo securius
eum rogavit. ab arimathia ortus
eadem est civitas. que primo regum dicitur
ramatha de qua fuit samuel. eo quod dis-
cipulus esset iesu id est fideliter credens
eius doctrine. occultus autem propter
metum iudeorum ante christi passionem
ex persecutione. timebat de synago-
ga expelli quod erat ignominiosum si
confiterentur christum. tamen post passio-
nem ferventior factus exemplo
christi examinatus manifestavit
se volens christum honorifice sepelire
ideo sequitur Ut tolleret corpus ihesu
ad sepeliendum. et permisit pylatus
tamen propter reverentiam petentis. tum
propter innocentiam christi passi. quam
ipse cognoverat. Venit ergo et tulit
corpus ihesu de cruce. Corpora enim
dampnatorum non poterant sepeliri
nisi de licentia presidis. Venerat
autem nicodemus qui venerat
ad iesum nocte. ut supra dictum est
capitulo iii ferens mixtionem myr-
re et aloes quasi libras centum Is-
te etiam nicodemus ante passionem
christi. sicut ioseph erat ihesu discipulus
occultus. sed post passionem ex fervore
se manifestavit sicut et ioseph
Sciendum etiam quod licet ex devotione
istam unctionem facerent iudei tamen
quod plenam notitiam de resurrectione
christi non habebant. Quia deo erat scrip-
tum psalmo xv Non dabis sanc-
tum tuum videre corruptionem. propter quod

non indigebat. Unctione conservante
contra putrefactionem. Acceperunt er-
go corpus Iesu et ligaverunt in lintheis
et pannis lineis in volumine. Propter
quod statutum est quod corporalia super que
conficitur corpus Christi non fiant
de panno serico sed tantum lineo. ut
habetur de consecratione d. ii. c. consul-
to omnium. Erat autem ubi crucifixus
est ortus. id est prope locum crucifixionis in
orto monumentum novum in quo non
dum quisquam erat positus. Hoc fac-
tum est propter certitudinem dominice resur-
rectionis. quia si fuisset sepultus in
monumento ubi fuissent iam alii se-
pulti. posset resurrectio domini aliis
aliis imputari. Ibi ergo propter paras-
ceuen iudeorum. quia iuxta erat monu-
mentum posuerunt eum. Hoc est dictum
quia secundum scripturam in qua licitum erat
operari. et corpora sepeliri. inde cla-
mabant ad vesperum et ideo sepelie-
runt Iesum in loco proximo. quia
non poterant longe portare propter
solempnitatem sabbati de proximo
imminente. Capitulum xx. xx

Una autem sabbati. Post-
quam evangelista descrip-
sit Christi crucifixionem et
mortem. Hic consequenter de-
scribit eius resurrectionem. Et dividitur
in duas. quia primo describitur mani-
festatio huius resurrectionis facta mu-
lieribus devotis. Secundo eiusdem mani-
festatio facta apostolis. ibi Cum ergo
esset sero. Circa primum sciendum quod
mulieres gradatim pervenerunt ad cog-
noscendum hanc resurrectionem. Et
ideo primo evangelista ostendit qua-
liter eam cognoverunt per sepulcri eva-
cuationem. Secundo per angelicam visionem
ibi Abierunt discipuli. Tertio per dominicam ap-
paritionem ibi Hec cum dixisset. Prima
in tres. quia primo describitur sepulcri
visio. Secundo rei denunciatio ibi Cucur-
rit ergo. Tertio rei veritatis inquisitio
ibi Exiit ergo. In prima ergo parte
dicitur sic Una autem sabbati. id est primo
die post sabbatum. Sicut enim apud iudeos
nominantur dies ebdomade. quod sab-
batum sic nominatur absolute. propter
reverentiam illius diei. et ab illo die
denominantur alii dies. ita quod sequens im-
mediate dicitur prima sabbati. et alia
secunda sabbati et sic consequenter. Et
propter hoc matheus et marcus voca-
vit dominicam resurrectionis prima die
sabbati. Iohannes autem una sabbati
quia hoc nomen unum frequenter acci-
pitur pro primo. Sicut patet genesis
primo factum est vespere et mane dies
unus id est primus. Unde et consequenter
dicitur factum est vespere et mane dies
secundus et postea tertius. et sic consequenter.
Maria magdalene venit cum adhuc
tenebre essent ad monumentum. id est ante-
quam esset clara dies. dimisit tamen
diem sabbati transire. quia non erat
licitum aliud operari illa die. Credendum
tamen quod cum ea fuerunt alie due
mulieres. secundum quod dicunt alii evan-
geliste. sed iohannes istam solam
exprimit. quia erat aliis ferventior
et principalior. Et vidit lapidem
sublatum a monumento. Angelus enim
dominum eum removerat non ad hoc ut Christus
de sepulcro surgeret. quia sepulcro clauso se-
pulcro surrexit. et exiit sicut clauso
utero virginis natus est. Hoc tamen
fuit actum quia in resurrectione huius

corpus gloriosum cui aliud non resistit
sed egressus de utero virginis fuit mi-
raculosus. removet igitur lapidem an-
gelus solum ad manifestandum Christi
resurrectionem iam completam. Cucur-
rit. Hic describitur rei visae denunti-
atio cum dicitur Cucurrit ergo ad Sy-
monem petrum et alium discipulum quem
diligebat Ihesus scilicet Iohannem. Isti
enim prae ceteris Christum amabant et mu-
tuo se tenebant sicut familiares. alii
autem sicut dispersi fugerant. Quod patet
quia in pluribus locis leguntur isti du-
o apostoli simul combinati ut dictum est
supra. xviii capitulo in sequendo
Christum captum et simul ascendere in
templum et viii simul missi sunt
ad samaritanos ut darent eis spiritum
sanctum. Et dixit eis tulerunt domi-
num de monumento etc. Timebant e-
nim ne iudei corpus Christi asportassent
ut ei ignominiam facerent. Exi-
it ergo petrus. Hic ponitur rei nun-
tiatae inquisitio cum dicitur Exiit
ergo petrus. et ille alius discipulus
et venerunt ad monumentum. ut
viderent factum. Modus autem ve-
niendi ostenditur cum dicitur Curre-
bant simul duo. ex desiderio videndi
et ille alius discipulus citius prae-
cucurrit petro id est quia erat iunior
et agilior. Et cum se inclinasset.
ad videndum hostium illius edificii
intra quod corpus erat sepultum.
quia sepulcrum erat factum ad modum
cuiusdam domicilii lapidei intra
quam erat sepulcrum quod positum. Et
ideo erat ibi quoddam ostium per

quod erat ingressus ad illud locum. Sic
enim fiebant sepulcra iudeorum antiqui-
tus et maxime magnarum personarum
ut cum filii possent ibi sepeliri. quod
hoc dicitur frequenter tertio et quarto
regum de regibus iuda. Sepultus est
in sepulcro david etc. Vidit linthe-
amina posita. et bene disposita et pli-
cata ad ostendendum quod corpus non fuit
sublatum quia simul fuissent lin-
theamina asportata. et maxime quia
erant fortiter adherentia corpori
propter unctionem. Et ideo apparebat per
hoc quod sic resurrexit. non tamen
introivit. propter petri reverentiam quem
expectavit. quia erat senior ipso
et inter apostolos principalior. Venit
ergo id est patet littera usque ibi Et su-
darium quod erat super caput eius
non tamen cum lintheaminibus positum scilicet
confuse et indistincte. sed separatim in-
volutum id est bene plicatum in unum lo-
cum. Hoc factum est ad ostendendum re-
surrectionem factam. Sequitur et
vidit et credidit. Hoc exponitur
dupliciter. Uno modo sic Vidit scilicet
quae dicta sunt a maria. et credidit
esse verum scilicet quod corpus Christi
fuisset sublatum de monumento. et
non cogitaverunt de Christi resurrectione
Et ideo subditur Nondum enim sciebant scrip-
turam. quia oportet eum a mortuis
resurgere. Alio modo exponitur sic
Vidit scilicet lintheamina et sudarium
sic disposita et plicata ut dictum est
et credidit resurrectionem Christi
iam factam. Et subditur causa quare
ante non credebant cum dicitur
Nondum enim sciebant scripturam

io non ex scriptura · sed ex signis visis credebat resurrectionem christi iam factam. Abierunt ergo. Hic ostenditur qualiter maria pervenit ad angelicam visionem cum dicit. Abierunt ergo iterum discipuli scilicet petrus et iohannes non audentes diu manere iuxta sepulcrum propter metum iudeorum ad semet ipsos i. ad locum ubi prius latitabant et unde ad sepulcrum venerant. Maria autem stabat ex fervore et constantia · et quia non imminebat sibi tantum periculum · sicut hominibus · ad monumentum foris plorans · licet enim intrasset clausuram orti in quo erat domuncula sepulcri · tamen illam domunculam non intravit. Verumtamen quia illa orti clausura tota aliquando sepulcrum nominatur. Inde est quod maria aliquando dicitur intrasse monumentum · Ut habetur marci ultimo · et luce similiter aliquando foras stetisse ut hic habetur · Dum ergo fleret propter absentiam corporis christi · inclinavit se et prospexit in monumentum · Quia secundum gregorium vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis. Et ideo non sufficiebat sibi semel respexisse · propterea licet vidisset abesse corpus christi · tamen volebat adhuc videre duos angelos · ex fervore enim dilectionis illam visionem meruerat in albis sedentes · ad designandum dominice resurrectionis · apparitiones enim angelice fiunt ad instructionem hominum · et solent apparere per illum modum qui competit rei de qua debent instruere. Candor autem vestis splendorem dominat splendorem solempnitatis

et ideo in albis vestibus apparuerunt ad denotandum gaudium dominice resurrectionis. Unum ad caput et unum ad pedes ubi positum fuerat corpus iesu · tum propter reverentiam loci consecrati ex tactu corporis domini · tum ad solempnius denunciandum per duos quam per unum. Dicunt ei mulier quid ploras · quasi dicerent non habes causam flendi sed magis gaudii ex resurrectione christi · Dixit eis exponitur sicut supra. Hec cum dixisset. Hic ostenditur dominica apparitio facta marie cum dicitur Hec cum dixisset conversa est retrorsum et vidit iesum stantem. Sed solet hic queri quare convertit se retrorsum · quia angelos sibi loquentes cognovit esse angelos bonos vel saltem estimavit valentes viros · et ideo videtur quod magis debet vertere faciem ad ipsos. Dicendum quod illi angeli sedebant supra christi sepulcrum ut dictum est. Et vidit illos assurgentes propter reverentiam christi apparentis contra sepulcrum. Et ideo illa convertit se retrorsum · ad videndum cui tantam reverentiam faciebant. Et non cognovit quod iesus esset. Quia enim non dum habebat fidem resurrectionis christi ut patet ex dictis. Et ideo talis apparuit ei in corpore · qualis erat apud eam in mente. In potestate enim hominis huius corpus gloriosum est sic apparere quod cognoscatur vel non cognoscatur quia illud corpus est omnino subiectum anime. Et eodem modo facta est apparitio duobus discipulis euntibus in emaus. Ut habetur luce ultimo. Dixit ei mulier quid ploras non petit quasi ignorans · sed ut ex sua resurrectione convenienti

eam instruat. Illa confirmans quia
ortulanus est. Credebat enim quod mili-
tes de sepulcro fugerant. et ideo nemi-
nem credebat advenisse. nisi illum
tantum qui iubebat illa circa orti servandi
in quo erat monumentum. Dicit ei.
Domine si tu sustulisti eum. non dixit
si tu sustulisti ihesum crucifixum loquendo
determinate sed eum in generali
quia modus est ferventer aman-
tium estimare quod omnes cogitent de
eo quod habent cordi. Dicito michi
ubi posuisti eum. et ego eum tollam
Ecce virtute enim amoris credebat se
posse portare tantum corpus etiam
mortuum. quia ferventer amanti
nichil videtur difficile. Dicit ei
ihesus maria. Vocat eam proprio nomine
ut eam magis intentam faciat
et talem se ei exhibet ut cognos-
cat. Conversa illa scilicet oculis mentis
sicut oculis corporis et dixit ei Rab-
boni. sic enim consueverat eum ap-
pellare ante passionem. quia
doctores apud iudeos vocantur ma-
gistri. Dicit ei ihesus noli me tan-
gere. Illa enim ex devotione voluit
statim osculari pedes eius. Sed pro-
hibita est secundum augustinum quia erat
indigna propter fidei defectum. Ideo
subditur Nondum enim ascendi ad
patrem meum. id est in corde tuo non
credas me pervenisse ad equalitatem
patris. Aliter exponitur secundum
crisostomum et melius ut videbitur
ad tuus intellectus sciendum quod ap-
paruit marie in consimili corpore
secundum apparentiam quale habuit an-

passionem. et non in illa claritate.
que est proprietas corporis gloriosi. Et ideo
maria credebat eum resurrexisse ad
vitam communem cum discipulis du-
cendam. sicut ante. Et ideo volebat
eum familiariter tangere sicut prius. hanc
autem opinionem dominus voluit
abstrahere ab ea dicens Noli me tan-
gere. quasi dicat Non credas me in-
ter nos habitaturum sicut prius sicut
prius. Et quod subditur Nondum
ascendi ad patrem meum. est assigna-
tio cause quare apparebat in simili
corpore sicut et ante passionem et
non in claritate corporis gloriosi. quod
fuit ad probandum veritatem domini-
ce resurrectionis in quantum sic appa-
ruit discipulis per dies quadragin-
ta instruens eos de regno dei ante
suam ascensionem. Propter quod sequitur
Vade ad fratres meos id est ad apostolos
quos vocat fratres per similitudinem
nature humane et specialitatem ami-
citie ad apostolos. et dic eis ascendo id est
ascendam ad patrem meum per natu-
ram. et patrem vestrum per adoptionis
gratiam. deum meum. in quantum homo sum
sic enim loquebatur in proposito. ut
patet ex hoc quod immediate nomi-
nat apostolos fratres propter similitu-
dinem nature. et eodem modo loqui-
tur cum dicit ascendo ad patrem
meum. quia ascendere non competit
ei secundum divinam naturam que est
altissima. Propter hoc igitur quod
proprius hic suam ascensionem de-
nuntiat apostolis per mariam insinuat
quod eis ante ascensionem illam.

apparebat ad eorum instructionem. sicut expressius dicunt alii evangeliste. Pomi manu ut patet littera exposita. / Cum sero. Hic tangitur ostenditur manifestatio resurrectionis christi discipulis facta. Et primo omnibus communiter. Secundo aliquibus specialiter capitulo sequenti. prima in duas. quia primo manifestatur omnibus excepto thoma absente. Secundo thome cum eis existenti ibi et post dies octo. prima in tres quia primo describitur christi apparitio. Secundo apparitionis denunciatio ibi thomas autem. Tertio discipuli audientis obstinatio ibi Ille autem dixit. Prima adhuc in duas quia primo describitur apparitionis actus. Secundo effectus ibi / Gavisi sunt. In prima parte ergo dicit sic Cum sero esset in die cum apostoli erant dispersi propter metum iudeorum sed in sero convenicbant ad unum locum communem. Et adeo tali hora apparuit die illa scilicet prima die resurrectionis Una sabbatorum id est prima die post sabbatum ut predictum est. et fores erant clause propter metum iudeorum. Hoc est condigna ordinatione factum ut ipsius intrans ad discipulos ianuis clausis ostenderet se habere corpus gloriosum. et dixit eis pax vobis. Et hoc contra duplicem eorum perturbationem. erat enim contristati de morte ipsius christi et de persecutione iudeorum eis imminente. Poterat enim eos pro sua presentia custodire. et de sua resurrectione certificare. unde subditur Et cum hoc dixisset ostendit eis manus et latus ut per cicatrices remanentes ostenderet eiusdem proprietatem in materiale corporis prius passi / Ista enim in corpore christi remanserunt non ad defectum sed magis ad gloriam quasi victoriarum quibus vulneribus consecuta / Gavisi sunt. Hic tangitur ponitur huius apparitionis effectus qui est duplex primus est discipulorum exultatio contra duplicem tristitiam eorum annotatam scilicet de morte christi et de eorum metu. et quantum ad hoc dicit Gavisi sunt ergo discipuli viso domino. Secundus est eorum instructio. et quantum ad hoc subditur Dixit ergo eis iterum pax vobis. quia volebat eis committere de pace futura que est spiritualis. sicut misit me pater. ad veritatem fidei dandam in iudea. et ego mitto vos. id est mittam ad hanc veritatem publicandam per totum mundum. et quia executio huius officii non potest convenienter fieri sine gratia spiritus sancti. Ideo sequitur Et cum hec dixisset insufflavit et dixit eis accipite spiritum sanctum. per illam sufflationem ostendere voluit spiritum sanctum a se procedere sicut procedit a patre. quorum remiseritis peccata remittuntur eis. licet enim solus deus principaliter peccata remittat tamen ministri ecclesie per virtutem clavium ad hoc ministerialiter operantur. quorum retinueritis. id est retinenda indicaveritis. retenta erunt. hoc tamen intelligendum est quando iudicium ecclesie divino iudicio conformatur / Thomas. Hic ponitur apparitionis christi denunciatio absenti discipulo cum dicitur thomas autem qui dicitur didimus hoc erat cognomen eius et sonat idem quod geminus. quia fortè erat de tribu beniamin de cognatione gemini. Vel secundum alios sonat idem quod dubius propter dubium de resurrectione christi quod thomas habuit ideo sic cognominatus fuit.

Unus de duodecim · non quia tunc
essent duodecim · cum iudas esset mo
tuus · sed quia erat unus de duodecim
electus a principio a christo · Vel quia
consummatur hic mathias per quem electus
in loco iude Quia iohannes hoc ewangelium
scripsit post eius lectionem ut patet ex prologo
in principio huius operis Non erat cum eis
quando venit iesus · Ipse enim inter alios
videtur fuisse magis timidus ut supra
dictum est xi capitulo Et ideo tardius
forte venit ad locum ubi congregabantur ·
discipuli et ideo propter tarditatem sua
privatus est illa visione christi Hoc
autem factum est divina ordinatione ·
secundum quod dicit gregorius vel ex permissione
ut ex sua absentia sequeretur dubita-
tio · et ulterius in dubitatione obstinatio
et per consequens diligens inquisitio ad
maiorem confirmationem Dixerunt ergo
ei alii discipuli · quia boni mores
cito mutantur Vidimus dominum Et
enim ante passionem eum appellaverat
ut supra dictum est capitulo xiii Vos
vocatis me magister et domine etc Ille autem
dixit eis nisi videro in manibus
~~manus~~ eius fixuram clavorum credulitate
lose petit iste thomas · quia manus
est unde reparator totius corporis / Iste
sicut dixi ad credendum · quia vole-
bat certificari · duplici sensu · scilicet
visu et tactu / Ideo sequitur et mitta
digitum meum etc Isti sunt duo sen-
sus qui minus possunt decipi · quia
visus inter alios plures per differentias
rerum demonstrat ut habetur primo metha[te]
Tactus autem in homine est certissimus
Alii autem sensus bene inveniuntur

vinatores in aliis animalibus ut
habetur inde anima / Et post dies octo h[ic]
ponitur secunda apparitio apostolis in presentia
thome Et dividitur in duas quia primo
describitur dicta apparitio Secundo ponitur
quedam brevis epilogatio ibi multa qui-
dem In prima parte dicitur sic Et post
dies octo etc facto enim intervallo expresse
apparebat discipulis quia non conversabatur
continue cum eis ut ostenderet se re-
surrexisse ad vitam immortalem ab homi-
nibus huius vite separatam Stetit iesus
in medio ut posset ab omnibus vi-
deri · et dixit eis pax vobis · sicut
prius exponatur Deinde dixit tho-
me infer digitum tuum huc quasi
respondens petitioni eius superius posite
In hoc etiam suam divinitatem
declarat in quantum absens corporaliter
eius verba sciebat · et inde manus
meas etc Videtur quod debet dicere con-
gre et manus meas · Dicendum quod
visus propter sui certitudinem accipitur
pro omni sensu ymmo etiam aliquando accipitur
pro intellectu · sicut dicitur audi et vides
tu hoc id est intelligis Et exodi xx
Cunctus populus videbat voces id est
audiebat · ita quod ibi visus accipitur
pro auditu Et eodem modo accipitur pro
tactu / Vel aliter quia sicut dictum
est thomas volebat certificari du-
plici sensu scilicet visu et aspectu manuum
et tactu per lateris tactum Ideo sequitur
Et affer manum tuam · et noli esse
incredulus sed fidelis Hoc dixit
iesus quia thomas dixerat dis-
cipulis ~~suis~~ mirantibus resurrec-
tione quod se aliter non crediturum
esse Respondit thomas · non
solum corde credendo · sed etiam

ore confitendo · quia utrumque requiritur ad salutem ut scriptum dicitur est supra · Dominus meus et deus meus in hoc manifeste confitetur divinitatem in oppositum contra perfidiam arrianam super eum bene vocavit xpistum album dominum · sed non vocavit xpistum expresse lucas dixisset aliqua verba per que eius divinitas possit intelligi ut patuit ex suprascriptis dictis · sed thomas hic factus perfectior in cognitione post resurrectionem manifestatam confessus est xpistum deum esse · dicit ei iesus quia vidisti me thoma credidisti · Contrarium videtur per hoc quod dicitur ad hebreos · xi · fides est substantia rerum sperandarum · argumentum non apparentium · Et sic patet quod fides salvificans quantum ad actum non potest esse de visibilibus dictum quod possent esse de eis quantum ad habitum non est proprius specularoris · Dicendum quod thomas aliud vidit et aliud credidit · quia humanitatem vidit et divinitatem que in pariter videri non potest credidit · Beati qui non viderunt et crediderunt · in hoc commendat aliorum promptitudinem ad credendum · et in hoc stat consolatio nostra · quia non vidimus et tamen credimus per doctrinam xpisti et apostolorum xpistum videntium · ad nos derivatam · Sed huic dicto videtur contrarium · quod dicitur luce · x · Beati oculi qui vident que vos videtis · Dicendum quod duplex est beatitudo eterna · una rei que consistit principaliter in aspectu et fruitione divinitatis · et ex consequenti in visione humanitatis · x · ut dictum est capitulo · x · Et de hac beatitudine intelligitur verbum luce · alia est beatitudo spei que habetur in presenti et ista consistit in merito future beatitudinis et ideo bonorum est hoc modo qui plus meretur · plus autem meretur qui credit non videns quam videns predicto modo et sic intelligitur verbum · xx · Hoc autem dictum luce sic verum · tamen quantum ad primam partem non valet ad propositum · Et apostolis in quibus xpistus loquebatur luce · x · intelligitur de visione xpisti in presentia corporali que fuit multum desiderata a sanctis patribus veteris testamenti · Sicut patet per litteram sequentem luce · x · Multa quidem · Hic ponitur epilogatio respectu predictorum · in quo ostenditur sufficientia huius scripture respectu excellentie xpisti in opere et doctrina · que tanta est quod non posset litteris comprehendi et hoc est quod dicitur · Multa quidem et alia signa fecit iesus in conspectu discipulorum suorum que non sunt scripta in libro hoc · Hic significatur · dixit ne aliquis credet ea non esse vera que scripta sunt ab aliis evangelistis et a iohanne dimissa · Ostenditur etiam in hoc epilogo utilitas operis doctrine cum subditur · Hec autem scripta sunt ut credatis · fide formata caritate · quia iesus est filius dei · scilicet naturalis in potentia sibi equalis et per consequens idem in divinitate · quia natura divina est indivisibilis · sicut eum fuit dictum a principio principalis intentio iohannis est in hoc evangelio declarare divinitatem xpisti et eternam eius generationem a patre et credentes vitam habeatis · scilicet eternam in quantum clare videbitur quod nunc creditur in nomine eius · id est per fidem nominis xpisti · Quia secundum quod dicitur actuum iiii · non est aliud nomen sub celo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri · Capitulum · xxi ·

Postea autem manifestavit · Hic ponitur tertia xpisti apparitio in qua manifestum

e sua resurrectio aliquibus discipulis
specialiter et secundum ordinem istarum trium appa-
ritionum consideremus. In primo ostendit
corporis suam diuinitatem spiritum sanctum
inspirando. Secundo humane nature ueri-
tatem corporis sui ostendendo. Quia ista tria
ostendit humane nature ueritatem cum apostolis
comedendo. In hac autem apparitione de-
scribenda sic procedit iohannes. quia primo
ostendit quod iesus exhibuit pluribus
discipulis. Secundo quid exhibuit duobus
specialiter predilectis scilicet petro et
iohanni. ibi Cum ergo prandissent.
Prima in tres. quia primo describit
christi apparitionem. Secundo christi apparentis cog-
nitio ibi dixit ergo discipulus ille.
Tertio predictorum epilogatio hoc iam
tertio. In prima parte dicitur sic. postea
manifestauit se iterum iesus id est post
interuallo temporis quia non mane-
bat continue cum apostolis. cuius causa
dicta est capitulo precedenti. ad mare
tiberiadis ex quo patet quod il-
la apparitio fuit in galilea ubi est illud
sicut supra dictum est capitulo vi. pre-
cedentes apparitiones fuerunt in ierusalem ex
quibus apostoli iam confortati abierunt
ut habetur mathei ultimo. manifesta-
uit autem se sic per modum qui sequitur
Erant simul simon petrus. ista
duo nomina simul coniungit. quia sy-
mon fuit nomen eius primum. pe-
trus autem erat nomen sibi deno-
uo a christo impositum ut supra deter-
minatum est capitulo i. secundo. et alii ex discipu-
lis eius duo. istos non exprimit
nominatim quia erant minores. quod
autem tot apostolorum nomina hic exprimun-
tur est ad maiorem expressionem rei
geste. Dicit ei simon petrus

piscari. erant enim pauperes. Et ideo ad
acquirendum necessaria uite licite pote-
rant redire ad exercendum negotium
quod sine peccato poterat exerceri. Matheus
autem non rediit ad tractandum nego-
tium theolonei. quia uix aut nunquam potest
sine peccato fieri. propter quod et paulus
artem scenofactoriam didicit. ut cum ne-
cessitas occurreret uel utilitas ecclesie de
labore uiueret ut habetur in actibus apostolorum
xviii ca. Et exierunt et ascenderunt
in nauim. alienam eis accomodatam uel
locatam alio modo licito acceptam. quod a prin-
cipio sue conuersationis naues et retia re-
liquerant. et illa nocte nihil pren-
diderunt. Hoc factum est ut captio se-
quens manifeste miraculosa appa-
reret. Mane autem facto stetit iesus in
littore. non apparuit supra aquam.
sed in terra solida. ad ostendendum quod iam
plius non erat cum eis in fluctibus
uite corruptibilis. sed magis tran-
sierat ad statum uite immortalis.
Non tamen discipuli cognouerunt quia iesus
esset. sicut enim supra dictum est cor-
pus gloriosum est totaliter in potestate
anime et ideo secundum conceptum anime
potest uisum diuersimode immutare
et per consequens cognosci uel non cognosci.
Dixit eis iesus pueri nunquid pulmen-
tarium id est aliquid quod posset decoqui et
comedi. Responderunt ei non. Non
credebant enim eum aliquem mercatorem
qui uellet pisces emere. Dixit eis.
Mittite in dexteram nauigii rethe
et inuenietis. predixit certitudinaliter
effectum futurum ut ad sequentia haberent
animum magis intentum. Miserunt er-
go etiam non ualebant magis

ad trahē p̄re multitudine piscium Ex
quo patet q̄ pisces illi miraculo fu-
erunt adducti vel virtute diuina de
nouo formati · quia tota nocte ibi q̄
sierant et nichil inuenerant
Dixit ergo Hic consequitur panis
xp̄i apparentis cognitio Circa quod sci-
endum q̄ puritas mentis et corporis max-
ime disponit hominem ad cognitionē
diuinorum Ideo iohannes qui ceteris
purior erat tamq̄ virgo citius aliis
cognouit xp̄m · tum ex consideratione
miraculi facti · tum quia xp̄us primo ei
ostendit speciem cognoscibilem · propter
suam puritatem Et hoc ē q̄ dicit ·
Dixit ergo discipulus ille quem
diligebat xp̄us · i · xp̄us · petro · erat
enim sibi familiaris ut dictum ē capitulo
precedenti · et ideo primo aperuit ei conceptum
suum ait dn̄s ē · sic enim vocabant
xp̄m ante passionem ut supra dictum
ē Symon autem petrus cum audisset
quia dn̄s ē tunica succinxit se · ut
cum maiori reuerentia accederet ad xp̄m
erat enim nudus · i · parum vestitus
ut esset expeditior ad piscatoris opus
· et misit se in mare · ut citius ve-
niret ad xp̄m ex deuotione Hic dicit
Beda q̄ tunc non venit ad xp̄m
super aquam ambulando · sicut fecerat
prius sed magis peditando vel na-
tando sed probabilius videtur contrarium
Non enim videtur q̄ natando venit
· quia tunica succinxit se · ut ad eum
veniret q̄ non fecisset si natando
venire vellet · nec etiam peditando
per profundum aque · quia distabant
a terra quasi cubitis ducentis Unde
non videtur q̄ in tanto spatio a-

tanto spatio aqua maris ita esset p-
ua q̄ homo posset ibi peditare · et
maxime · quia aliqua illa erat tanta
q̄ in ea nauis poterat currere · in qua erant
septem homines ad minus q̄ tot sc̄i-
bit inuenti et cliii magni pisces et
recia et alia nauis instrumenta · propter hoc
magis videtur q̄ petrus memor dn̄i
quem feruenter diligebat · et prime
ambulationis super aquas qua ad xp̄m
venerat consimile hic fecit Alii autē
discipuli nauigio venerunt · quia non
erant ita feruidi sicut petrus · non
enim longe erant · erant a terra etc̄ Similiter ho
assignatur ratio quare isti venerunt post
petrum secundum expositionem bede assigna-
tur ratio quare petrus misit se in mare
quia propter paruam distantiam sine na-
ui poterat venire / Alia tamen expo-
sitio probabilior ē ut patet ex predictis
Ut ergo ascenderunt super terram
viderunt prunas positas et piscē
super positum illis prunis · et panē
non super prunas positum · sed ibi pa-
ratum per refectionem corporis Ista enim diuina
virtute fuit de nouo formata
ad maiorem discipulorum confirmationem
in fide resurrectionis xp̄i Dixit eis
iesus afferte de piscibus quos pre-
didistis · Hic familiariter eis loquitur
tamquam discipulis ad confirmandum
veritatem sue resurrectionis Ascendit
Symon petrus et traxit rethe in terra
plenum magnis piscibus cliii mixtis
et magnitudine exprimit adde clara-
tionem miraculi ex tanta captione et
retis ex rethis integritate cum sub-
ditur Et cum tanti essent non est scis-
sum rethe Dicit eis iesus Venite pra-

dete. Invitat eos dulciter ad come-
dendum secum quia cum eis tunc
comedit ad declarationem sue resurrectionis
licet non exprimatur hic. Et nemo
audebat discumbentium interrogare
eum tu quis es. non quantum ad form-
dinem sed quantum ad cognitionis certitu-
dinem quam habebat de ipso. quantum ad quod
subditur. scientes quia dominus est. et
eo frustra fecissent de hoc questionem.
Et venit iesus et accepit panem et
dabat eis et piscem similiter. i. eo modo
dividebat eis et distribuebat sicut
ante passionem ad declarandam sua
resurrectionem. Dicunt enim aliqui doc-
tores et satis probabiliter quod sic divi-
debat cibaria sola manu sicut alii
cum cultello et in hoc cognoverunt
eum cum aliis signis. sicut et dis-
cipuli cognoverunt eum in fractione panis
luce ultimo. Hoc iam tertio.
Hic ponitur huius epilogatio apparitionis
tionis. Hoc iam tertio manifes-
tatus est iesus. Videtur quod de-
beret dici iiii°. quia iam alias
tres apparitiones descripserat ut patet
ex predictis. Dicendum quod littera se-
quens hoc sequens hoc solvit cum
subditur discipulis suis. et sic
patet quod tantum hic enumerat apparitiones
factas apostolis discipulis. Prima autem
apparitio quam describit fuit soli ma-
rie magdalene. et ideo non enumerat hic.
Potest etiam aliter dici quod hoc tertio
refertur ad diem apparitionis. Due autem
prime facte sunt in una die. alia
facta est in die octavo. Ista autem facta
est pgca. Si autem considerentur a ste

tres apparitiones apostolis facte. Prima declarat
Christi divinitatem spiritum sanctum dando.
2° resurgentis ex demptitate miracu-
lositates ostendendo. 3a humane nature
veritatem comedendo. Cum ergo pran-
dissent. Hic consequenter describit evangelista
quid Christus exhibuit duobus discipulis
predilectis. Et primo quid exhibuit petro.
2° quid exhibuit iohanni ibi Et cum dix-
isset. Prima in duas quia primo commit-
titur petro super etiam universale
regiminis officium. 2° ei predicitur suum
martirium ibi amen dico tibi. Circa primum
sciendum. Christus committendo pe-
tro pastorale officium ter examina-
vit de dilectione. quia pastores ecclesie
debent deum pre ceteris hominibus diligere.
ter etiam committit ei officium pas-
cendi. quia pastor ecclesie debet sub-
ditos pascere. ter pabulo scilicet vitalis
verbo vite exemplo temporali subsi-
dio. Et hoc est quod dicitur. Cum ergo
prandissent refecti beneficio omnibus
quem comestio exhibito dixit symoni
petro iesus. volens ei beneficium
spirituale conferre. Symon iohannis
i. filius iohannis. diligis me plus
his. quia expresse dicit ille qui
eligitur ad officium prelationis debet deum
diligere pre ceteris. quia secundum quod dicit
beatus gregorius. tantum debet precedere
actionem populi vita presulis quantum
distat a grege vita pastoris. Et ideo
videtur quod ille qui aliquem eligit ad
tale officium. tenetur semper
eligere meliorem non tamen intelligitur
melior litterator vel astutior. sed il-
le qui omnibus conditionibus pensatis
melior est ad tale officium ad hoc

dei uel ecclie utilitatem sed̄m iudi
tiū eligentis aliter autem eliges
uel promoues non attēdit ad honore
dei et utilitatem ecclie · et sic nō euade
iudiciū diuīnū euadē · q̄ q̄ sed̄m de-
tectate ꝯtra delectus Cum nobis
olim · non dicti sufficiat elige suffi
cientem hoc ē sed̄m iudiciū huma
nū ꝯpter quod talis non ē puniē
dus · sed sed̄m ueritatem aliquā mala
permittūr humano iudicio medie-
ta ꝯpter maiorā mala uitāda · que
tamē diuino iudicio sunt cōngronda
sed̄m quod dicit augus primo libro
de libero arbitrio · dicit ei ecclia dn̄e
tu scis quia amo te · plus quā alii
sed absolute dicit · quia expertus
ꝯpe fragilitatis in xpi negatione
non fuit ausus ultra se offerre in
xpi dilectione sed q̄ntitate sue dilec-
tionis posuit in iudicio xpi · qui se
creta cordium intuetur Sequitur contris
tatus ē petrus · quia dixit ei tercio
amas me non fuit indignatus q̄r
uerba xō replicantis totiens pe-
titione de dilectione · q̄ indignaret̄
de hoc q̄ non acquiescebat x̄o xpi
primo verbo · sed fuit turbatus eo
q̄ sciebat eū scire ī omnia futura ·
ꝯpter timuit ex tali replicatione
ne xpus vellet sibi predicē aliq̄
casū suū futurū · sicut sup̄ xiii mo
asserente petro · animā meā p te po-
no · statim ei predixit suā nega-
tionē futurā Et io ml̄to timuit pe-
trus · ꝯpter quod dixit ei · Dn̄e tu
omnia scis · tu scis quia amo te ·
q. d. tu scis omnia p̄ntia et futura
et io tu scis q̄ nūc te diligo · sed

q̄ in futurū nescio sed tu scis Dicit
ei pasce oues meas ante bis dixerat
pasce agnos meos · quia in fidelibus
tres sunt gradus scilicet incipiētiū · incipi
entiū ꝓficientiū et perfectorū alii qui
sunt in duobus p̄mis gradibus dicū
agni · et alii qui sunt in tercio oues no-
minantur Amen amen dico tibi
Hic predicitur petro suū martiriū
quia prelati ecclie debent tanta caritate
here ut parati sint se morti exponē
p grege · q̄ hic exprimit xpus loquēs
petro parabolice Amen amen dico t̄
cum eēs iunior cingebas te · s. ab
aliquibus superfluis restringebas tamē
hoc erat ꝑ uoluntate tua ab alio nō
compulsus Et io subditur et ambula-
bas ubi volebas cū aūt senueris · s.
in iminēte morte extendes manꝰ
tuas per hoc signatur promptitudo
petri ad martiriū tollerandum · et
alter te cinget · fuit eni passus in
cruce · cum cordis ligatus · et nō cla
uis affixus ut longior eēt cruciatus
et hoc notat̄ hic cum dicitur
et ducent te quo tu nō uis Est
eni in homine duplex appetitus s.
sensitiuꝰ et intellectiuꝰ et utrūq̄
aliū noiat̄ uoluntas large loquēdo
quia solus appetitꝰ intellectiuꝰ ꝓpe dicit̄
uoluntas · quia licet appetitꝰ intellec
tiuꝰ in petro eēt promptus ad marti-
riū · tamē appetitꝰ eius sensitiuꝰ re-
fugiebat · quia mors ē uoluntaria ti
bilia Et eodē mō fuit in xpo sicut
dictū ē supra xii ca° et ducet te q°
tu non uis ire s. sed̄m appetitū
sensitiuū Hoc autē dixit h̄
sunt uerba euangeliste exponētis
uerba xpi de martirio petri · signi-

cum ewangelium post petri martirium
quod patet ex hoc quod ewangelium scripsit
post reditum suum de insula pathmos post
mortem domitiani imperatoris ut
supra dictum est in prologo huius ewangelii. Pe-
trus autem passus est sub nerone im-
peratore qui diu ante domitianum im-
peravit. significans qua morte esset
clarificaturus deum. martirium enim petri
fuit ordinatum ad dei gloriam / Et cum
hoc dixisset. Hic ostenditur quid
christus contulit iohanni. Et dividitur
in duas. quia primo ponitur commen-
datio discipuli. secundo sui ewangelii
ibi Hic est discipulus. prima in duas
quia primo ponitur commendationis occasio.
2o ipsa commendatio ibi Dixit ei
iesus. Circa primum sciendum quod occa-
sio huius fuit verbum christi pre-
cedentis de iohanne quod exprimitur cum dicitur
Et cum hoc dixisset scilicet iesus
petro imponens pastorale officium et
sue passionis exemplum. dixit ei
sequere. Sicut enim in veteri testa-
mento prophete significabant aliqua
verbis et aliqua factis ut supra
dictum est c. capitulo primo / Similiter
christus postquam verbo imposuerat
petro pastorale officium et ei pre-
dixerat suum martirium incepit ire
et tunc dixit petro sequere me. s-
gerido iuxta meas in duobus pre-
dictis per istam sequelam corpora-
lem significabat idem quod prius pe-
tro per illa verba expresserit. Con-
versus petrus vidit illum discipulum
quem diligebat ihesus sequentem. quia
ceperat ire post christum sicut et
petrus qui et recubuit in cena
super pectus eius et cetera. Per hoc autem
patet quod iste fuit iohannes. qui scrip-
sit ista non ad sui iactanciam. sed os-
tendendum petri excellenciam. cui christus
commendavit ecclesiam magis quam iohan-
ni quamvis esset ei familiaris sibi. Hunc
ergo cum vidisset petrus dixit ihesu
domine hic autem quem diligebat enim petrus
christum iohannem speciale dilectione ut supra
dictum est capitulo precedenti. et ideo vole-
bat hunc esse socium in prelationis offi-
cio et martirio. Et ideo dixit domine
hic autem quid quasi diceret bonum esset quod
iste adiungeretur in socius // Dixit
ei iesus. Post ea occasione exhibetur
petri. Consequenter ponitur beneficium
collatum iohanni. cum dicitur Sic eum vo-
lo manere. Occasione huius verbi dixe-
runt aliqui quod iohannes non esset
mortuus. sed cum enoch et helya trans-
latus in paradisum / Alii autem dicunt
quod in sepulcro suo iacet dormiens
ex hoc accipientes signum quod in sepul-
cro eius videtur quedam scaturigo ma-
ne per modum ebullicionis surgere
et dicunt hic quod hoc causatur ex
anhelitu eius / Verum tamen quod sta-
tutum est hominibus semel mori ut
dicitur ad hebreos. ix. Ideo dicunt aliqui
circa finem mundi quod christo passurus
exiet ex hoc sequitur. Donec ve-
niam scilicet in fine mundi ad iudicium
Sed ista improbat augustinus per hoc
quod hic dicitur a salvatore de iohanne
videtur tamquam privilegium seu benefi-
cium speciale iohanni concessum. Secundum
vero dicta eorum hoc non esset veri-
simo esset magis iohannis detrimen-

tum si tam diu a divina sruitate retardare
aliis apostolis angelia cedentibus propter quod
dicendum quod respondet ad uerba petri
petentis eum huc sotium in prelatione et
martirio dicens Sic eum volo manere
q. d. nolo eum modo per martirium nec
in hoc seculo me sequi. nec etiam volo
eum me sequi quantum ad prelationis offi-
cium in regimine vniuersalis ecclesie tenu-
sed magis volo eum occupari in quiete
contemplationis donec veniam non
ad iudicium in fine sed ad vocandum eum
ad gloriam celestem de statu huius mundi
Hetur enim in legenda sancti iohannis
quod christus apparuit ei circa finem vite
sue vocans eum ad gloriam Quid ad
te. quia ad petrum non pertinebat sci-
re quid deus ordinabat de iohanne in
futurum sicut dictum est actibus apostolorum primo
Non est vestrum nosse tempora uel mo-
menta que pater posuit in sua po-
testate &c sed tantum pertinebat ad
eum verbo christi complete et humiliter
obedire Ideo subditur tu me sequere
// Exiit ergo sermo inter fratres scilicet
apostolos qui erant vniti claritate su-
perna quod discipulus ille non moritur
Hunc enim intellectum ceperunt
ex verbis christi sed statim excluditur
iste intellectus cum dicit Et non dixit
iesus quia non moritur. quia secundum
veritatem mortuus fuit ut supra
dictum in prologo huius euangelii. sed sic
volo eum manere Hoc est non per
martirium me sequi. sed quia fuit
in eo promptitudo animi ad tolle-
randum martirium. quando fuit
proiectus in feruentis olei dolium
pro illud quod martirio ab ecclesia colitur

Quia secundum quod dicit beatus augustinus
libro de summis et genera non vnum par-
titur parte in iohanne qui passus non
est et in petro qui passionem non sus-
tinuit. Donec veniam assumendus ad eum
eius a corpore absque tamen angustia
et dolore ut supra dictum fuerat in
prologo huius euangelii // Hic est
discipulus Ponitur commendatione discipuli
Hic ponitur commendatio sui euangelii et
diuiditur in duas quia primo ponitur
euangelii commendatio 2o tollitur erroris
occasio Sunt et alia multa In pri-
ma ergo parte dicit sic Hic est
discipulus ille iohannes De quo sal-
uator immediate ante est locutus
qui testimonium perhibet de christo
scilicet que uidit et audiuit propterea eius
testimonium est efficax. propter quod
in principio sue prime epistole dicit quod au-
diuimus et uidimus oculis nostris quod per-
speximus et manus nostre contrectauerunt
de uerbo uite et uita manifestata est
et uidimus et testamur et scripsit hec
Modus enim erat antiquorum quod illi
scriberent historiam qui uidissent
propter hoc dicitur historia ab hysto-
rin quod est uideo Et iohannes qui
audiuit verba christi et facta eius
vidit quemadmodum potuit scribere
Sunt autem et alia Hic tol-
litur erroris occasio quod forte posset
aliquis credere quod nichil aliud ecclesia
uenit de christo nisi quod est scriptum
in hoc euangelio et aliis de christo Et
hoc tollitur cum dicitur Sunt autem
et alia multa que fecit iesus que
scripta non sunt Cuius causa subditur
cum dicitur. que scribantur per sin-
gula quantum ad facta particularia

et condiciones et circumstancias corporis
et unitatem. nec ipsum arbitror mundum
i. homines huius mundi. capere eos qui
scribendi sunt libros. Facta enim et
verba christi non sunt hominis tantum
sed dei. quia illa humanitas erat
organum divinitatis. et ideo non possunt ad
plenum ab hominibus explicari. aut e-
ciam comprehendi quod patet eo quod
a principio ecclesie ceperunt sancti
et doctores scribere libros. ad expla-
nacionem verborum et factorum christi.
et ad plenum non sunt elucidata. Immo
si mundus duraret per mille milia an-
norum et semper scriberentur libri non
elucidarentur ad plenum. quia sicut
dictum est facta sunt et dicta dei. que
sunt nobis incomprehensibilia. propter
eorum excellenciam excessum intellectus
nostri. Ideo debemus subiugare et cap-
tivare in obsequium christi intellectum
nostrum ut ei assencientes per fidem
que est in enigmate tandem ve-
niamus ad contemplandum faciem
ad faciem. Prestante domino nostro ihesu
christo. qui cum patre et spiritu sancto vivit
et regnat deus per infinita se-
cula. Amen Amen

Johannes

Anno domini 1424 in die Johannis ante
portam latinam hora 2a post meridiem